भोट-भारतीय ग्रन्थमाला - ५१

आचार्यवररुचिविरचिता

शतगाथा

༄༅། །སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་
ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་བཞུགས་སོ།།

भोट विद्या संस्थानम्

पुनरुद्धारक, अनुवादक एवं सम्पादक
लोसङ् नोरबु शास्त्री

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द : २५४५ खीस्ताब्द : २००१

शतगाथा

ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ།

BIBLIOTHECA INDO-TIBETICA SERIES - 51

ŚATAGĀTHĀ

of

Ācārya Vararuci

(Sanskrit Restoration, Tibetan Text,
along with English and Hindi translations)

Restored, translated and critically edited
by
Losang Norbu Shastri

CENTRAL INSTITUTE OF HIGHER TIBETAN STUDIES
SARNATH, VARANASI

B.E. 2545 C.E. 2001

BIBLIOTHECA INDO-TIBETICA SERIES - XLIX

Chief Editor: *Prof. Geshe Ngawang Samten*
Publication Incharge: *Samten Chhosphel*

First Edition: 550 copies, 2001

Price: Hardback: Rs. 110.00
Paperback: Rs. 75.00

© Central Institute of Higher Tibetan Studies, Sarnath -221007
Varanasi (U.P.) India 2001. All rights reserved.

Publisher:
Central Institute of Higher Tibetan Studies,
Sarnath, Varanasi-221007, India.

Printed at Sattnam Printing Press, Varanasi

भोट-भारतीय ग्रन्थमाला - ५१

आचार्यवररुचिविरचिता

शतगाथा

༄༅། །སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་
ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་བཞུགས་སོ།།

भोट विद्या संस्थानम्

पुनरुद्धारक, अनुवादक एवं सम्पादक
लोसङ् नोरबु शास्त्री

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द : २५४५ खीस्ताब्द : २००१

भोट-भारतीय ग्रन्थमाला - ५१

प्रधान सम्पादक : प्रो० गेशे नवङ समतेन

प्रकाशन प्रभारी : श्री समतेन छोस्फेल

प्रथम संस्करण : ५५० प्रतियाँ, २००१

मूल्य : सजिल्द : ११०·००
अजिल्द : ७५·००

© केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,
सारनाथ, वाराणसी - २२१००७, २००१
प्रकाशक सम्बन्धी सभी अधिकार सुरक्षित ।

प्रकाशक :
केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,
सारनाथ, वाराणसी-२२१००७

मुद्रक : सत्तनाम प्रिंटिंग प्रेस, पाण्डेयपुर, वाराणसी ।

Contents

དཀར་ཆག

1.	དཔར་སྐྲུན་ཆེད་བརྗོད།	vii-ix
	Publisher's note	vii-ix
2.	Preface	x-xiii
	སྒྱུར་བ་པོའི་ཆེད་བརྗོད།	x-xiii
3.	སྔོན་གླེང་།	1-41
	Tibetan Introduction	༡—༤༡
4.	Introduction	42-58
	དབྱིན་སྐད་གླེང་བརྗོད།	༤༢— ༥༨
5.	Śatagāthā text	59-158
	ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པའི་གཞུང་།	༥༩— ༡༥༨
6.	Appendix 1	
	ལྷན་ཐབས་དང་པོ།	
	Sanskrit verses	159-172
	ལེགས་སྦྱར་ཚིགས་བཅད་ཀ་མད་ལྟར་བསྒྲིགས་པ།	༡༥༩ — ༡༧༢

7. Appendix 2

ལྷན་ཐབས་གཉིས་པ།

Tibetan verses 173-189

བོད་སྐད་ཚིགས་བཅད་ཀ་མད་ལྟར་བསྒྲིགས་པ། ༡༧༣—༡༨༩

8. Appendix 3

ལྷན་ཐབས་གསུམ་པ།

Bibliography of Vararuci's works 190-195

མཆོག་སྲེད་ཞབས་ཀྱི་མཛད་པའི་གསུང་རྩོམ་ཁག ༡༩༠—༡༩༥

9. Appendix 4

ལྷན་ཐབས་བཞི་པ།

Bibliography of Chos-kyi Śesrab's works 196-209

ལོ་ཙཱ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསྒྱུར་པའི་གཞུང་ཚན་ཁག ༡༩༦—༢༠༩

10. Appendix- 5

ལྷན་ཐབས་ལྔ་པ།

Text References 210-212

ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་དང་འབྲེལ་བའི་གཞུང་། ༢༡༠—༢༡༢

དཔར་སྐྲུན་ཆེད་བརྗོད།

ད་ལམ་ཀློག་པ་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱན་ལམ་དུ་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྤྲེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་ཞེས་པའི་གཞུང་བོད་སྐད་དང་། ལེགས་སྦྱར། ཧིནྡི། དབྱིན་སྐད་བཅས་སྐད་ཡིག་བཞིའི་ཐོག་དཔར་སྐྲུན་ཐུབ་པར་དགའ་ཚོར་ཆེན་པོ་བྱུང་།

གཞུང་འདི་ནི་ལོ་ཆིག་སྟོང་སྔོན་རྒྱ་གར་གྱི་པཎྜིཏ་ཕྱིནཡཙནྡྲ་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་ཏེ་གཏན་ལ་ཕབ་པ་ཞིག་ཡིན། ལོ་པཎ་དེ་དག་གི་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་ཚད་ལྡན་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་དུ་ནང་བསྟན་ཕྲ་ཚུགས་པའི་ཚུལ་ནི་གཞན་འདྲེན་མི་འཇོག་པའི་ཕྱག་རྗེས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན།

གང་གི་མཚན་ཐོག་གཞུང་མང་པོ་ཞིག་གསལ་བའི་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྤྲེད་ཀྱི་ཐད་ལ་གནའ་རབས་དང་དེང་དུས་མཁས་པ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་འབད་བརྩོན་གང་ཆེ་གནང་ནའང་མཆོག་སྤྲེད་སུ་ཡིན་མིན་གྱི་ངོས་འཛིན་ཐག་གཅོད་བྱུང་མེད་པས་ད་དུང་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་གནས་སུ་གྱུར་ཡོད། དེ་ལྟར་ཡིན་ནའང་ཡང་གཞུང་འདིར་འཇིག་རྟེན་ལུགས་དང་། ནང་དོན་ཕུན་ཚོགས་པ། བསླབ་པའི་གནས། སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་སྟོན། ཚུལ་ཁྲིམས་སོགས་སྒོ་གང་ས་ནས་རྩེ་ཕུད་ཀྱི་གསུང་རྩོམ་མ་ཟད་སྙན་ངག་གྱི་སྒྱུ་རྩལ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་སྣང་བས་གཞུང་འདིའི་མཛད་པ་པོ་ནི་ཆེས་མཁས་བཙུན་གྱིས་ཕྱུག་པ་ཞིག་ཡིན་པ་འཕྱུང་མ་ཉུག

ཉམས་ཞིབ་སྡེ་ཚན་གྱི་སྒྲ་སྦྱོར་གྱི་ཞུ་མཆན་པ་མཁས་དབང་བློ་བཟང་ནོར་བུ་ཤཱསྟྲི་མཆོག་ནས་བོད་སྐད་ནས་ལེགས་སྦྱོར་ཐོག་བསྒྱུར་གསོ་དང་། ཧིནྡི། དབྱིན་ཇིའི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཕབ་སྒྱུར་གནང་བ་མ་ཟད། ལེགས་སྦྱོར་གྱི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཞུང་གཞན་དག་ལ་མཚུངས་བསྡུར་ཐོག་བོད་ཡིག་ཕྱི་མོ་ལ་ཡང་ཞུ་དག་ངེས་འདྲོངས་གནང་འདུག་པར་ལེགས་གསོ་དང་བསྔགས་བརྗོད་ཀྱི་ཡུལ་དུ་གྱུར།

དེ་བཞིན་ཉམས་ཞིབ་སྡེ་ཚན་གྱི་སློབ་དཔོན་མཁས་དབང་རཱམཤངྐར་ཏྲིཔཱཋཱི་དང་། སློབ་དཔོན་གཞོན་པ་ཧྲྀམྲིདཱ ཙཏུརྦེདཱི་རྣམ་གཉིས་ནས་ལེགས་སྦྱོར་བསྒྱུར་གསོའི་སྐབས་གྲོགས་དན་གནང་བར་དམིགས་བསལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན། ད་ལམ་དཔར་སྐྲུན་ཞུ་བཞིན་པའི་གཞུང་འདིས་དོན་གཉེར་ཅན་སྤྱི་དང་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་ཕན་ཐོགས་ཆེན་པོ་ཡོད་པའི་རེ་འདུན་དང་བཅས། ཝཱ་ཎ་དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་ངེས་སྟོན་པ་སློབ་དཔོན་དགེ་བཤེས་ངག་དབང་བསམ་གཏན་གྱིས། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༧ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༢༢ བཟང་པོར།

Publisher's Note

It gives me great pleasure to bring out the Śatagathā—attributed to Vararuci—in four languages: Tibetan, Sanskrit, Hindi and English with a critical edition of the Tibetan version.

This beautiful work had been translated into Tibetan about a millennium ago by the Indian Paṇḍita Vinaya Candra and the Tibetan Lotsawa Choskyi Śesrab. Their collaborative effort assured the authenticity of the translation, an authenticity that characterizes the entire corpus of Tibetan translations of Indian texts in the process of transplantation of Buddhism in Tibet.

Despite the efforts of traditional and modern scholars, the proper identification of Vararuci—to whom a long list of work are attributed—is still a subject of research. Nevertheless, the present work suggests versatility of the author. This work displays his mastery of moral, spiritual, educational, social and legal issues in addition to his accomplishment as a pedagogue and a poet.

I congratulate the Ven. Losang Norbu Shastri, Head of the Translation Unit, Research Department, for his successful effort to restore almost the entire text into Sanskrit and edited the portion of work—found quoted in various other works—and on his translation into Hindi and English as well as on his critical edition of the Tibetan version in which he compares the different editions with extant Sanskrit portion.

I also thank Prof. Ram Shankar Tripathi and Dr. Dharma datta Caturvedi for their help in the restoration of the work. I am sure that the publication of this wonderful work will be beneficial to people of all walks of life and professions and it represents a substantial contribution to the community of scholars in Buddhist studies.

22st December, 2001.

Prof. Geshe Ngawang Samten
Director

Preface

In the Tangyur set of Indian master's work the Rajanīti or Nīti is categorised under the heading of *Thunmon ba lugs kyi btan bcos* or Common Treatises on Ethics. In this category there are eight different texts translated in different periods. Most of these texts are translated during the the 'early period of translation', and few in the later 'era of new translation'. The Catalogue of Tohoku Imperial University of Japan also includes these texts in a consecutive sequence. Among them three texts authored by Ācārya Nāgārjuna viz., Prajñāśataka-nāma-prakaraṇa[1] was translated into Tibetan by the Indian Pandita Sarvajñādeva and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal bTsegs; Nītiśātraprajñādaṇḍa-nām[2] was translated into Tibetan by the Indian Pandita Surendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe and Nītiśāstrajanaposanabindu-nāma[3] was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Śīlendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe. Thereafter, Gāthākoṣa-nāma[4] by Ācārya Ravigupta was translated into Tibetan by the Indian Pandita Jñānaśānti and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal gyi lhunpo sDe; Śatagāthā[5] of Ācārya Vararuci was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Vinayacandra and the Tibetan translator (Lotsawa) Choskyi Śesrab; Vimalapraśnottaramālā[6] by Ācārya Amoghavarsa was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Kamalagupta and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; Cānakyarājanītiśāstra[7] by Cānakya was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Prabhākaraśrīmitra and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; Nītiśāstra[8] by Masurakṣa was translated into Tibetan by Dharmaśrībhadra and Śakya blo-gros. On the basis of the colophonic references of texts, it can be said that the first six texts are translated during the 8th and 9th century i.e. earlier period of

1. Tangyur: Ne [Tohoku 4328]
2. Tangyur: Ne [Tohoku 4329]
3. Tangyur: Ne [Tohoku 4330]
4. Tangyur: Ne [Tohoku 4331]
5. Tangyur: Ne [Tohoku 4332]
6. Tangyur: Ne [Tohoku 4333]
7. Tangyur: Ne [Tohoku 4334]
8. Tangyur: Ne [Tohoku 4335]

translation, whereas the later two texts are translated in the 11th century i.e during the era of new translation.

As a general tendency found in all the History of Indian Literatures, the authorship of Śatagāthā, his date and place is still obscure and scholars have not yet come to a final conclusion. Though, in the History of Sanskrit Literature there are several names of Vararuci to be found as authors of different Sanskrit disciplines. I have tried to go through different Sanskritic anthologies and especially on the history of Sanskrit Subhāṣita written by scores of emminent writers. In the present text I have tried to collect literary source materials from variety of History of Anthologies, different Sanskrit Catalogues and Catalogorums and of course, the History of Buddhism in India written by Tibetan scholars which form the basis for important informations viz., Tārānātha and Buston. These are the guide-book for students and scholars alike concerning Indian Buddhism, as there is no other trace to be found elsewhere I have tried to bring out here the different sources in order to protray the diverse accounts as well as to find some way to solve different controversies related to Vararuci and his date and other works. It is almost impossible to get a breakthrough about the vexed problem, but I have exerted some effort in this regard so as to get more research about these issues in the lime light of more evidences put forth.

In 1993 I happened to come across the Śatagāthā of Ācārya Vararuci among the above gnomic texts. When I looked into the gnomic verses it tantalized my mind and a sudden inspiration ran into my veins to translate this work into Hindi and English for a wider audience. There was a sound atmosphere at that time in and around the Institute campus as there were some good scholars. With this motivation I took up the English and Hindi translations on the basis of the Tibetan translation, though sometimes the Sanskrit version differs slightly from the Tibetan translation. I started to translate in English the above text with Ms Gayle Zilber, a research fellow from America. At the same time Prof. Jay Garfield, Cognitive Science, Hampshire was also living near the Institute. The English translation was much improved at his suggestion in several places.

The second important thing was that some of these gnomic verses in Sanskrit are found in many other gnomical works of many authors. In addition, I had the rare occasion to consult about the

present text with Prof. S. S. Bahulkara when he was here on deputation from Pune. He enlightened me that some of these verses, in many case, are similar to those found in other works, with slight variation. I found a dozen of these in conformity to fragments of other existing didactic texts viz., Subhāṣitaratnabhāndagārā,[9] Subhāṣitarharāli,[10] Nītidvaṣaṣṭikā and so forth. I have tried to give the identical verses; wherever it seems necessary, in the foot-notes of Śatagāthā.

Later I got an English translation of Śatagāthā by Geza Bethlenfalvy appeared in Akademiai Kiado edited by Louis Ligeti, Budapest 1984 on the Commemoration of the 200th Anniversary of the birth of Alexander Csoma De Koros. After going thorough this translation, I am in the opinion that the present translation is much clearer in many places on the choice of English words and context. But it certainly helped in exploring more sources of the verses which are identical in many Purāṇic and other classical texts. In addition, I have added some appendices in the end; the first, index on Sanskrit verses; the second, index on Tibetan verses; the third, it can be said that Ācārya Vararuci's works from different sources; fourth, a bibliography of Sanskrit texts translated by Lotsawa Chos-kyi-Śesrab, the translator of Śatagāthā in early part of the 11th century; and fifth, o references of various texts and catalogues.

I am indebted to a score of scholars who helped in accomplishing this work. The foremost is the Most Ven'ble Prof. S. Rinpoche, the former Director whose vision and insight initiated the Restoration and translation Units of enormous works of the Indian Pandits and Tibetan Lotsawas preserved in the Tibetan corpus of Kagyur and Tangyur sets. The project was initiated way back in 1981 by launching the Rigorous Sanskrit Training with three alumni, in fulfilling one of the main objectives of re-translation of lost Sanskrit texts on the basis of Tibetan translations. This proved a milestone in the annals of the Institute, and thereby came the publication of some of the illustrious works of Ācārya Nāgārjuna,

---

9. Subhāṣita-Ratna-Bhāndāgāram or Gems of Sanskrit Poetry, A Collection of witty, Epigrammatic, Instructions, and Descriptives Verses with their Sources by Nārāyān Rām ācārya "Kavyatirth" Nirnaya Sagar Press, Bombay 2, Eighth Edition, 1952.

10. Subhāṣitahārāvali of Hari Kavi, edited by Dr. Jagannatha Pathak, Allahabad 1984.

Ācārya Dinnāga, Ācārya Kamalaśīla, Ācārya Dipaṅkaraśrījñāna, Ācārya Asanga and so forth connecting once again the lost lineage of collaboration with Indian and Tibetan Lotsawas after a lapse of more than eight hundred years. The impulse of this project was felt all over the world of scholarship, and it is the only Institute where such a project is in progress. I pay deep gratitude to my friend Tenzin Dorjee, ex-translator at the Library of Tibetans Work and Archives, Dharamsala for going through my rough English translation and giving many incentives for improving the English translation and also giving me moral support. I am also grateful to Ms Gayle Zilber who also helped to input the English translation in the computer after going through many revisions; to Prof. Jay Garfield for his help in improving the English translation along with important suggestions. I am also indebted to Dr. Dharmadutta Caturvedi, a senior lecturer in Sanskrit, for his helping hand to restore the fragments as well as the verses that are not available of this text though after a long and tiring duration. I pay my deep-felt gratitude to late Dr.Vijay Shankar Chaubey for going through the Hindi translation and suggesting many alternatives. In addition, I am very grateful to Andy Rodeman, a Research scholar from Michigan University, for sending me the English translation of Śatagāthā by Geza Bethlenfalvy. Lately I had the good friendship of Mr. Mattia Salvini; B. A. Sanskrit, RKM Vivekananda College, Chennai who helped me to go through my English introduction and gave me some valuable-suggestions. I must thank him for his assistance. I acknowledge all the help and assistance which I received to bring out this work in accomplishment. Last but not the least I laud my sincere gratitude to the staff of the Śāntaraksita Library and to the members of Publication Unit.

Losang Norbu Shastri

Sarnath:
6.07.2001

●●●

སྔོན་གླེང་།

༄༅། །གང་སྐུ་མཚན་དཔེའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཡོངས་རྫོགས་ཤིང་།།

གང་གསུང་རྟེན་འབྲེལ་ཟབ་མོས་གདུལ་བྱ་སྒྲོལ། །
གང་ཐུགས་ཤེས་བྱ་མ་ལུས་སོ་སོར་རྟོགས། །
རྣམ་འདྲེན་ཤཱཀྱའི་རྒྱལ་པོས་དུས་ཀུན་སྐྱོངས། །

རྒྱལ་ཀུན་དྲི་མེད་ཡེ་ཤེས་ལྷ་མཆོག་གི། །
རྣམ་རོལ་འཇམ་དབྱངས་མཚོ་བྱུང་ཟུང་དག་གི།།
དབྱེར་མེད་ངོ་བོ་དྲིན་ཅན་བཤེས་གཉེན་རྗེས། །
མི་ཟད་ངག་གི་གཏེར་ཆེན་ཆར་དུ་བསྙིལ། །

ལེགས་བཤད་ཛ་ཧ་ནུའི་བུ་མོའི་གཙང་བའི་ཆུར། །
རིགས་དང་མི་རིགས་དཔྱོད་པའི་བློ་ལྡན་གྱིས། །
འཇུག་ལྡོག་ཁྲུས་བྱས་སྐྱེ་དགུའི་བྲམ་ཟེ་གང་། །
མཐོ་རིས་ལ་ཆས་ཀུན་བདེའི་དཔལ་དུ་བཀོད། །

མཁས་པ་ལེགས་བཤད་ཀྱིས་ནི་ངོམས་མིན་ཁྲུག་རྟའི་རེ་སྐྲུག་བཞིན། །
རྐང་བཞིའི་ལེགས་བཤད་ལ་ཡང་རང་གི་འཕངས་པའི་སྒྲོག་ནི་གཏོང་།།

དེ་ལྟའང་ཤེས་རབ་མིག་ལྡོངས་བླུན་རྣམས་དམུས་ལོང་ལྟ་བུ་ཡི། །
སྟོན་པའི་ལེགས་བཤད་གཞུང་གི་གླེང་བར་འཛུག་ལ་སྤྲོ་བས་བསྒྲུ། །

ཅེས་ཡུལ་དམ་པར་བསྟོད་ཕྱག་སྔོན་དུ་བཏང་སྟེ་ལེགས་པར་བཤད་པའི་ངག་རིག་གི་རྒྱབ་ལྗོངས་ལས་བརྩམས་ཏེ་ཅུང་ཟད་གླེང་བར་བྱ་བའི་གཞིར་འཛུག་གོ །དེ་ཡང་ལེགས་པར་བཤད་པའི་ངག་རིག་ནི་མིའི་འཇིག་རྟེན་དང་ཐོག་བྱུང་བ་ནས་མི་རིང་བར་འཇིག་རྟེན་ལུགས་ཀྱི་བྱེད་སྒོ་མིའི་བསམ་ཚུལ་འཕེལ་རྒྱས་ཇི་བྱུང་དང་བསྟུན་ནས་རིམ་པས་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པ་དང་སྦྱར་ཏེ་ལེགས་པའི་ལམ་དུ་འབབ་འབྱུངས་སུ་ཆས་ལ། འགྲོ་བ་མིའི་ཕྱུལ་དུ་དབྱུང་དུ་མེད་པའི་རིན་ཆེ་བའི་ཡོན་ཏན་བྱོལ་སོང་ལས་ཁྱད་དུ་འཕགས་པའི་དངོས་མཚན་ཅན་ནི་འགྲོ་བ་མིར་རང་ཆས་སུ་ཡོད་པའི་རྣམ་དཔྱོད་ཀྱི་ཤེས་རབ་དེ་ཡིན་ཏེ། རིགས་པ་དང་མི་རིགས་པའི་མཐའ་དཔྱོད་ཅིང་སྐྱེས་བུའི་འདོད་དོན་མངོན་པར་སྒྲོང་བ་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་ཆ་རྐྱེན་ཞིག་ཡིན་པ་འཕྱུང་མ་ཉུག། རིམ་པ་དེ་ལྟའི་ཁྲིད་ནས་བཟང་སྤྱོད་ཀྱི་རྩེ་མོར་སོན་ཐབ་པའང་དངོས་སུ་འཛུལ་ནུས། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཁྱད་ཞུགས་པའི་ལྟ་ཚུལ་དང་། ཡ་རབས་དང་། བག་ཡོད་པ་དང་། བཟང་སྤྱོད་སོགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་དུ་མ་ཞིག་གི་ལམ་དུ་ཆས་ཏེ་མངོན་མཐོར་མངོན་པར་ཕྱོགས་ནས་བདེ་བ་ཉམས་སུ་མྱོང་བའི་གནས་ལ་འཇོག་པ་དང་། དེ་ལས་ལྡོག་སྟེ་རྣམ་པར་དཔྱོད་པའི་ཡོན་ཏན་དང་བྲལ་བའི་མི་ཤེས་པའི་མིག་གིས་

བསླད་པ་ལས་ནི་ཧྲག་ཆད་ཀྱི་མཐའ་དང་། མ་རབས་དང་། བག་མེད་པ་སོགས་ཀྱི་གཞན་དབང་དུ་གྱུར་ཏེ་ངན་པར་འགྲོ་ཞིང་སྡུག་བསྔལ་ཉམས་སུ་མྱོང་བ་འབབ་ཞིག་ཏུ་ཟད་དོ། །དེ་ལྟ་བུའི་འཇིག་རྟེན་ལུགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པའི་གནའ་བོའི་གཞུང་ནི་ས་ཆེན་པོ་གོ་འདིའི་སྟེང་ཆེས་སྔ་མོར་མིའི་དཔལ་ཡོན་དར་བའི་གིརིསི་ཡུལ་དང་། ཨ་རབ་དང་། རྒྱ་གར་གྱི་ངག་རིག་ཚང་ཚིང་སྡུག་པོའི་ནང་གསོག་འཇོག་གིས་དར་ཁྱབ་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་འདྲེན་དཔང་རྣམས་ཐུགས་མཐུན་པ་ཡིན། དེ་ཡང་གིརིསིའི་ཨ་སོབ་ཀྱི་ལེགས་བཤད་དང་། ཨ་རབ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཨ་རབ་ཀྱི་མཚན་མོ་རྣམས་དང་། རྒྱ་གར་བའི་རྒྱུད་ལྔ་པ་སོགས་ཀྱི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཞུང་རྙིང་གྲས་སུ་བརྩི་བ་ཡིན། མ་ལ་གཞུང་འདི་རྣམས་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གི་བསམ་སྤྱོད་བཟང་བའི་ཆ་དང་། སྒྲུ་རྩལ་དང་། ཕྱི་དངོས་པོའི་ཡར་རྒྱས་དང་། དེ་མཚུངས་སྐབས་དེ་དང་དེའི་སྤྱི་ཚོགས་སམ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་འཆར་སྣོའི་མེ་ལོང་ལྟ་བུ་མཚོན་ཐུབ་པའང་ཡིན། ཡང་ལེགས་བཤད་རེ་འགའ་ནི་རྩོམ་པ་པོ་མི་གསལ་ཞིང་བྱ་སྤྲུ་ལྷུང་གིས་བསྐྱོད་པ་ལྟར་ཁ་ཡར་བ་མང་དག་ཅིག་སྣང་བ་ཙམ་དུ་མ་ཟད། ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཞུང་མང་པོ་ཞིག་ཏུ་གོ་སླའི་ངག་རིག་དེ་དག་ཇི་མ་ཇི་བཞིན་བླངས་བའམ། ཡང་ན་ཅུང་ཟད་འགྱུར་རེ་བྱས་ཏེ་བླངས་པ་སྣ་ཚོགས་ཤིག་མཆིས། དེ་དག་མཁས་པ་ཆེ་གེ་མོ་དང་ག་གེ་མོའི་གསུང་རྩོམ་སམ། ཡང་ན་ངག་རྒྱུན་ཁ་ཡར་བ་ཡང་མདོན་སྲིད་པ་ལས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ངེས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཤོད་རྒྱུ་ཡོད་པ་ནི་མི་སྣང་ངོ་། །ཡང་འགའ་རེ་མཁས་པ་གྲགས་

ཅན་གྱི་མཚན་དུ་ཁ་གཡར་བྱས་པའང་ཡོད་སྲིད་པ་ཡིན། དེས་ན་ཙ་ཧ་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ལྷ་བུ་གྲགས་ཆེ་བ་བྱུང་ཡོད།

དེ་ཡང་བདག་ཅག་གི་སྟོན་པ་མཉམ་མེད་ཤཱཀྱའི་རྒྱལ་པོ་འདི་ཉིད་འཛིག་རྟེན་དུ་བྱོན་ཏེ་སྐལ་ལྡན་གྱི་གདུལ་བྱ་བགྲང་བ་ལས་འདས་པ་རྣམས་ལ་གང་ལ་གང་འདུལ་གྱིས། དམན་པ་ལ་མོས་པ་རྣམས་ལ་ཆགས་བྲལ་གྱི་སྤྱོད་པ། རྒྱ་ཆེན་པོ་ལ་མོས་པ་རྣམས་ལ་ས་དང་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཐེག་པ། ཟབ་མོ་ལ་མོས་པ་རྣམས་ལ་ཆགས་བཅས་ཀྱི་སྤྱོད་པས་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་སྔར་སུས་ཀྱང་མ་བསྐོར་བ་ལེགས་པར་བསྐོར་ཏེ། གདུལ་བྱ་རིགས་ཅན་གསུམ་སྨིན་གྲོལ་ལ་བཀོད་དེ་ལྷ་དང་བཅས་པའི་འཛིག་རྟེན་ལ་ལེགས་བཤད་ཀྱི་སྣང་བ་དམ་པ་བཀྱེ་བར་མཛད་པ་ནི་སངས་རྒྱས་འཛིག་རྟེན་དུ་བྱུང་བ་ཀུན་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་རང་ཆས་སུ་མངའ་བའི་རྟགས་མཚན་མངོན་ཚན་ཆེ་ཤོས་དེ་ཡིན། སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ལེགས་པར་བསྟན་པར་མཛད་པའི་ལེགས་བཤད་སྨད་དུ་བྱུང་བ་ནི་ཉོན་མོངས་ཉེ་བར་ཞི་བའི་ཐར་པ་མཆོག་གི་གོ་འཕང་ཐོབ་པའི་ཆེད་དུ་གསུངས་པས་ཆོས་དང་ཆོས་མ་ཡིན་པའི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པ་ཤ་སྟག་ཏུ་སྣང་སྟེ། ཉོན་མོངས་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་གི་གཉེན་པོར་ཆོས་ཀྱི་ཕུང་པོ་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་གསུངས་ཏེ། དེ་སྐད་དུ། འདོད་ཆགས་ཀྱི་གཉེན་པོར་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་། ཞེ་སྡང་གི་གཉེན་པོར་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་། གཏི་མུག་གི་གཉེན་པོར་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་། དུག་གསུམ་ཆ་མཉམ་པའི་གཉེན་པོར་

ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་སྟེ་ཆོས་ཕུང་བརྒྱད་བཞི་སྟོང་གསུངས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེས་ན་གསུང་རབས་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ཚན་དབྱངས་ཀྱིས་བསྙད་པ་དང་། ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་སྡེ་ལྟ་བུ་དང་། ཆེད་དུ་བརྗོད་པའི་ཚོམས་དང་། ཆོས་ཀྱི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་རྣམས་ནི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ལྟ་བུ་ཚིག་ཚོགས་སྡངས་ཤིང་གོ་སླའི་ངག་གིས་རང་གིས་བརྗོད་བདེ་ཞིང་གཞན་གྱི་རྣར་སྙན་པའི་ཁྱད་ཆོས་གཉིས་ལྡན་གྱིས་བསྡེབ་ཅིང་བརྗོད་པ་ཕལ་མོ་ཆེ་དག་ཏུ་གསལ་ལོ། །ཡང་དེ་ལས་ལྡོག་སྟེ་བརྗོད་བྱ་རྗོད་བྱེད་གཉིས་ཀ་ཆེས་ཟབ་པ་དང་བསླིང་བའི་ཤེར་ཕྱིན་གྱི་མདོ་སྡེ་རིན་པོ་ཆེ་བར་གྱི་ལེགས་པར་བཤད་པ་མང་དག་ཅིག་ཡོད་མོད། མངས་ཀྱིས་འཇིགས་ནས་སླ་བ་སྐྱུང་བར་བྱས་སོ།།

བོད་གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུ་བརྒྱ་ཕྲག་བདུན་པ་[1]ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་མེས་དབོན་རྣམ་གསུམ་གྱི་སྐུ་རིང་ལ་ནང་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྒྲོལ་གཏོད་དར་སྤེལ་མཛད་པ་ལས་རྒྱ་གར་ནས་ཆོས་འགྱུར་བའི་དབུ་བཙུགས། མ་ལ་དམ་པའི་ཆོས་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ཕྱི་ནང་ཐུན་མོང་བའི་ངག་རིག་བགྲང་བ་ལས་འདས་པ་རྣམས་འགྲན་ཟླ།དང་བྲལ་བའི་མཁས་གྲུབ་གཉིས་ལྡན་གྱི་རྒྱ་གར་གྱི་པཎྜི་ཏ་མཁན་ཆེན་

1. བོད་ཀྱི་ལོ་ཙ་བ་སྔ་ཤོས་སུ་གྲགས་པ་ཐུ་མི་སཾ་བྷོ་ཊས་མདོ་རྒྱུད་ཉེར་གཅིག་བསྒྱུར་བར་མཛད་པ་མཁས་དབང་ཚེ་ཏན་ཞབས་དྲུང་གིས་བརྩམས་པའི་སུམ་རྟགས་ཀྱི་བཤད་པ་ཐུ་མིའི་ཞལ་ལུང་སྔོན་གླེང་། ཤོག་གྲངས། ༢༢

བོདྷིསཏྭ་དང་། དྷནཤྲཱིལ་དང་། ཤུརེནྡྲབོདྷི་དང་། བོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་མིག་གཅིག་གྱུར་པ་ཀ་བ་དཔལ་བརྩེགས་དང་། ཞང་ཡེ་ཤེས་སྡེ་དང་། ཅོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན་སོགས་ལོ་པཎ་དུ་མ་ཚོགས་ནས་དཀའ་བ་བརྒྱ་ཕྲག་གིས་ཆོས་བསྒྱུར་བའི་ལམ་སྲོལ་[1]གཏན་ལ་ཕབ་སྟེ་མགོ་དགེ་ཚུལ་གྱི་ཀཱིརྟི་ནས་དཔལ་གསང་བ་འདུས་པ་བར་གྱི་མདོ་སྔགས་ཀྱི་གཞུང་མ་ཚང་བ་མེད་པར་བཀའ་བསྟན་འགྱུར་དུ་ཞུགས་པར་མཛད་པ་ནི་འཛམ་གླིང་སའི་ཡང་ཐོག་འདིའི་ནང་མི་འབོར་ཉུང་བ་དང་སའི་ཆ་ནས་ཁེར་རྐྱང་ལུས་པ་སོགས་ལ་ལྟོས་ཏེ་ལོ་རྒྱུས་ནང་བྱུང་མ་མྱོང་བའི་ངོ་ མཚར་དང་བྲལ་བའི་ངག་གི་དཔལ་ཡོན་བསྐྲུན་པ་ཞིག་ཏུ་སྐུ་རབས་དང་དེང་རབས་ཀྱི་མཁས་པ་དག་མགྲིན་གཅིག་ཏུ་སྒྲོགས་པར་བྱེད་དོ། །དེ་ཡང་བཀའ་བསྟན་ནང་ཞུགས་པའི་ཆོས་ཚན་ནི་ཚེས་ཟབ་པ་དང་བརླིང་བའི་ནང་དོན་རིག་པ་དང་། སྒྲ་དང་ཚད་མ་དང་། བཟོ་དང་གསོ་བ་དང་། མངོན་བརྗོད་དང་སྡེབ་སྦྱོར་དང་། སྙན་རྩིས་དང་ཐུན་མོང་བའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་བར་གྱི་ངག་གི་རིག་པའི་གནས་ཆ་ལག་མ་ཚང་བ་མེད་པ་བསྟུས་ཡོད་པ་ཡིན། དེང་རབས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་ནང་ཆ་ལག་ཡོངས་སུ་ཚང་བའི་ཤེས་བྱ་ཀུན་བཏུས་ལྟ་བུ་ཞིག་ཡོད། བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོའི་

---

1. བྱེ་བྲག་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱེད་པ། སྣ་ཚོགས། ཅ ༡ བ ༡ — ༢༣༡ ན ༨ སྒྲ་སྦྱོར་བམ་པོ་གཉིས་པ། སྣ་ཚོགས། ཅ ༢༣༡ བ ༡ — ༡༦༠ ན ༤ ཕྱིས་ལྷུང་སྐྱུས་མཛད་པའི་དག་ཡིག་མཁས་པའི་རྣ་རྒྱན་དུ་བོད་སྐད་ནས་སོག་སྐད་དུ་དམ་པའི་ཆོས་བསྒྱུར་བའི་ལམ་སྲོལ་ཡང་བསྟོན་པར་མཛད་ནས་བཀས་བཅད་གཏན་ལ་ཕབ་ཡོད།

བར་བསྡུད་མར་བཅད་བརྡར་གཏན་ལ་ཕབ་པའི་བསྒྱུར་ཞུས་ཀྱི་ལམ་ནས་ཕབ་བསྒྱུར་བྱས་པའི་གཞུང་དེ་དག་ནི་དུས་ཀྱི་ཆ་ནས་གཉིས་སུ་ཕྱེ་སྟེ། སྔ་འགྱུར་རྙིང་མ་དང་། ཕྱི་འགྱུར་གསར་མའོ། །ལྷག་པར་བསྒྱུར་ཞུས་བྱས་པའི་གཞུང་རྣམས་ནི་ཕལ་ཆེར་ཟད་འགྱུར་དང་། འགྲོས་ཀྱང་ལེགས་སྦྱར་ལྟར་གང་མཐུན་བཞག་པ་མ་ཟད་ཆོས་མངོན་པའི་མཛོད་ཀྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ་[1]དང་། དབུ་མ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ་[2]དང་། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་ལ་འཇུག་པ་[3]རྣམས་ནི་སྙན་འཇེབས་དང་བསྡེབ་པའི་ཚུལ་དང་རྩོམ་གྱི་འགྲོས་ཏ་ཙང་ལེགས་པས་ལན་རེ་གཉིས་གཟུང་བས་བློ་ལ་འཇགས་བདེ་བའི་ཁྱད་ཆོས་སྨད་དུ་བྱུང་བ་དག་མངོན་སུམ་དུ་གྱུར་པ་ཁོ་ནའོ། །ཡང་བྱང་ཆུ་སེམས་དཔའི་རྟོགས་པ་བརྗོད་པ་དཔག་བསམ་འཁྲི་ཤིང་[4]ལྟ་བུ་ནི་ལེགས་སྦྱར་མ་དཔེ་ལས་ཀྱང་སྙན་འཇེབས་ཅན་གྱི་

---

1. བསྟན་འགྱུར། སྡེ། ཀུ ༡བ༡—༢༥ན༧ [Tohoku 4089] པཎྜིཏ་ཛིན་མིཏྲ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།
2. བསྟན་འགྱུར། སྡེ། འ ༢༠༡བ༡—༢༡༨ན༧ [Tohoku 3861] པཎྜིཏ་ཏིལཀ་ཀལཤ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་པ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས་ཀྱིས་བསྒྱུར། སླར་པཎྜིཏ་ཀནཀ་ཝརྨ་དང་པ་ཚབ་ཉི་མ་གྲགས་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།
3. བསྟན་འགྱུར། སྡེ། ལ ༡བ༡—༤༠ན༧ [Tohoku 3871] པཎྜིཏ་སརྦཛྙདེབ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་དཔལ་བརྩེགས་རཀྵིཏས་བསྒྱུར། སླར་པཎྜིཏ་དྷརྨཤྲཱིབྷདྲ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས། སླར་ཡང་ པཎྜིཏ་སུམཏིཀཱིརྟི་དང་ལོ་ཙཱ་བ་བློ་ལྡན་ཤེས་རབ་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།
4. བསྟན་འགྱུར། སྡེ། ཀེ ༡བ༡—༣༦༦ན༧ [Tohoku 4155] པཎྜིཏ་ལཀྵྨཱིཀར་དང་ལོ་ཙཱ་བ་

རྩོམ་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་གྱིས་བོད་རང་གི་ངག་རིག་གི་རྩོམ་ཁྱད་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་མཐོ་རིམ་སུ་ཆས་པར་བབ་སྐེགས་སུ་གྱུར་ཡོད་པ་ནི་བོད་ཀྱི་ངག་རིག་ལ་མངའ་བརྙེས་པ་ཕྱིས་བྱུང་གི་མཁས་པ་[1]དག་གླེང་ངོ་། །དེ་ནས་བཟུང་བོད་ཀྱི་ངག་གི་རང་བཞིན་རྩོམ་འགྲོས་ལ་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་ཡོད། དེ་ལྟར་བརྒྱ་ཕྲག་གཅིག་མིན་སྔོང་ཕྲག་མང་པོའི་རིང་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་ནས་ངག་རིག་ཕལ་མོ་ཆེ་སྒྲ་བསྒྱུར་གྱི་བཅད་བཏར་གཏན་ལ་ཕབ་པའི་ལམ་ལུགས་ལ་གཞི་མཛད་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ཀྱི། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་ལེགས་སྦྱར་གཉིས་ཏེ་བསྒྱུར་དང་། མངོན་བརྗོད་དང་། ཚིག་སྡུད་ཀྱི་རྣམ་གཞག་སོགས་སྒོ་གང་ས་ནས་མཐུན་པར་བསྒྱུར་ཞུས་བྱས་པར་བརྟེན་དེང་གི་འཆར་ལེགས་སྦྱར་གྱི་མ་དཔེ་རྩ་བརླག་ཏུ་གྱུར་པ་རྣམས་ཀྱང་སླར་བོད་འགྱུར་གྱི་ཐོག་ནས་བསྐྱར་གསོ[2]སྦྱས་

གོང་སྔོང་གིས་བསྒྱུར། སླར་ལོ་ཙ་བ་ཆོས་སྐྱོང་བཟང་པོས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།

1. ཅོ་ནེ་བླ་མ་རིན་པོ་ཆེས་མཛད་པའི་ལེགས་པར་བཤད་པ་སྙིང་པོ་ལས་བརྩམས་ཏེ་སྤྲེལ་མར་བསྟོད་པ་དགོངས་དོན་ཟབ་མེད་ནམ་མཁའ་མཛོད་ཀྱི་སྒོ་འཕར་རྒྱ་ཆེར་ཕྱེ་བ་རྫོགས་ལྡན་སྤྲིན་གྱི་སྒྲ་དབྱངས་ཞེས་བྱ་བ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༦ ལོར་ དྷ་ས་བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ་ལས། སྣན་ངག་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་འཁྲི་ཤིང་གི། །ཤིང་རྟའི་འཕང་ལོ་གཡོས་པའི་བཤུལ་ལམ་དུ། དེང་དུས་སྐྱེ་བོའི་རྒྱུ་འགྲུལ་ཟད་པ་ན། །ཁྲིབ་མ་གཉིས་པའི་གྲོགས་བཅས་འགྲོ་བ་སུ།། ཤོག་གྲངས། ༡༧ ༤ ༣

2. དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༠ ནས་བཟུང་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་དམིགས་ཡུལ་གཞིར་བཟུང་ཐོག་ལེགས་སྦྱར་གྱི་མ་དཔེ་རྩ་བརླག་ཏུ་སོང་བའི་གཞུང་རྣམས་བོད་སྐད་ནས་ལེགས་སྦྱར་དུ་བསྒྱུར་གསོ་བྱེད་མུས་ལ་འཛམ་གླིང་གི་མཁས་པ་ཀུན་ཡི་རང་དང་བསྟོད་

དག་ཚད་ལྡན་ངེས་ཐོང་ཞིག་བསྒྲུན་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་པ་དེ་གས་ཧྭ་སྤྱོད་མངོན་ཐུབ་པ་ཡོད་པས་བོད་སྐད་ནི་ས་ཆེན་པོ་འདིའི་སྙིང་སྐད་ཡིག་རྙིང་གྲས་སུ་བརྩི་བའི་ལེགས་པར་སྦྱར་བ་ལྷའི་སྐད་དུ་གྲགས་པའི་མཆེད་གྲོགས་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད་པས་གནག་ཇིའི་རྒྱུད་དུ་གཏོགས་པ་འགས་བོད་སྐད་ནི་དབྱིན་སྐད་སོགས་ལ་ལྟོས་ཏེ་ཐ་ཚད་པར་སླ་བ་དག་རང་གི་སྐད་ཡིག་ཕྱུག་པོ་ཡོད་པ་ཆ་མ་རྟོགས་པར་གཞན་ལ་འཚོལ་བའི་ཏམ་རྒྱུགས་བྱེད་པ་རྣམས་ནི་རྟོག་པ་རྩིང་བའི་རང་མཚང་རྗེན་པར་སྟོན་པ་ཁོ་ན་ལས་མ་འདས་པ་ཡིན་པར་སྐད་གསང་མཐོན་པོར་སྒྲོགས།།

དེ་ཡང་བསྟན་འགྱུར་དུ་ཐུན་མོང་བ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཁོངས་སུ་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་གྱི་ལེགས་པར་བཤད་པའམ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་བགྲང་བྱ་བརྒྱད་སྔ་འགྱུར་ཕྱི་འགྱུར་གཉིས་ཀའི་དུས་སུ་འགྱུར་བ་ཞུགས་ཡོད། མང་ཆེ་བ་ནི་སྔ་འགྱུར་གྱི་སྐབས་ཡིན་པར་སྣང་ཞིང་རེ་གཉིས་ནི་ཕྱི་འགྱུར་སྐབས་ཡིན་པར་གསལ། དེ་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་གསུམ་ནི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་མཛད་བྱུང་དུ་སྣང་སྟེ། ཤེས་རབ་བརྒྱ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་ཏུ་བྱེད་པ་

སྟགས་མཛད་ཡོད། མ་ལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༡ ལོར་ཚུགས་པའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ལེགས་སྦྱར་བགྲོ་གླེང་ཐེངས་ལྔ་པར་འཚོག་སྐབས་འདི་གའི་བསྐྱར་གསོའི་འགན་འཛིན་སློབ་དཔོན་ཀ་ཨེན་མི་ཤྲའི་རྩོམ་ཡིག་བོད་སྐད་ནས་ལེགས་སྦྱར་སྐད་དུ་བསྒྱུར་གསོ་བྱེད་སྐབས་དཀའ་ཚེགས་ཕྲན་བུ་ལ་དཔྱོད་པ་ཞེས་པར་མཁྱེན་འདོད་ཅན་རྣམས་གཟིགས་པར་ཞུ།

[1]དང་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ་ཞེས་བྱ་བ་[2]དང་། ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་སྐྱེ་བོ་གསོ་བའི་ཐིགས་པ་ཞེས་བྱ་བ་[3]དང་གསུམ་མོ། །དེ་ཡང་བུ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་དུ།[4] ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དམངས་ལ་གདམས་པ་སྐྱེ་བོ་གསོ་ཐིགས། བློན་པོ་ལ་གདམས་པ་ཤེས་རབ་བརྒྱ་པ། རྒྱལ་པོ་ལ་ཐེག་ཆེན་གྱི་ལྷ་སྤྱོད་ཟུང་འབྲེལ་དུ་སྟོན་པ་དབུ་མ་རིན་ཆེན་ཕྲེང་བ་ཞེས་གསུངས་པ་ལས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུའི་སྐོར་གསལ་ཁ་མེད་པ་མ་ཟད། བསྟན་བཅོས་ཀྱི་གྲངས་སུ་མ་བགྲང་བར་སྣང་བས་དཔྱད་པར་བྱ་བའི་གཞི་ཡིན་ནོ། །ཁ་ཆེ་སློབ་དཔོན་ཉི་མ་སྦས་པས་མཛད་པའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད་ཅེས་བྱ་བ་[5]དང་། སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་

1. བསྟན་འགྱུར། སྡེ། ཇོ ༩༩ བ༦ — ༡༠༢ ན༧ [Tohoku 4328] པཎྜིཏ་སརྦཛྙདེབ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་དཔལ་བརྩེགས་རཀྵི་ཏས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།
2. བསྟན་འགྱུར། སྡེ། ཇོ ༡༠༢ ན ༧— ༡༡༢ ན༦ [Tohoku 4329] པཎྜིཏ་ཤཱི་ལེནྡྲ་བོ་དྷི་དང་ལོ་ཙཱ་བ་ཡེ་ཤེས་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།
3. བསྟན་འགྱུར། སྡེ། ཇོ ༡༡༢ བ ན ༦ — ༡༡༥ བ ༦ [Tohoku 4330] པཎྜིཏ་ཛི་ན་མི་ཏྲ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་དཔལ་བརྩེགས་རཀྵི་ཏས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།
4. ཕྱི་ལོ ༡༩༩༧ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་བློ་གསལ་གླིང་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། བུ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་། ཤོག་གྲངས། ༡༦༧ —༡༦༨
5. བསྟན་འགྱུར། སྡེ། ཇོ ༡༡༥ བ ༧ — ༢༢༢ ན ༢ [Tohoku 4331] པཎྜིཏ་ཛྙཱ་ན་གརྦྷ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་དཔལ་གྱི་ལྷུན་པོའི་སྡེས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།

ཀྱིས་མཛད་པའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་[1]དང་། སློབ་དཔོན་དོན་ཡོད་འཆར་གྱིས་མཛད་པའི་དྲི་མ་མེད་པའི་དྲི་ལན་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲེང་བ་[2]ཞེས་བྱ་བ་དང་། ཙ་ཎ་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་[3]དང་། སློབ་དཔོན་མསུ་རཀྵ་བརྩམས་པའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་[4]བཅས་དང་བརྒྱད་དོ། །དེ་དག་ཀྱང་ཕལ་ཆེ་བ་སྔ་འགྱུར་དང་རི་ཟུང་ཕྱི་འགྱུར་དུ་བསྒྱུར་བ་གང་ལས་རྟོགས་ཞེ་ན། མཛད་བྱང་དུ་བཀོད་པའི་ལོ་པཎ་གྱི་མཚན་ལས་རྗེས་སུ་དཔག་སྟེ་དང་པོ་དྲུག་པོ་ནི་བརྒྱ་ཕྲག་བརྒྱད་པ་དང་དགུ་པ་སྟེ་སྔ་འགྱུར་སྐབས་དང་ཕྱི་མ་གཉིས་ནི་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་གཅིག་ཡས་མས་ཡིན་པ་ནི་གྲུབ་དོན་ཡིན་ནོ། །དེ་ཡང་གོང་དུ་སྨོས་པའི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཞུང་དེ་དག་ལས་མི་ཉུང་བ་ཞིག་དེང་རབས་ཀྱི་མཁས་དབང་མང་པོས་ཉམས་ཞིབ་དང་འབྲེལ་དཔྱད་རྩོམ་མཛད་པ་མ་ཟད། དབྱིན་སྐད་སོགས་ཀྱི་ནང་དུ་བསྒྱུར་བའང་དུ་མ་སྣང་སྟེ། འཕགས་མཆོག་ཀླུ་སྒྲུབ་ཞབས་ཀྱིས་མཛད་

1. བསྟན་འགྱུར། སྒྲོ། ངོ ༡༢༢ ན ༢ — ༡༢༦ ན ༦ [Tohoku 4332] པཎྜིཏ་བིནཡཙནྡྲ་དང་ལོ་ཙ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།

2. བསྟན་འགྱུར། སྒྲོ། ངོ ༡༢༢༦ ན ༦ — ༡༢༧ བ ༦ [Tohoku 4333] པཎྜིཏ་ཀམལགུཔྟ་དང་ལོ་ཙ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།

3. བསྟན་འགྱུར། སྒྲོ། ངོ ༡༢༧ བ ༤ — ༡༢༧ ནབ ༦ [Tohoku 4334] པཎྜིཏ་པྲཛྙཱཀརཤྲིམིཏ་དང་ལོ་ཙ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།

4. བསྟན་འགྱུར། སྒྲོ། ངོ ༡༢༧ བ ༦ — ༡༣༢ ན ༧ [Tohoku 4335] ལོ་ཙ་བ་ཛྙམཤྲིཛྙ་དང་ལོ་ཙ་བ་ཤཱཀྱ་བློ་གྲོས་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས།

པའི་ཐེམས་རབ་སྔོང་བུ་དབྱིན་སྐད་ཐོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༩ ལོར་ཌབ་ལུ་ཨེལ་ཀེམྤབེལ་གྱིས་ཕབ་བསྒྱུར་དང་ཞུ་དག་གནང་བ་དང་། ཡང་རཱམསྭཱམཱི་ཤཱསྟྲིས་ལེགས་སྦྱར་ཐོག་བསྒྱུར་གསོ་མཛད་ཀྱང་དཔར་སྐྲུན་དུ་བར་བྱུང་མེད། ཡང་ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ལེགས་སྦྱར་དང་བོད་སྐད་ཤན་སྦྱར་ཐོག་ཀཱལཀཏྟཱ་ནས་སློབ་དཔོན་ལུགས་བཟང་གཞོན་ནུས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ དཔར་དུ་བཏབ་ཡོད།

ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ནང་མཆོག་སྲེད་སྐོར་ལ་དཔྱད་པ།

དེ་ཡང་སྤྱི་སྲོལ་བཞིན་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པའི་རྩོམ་པ་པོ་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར་དང་དུས་རབས་ཇི་ཙམ་ལ་ཐེབས་པའི་སྐོར་ནི་དེ་ལྟ་བུའི་བྱུང་བའི་ཚད་ཚིང་སྡུག་པོའི་ནང་ཐིམ་སྙེ་གསལ་ཁ་མི་སྣང་ཡང་ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་དང་མཁས་པ་མང་པོའི་གསུང་འགྲོས་དང་དེབ་ཐེར་དང་ངག་རིག་དཀར་ཆག་སོགས་སུ་ཁུངས་བཙལ་ཏེ་ཙུང་ཟད་འཚོལ་ཞིབ་ལ་འཇུག་གོ།

དེ་ཡང་འཕགས་ཡུལ་གྱི་མཁས་དབང་བལདེབོཔཱདྷྱཱཡས་བརྩམས་པའི་ལེགས་སྦྱར་གྱི་ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་[1]ནང་དུ་བརཏྲྀཧི་སྟེ་མཆོག་སྲེད་ཞེས་པ་ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་བཞི་པའི་ཡས་མས་བྱོན་པར་བཤད་པ་དང་། ཡང་ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཞུང་གྲགས་ཅན་ལེགས་པར་བཤད་པའི་ཕྲེང་བ་དང་ཤཱཾགྡྷརཔདྡྷཏི་ནང་དུ་

1. ཝཱརཱཎསཱི་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ་ལེགས་སྦྱར་གྱི་ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས། ཤོག་གྲངས། ༡༦༤, ༦༣༠

མཆོག་སྲིད་ཀྱི་སྨན་འཛེབས་ལྡན་པའི་ལེགས་བཤད་དྭངས་པའང་བཤད། སྒྲོ་པྲཊིཔའི་འགྲེལ་བྱེད་ཀཱཊྚཡན་དང་རང་བཞིན་རབ་གསལ་ཞེས་བྱ་བའི་རང་བཞིན་སྐད་ལས་བརྩམས་པའི་བརྡ་སྤྲོད་ཀྱི་གཞུང་སྙིང་གྲས་སུ་བརྩི་བའི་མཛད་པ་པོ་གཉིས་གཅིག་གམ་ཐ་དད་ཡིན་མིན་ཁ་ཚོན་གཅོད་དཀའ་བར་གསུངས་ཀྱང་མཇུག་ཏུ་གཅིག་ཏུ་འཐད་ཕྱོགས་སུ་བཤད་པ་སྣང་ངོ་།།

ཡང་མཁས་པ་བྷཊྚརཀརས་གཏམ་ཚུ་སྐྱུང་མཚོ་[1] ཞེས་པར་གཞི་བཙོལ་ཏེ་མཆོག་སྲིད་ཀྱི་ཡུལ་སྐྱུ་ནར་བུའི་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་སྨན་གྲགས་ཅན་གྱི་སློན་པོ་ཡིན་པ་དང་། ཆར་པ་ཞེས་པའི་མཁན་པོ་ལས་རིག་གནས་མཐའ་དག་ལ་མངའ་བརྙེས་ཤིང་། རྟུས་ཀཱཊྚ་ཡིན་པར་བཤད། མཆོག་སྲིད་ཀྱི་སྨན་ངག་ཞེས་པའི་གཞུང་ནང་གཙོ་ཆེ་བར་སྨན་པ་དང་རབ་དྭངས་དང་རྗེས་བསྡུ་སྦེབ་སྦྱོར་ནང་དཔེས་བརྒྱན་པས་ཀུན་ཡིད་ལྷམ་མེར་འཕྲོག་པར་བཤད། མཆོག་སྲིད་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་སྨན་ངག་གི་མིང་དོན་དམ་པར་ན་མཐོ་རིས་འཛེག་པ་ཡིན་པར་གསལ་ཏེ། དེ་ཡང་ནག་པོ་སྤྱོད་པའི་སྨན་ངག་ལས།[2] གང་ཞིག་མཐོ་རིས་འཛེག་བྱུས་ནས། །སྲིད་པར་སྐབས་གསུམ་འཕོ་བར་བྱེད། །སྨན་ངག་གིས་ནི་མཆོག་ཉིད་ཀྱིས། །མཆོག་སྲིད་སྨན་ངག་མཁན་པོར་གྲགས། །ཅེས་སོ།།

---

1. གཏམ་ཚུ་སྐྱུང་མཚོ། ལམ་ཡིག། ༡ ཐབས། ༢, ཤོག ༦༦—༧༠
2. ལེགས་སྦྱར་ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས། ཤོག་གྲངས། ༡༦༦

ཡུནིབྷིར་སིཊིཀའི་སྒྲའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་བརཏུཙི་སྔེ་མཆོག་སྨྲིད་ཞེས་པ་བྲམ་ཟེ་ཆེན་པོ་པཎིནིའི་སྒྲ་པཎིཔའི་འགྲེལ་བྱེད་པ་ཀཻཡྱཊ་ལ་ངོས་འཛིན་པ་[1]གཅིག་དང་། ཡང་དེ་ལས་གཞན་པ་ཅུང་དུས་ཕྱིས་བྱུང་བ་ཀཻཊྱའི་རིགས་ལས་མཆེད་པའི་མཆོག་སྨྲིད་[2]གཞན་ཞིག་ཀྱང་བཤད། དང་པོ་ནི་དུས་ཕྱིས་བྱུང་བའི་ནང་པའི་མཁས་པ་པུརུཥོཏྟམདེབ་སྔེ་སྐྱེས་མཆོག་ལྷས་མཛད་པའི་ཏྲི་ཁཎྜཤེཥ་འམ་དུམ་བུ་གསུམ་གྱི་ལྷག་མ་ཞེས་པར་ཁྲུངས་བཅོལ་བར་མཛད། དེ་ཡང་མཆོག་སྨྲིད་[3]ཀཻཡྱཊའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་གཞན་ཡང་བགྲང་སྟེ། ཀཻཊྱ་དང་། པུནརྦསུ་སྔེ་ནབས་སོ་སྐྱེས་དང་། མེདྷཱཛིཏ་ཡིད་གཞུངས་རྒྱལ་རྣམས་སོ། ། འོན་ཀྱང་མེདྷཱཛིཏ་མ་གཏོགས་པཎིཔའི་སྒྲའི་འགྲེལ་བཤད་པ་ཆེན་པོའི་ནང་སྒྲའི་མདོ་ལུང་དང་སྦྱར་བ་གསལ་བས་བྲམ་ཟེ་ཚུར་ལྟུང་གི་བཞེད་པའང་མཐུན་པ་སྟེ། ཀཻཊྱ་[4]ནི་རིགས་གང་ལས་མཆེད་པ་དང་། ནབས་སོ་སྐྱེས་[5]ནི་སྐྱེས་སྐར་གྱི་སྐར་མར་བཤད་པ་དང་། ཀཻཡྱཊ་[6]ནི་གུས་བཀུར་གྱིས་བཏགས་པའི་མིང་དུ་སྣང་ངོ་། །

---

1. ལེགས་སྦྱར་བརྡ་སྤྲོད་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས། ཤོག་གྲངས། ༢༤༧
2. ལེགས་སྦྱར་བརྡ་སྤྲོད་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས། ཤོག་གྲངས། ༩༩༣
3. སྒྲ་པཎི་པའི་བཤད་པ་ཆེན་པོ། ༩, ༣, ༡༠༡
4. སྒྲ་པཎི་པའི་བཤད་པ་ཆེན་པོ། ༩, ༢, ༣
5. སྒྲ་པཎི་པའི་བཤད་པ་ཆེན་པོ། ༩, ༣, ༣༩
6. སྒྲ་པཎི་པའི་བཤད་པ་ཆེན་པོ། ༣, ༢, ༡༡༨

དེ་ལྟར་འདི་ནི་སྒྲ་པཱཎིཔའི་འགྲེལ་བྱེད་ཡིན་པས་དུས་ཀྱང་སྔ་བར་སྣང་ངོ་། ། གཉིས་པ་ནི་ལེགས་བཤད་རྣ་བའི་བདུད་རྩིའི་[1]ནང་མཆོག་སྲེད་ལ་ཤྲཱིཧརྵ་ཐོས་འཛིན་དུ་གྲགས་པར་བཤད་པ་མ་ཟད། རྣམ་གནོན་ཉིན་འབྱེད་ཀྱི་མདུན་ན་འདོན་ཡིན་པར་གསལ། འདིའི་དུས་ཚོད་གཏན་ལ་ཕབ་པ་ལ་མཁས་པ་ མཱིམཱཾསཀས་གཤམ་གསལ་དོན་ཚན་རྣམས་ལ་གཞི་བཅོལ་ཏེ་བཤད་དེ། ༡ བརྡ་སྤྲོད་གསལ་ལྡན་ལས་ཆེས་སྔ་བའི་ཆ་བསགས་ཀྱི་འགྲེལ་བྱེད་པ་བགྲོད་དཀའ་སེང་གེས་བྱེད་པ་མཐའ་ཅན་གྱི་ལེའུ་ནི་ཀཱཏྱཱའི་བུ་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་བརྩམས་པར་བཤད་ཡོད།[2] ༢ ཡང་ཤཏཔཐའི་འགྲེལ་བྱེད་པ་ཧརིསྭཱམིའི་བླ་མ་སྐནྡསྭཱམིས་ངེས་ཚིག་གི་ཊཱིཀཱར་མཆོག་སྲེད་ཀྱི་ངེས་ཚིག་ཀུན་བཏུས་ལས་ལུང་འཐད་ཕྱོགས་སུ་དྲངས་ཡོད། འདི་ནི་རྣམ་གནོན་གྱི་ལོ་ ༦༠༧ ཡས་མས་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན། ༣ གཞན་ཡང་སྐནྡ་མཧེཤྭརའི་ངེས་ཚིག་གི་ཊཱིཀཱ་ནང་བྷཱམཧའི་རྒྱན་གྱི་བསྟན་བཅོས་དྲངས་ཡོད། བྷཱམཧས་མཆོག་སྲེད་ཀྱི་ཕྲཱཀྲིཏཔྲཀཱཤ་དང་ཕྲཱཀྲིཏམནོ་རམཱ་དག་གི་འགྲེལ་བྱེད་པ་ཡིན། ༤ མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་རྟགས་ཀྱི་རྗེས་བསྟན་ཞེས་པའི་བརྩམས་བྱུང་དཔལ་ལྡན་མིའི་བདག་པོ་རྣམ་གནོན་ཉིན་འབྱེད་ཀྱི་ཞབས་ཀྱི་པདྨོ་

---

1. ལེགས་བཤད་རྣ་བའི་བདུད་རྩི། གང་ཞིག་ཐོས་པ་འཛིན་པ་ཡིས་རྣམ་གནོན་ཉིན་འབྱེད་ཀྱི་རིག་པའི་གྲོས་ཀྱི་བྱེད་པོར་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་རབ་ཏུ་གནས་པར་མཛད་དོ། །ཤོག་གྲངས། ༢༠༧

2. ཤིང་སོགས་བཞིན་དུ་མིང་གྲུབ་རྣམས། །བྱེད་པ་བྱེད་པོས་མ་བྱས་རྣམས།།
བྱིས་པས་བྱེ་བྲག་རྟོགས་པའི་ཕྱིར། །ཀཱཏྱའི་བུས་ནི་དེ་རྣམས་བརྩམས།།

ཉེ་བར་བསྟེན་པའི་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་བརྩམས་པ་རྟགས་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱི་ཚིག་ཛོགས་སོ། །ཞེས་པ་དང་། ༤ དེ་བཞིན་དུ་པདྨ་ཀཽམུདི་ཞེས་པའི་རྩོམ་པ་དམ་བཅའི་སྐབས་དཔལ་རྣམ་གནོན་ཉིན་འབྱེད་ཀྱི་མཚན་དང་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་བཤད་པའང་གསལ་བར་བཀོད་ཡོད། དེས་ན་མཆོག་སྲེད་བྱོན་པའི་དུས་རྣམ་གནོན་གྱི་ལོ་ ༦༠༠ སྔོན་ཡིན་པར་གསལ་ལོ། ། གཞན་ཡང་འདིས་ནི་ཧེ་ཏྭི་ནྟྭིཡ་སྦྲྀཧིཤྲྀཁྲའི་རྣམ་བཤད་དང་། ངེས་ཚིག་ཀུན་བཏུས་ཞེས་པའི་བྱེད་པོ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཅིང་། འདི་ནི་རིག་བྱེད་པའི་ངེས་ཚིག་སྒྲ་བརྒྱུད་ཀྱི་ཚད་མའི་གཞུང་ཞིག་ཡིན། ཡང་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་ཞེས་པ་ནྲརཏྣའི་གཞུང་ནས་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་བ་རྣམས་ཚིགས་བཅད་ཀྱི་ལམ་ནས་བསྡུས་པ་ཞིག་བཱལི་ཡུལ་ནས་རྙེད་པ་མཁས་དབང་རགྷུབཱིརས་སརསྭཏིབིཧཱར་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་ཡོད། གཞན་ཡང་རྟགས་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱི་ཚིག སྦྱོར་བའི་ཚིག ཆ་བསགས་ཀྱི་ཕྱེད་ཕྱི་མ། མཛོད། ཉེ་བསྒྱུར་གྱི་མདོ། པདྨ་ཀཽམུདི། རིག་པ་དང་མཛེས་པའི་སྐོར་གྱི་སྙན་ངག་ཡང་བརྩམས་པར་བཤད་དོ། །

ཡང་པཎྜིཏ་གུཎ་ལྷད་ཏཱལ དཱརས་བརྩམས་པའི་བཛ་སྤྱོད་པའི་ལྔ་བའི་ལོ་རྒྱུས་[1] ནང་ཆ་བསཱ་ཀྱི་སྒྲའི་འགྲེལ་བྱེད་པ་ཡིན་པར་བཤད་པར་མ་ཟད། འགྲེལ་བཤད་ཀྱི་མིང་ནག་པ་བརྩེགས་པ་ཡིན་པའང་གསལ། དེ་མཚུངས་དུས་རབས་

1. གུཎ་ལྷད་ཏཱལ་དཱརས་མཛད་པའི་བཛ་སྤྱོད་ལྔ་བའི་ལོ་རྒྱུས། ཤོག་གྲངས། ༣༢༨, ༤༧༢

བཅུ་གཅིག་ནང་བྱུང་བའི་ཁ་ཆེའི་མཁས་པ་སོམདེཝས་བརྩམས་པའི་གཏམ་ཆུ་ཀླུང་མཚོ་ནང་བརརུཙི་སྙེ་མཆོག་སྲེད་ཅེས་པ་ནྡནྡ་ཞེས་པའི་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་བིཀྲམཱདིཏྱའི་བློན་པོ་རིན་པོ་ཆེ་དགུའི་དཀྱིལ་འཁོར་དུ་བགྲང་བར་སྣང་སྟེ། དེ་སྐད་དུ་ནག་མོ་འཁོལ་གྱི་ཛྱོཏིརྦིདཱབྷརཎ་ལས།[1] སྨན་པ་ཐང་ལ་བརྟུལ་དང་། ཀྵཔཎཀ་དང་། འཆི་མེད་སེང་གེ་དང་། ཤངྐུ་དང་། བེཏཱལབྷཊ་དང་། ནག་མོ་འཁོལ་དང་། བརཱཧམིཧིར་དང་། མཆོག་སྲེད་དོ། །འདི་པས་བརྒྱ་བྱིན་གྱིས་རྒྱལ་པོ་བིཀྲམཱ་དིཏྱ་ལ་གསེར་གྱི་ཁྲིའུ་ཞིག་གནང་སྐྱེས་སུ་བསྩལ་བ་ལ་གཞི་བཅོལ་ཏེ་སེང་ཁྲི་བཅུ་གཉིས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་སྙན་ངག་གི་ལམ་ནས་བརྩམས་པའི་བསྟན་བཅོས་ཀྱི་རྩོམ་པ་པོ་ཡང་བཤད། ཡང་བརརུཙི་སྙེ་མཆོག་སྲེད་གཞན་ཞིག་ནི་རང་བཞིན་པའི་སྐད་ཀྱི་པྲཱཀྲྀཏཔྲཀཱཤ་རང་བཞིན་རབ་གསལ་དང་། ལིངྒཱནུཤཱསན་རྟགས་ཀྱི་རྗེས་སུ་བསྟན་པའི་རྩོམ་པ་པོར་བཤད་ཅིང་ཕྱོགས་ཀྱི་གོས་ཅན་གྱི་རྗེས་འབྲངས་ཡིན་པར་བཤད་དོ། །དེས་ན་གོང་དུ་བཀོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱུང་བ་རྣམས་ཀྱི་ཁུངས་ལས་ནི་མཆོག་སྲེད་ཅེས་པའི་མཁས་པ་ནི་སྒྲ་པཱཎིཔའི་འགྲེལ་བྱེད་ཀཱཏྱའི་བུ་དང་། ཡང་ཅང་དུས་ཕྱིས་བྱུང་བ་ཀཱཏྱའི་རུས་ཀྱི་མཆོག་སྲེད་དང་རང་བཞིན་རབ་གསལ་སོགས་ཀྱི་མཛད་པ་པོ་བཅས་མཆོག་སྲེད་མི་འདྲ་བ་གསུམ་དུ་སྣང་ཡང་

1. ནག་མོ་འཁོལ་གྱིས་བརྩམས་པའི་ཛྱོཏིརྦིདཱབྷརཎ། ༢༢ ,༡༠

ཚུལ་འདི་ལ་ད་དུང་བློ་དང་ལྡན་པ་རྣམས་ཀྱིས་དཔྱད་པ་ལ་འཇུག་པར་བྱས་ཏེ་ཡིག་ཆའི་ཁུངས་ད་དུང་འཚོལ་དགོས་པ་སེམས་སོ།།

བོད་ཀྱི་མཁས་པའི་རྒྱ་གར་ཆོས་འབྱུང་སྐོར་ལ་དཔྱད་པ།

དེང་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་གྱི་ལེགས་པར་བྱུང་བ་དང་། རིག་པའི་གནས་རྣམས་ཀྱི་ལོ་ཚིགས། ཡུལ། བྱུང་བ་སོགས་བརྗོད་པ་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བ་ནི་སྔོན་གྱི་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་ས་སྐྱེང་ན་སྣན་པའི་བ་དན་གྱིས་ཡོངས་སུ་ཁྱབ་ཅིང་རིག་པའི་གནས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་། ཆོས་འབྱུང་ལ་མཁས་འཛིན་གཉིས་ལྡན་གྱི་རྩོམ་པ་པོ་མང་དག་གི་གཞུང་ལ་བརྟེན་པ་ཁོ་ན་ལས་འོས་མིན་པ་ཞིག་དེང་རབས་ཅན་དུ་ལོ་རྒྱུས་སླ་བའི་རྟོག་པ་རྩིང་བའི་མཁས་རློམ་དག་མི་འདོད་བཞིན་དུ་ལུང་འདྲེན་བྱེད་པར་སྣང་ངོ་། །འོན་ཀྱང་ལོ་རྒྱུས་རིག་པའི་ཚངས་ཐིག་དུ་བཟུང་ཁུལ་གྱིས་བོད་ཀྱི་མཁས་དབང་དེ་དག་གིས་མཛད་པའི་གཞུང་ལ་མི་འཐད་པར་སླ་བ་ནི་བཞད་བགད་ཀྱི་གནས་སུ་མཐོང་སྟེ། དེ་ཡང་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བགྲང་བྱའི་ཚང་ཚིང་མུན་ནག་གཏིང་མཐའ་བྲལ་བ་ལ་དཔྱོད་པའི་ཚེ་གཞི་རྟེན་གང་ཡང་མི་རྙེད་ཅིང་རྟོག་བཟོའི་ཁང་པ་བརྩེགས་པ་ལས་འོས་མེད་ཀྱི་ངང་ཚུལ་དུ་འགྱུར་བ་མ་ཟད་། བོད་ཀྱི་མཁས་དབང་དེ་དག་གི་ཁུངས་བཙོལ་བའི་རྒྱ་གར་པཎྜི་ཏ་དང་ཚད་ལྡན་གྱི་གཞུང་ཡང་ཡོད་པ་ནི་ཆོས་འབྱུང་དེ་དང་དེ་དག་ལས་གསལ་བར་བཤད་པས་སྤྲོས་པའི་ངལ་བ་མ་བྱས་སོ། །དེ་ལྟ་བུའི་བོད་ཀྱི་

མཁས་དབང་གིས་མཛད་པའི་དེབ་ཐེར་དང་ཆོས་འབྱུང་མང་ཡང་ཡོངས་སུ་གྲགས་པ་ནི་ཏཱ་རཱ་ནཱ་ཐས་བརྩམས་པའི་དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་ཞེས་བྱ་བ་དང་། བུ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་དང་། འགོས་ལོ་ཙཱ་བ་གཞོན་ནུ་དཔལ་གྱི་དེབ་ཐེར་སྔོན་པོ་རྣམས་ཡིན། དེ་ཡང་ཆོས་འབྱུང་དེ་དག་ལ་ཁུངས་བཙལ་ཏེ་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྤྲེད་ཀྱི་སྐོར་ཙམ་ཟད་གླེང་བར་བྱ་སྟེ། དེ་ཡང་ཏཱ་རཱ་ནཱ་ཐའི་ཆོས་འབྱུང་ནང་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྤྲེད་དང་འབྲེལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་སྐབས་གཉིས་སུ་བཤད་པ་སྣང་།

དང་པོ་ནི་རྒྱལ་པོ་པདྨ་ཆེན་པོའི་གྲོགས་བྲམ་ཟེ་བཟང་པོ་དང་། བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྤྲེད་ཟེར་བ་གཉིས་བྱུང་།[1] དེ་གཉིས་ཀས་ནང་པའི་དགེ་འདུན་ལ་མཆོད་པ་ཆེན་པོ་བྱས་པ་བཤད་པ་མ་ཟད། མཆོག་སྤྲེད་ནི་རིགས་སྔགས་གྲུབ་པའི་ཕྱིང་ལོའི་མཆིལ་ལྷམ་ཟུང་ཞིག་ཡོད་པ་གྱོན་ནས་ལྷ་དང་ཀླུ་ལ་སོགས་པའི་གནས་ནས་ཀྱང་ཡོ་བྱད་བཟང་པོ་དག་བླངས་ནས་སློང་པོའི་ཚོགས་མགུ་བར་བྱེད་པ་གཅིག་ཡིན་པ་དང་། འོན་ཀྱང་ལན་གཅིག་རྒྱལ་པོ་དང་མི་མཛའ་བར་གྱུར་ཏེ་རྒྱལ་པོས་འདི་ཡིས་བདག་ལ་རིགས་སྔགས་ངན་པ་བྱེད་སྙམ་ནས་དེ་གསོད་པའི་ཕོ་ཉ་བ་

1. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༡ ལོར་ལྷཆ་ལེགས་བཤད་གཏེར་མཛོད་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། ཏཱར་ནཱའི་དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་། ཤོག་གྲངས། ༤༣,༤༨

བཀྲེ་བ་ལས། དེ་མཆིལ་ལམ་གྱོན་ནས་གྲོང་ཁྱེར་འཕགས་རྒྱལ་དུ་བྲོས། མཐར་རྒྱལ་པོས་བསླུས་ཏེ་བུད་མེད་ཅིག་གིས་དེའི་མཆིལ་ལམ་བརྐུས་ནས་འབྲོས་མ་ནུས་པ་ལ་གཤེད་མས་བཀུམས། རྒྱལ་པོས་ཀྱང་བྲམ་ཟེ་བསད་པའི་སྡིག་སྦྱོང་ལ་གཙུག་ལག་ཁང་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི་བཞེངས། འདིའི་དུས་ནི་ལོ་རྒྱུས་རིག་པ་ལ་མཁས་པ་དག་གིས་ཡེ་ཤུའི་འདས་ལོ་སྔོན་གྱི་དུས་རབས་བཞི་པ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད།

གཉིས་པ་ནི་འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ནཱལརྫུའི་མཁན་པོ་མཛད་པའི་ཚེ་མཛའ་བཤེས་སུ་གྱུར་པ་སློབ་དཔོན་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲེད་ཅེས་བྱ་བ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལ་དད་པའི་བྲམ་ཟེ་ལས་དྲུག་ལ་བརྩོན་པ་མ་ག་དྷའི་ཤར་ཕྱོགས་ཧྭ་རིའི་ཡུལ་ན་ཡོད་པ་[1]ལས། དེས་ལོ་བཅུ་གཉིས་སུ་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་སྒྲུབས་བཟླས་ཤིང་། མཐར་གསེར་འབུམ་ཕྲག་བཞིའི་ཡོ་བྱད་ཀྱིས་སྦྱིན་སྲེག་ཏུ་ཕུལ་བས་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཞལ་མངོན་སུམ་དུ་བསྟན་ནས། ཁྱོད་ཅི་འདོད་གསུང་པ་ལ། བདག་གྲུབ་པ་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱིས་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱ་བར་འདོད་པས་ནག་པོ་ཆེན་པོ་མངག་གཞུག་ཏུ་འཚལ་ཞུས་པས་དེ་བཞིན་དུ་གནང་

1. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༡ ལོར་ལྷཀྲ་ལེགས་བཤད་གཏེར་མཛོད་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། ཏཱར་ནཱའི་དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་། ཤོག་གྲངས། ༥༡—༥༤

ནས། དེ་ཕྱིན་ཆད་རིག་སྔགས་ཐམས་ཅད་ཇི་ལྟར་འདོད་པ་ལྟར་གྲུབ་ཅིང་། རི་ལུ་ལ་སོགས་པ་གྲུབ་པ་བརྒྱད་པོ་སྟོང་ཕྲག་རེ་རེས་སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་ཕན་བཏགས་སོ། །དེ་དུས་གཞན་ཞིག་ན་ལྷནྣཙསྙིར་འོངས་པའི་ཚེ་རྒྱལ་པོ་ཧྲིམཤྲཱུའི་མཆོད་གནས་སུ་གྱུར། རྒྱལ་པོའི་བུ་མོ་དཔྱིད་ལྡན་མ་ཞེས་བྱ་བ་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲེད་ལ་སྦྱིན་པར་བྱས་པ་ལས། དཔྱིད་ལྡན་མ་ང་རྒྱལ་གྱིས་དྲེགས་པས་མཆོག་སྲེད་ལས་ཁོ་མོ་མཁས་པའི་ཕྱིར་དེའི་གཡོག་མི་བྱེད་དོ་ཞེས་བྱས་སོ། །དེ་ལ་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་འདི་བརྟན་གྱིས་བསླུ་བར་བྱའོ་སྙམ་ནས། འོ་ན་བདག་གི་སློབ་དཔོན་མཁས་པ་བདག་ལས་བློ་གྲོས་བརྒྱ་གྱུར་གྱིས་ཆེ་བ་ཞིག་ཡོད་པས་དེ་སྤྱན་དྲངས་ལ་དེ་ལ་སློལ་ཅིག་ཅེས་བྱས་ནས། མ་གཏྣའི་གནག་ཧྲི་གཟུགས་བཟང་བ་ཞིག་ཤིང་གི་ཡལ་གའི་རྩེ་མོ་ལ་གནས་ནས་ཡལ་གའི་རྩ་བ་ལ་སྟེའུ་སྟུན་པར་བྱེད་པ་མཐོང་ནས་ཤིན་ཏུ་བླུན་པར་ཤེས་ཏེ། དེ་བོས་ཏེ་ཞག་འགར་ཁྲུས་དང་བསྐུ་མཉེ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པར་བྱས། བྲམ་ཟེ་པཎྜིཏའི་ཆ་ལུགས་སུ་བཅོས། ཨོཾ་སྭསྟི་ཞེས་པ་གཅིག་བུ་བསླབས། རྒྱལ་པོ་སྐྱེ་བོའི་ཚོགས་དང་བཅས་ཏེ་བཞུགས་པའི་དབུས་སུ་རྒྱལ་པོ་ལ་མེ་ཏོག་གཏོར་ཏེ། ཨོཾ་སྭསྟི་ཞེས་འདི་བརྗོད་ཅིག གཞན་སུ་ཞིག་གིས་དྲིས་ཀྱང་ལན་འདེབས་པར་མ་བྱེད་ཤིག་ཅེས་བསྒོས་སོ། །དེས་དེ་ལྟར་བྱེད་རྒྱུ་ལ་རྒྱལ་པོ་ལ་མེ་ཏོག་གཏོར་སྐབས། ཨུཤཊར་ཞེས་ལོག་པར་ཟེར་རོ། །དེར་སློབ་དཔོན་གྱིས་ཡི་གེ་བཞི་པོ་དེ་དག་གི་དོན་འདི་ལྟར་བཀྲལ་ཏེ།

ཨུམསཧིཏོརུདྲཿ ཤཀྲརསཧིཏོབིཥྞུཿ།
ཙཾཀྲར ཤུལཔཱནིཤྲཱ། རཀྵཱཏྲུཤིབསཝནྟུ། །

འདིའི་དོན་ནི་འདི་ལྟར། ཨུ་མ་དང་བཅས་དྲག་པོ་དང་། བདེ་བྱེད་དང་བཅས་འཇུག་སེལ་ཏེ། །ཙཾ་ཚུལ་ཕྱུག་ན་མདུང་ཐུང་ཡང་། །ཞི་བས་རྟག་ཏུ་བསྲུང་བར་མཛོད། །ཞེས་ཤིས་པ་བརྗོད་པ་ཡིན་ཞེས་ཁ་བསྒྱུར་རོ། །དེ་ནས་དབྱིད་ལྡན་མས་སྒྲའི་དོན་ལ་སོགས་པ་དྲིས་ཀྱང་ཅང་མི་སྨྲ་བ་ལ། མཆོག་སྲིད་ཀྱིས་བདག་གི་སློབ་དཔོན་མཁས་པ་འདི་བུད་མེད་ཀྱིས་དྲིས་པ་ལ་ལན་ཅི་ལ་འདེབས་ཞེས་མགོ་སྐོར་བར་བྱས་ནས་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲིད་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་བྲོས་སོ། །

དེ་ནས་དབྱིད་ལྡན་མས་ལྷ་ཁང་དུ་འཁྲིད་ཀྱང་ཅང་མི་སྨྲ། མཐར་ལྷ་ཁང་གི་ཕྱི་ཁྱམས་སུ་སྲོག་ཆགས་སྣ་ཚོགས་པའི་གཟུགས་བརྙན་བྲིས་པ་ལས་བ་ལང་གི་གཟུགས་བརྙན་མཐོང་བས་དགའ་ཞིང་ཕྱུགས་སྐྱོང་བའི་རྣམ་འགྱུར་བྱེད་དོ། ། དེས་ཀྱེ་མའོ་འདི་བ་ལང་ཛོའོ་ཞེས་གདོད་ནས་བསླུས་པར་ཤེས་སོ། །ཤིན་ཏུ་བླུན་པར་མཐོང་སྟེ་ཉིན་རེ་བཞིན་མེ་ཏོག་འཐུ་བར་བཏང་ངོ་། །མ་ག་དྷའི་ཕྱོགས་གཅིག་ན་ལྷ་མོ་ནག་མོའི་སྐུ་ལྷའི་བཟོ་བོས་བྱས་པ་ཞིག་ལ་གསོལ་མཆོད་རྒྱུན་དུ་བྱེད་དོ། །དུས་ནམ་ཞིག་ན་དེ་ཐོ་རངས་མེ་ཏོག་འཐུ་བར་སོང་བའི་ཚེ། དབྱིད་ལྡན་མའི་གཡོག་མོ་ཞིག་ཀུལ་ཀའི་དོན་དུ་གོ་ལ་སྦུར་བཞིན་དུ་ལྷ་མོ་ནག་མོའི་རྟེན་གྱི་རྒྱབ་ཏུ་ཡིབ་ཅིང་འདུག ཕྱུགས་རྫིས་སྔར་བཞིན་གསོལ་བ་བཏབ་པའི་ཚེ། གཡོག་

སྙོས་གོ་ལ་སྲུར་འཕྲོ་ལག་ཏུ་གཏད་པས་འདི་ནི་ལྷ་སྨོས་དངོས་སུ་གནང་ངོ་སྙམ་དུ་མིད་དོ། །དེ་ཉིད་དུ་བློ་གྲོས་ཐོགས་པ་མེད་པས་རྟོག་གེ་དང་བརྡ་སྦྱོར་དང་སྙན་ངག་སླྭ་བ་ཆེན་པོར་གྱུར་ནས་སྤྲིན་གྱི་ཕོ་ཉ་ལ་སོགས་པའི་བསྟན་བཅོས་གྲགས་ཅན་རྣམས་བརྩམས་སོ། །

དེ་སྐབས་གཞན་ཞིག་ལ་རྒྱལ་པོ་བདེ་བྱེད་ཀྱི་མདུན་ན་འདོན་དུ་གནས།[1] དེའི་ཚེ་རྒྱལ་པོའི་བཙུན་མོ་ཐ་ཆུང་ཞིག་གིས་སླྲའི་གནས་ཅུང་ཟད་ཤེས་ལ། རྒྱལ་པོས་ནི་མི་ཤེས་སོ། །སྐྱིད་སྨོས་ཚལ་དུ་ཆུ་ལ་རྩེ་བའི་ཚེ་རྒྱལ་པོས་དེ་ལ་ཆུ་གཏོར་བས། དེས་མསྨོདཀྰ སིཉྪ་ཞེས་བོད་སྐད་དུ་བདག་ལ་ཆུ་མ་འཐོར་ཞེས་པའོ། །རྒྱལ་པོས་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་སྐད་དང་སྦྱར་བས་བལ་སྤྲན་གྱི་ཁྲུར་བ་ཏིལ་མར་གྱིས་བསྐོས་པ་ལ་དུ་བྱིན་ཅིག་པར་གོ་ནས། དེ་བྱིན་པས་བཙུན་མོ་དེ་རྒྱལ་པོ་བ་ལང་ལྷ་བུ་དང་ལྡན་ཅིག་ཏུ་གནས་པ་ལས་ཤི་བའང་སླའོ་སྙམ་སྟེ་ལྦིབ་པར་བརྩམས་པ་ལས། རྒྱལ་པོས་བཟུང་ནས་སླྲ་སློབ་པར་བྱས་ཏེ་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲེད་ལས་ལེགས་པར་བསླབས་སོ། །འོན་ཀྱང་ཅུང་ཟད་མ་རྫོགས་ནས་སློབ་དཔོན་ཤཱནྟཱཔཱ་ལས་བླངས་

---

1. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༡ ལོར་ལྷ་ཆ་ལེགས་བཤད་གཏེར་མཛོད་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། ཏཱར་ནཱའི་དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་། ཤོག་གྲངས། ༧༠,

པ་ཡིན་ནོ།[1] །དེར་རྒྱལ་པོ་བདེ་བྱེད་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་བྱས་པའི་འགྲེལ་པ་ལ་ཡིད་མ་ཆེས་པར་བྲམ་ཟེ་ཤརྦཝརྨ་གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག་བསྒྲུབ་ཏུ་བཅུག་གོ། གྲུབ་ནས་ཁྱོད་ཅི་འདོད་ཟེར་བ་ན། ཨིནྡྲབྷཱུཀཱརཀ་ཞེས་པར་འཚལ་ལོ་བྱས་པས། སིདྡྷོཝརྞསམཱམྣཱཡ་ཞེས་བརྗོད་པ་ཙམ་གྱིས་སྒྲའི་དོན་མཐའ་དག་ཤེས་སོ། །སྔར་བོད་དུ་གྲགས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་ན་ཀ་ལཱ་པའི་ཀུན་བཤད་བཞི་པ་ཡན་ཆད་གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག་གིས་བཤད་དོ། །

ཡང་འདིར་སློབ་པའི་མགོན་པོས་བཤད་པ་མི་མཐུན་པ་ཞིག་མཛད་པར་སྣང་སྟེ། དེ་ཡང་ཀ་ལཱ་པ་ཞེས་པ་ཚ་བསགས་ཀྱི་དོན་རྨ་བྱའི་མཇུག་སྒྲོ་ཁ་དོག་སྣ་ཚོགས་པའི་ཚ་བསགས་པའི་དོན་དུ་འཆད་མོད། འདིར་ནི་དེ་ལྟར་མ་གྲགས་ཏེ། ཀ་ལཱ་པ་ནི་སམྦྷཥཱ་ཉིད་ཀྱིས་བརྗམས་པ་ལ། ཚ་བསགས་ཀྱི་དོན་ནི་ཉེ་བར་མཁོ་

1 ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༧ ལོར་འབྲས་སྤུངས་བློ་གསལ་གླིང་དཔེ་མཛོད་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། བུ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་། རྒྱལ་པོས་འཕྲུལ་སྐད་ཀྱི་ཚིག་ཟུར་དང་སྦྱར་ནས་ཏིལ་གྱི་ཚོད་མ་བླངས་ཞེས་པར་གོ་ནས་བྲན་ཞིག་ལ་ཏིལ་གྱི་ལ་དུ་བསྐུར་བས་བཙུན་མོས་ཁྲེལ་ཏེ་བ་ལང་འདྲ་བ་འདི་དང་འགྲོགས་པ་བས་ཤི་བླའོ་སྙམ་སྟེ་ལྟེབ་པར་རྩོམ་པ་ན། རྒྱལ་པོས་ཅི་ཡིན་དྲིས་པས་གོང་གི་ལོ་རྒྱུས་བསྙད་དོ། །དེ་ནས་རྒྱལ་པོའི་ཞང་པོ་ཤརྦཝརྨ་དབང་ཕྱུག་གོ་ཆ་ཞེས་བྱ་བས་རྒྱལ་པོ་ལ་ངས་གཞོན་ནུ་སྨིན་དྲུག་བསྒྲུབས་ལ་ངག་གི་དངོས་གྲུབ་བླངས་ལ་རྒྱལ་པོས་ཀྱང་སྒྲ་ཤེས་པར་བྱ་ཡི་བཙུན་མོ་ལ་དེ་ལྟར་མ་བྱེད་ཅེས་གྱིས་ཤིག། རྒྱལ་པོས་ཀྱང་དེ་ལྟར་བྱས་ཏེ་བཙུན་མོ་སྒྲོ་བསྲིངས་སོ། །ཞེས་ཅུང་མི་མཐུན་པར་སྣང་ངོ་། ཤོག་གྲངས། ༡༧༠

བའི་ཆ་ཤས་དག་བསགས་པའོ་ཞེས་པའི་དོན་ནོ། །དེ་བཞིན་དུ་སློབ་དཔོན་འདིའི་མིང་ལ་དབང་ཕྱུག་གོ་ཆར་འཆད་པ་ཡང་དག་པ་མིན་པ་སྒྲོལ་བའི་མགོན་པོས་གསུངས་ཤིང་དག་པ་ནི་སཔྟཥཀྟ་སྐེ་བདུན་པའི་གོ་ཆ་ཡིན་པ་ཆོས་འབྱུང་དུ་གསལ་ཁ་གནང་མོད། དེང་སང་རྐྱེད་བཞིན་པའི་ཆ་བསགས་ཀྱི་ལེགས་སྦྱར་མ་དཔེ་རྣམས་སུ་ཤབཥཀྟ་སྐེ་དབང་ཕྱུག་གོ་ཆ་ཡིན་པར་གསལ་བས་བདུན་པའི་གོ་ཆ་ཡིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་གསལ་བར་མ་གསུངས་པས་དཔྱད་པར་བྱ་བའི་གཞི་རུ་སྣང་ངོ་། །ཡང་ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་ཤེཥ་ཞེས་བྱ་བ་པཎྜིཏ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་ཤེས་པ་ཞིག་ཡོད་པར་ཤེས་ནས། བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་རིག་སྔགས་ཀྱི་མཐུས་བཀུག་ནས་ཕྱོག་འདུམ་གྱིས་པཎྜིཏའི་དོན་ཐམས་ཅད་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་ནུས་པ་འཆད་པར་བྱས་ཤིང་། སློབ་དཔོན་གྱིས་ཡི་གེར་འབྲི་བ་ལས། དེ་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་ཡོལ་བས་ཆོད་པར་བྱས་སོ། །ཕྱོག་སྟོང་ཕྲག་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔ་སོང་བ་ན་འདིའི་ལུས་ནི་ཅི་འདྲ་ཡིན་སྙམ་སློབ་དཔོན་གྱིས་ཡོལ་བ་བཏེག་ནས་བལྟས་པས་སྦྲུལ་ཆེན་པོ་བསྒྲིངས་པ་མཐོང་། ཀླུ་ཡང་ངོ་ཚ་སྟེ་བྲོས་སོ། །དེ་མན་ཆད་དུ་སློབ་དཔོན་ཉིད་ཀྱིས་འགྲེལ་པ་བྱས་ཏེ། དེ་ལ་ནི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་སྟོང་ཕྲག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཚད་ཙམ་ལས་མེད་དོ། །དེ་གཉིས་བསྡོམས་པ་ལ་ཀླུས་བསྟན་པའི་བཛྲ་སྒྲོད་པ་ཞེས་གྲགས། དེར་སྒྲ་ལ་སོགས་པ་རིག་པའི་གནས་རྣམས་ཀྱང་མང་དུ་བསྟན། མཐར་ནག་པོ་ཆེན་པོས་ཕྲག་པར་ཐོགས་ཏེ་རི་རབ་ཀྱི་རྩེ་མོ་ཡོངས་འདུས་བརྩོལ་གྱི་གནས་སུ་གཤེགས་སོ་ཞེས་གྲགས་སོ། །

གླུ་དོན་ཅུང་ཟད་གླེང་བ།

དེས་ན་གོང་དུ་བཀོད་པའི་སྒྲོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་ལྟར་ན་མཆོག་སྲིད་ཅེས་བྱ་བའི་མཁས་པ་དུས་སྐབས་མི་འདྲ་བ་གཉིས་སུ་བྱུང་བར་གསལ་ཏེ། དང་པོ་ནི་རྒྱལ་པོ་པདྨ་ཅན་གྱི་དུས་སུ་རྒྱལ་པོའི་གྲོགས་ཡིན་པ་མཆོག་སྲིད་ཞེས་བྱ་བ་རིགས་སྔགས་གྲུབ་པའི་ཕྱིང་ལོའི་མཆིལ་ལྷམ་ཟུང་ཞིག་ཡོད་པ་གྱོན་ནས་ལྷ་དང་ཀླུ་ལ་སོགས་པའི་གནས་ནས་ཀུང་ཡོ་བྱད་བཟང་པོ་དག་བླངས་ནས་སློང་པོའི་ཚོགས་མགུ་བར་བྱེད་པ་ཞིག་དང་། ཡང་དུས་ཕྱིས་དཔལ་མགོན་འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཞབས་ནཱལནྡའི་མཁན་པོ་མཛད་པའི་སྐབས་བཤེས་སུ་གྱུར་པ་སློབ་དཔོན་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲིད་ཅེས་བྱ་བ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལ་དད་པའི་བྲམ་ཟེ་ལས་དྲུག་ལ་བརྩོན་པ་མ་ག་དྷའི་ཤར་ཕྱོགས་ར་ཊིའི་ཡུལ་ནས་ཡིན་པ་གཉིས་སྣང་། དེ་ཡང་སྔ་མའི་དུས་ཕྱི་ལོའི་སྔོན་བརྒྱ་ཕྲག་བཞི་པ་ཡིན་པར་དེང་རབས་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་དག་གིས་བཤད་པ་དང་། ཕྱི་མ་ནི་མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཞབས་དང་དུས་མཉམ་པས་ཕྱི་ལོའི་སྔོན་གྱི་བརྒྱ་ཕྲག་གཉིས་པར་བྱུང་བར་ཁ་ཆེན་ཆེད་ལ། དེ་ཡང་མཆོག་སྲིད་གཉིས་ཀ་ནང་པའི་བསྟན་པ་ལ་དད་པ་ནི་རབ་ཏུ་གསལ་ཞིང་། དེ་ལྟར་ཡང་མཆོག་སྲིད་སྔ་མས་བྱེ་བྲག་ཏུ་བཤད་པ་གླེགས་བམ་མང་དུ་བྲིས་ཏེ་ཆོས་སྨྲ་བ་རྣམས་ལ་འབྲིན་པར་བཤད་པ་ཙམ་ལས་བསྟན་བཅོས་གཞན་གང་བརྩམས་པའི་ལོ་རྒྱུས་མི་སྣང་། མཆོག་སྲིད་ཕྱི་མ་ནི་བཧྲ་སྦྱོར་ལ་མཁས་པ་ཙམ་

དུ་མ་ཟད་སྤྱུགས་ལ་དབང་བསྒྱུར་བས་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ཡང་མངག་ཞུགས་ཏུ་བཀོལ་བ་སོགས་སྣང་བས་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་བསྟོད་པ་སོགས་བསྟན་འགྱུར་དུ་ཞུགས་པའི་ཆོས་ཚན་བདུན་གྱི་མཛད་བྱང་དུ་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་བརྩམས་པ་གསལ་བས། མཆོག་སྲེད་འདི་པ་གཞུང་ཚན་དེ་དག་གི་མཛད་པ་པོ་ཡིན་པར་ཁ་ཚོན་ཆོད་པ་མ་ཟད། ནང་པ་ལ་ཤིན་ཏུ་མོས་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ནང་པ་ཡིན་པའང་གྲུབ་སྟེ། དེ་སྐད་དུ་དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོད་པའི་[1]མཇུག་བསྡུ་བའི་སྐབས།

ཁྱོད་ཀྱིས་ཐུབ་པའི་བསྟན་པ་སྲུངས། །
རྣལ་འབྱོར་པ་ཡི་བར་ཆད་སྲུངས།།
ཆོས་དང་དཔལ་འབྱོར་རྒྱས་པར་མཛོད། །
ལུས་དང་གྲིབ་མ་བཞིན་དུ་འགྲོགས།།

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོད་པ་སློབ་དཔོན་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་མཛད་པ་རྫོགས་སོ། །ཞེས་འབྱུང་བས་ཐུབ་པའི་བསྟན་པ་སྲུངས་བར་བསྐུལ་བར་འཕྲིན་བཅོལ་བ་ལས་ཆེས་རབ་གསལ་བ་མ་ཟད། །ཚིགས་སུ་བཅད་བརྒྱ་པའི་གཞུང་གི་ཤློཀ་བརྒྱད་ཅུ་བརྒྱད་ལྔ་པ་བྲམ་ཟེའི་གཞུང་ནང་ལྷུང་ལྟར་གྲགས་པ་བུད་མེད་རང་དགར་གནས་མ་ཡིན་ཞེས་པའི་ཚིགས་རྐང་ཐ་མ་དེ་ལྷུན་པོ་ཞེས་ཁ་

1. བསྟན་འགྱུར། སྟོ། རྒྱུད། ཤོག་གྲངས། ༢༦༧ བ ༤

བསྒྱུར་མཛད་པ་ལས་ཀྱང་ནང་པའི་ལྟ་བས་ཤན་ཞུགས་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ཀྱི། འཇིག་རྟེན་གྱི་ལུགས་ཀུན་དང་ཆེས་མཐུན་པར་སྣང་བ་དང་། ཡང་ཤློཀ་བརྒྱ་དང་གཉིས་པར། སྐྱེ་བོ་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་དང་བཅས་པ་གང་ཞིག་གིས་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྨན་མ་བསྟེན་པར་ཡུལ་ལ་བག་ཡངས་སུ་སྤྱོད་པར་ནི་སྲིད་པའི་ལམ་ནས་ནམ་ཡང་མི་འབྱུང་བ་གསུངས་པས་ཀྱང་མཚོན་ནུས་པས་སྤྲོས་པའི་ངལ་བ་མ་བྱས་སོ། །

མདོར་ན་གོང་དུ་རྒྱ་གར་གྱི་ངག་རིག་དང་། བཙན་སྤྱོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་། སྒྲོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དང་། དེ་བཞིན་དུ་དཀར་ཆག་འདྲ་མིན་ནང་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་དང་འབྲེལ་བའི་སྒྲུང་གཏམ་ཅི་རིགས་སྣང་བ་རྣམས་འདིར་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བཀོད་དེ་གང་བསྒྲིགས་ཀྱིས་མཆོག་སྲེད་དང་འབྲེལ་བའི་རྣམ་ཐར། ལོ་རྒྱུས། ལོ་ཚིགས། བརྩམས་པའི་གཞུང་། གཞན་ཡང་གནས་ཚུལ་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་རིགས་རྣམས་དང་མཚུངས་བསྡུར་གྱིས་ཉམས་ཞིབ་དང་མཐའ་དཔྱོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་དཔྱད་པ་ལ། དེ་ཡང་ངག་རིག་དང་། བཙན་སྤྱོད་ལོ་རྒྱུས་དང་། དེ་བཞིན་དཀར་ཆག་འདྲ་མིན་ནང་དུ་གསལ་བའི་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་མི་འདྲ་བ་མང་དུ་སྣང་ཡང་། ལུང་གི་རྒྱབ་ལྗོངས་ཀྱི་ཚད་མ་དང་བསྡུན་ན་མཆོག་སྲེད་སྔ་ཕྱི་གཉིས་སུ་ཁ་ཆེན་ཆོད་ཅིང་། དེ་ཡང་མཆོག་སྲེད་དང་པོ་ནི་སྒྲ་པཱཎིནིཔའི་འགྲེལ་བྱེད་པ་ཕྱི་ལོའི་སྔོན་བརྒྱ་ཕྲག་བཞི་པ་དང་། དེ་ལས་ཅུང་ཕྱིས་བྱུང་བ་ཕྱི་ལོའི་སྔོན་བརྒྱ་ཕྲག

གཉིས་པ་རྣམ་གཞོན་གྱི་ལོ་ཚིགས་གཏོད་པ་པོ་རྣམ་གཞོན་ཉིན་འབྱེད་ཀྱི་མདུན་ན་འདོན་ཡིན་པའི་མཆོག་སྲིད་མི་འདྲ་བ་གཉིས་གསལ། འགས་རང་བཞིན་རབ་གསལ་དང་བཏྲ་སྦྱོར་རྫེས་བསྟན་སོགས་ཀྱི་མཛད་པ་པོ་གཞན་ཕུང་གསུམ་པར་འདོད་པ་ནི་རིགས་པར་མི་སྣང་སྟེ། བྲམ་ཟེའི་ལས་དྲུག་དང་སྒྲ་སོགས་གཞུང་མང་པོ་ལ་གཞན་དྲིང་མི་འཇོག་པ་ཁས་བླངས་ཏེ་རང་བཞིན་པའི་སྐད་མི་ཤེས་པའི་ཁྲིབ་པ་གྲུབ་པ་ལ་ངལ་བ་ཅིས་བསྟེན་དགོས་སེམས་སོ། །དེ་ལྟར་ཡང་སྒྲོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དང་གུང་བསྒྲིགས་པའི་སྐབས་ཆེས་མི་མཐུན་པ་གཡག་གི་རྭ་བ་ལང་གི་རྭར་འཇོག་པ་དང་ཀུན་ནས་མཚུངས་པས་འདིའི་སྐོར་གསལ་བར་ཕྱེ་བ་ཞིག་གི་དོན་དུ་བསྒྲིགས་ཁྲོལ་ཡང་། ངེས་པ་རྙེད་པའི་གྲུབ་དོན་ནི་ཁ་ཚོན་གཅོད་མ་ཐུབ། དེ་ཡང་རྒྱ་གར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་སྒྲོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་གཉིས་ཀར་མཆོག་སྲིད་མི་འདྲ་བ་གཉིས་ཀྱི་ལོ་ཚིགས་མཚུངས་ཀྱང་། གཞུང་བརྩམས་པ་མི་མཐུན་པ་མ་ཟད་འདི་ཡིན་དང་འདི་མིན་གྱི་ཁ་ཚོན་གཅོད་དཀའ་བ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་མཆོག་སྲིད་ཕྱི་མའི་སྐབས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མི་འདྲ་བ་སྟེ། རྒྱ་གར་ངག་རིག་ནང་རྣམ་གཞོན་ཉིན་འབྱེད་དུ་བཤད་པ་དང་། སྒྲོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དུ་རྒྱལ་པོ་བདེ་སྐྱོད་གཉིས་ཀྱང་མི་མཚུངས་པ་མ་ཟད། སྔ་མའི་སྐབས་ནག་མོ་འཁོལ་སོགས་མདུན་ན་འདོན་རིན་པོ་ཆེ་དཀྱུར་བཤད་པ་དང་། སྒྲོལ་བས་དཔལ་མགོན་འཕགས་པ་སླུབ་སྒྲུབ་དང་ནག་མོ་འཁོལ་བཤད་པས། རྣམ་གཞོན་ཉིན་འབྱེད་དང་བདེ་སྐྱོད་གཉིས་ཅི་གཅིག་གམ་ཐ་དད་ཡིན་མིན་དང་། སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་སྐོར་རྒྱ་གར་

ངག་རིག་ནང་མི་སློབ་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཧེ་ཡིན། ཡང་དེང་རབས་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱིས་མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱི་བཤེས་དེ་སཱཏཝཱཧན་ཞེས་པའི་རྒྱལ་བརྒྱུད་དུ་འདོད་ཅིང་དེ་ཕྱི་ལོའི་བརྒྱ་ཕྲག་གཉིས་པར་བྱུང་བའི་རྒྱལ་པོ་གོཽ་ཏམིཔུཏྲ་བདེ་སྐྱིད་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་དུ་བྱེད་དོ། །དེས་ན་མཆོག་སྲིད་མི་འདྲ་བ་རྒྱ་གར་ངག་རིག་ལོ་རྒྱུས་སོགས་དང་། སློལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དང་གུང་བསྒྲིགས་ན་གོང་དུ་སློས་པ་བཞིན་མི་རན་བཞིན་དུ་ཕྱུ་ཚུགས་ཀྱི་ངལ་བ་བསྟེན་པ་ལས་འོས་མེད་པས་སྨྲ་བ་སྐྱུང་བར་བྱས་སོ། །སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲིད་ཀྱི་རྣམ་ཐར། ལོ་ཚིགས། བརྩམས་པའི་གཞུང་སོགས་ཀྱི་གཏིང་ཕྱིན་པའི་གྲུབ་དོན་དུ་ཤོད་རྒྱུ་དཀའ་ཡང་གནས་ཚུལ་མང་པོ་ཞིག་འདིར་གཞི་གཅིག་ཏུ་བསྡུ་སོགས་ཀྱིས་ཕྱིས་ཀྱི་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་དོན་དུ་བཀོད་པས་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ལ་ཕན་ཐོགས་ཡོང་བའི་རེ་བ་དང་ཡིད་ཆེས་ཞུ་གི་ཡོད།

ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པའི་ནང་དོན་ཅུང་ཟད་དཀྲོལ་བ།

ཚིགས་སུ་བཅད་བརྒྱ་པའི་གཞུང་ཚད་ནི་ཤློཀ་བརྒྱ་དང་བདུན་ཏུ་གནས་ལ། དེ་རྣམས་ཆེས་སྙན་འཛེབས་དང་ལྡན་པའི་སྡེབ་སྦྱོར་འདྲ་མིན་གྱིས་བཅིངས་པ་གསལ་ཏེ། དེ་ཡང་ཤློཀ་བདུན་ཅུ་དོན་བརྒྱད་རྗེས་བསྡུགས་ཀྱི་སྡེབ་སྦྱོར་[1]དང་།

1. ཐོས་པས་ཚུབ་པ་ལས།

ཚིགས་བཅད་ཀུན་དུ་དྲུག་པ་ལྷི་ཞིང་། །ཀུན་ལ་ལྔ་པ་ཡང་བར་ཤེས་བྱ། །

བཅུ་གསུམ་དབང་པོ་རྡོ་རྗེ་[1]དང་། དྲུག་ཉེར་བསྐྱེད་[2]དང་། བཞི་འཕགས་མ་[3]དང་། གསུམ་དབྱིད་ཀྱི་ཐིག་ལེ་[4]དང་། ལེགས་འོང་[5]དང་། རིགས་གནས་[6]དང་། སྣག་

གཉིས་པ་བཞི་པའི་རྐང་པ་དག་ལ། །བདུན་པ་ཐུང་ངུ་གཞན་དག་རིང་པོ། །༡༠

1. ཐོས་པས་ཚུབ་པ་ལས།

ཁྲིན་ལེགས་མ་ཀྱེ་གང་གི་གསུམ་དྲུག་བདུན་པ་དང་། །

དགུ་པའི་ཡི་གེ་ཡང་བར་གྱུར་པ་དེ་ལ་ནི། །

འགྲོས་ཀྱིས་ངང་མོ་མཛེས་པ་སྐྱེང་པར་བྱས་མ་ཀྱེ། །

མཁས་དབང་རྣམས་ཀྱིས་དབང་པོ་རྡོ་རྗེར་དེ་བརྗོད་དོ། །༢༡

2. ཐོས་པས་ཚུབ་པ་ལས།

མཚམས་ལྡན་མ་ཀྱེ་འདི་དག་གཉིས་ཀ་དག་གི་ཡང་། །

གང་ལ་རྐང་པ་རྣམས་སུ་གྱུར་ན་བླ་མཛེས་མ། །

སྔོན་གྱི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཡོངས་སུ་བསྒྲགས་བྱས་གང་། །

འདི་ནི་ཉེར་སྐྱེད་ཅེས་བྱར་རབ་ཏུ་སྒྲུར་བར་གྱིས། །༢༢

3. ཐོསཔས་ཚུབ་པ་ལས།

གང་གི་རྐང་པ་དང་པོ་ལ། །ཕྱི་མོ་བཅུ་གཉིས་གསུམ་པར་ཡང་། །

དེ་བཞིན་གཉིས་པར་བཅོ་བརྒྱད་དེ། །བཞི་པར་བཅོ་ལྔ་འཕགས་མའོ། །༨

4. ཐོས་པས་ཚུབ་པ་ལས།

དང་པོ་གཉིས་པ་དང་ནི་དེ་བཞིན་བཞི་པ་བརྒྱད་པ་རྣམས་དང་། །

བཅུ་པའི་མཐའ་དང་ཉེ་བའི་མཐའ་དང་མཐའ་ཡང་གལ་ཏེ་ལྕི་ན། །

འདོད་པའི་ལྕུགས་ཀྱུས་འདོད་ལྡན་སྨྱོས་པའི་གླང་པོའི་དབང་པོ་འགུགས་མ། !

དབྱིད་ཀྱི་ཐིག་ལེ་ཞེས་བྱར་དེ་ནི་རྗོད་པར་བྱེད་དོ་མཛེས་མ། །༣༧

རྣམ་རྩེན་[1]གྱི་སྙེབ་སྦྱོར་རྣམས་ལ་རེ་རེའོ། །དེ་དག་ལས་ཤློཀ་བདུན་ཅུ་དོན་ལྡེ་ནི་དཔལ་མགོན་འཕགས་ཀླུ་སྒྲུབ་ཞབས་ཀྱི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ་དང་ཧ་ཅང་ཚིག་འགྲོས་མཐུན་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད། མང་ཆེ་བ་ནི་དཔེ་ཤུས་ལྟ་བུའང་མཐོང་བ་དང་། ཡང་ཤློཀ་གཉིས་ནི་དཔལ་མགོན་ཀླུ་སྒྲུབ་ཞབས་ཀྱི་སྐྱེ་བོ་གསོ་བའི་ཐིགས་པ་དང་། དེ་མཚུངས་ཤློཀ་ཉི་ཤུ་ཐམ་པ་ནི་ཙ་ཎཀྱ་རྒྱལ་པོ་

---

5. ཐོས་པས་ཚུབ་པ་ལས།

གལ་ཏེ་ཡི་གེ་དགུ་པ་བཟློག་པར་འགྱུར་བ་ལས། །རྣམ་པར་དུལ་ལྡན་མ་ཀྱི་གང་ལ་འགྱུར་བ་དེ། །
གལ་ཏེ་དེ་ཉིད་ཨེཎཡེའི་མིག་ཅན་མ་ཀྱི། །སྔོན་ངག་མཁས་རྣམས་དེ་ལ་ལེགས་འོང་དུ་ནི་བརྗོད།།༢༦

6. ཐོས་པས་ཚུབ་པ་ལས།

ཉེ་དབང་རྡོ་རྗེའི་རྐང་པ་རྣམས་སུ་མཆིས་ཤིང་གལ་ཏེ། །
མཐའ་དང་ཉེ་བའི་ཡི་གེ་ཡང་བར་བྱས་པ་དེ་ནི། །
འདོད་པའི་གཞུ་ཅན་ཁེངས་པ་གཡོ་བས་ལོངས་སྤྱོད་གྱུར་མ། །
འདི་ནི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་རིགས་གནས་ཞེས་པར་རྗོད་དོ། །༢༢

1. ཐོས་པས་ཚུབ་པ་ལས།

གལ་ཏེ་ལྷི་རྣམས་དང་ཡོར་གསུམ་དང་དྲུག་པ་དེ་བཞིན་བརྒྱད་པ་དགའ་བ་ཕུལ་བྱུང་མ། །
ངེས་པར་བཅུ་གཉིས་པ་ལས་གསུམ་རྣམས་དེ་རྗེས་གལ་ཏེ་བཅོ་བརྒྱད་སྔོན་དག་དེ་ནས་སོ། །
གང་ལ་མ་ཀླུམ་དང་ནི་ཐུབ་པས་ངལ་བསོ་ཟླ་བའི་ཆ་ཤས་གང་བའི་བཞིན་ལྡན་མ། །
དེ་ནི་སྙན་དངགས་ཉམས་ལྡན་རྣམས་འཇུག་སེང་གེ་རྐང་བརྒྱད་རྣམ་པར་རྩེན་དུ་རབ་བརྗོད་དོ།།༧༢

ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དང་འགྲོས་ཀུན་ནས་མཐུན་པ་དང་། དེ་བཞིན་ཕྱོགས་གཉིས་ནི་སློབ་དཔོན་ཉི་མ་སྦས་པས་མཛད་པའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད་ཅེས་བྱ་བ་དང་སྒོ་ཀུན་ནས་མཐུན་པར་སྣང་ངོ་། །དེས་ན་ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་བརྒྱ་པའི་ཁུངས་གཏུགས་སའི་གཞུང་ནི་དཔལ་མགོན་འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཞབས་ཀྱི་མཛད་པའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ་དང་། སྐྱེ་བོ་གསོ་ཐིགས་དང་། ཙ་ཎཀྱའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དག་སྣང་བ་མ་ཟད། ཉི་མ་སྦས་པས་མཛད་པའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད་ལས་བླངས་པར་གྲུབ་བོ། །གཞུང་སོ་སོའི་ཐད་མཚན་ཀྱང་བཀོད་ཡོད། ཡང་རྒྱལ་པོ་ནནྡའི་རྟོགས་བརྗོད་ལས་ཚིགས་བཅད་གཅིག་ཀྱང་སྣང་ཞིང་། ལྷག་མ་རྣམས་མཆོག་སྲིད་རང་གིས་བརྩམས་པར་གསལ་བར་སྣང་རུང་། སྐབས་མང་པོར་ལེགས་སྦྱར་གྱི་འགྲེར་བུའི་ཚིགས་བཅད་མང་དག་ཅིག་གཞུང་གཞན་དང་གཞན་ལས་མཐུན་པ་ཊཱི་ལྟ་ཊཱི་སྙེད་ཅིག་ཡོད་བཞིན་པས་དེ་རྣམས་སློབ་དཔོན་རང་གི་བརྩམས་པ་ཡིན་ནམ། འོན་ཏེ་མཁས་པ་གཞན་དག་གམ། ཡང་ན་ཁ་འགོར་དུ་སྣང་བཞིན་པ་སྣན་འཛེབས་ཅན་དེ་དག་རྒྱུན་མར་མང་ཁྲོད་དུ་གྲགས་པ་རྣམས་ཀྱང་བཅུག་པ་ཡིན་མིན་ཁ་ཚོན་གཅོད་དཀའ་བར་སྣང་ངོ་། །དེ་ཡང་དཔེ་མཚོན་ཙམ་དུ་ཞུ་ན། གཞུང་འདིའི་ཕྱོགས་བཅུ་བཞི་པ་དང་། ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག་པ་ལེགས་སྦྱར་གྱི་ལེགས་པར་བཤད་པ་ཀུན་བཏུས་པའི་གཞུང་ལེགས་པར་བཤད་པ་རིན་ཆེན་བ་གམ་ཅེས་པ་ནས་རྙེད་བཞིན་ནའང་བོད་འགྱུར་གྱི་ཚིགས་བཅད་ཅུང་ཟད་མི་མཐུན་པ་ཙམ་ལས་ཁྱད་མི་ཆེ།

ཡང་ཤློཀ་ཞེ་གསུམ་པར་ཚ་བསགས་ཀྱི་སྦྲ་ཤེས་པ་དང་། གཅེས་སྒྲུབ་ཅེས་བྱ་བའི་སྨན་པ་དང་། དབྱུག་པ་ཐོག་པའི་རལ་ཀ་བ་གསུམ་འཇིག་རྟེན་ན་བཞད་བགད་དུ་བཤད་པས་ཟོལ་གྱིས་ཚ་བསགས་ཀྱི་སྦྲ་ཤེས་པ་སྨད་པར་བཤད་པས་སྦྲ་པླཧིཔ་ཤེས་པ་ལ་ཤུགས་ཀྱིས་བསྟོད་པས་ཇི་ལྟར་སྒྲོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དང་གཞན་ཡང་རྒྱ་གར་གྱི་ངག་རིག་ལོ་རྒྱུས་སོགས་ནང་ཚ་བསགས་ཀྱི་ཀྲིཏའི་འཆད་པ་པོ་དང་རྒྱལ་པོ་བདེ་སྤྱོད་ལ་སྦྲ་བསླབ་པ་སོགས་དང་ཇི་ལྟར་མི་འགལ་ཞེ་ན། དེ་ཡང་སྒྲོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དུ་”རྒྱལ་པོ་བདེ་སྤྱོད་སྦྲ་པླཧིཔ་སློབ་པར་པ་ལ། སྦྲ་དེ་ཤེས་པ་མ་རྙེད་ནས། ཀླུའི་རྒྱལ་པོ་ལྷག་མས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་ཤེས་པ་ཞིག་ཡོད་པར་མཆོག་སྲིད་ཀྱིས་རིགས་སྔགས་ཀྱིས་བཀུག་ནས། སློབ་དཔོན་གྱིས་ཡི་གེར་བྲིས་པ་དང་། ཀླུ་ངོ་ཚ་སྐྱེ་བྲིས་པས་འགྲོ་སློབ་དཔོན་ཉིད་ཀྱིས་འགྲེལ་པ་བྱས་”པར་བཤད་པས་འགལ་བ་མེད་པ་མ་ཟད། ཚ་བསགས་མི་ཤེས་པ་གང་ལ་ཡིན་སེམས་སོ། །གཞན་ཡང་སྣན་ཞིང་འཛེབས་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ཀྱི། དོན་ལེགས་པར་སྟོན་པའི་དཔེ་རྒྱན་ལེགས་པར་སྦྲུས་པའི་ལེགས་བཤད་མང་དག་གིས་མཛེས་པ་ཡང་མངོན་ཏེ། དེ་ཡང་གང་ཞིག་ཡི་གེ་མཆོག་གིས་བརྒྱན་པའི་ཁ་ནི་ཡིད་འོང་པདྨ་རབ་གསར་ལྟར་མཛེས་ལ། དེ་ལས་ལྡོག་སྟེ་ཡི་གེ་མེད་པར་འགྱུར་བའི་ཁ་མིག་དག་ནི་ས་ཡི་བུ་ག་དང་མཚུངས་པར་བཤད་པ་དང་། ཡང་འཇིག་རྟེན་མགོ་དམན་སུ་རུང་སློང་བའི་གཤིས་ཅན་དང་སེར་སྣས་འཛིན་པ་དམ་པོར་བཅིངས་པ་གང་དག་ལ་གདམས་པ། བདག་ལ་སྦྱིན་ཟེར་བ་ནི་དམན་པའི་ཚིག་

ཡིན་པ་དང་། དེ་ལས་དམན་པ་ཐ་ཤལ་བ་ནི་མི་སྡིན་ཟེར་བ་དང་། འོ་ན་མཆོག་ཇི་ལྟ་བུ་ཡིན་འདྲི་བ་ལ། འདི་ཁྱེར་ཟེར་བར་བཤད་པ་དང་། དེ་ལས་ཀྱང་ཆེས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་ནི་མི་ཁྱེར་ཟེར་བར་བཤད་དོ། ། ཡང་མི་གཡོན་ཅན་གནས་སྐབས་སྟོན་པའི་སྐབས་ཆེས་གོམས་ཤིང་འདྲིད་པར་གྱུར་པ་དག་ནི་གཡོན་ཅན་དུ་བཤད་དེ། དེ་ཡང་ཆོས་འཇིག་རྟེན་གང་གི་ཆ་ནས་བལྟས་ཀྱང་ལེགས་པར་གོམས་པ་ལས་ནི་ཡོན་ཏན་ཡར་གྱི་ངོ་ལྟར་ཡང་དག་པར་རྫོགས་ལ། ཉེས་པར་གོམས་པ་ལས་ནི་དེ་ལས་བཟློག་སྟེ་བློ་འདྲིད་ཅིང་བཙོས་སུ་མི་རུང་བའི་ཆོས་ཅན་དུ་གྱུར་ཅིང་ནག་པོའི་ལས་སོགས་བག་ཚ་མེད་པར་མིག་ལྟན་གཡང་ལ་མཆོངས་བ་ལྟ་བུའི་ བླུན་པོ་མགོ་ཁྲིགས་ཅན་མཐོང་ཆོས་སུ་སྨྲོང་བར་འགྱུར་བ་ལས་ཆེ་ལོང་ཙམ་བསྡུས་ཏེ་བཤད་པ། དེ་ཡང་ཁྲིམ་ནས་ཁྲིམ་མེད་པར་རབ་ཏུ་བྱུང་བར་གྱུར་ནས་སྲིད་པའི་ཉེས་པ་མ་གོམས་པར་སླར་ཁྲིམ་དུ་ལོག་པ་དང་། བུད་མེད་ཁྲོ་གསུམ་བསྟེན་པ་དང་། ཅེ་སྤྱང་རྐྱི་ལས་ཐོར་བ་གསུམ་ནི་འཇིག་རྟེན་ན་གཡོན་ཅན་ཞེས་པར་བྱ་དགོས་པར་བསྟན་ཏོ། ། དེ་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་འཇིག་རྟེན་དག་གི་བསླབ་བྱ་སྙོགང་ས་ནས་སྟོན་ཞིང་སྟན་འཛེབས་ཀྱི་ངག་གིས་སྤྲས་པའི་པའི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཞུང་ཉུང་ལ་དོན་གྱི་གནད་ཟབ་བསྡིང་ཆེ་བའི་རིན་ཐྲལ་གྱི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཏེར་ཞིག་ཡིན་ནོ། །

ད་ལམ་དཔར་སྐྲུན་བྱེད་བཞིན་པའི་སྣན་འཇེབས་དང་ལྡན་པའི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཞུང་འདིར་བོད་སྐད་དང་དབྱིན་སྐད་ནང་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་ལམ་ནས་བྲིས་པའི་གླེང་བརྗོད་རྒྱས་བསྡུས་མཚམས་པ་ཞིག་དང་། གཞུང་དངོས་གཞིའི་སྐབས་མགོན་པོ་ཀླུ་སྒྲུབ་ཞབས་དང་། མཁས་པ་ཙ་ཊ་ཀྱ་དང་། སློབ་དཔོན་ཉི་མ་སྦས་པ་མཛད་པའི་གཞུང་ལས་ཚིགས་བཅད་མཐུན་པ་རྣམས་ཟུར་མཆན་སྦྱར་བ་མ་ཟད། ལེགས་སྦྱར་གྱི་ངག་རིག་དང་། ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྒྲའི་ལོ་རྒྱུས་དང་། དེ་མཚུངས་བོད་ཀྱི་མཁས་དབང་དག་གིས་མཛད་པའི་ཆོས་འབྱུང་དང་། གཞན་ཡང་ལེགས་སྦྱར་གྱི་ངག་རིག་དཀར་ཆག བོད་ཀྱི་བཀའ་བསྟན་འདྲ་མིན་གྱི་དཀར་ཆག་རྣམས་ཀྱི་ཟུར་བཀོལ་བཀོད་ཡོད། ཡང་ལྷན་ཐབས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བོད་སྐད་དང་། ལེགས་སྦྱར་གྱི་ཚིགས་བཅད་ཀྱི་གོ་རིམ་ཀ་མད་ལྟར་བསྒྲིགས་པ་དང་། གཞུང་འདིའི་མཛད་པ་པོ་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་ཀྱི་མཚན་ཐོག་ཇི་སྙེད་གཞུང་རྣམས་ཀྱི་དཔེ་ཐོ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་དང་། ལོ་རྡ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཞབས་ཀྱིས་ལེགས་སྦྱར་ནས་ཕབ་བསྒྱུར་མཛད་པའི་གཞུང་གི་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་རྣམས་སྐད་གསུམ་ཤན་སྦྱར་དུ་བཀོད་པ་བཅས་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ལ་ཐུགས་ཕན་གསོས་པའི་བསམ་པས་ཀུན་ནས་བསླང་སྟེ་འབད་བརྩོན་གང་ཐུབ་བགྱིད་པས་རྒྱ་གང་ཆེ་ནས་ཕན་ཐོགས་ཡོང་བའི་རེ་སྨོན་ཞུ་རྒྱུ་དང་། ལྷག་པར་ལེགས་སྦྱར་གྱི་ཚིགས་བཅད་མ་རྙེད་པ་གང་དག་ལེགས་སྦྱར་གྱི་ལེགས་བཤད་གཞུང་གཞན་དང་གཞན་

དག་ལས་ཀྱང་རྙེད་སྲིད་པས་དེ་རིགས་དང་འབྲེལ་བའི་དགོངས་འཆར་བཀའ་སློབ་ངེས་གནང་ཡོད་བ་འབོད་བསྐུལ་ཞུ་གི་ཡོད།

བསྒྱུར་བྱེད་ལོ་ཙཱ་བ་དང་པཎྜི་ཏ།

ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པའི་གཞུང་འདིའི་བསྒྱུར་བ་པོ་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཤྲིདྡྷཙནྡྲ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཡིན་པ་བསྒྱུར་བྱང་ལས་གྲུབ་ལ། འོན་ཀྱང་ལོ་རྒྱུས་ཞིབ་པ་ནི་མི་མངོན་མོད། ཕྱི་ལོའི་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་གཅིག་པའི་འགོ་སྟོད་ཙམ་ལ་བལྟམས་པའི་ལོ་ཙཱ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་སྣན་གྲགས་ཆེ་བའི་ལོ་ཙཱ་བ་ཞིག་ཡིན། བོད་དུ་མདོ་སྔགས་རིག་གནས་དང་བཅས་པ་ལ་སྦྱིན་དཀྱུས་ཡངས་པོར་སོན་ནས་ཁ་ཆེ་དང་། བལ་ཡུལ། རྒྱ་གར་སོགས་སུ་ཕེབས་ཏེ་པཎ་གྲུབ་མང་པོའི་ཞབས་རྡུལ་སྤྱི་བོས་བསྟེན་ཏེ་མདོ་སྔགས་ཀུན་ལ་བྱང་ཆུབ་ཅིང་ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་ལ་ནང་བྱང་ཆུབ་པར་མཛད་དེ་གཞུང་ཚན་བརྒྱ་ཕྲག་ལས་བརྒལ་བར་ལེགས་སྦྱར་ནས་བོད་སྐད་ཐོག་ཕབ་བསྒྱུར་གནང་སྟེ་བོད་མི་རྣམས་ལ་བཀའ་དྲིན་ལྷག་པར་དུ་ཆེ་བའི་བྱས་རྗེས་ཀྱི་བཀའ་དྲིན་ཆེས་ལྡི་བའི་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན། ལོ་ཙཱ་བ་འདི་ཉིད་དང་མཚན་གཅིག་པ་རྨ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཅེས་པ་དང་། འགགས་ཞང་གི་སློབ་མ་ཉང་བྲན་པ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ལ་བཤད་པ་ཡང་བདེན་པར་མི་སྣང་སྟེ། དེ་དག་ནི་དུས་ཕྱིས་ཕེབས་པའི་ལོ་ཙཱ་བ་ཡིན་ནོ། །ལོ་ཙཱ་བ་འདི་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་སུབྷཱུ་དང་། བུདྡྷཀརཨཀྵ་དང་།

ཨཏྱུལླད་དང་། ཥིཏྲཙཀྲ་དང་། ཨབིཡུཀྟཀ་དང་། ཏྲཱཀྵི མིཏྲ་རྣམས་དང་ལྷན་དུ་མདོ་སྔགས་དང་། ཤེར་ཕྱིན། དབུ་མ། སྦྱོངས་ཡིག ཐུན་མོང་བ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་སོགས་ལེགས་སྦྱར་གྱི་གཞུང་ཚན་གྱ་བདུན་ཙམ་ལོ་ཙཱའི་བྱས་པ་ཅན་གྱི་ལོ་ཙཱ་བ་མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པ་ཙམ་ལས་ལོ་རྒྱུས་ནི་མཇལ་བར་དཀའ་བར་གྱུར་ཏོ། །དེ་བཞིན་དུ་པཎྜིཏ་ཥིཏྲཙཀྲའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱང་ཞི་བའི་དབྱིངས་སུ་ཐིམ་ཟིན་པ་ལས་རྣམ་ཐར་སོགས་མཇལ་རྒྱུ་དཀའ་བ་ཁོ་ནའོ།།

ལེགས་གསོ་དང་ཐུགས་རྗེ་ལེགས་མཚོན།

གཞུང་འདི་དཔར་སྐྲུན་ཞུ་སྐབས་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་འདུ་བྱེད་མང་པོ་ཞིག་ལ་མ་ལྟོས་པར་མི་བསྒྲུབས་པས་ཐོག་མར་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་འདིའི་བྱེད་པོ་ངེས་སྟོན་པ་བཟུར་པ་བཀུར་འོས་བཀའ་དྲིན་གཞལ་བླ་མ་མཆིས་པ་མཚུངས་མེད་༸སྐྱབས་རྗེ་ཟམ་གདོང་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་དཀའ་བ་ངལ་དུ་བཞེས་ཏེ་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་འདི་ཉིད་༸གོང་ས་༸སྐྱབས་མགོན་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་དང་རྒྱ་གར་རང་དབང་མང་གཙོ་གསར་པའི་དབུ་འཁྲིད་དཔལ་ལྡན་ནེཧྲུ་ཇུང་གི་ཐུགས་ཀྱི་བཞེད་དགོངས་ཇི་བཞིན་བསྐྲུན་སྲིངས་གནང་བ་མ་ཟད། གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་འདིའི་དམིགས་ཡུལ་བཞིའི་ཡ་གྱལ་སྔོན་བྱོན་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ་འཕགས་མཆོག་ཀླུ་སྒྲུབ་ཡབ་སྲས་གཙོས་མཁས་མང་བྱེ་བས་བསྒྲུན་པའི་རྨ་མེད་པའི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་སྣང་བ་ཆེན་པོ་བོད་ཡུལ་མུན་པའི་

གླིང་དུ་ལོ་པཎ་དུ་མས་ངལ་བ་དྲང་དུ་བཞེས་ཏེ་དམ་པ་ཆོས་ཀྱི་སྒྲོན་མེ་སྦར་བར་མཛད་པ་ནས་བཟུང་། རྒྱལ་བའི་བཀའ་དང་བསྟན་འགྱུར་ཐུན་མོང་བའི་རིག་གནས་སོགས་མདོར་ན་མདོ་སྔགས་གཞུང་ཚང་ལ་མ་ནོར་བ་ཡོངས་རྫོགས་བོད་སྐད་དུ་བཞུགས་མོད། སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་གང་ལས་དར་བའི་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་ནི་མི་ལོ་བརྒྱད་བརྒྱ་ལྷག་རིང་ལེགས་སྦྱར་སྐད་དུ་བརྩམས་པའི་གཞུང་གི་འཆད་ཉན་ལྟ་ཅི་དེ་དག་གི་མིང་ཙམ་ཡང་ལྷག་མེད་དུ་གྱུར་པས་སླར་ཡང་བོད་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ནས་ལེགས་སྦྱར་ཐོག་ཉམས་གསོ་བྱེད་རྒྱུའི་ལོ་པཎ་གོང་མའི་རྣམ་ཐར་གཙང་མ་ཉམས་བཞེས་ཀྱི་ལས་འཆར་དབུ་བཙུགས་ཏེ་བོད་མི་རྩམ་ཟན་པ་རྣམས་ལ་སྨོན་བྲོན་གྱི་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྒྱ་གར་པཎྜི་ཏ་ཁ་སྤྲུ་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཆེས་ལྷུ་བའི་བུ་ལོན་གྱི་འཁྲུར་ཆ་ཙམ་སྤྲུན་ཐུབ་པའི་ཞུགས་རྒྱུང་རིང་པོའི་དགོངས་བཞེས་རླབས་པོ་ཆེ་གཏོད་པ་ནི་བསྟན་པའི་གསོས་སླན་དམ་པར་གྱུར་པ་མ་ཟད། བསྒྱུར་གསོའི་ལས་སྲུ་གྲུས་སློབ་ཐ་ཤལ་ལ་ཡང་རྗེས་བརྗེའི་གཏིང་ཟབ་ཀྱི་བཀའ་མཆིད་དང་ལམ་སྟོན་ཡང་ཡང་མཛད་པ་སོགས་ཀྱི་བཀའ་དྲིན་བརྗོད་ཀྱི་མི་ལང་བས། མདོར་ན་དངོས་ཤུགས་བརྒྱུད་གསུམ་ནས་ལས་དོན་འདི་རིགས་ལ་གཞོལ་བར་མཛད་པར་སྐོ་གསུམ་དྭང་བ་ཆེན་པོས་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་ཞུ་གི་ཡོད། ཨ་རིའི་ཨིནྡྲི་ཡཱན་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་ཉམས་ཞིབ་པ་གིལ་ཇིལ་བར་གྲིས་དབྱིན་ཇིའི་འགྱུར་དང་ཀཱསྟྲེར་འཇུག་རྒྱུའི་གྲོགས་དན་མཛད་པ་ལ་ལེགས་གསོ་དང་རྗེས་དྲན་ཞུ་གི་ཡོད། དེ་མཚུངས་ཨ་རིའི་སླེབ་མཐོ་སློབ་ཁང་

གི་སློབ་དཔོན་ཇེ་གཱར་ཕིལྜ་དབྱིན་ཇིའི་འགྱུར་ལ་ཞུ་དག་ངེས་འདྲོངས་གནང་བར་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་ཞུ་རྒྱུ་དང་། ཕྱོགས་མཚུངས་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་ལེགས་སྦྱར་སློབ་དགེ་མཆེད་གྲོགས་པཎྜིཏ་ཙཏུརྦེདཱི་ནས་དུས་ཡུན་གང་མཚམས་འགོར་རྗེས་གཞུང་འདིའི་ཚིགས་བཅད་ལེགས་སྦྱར་ཐོག་མ་རྐྱེད་པ་དང་ཕྱེད་རྐྱེད་པ་རྣམས་བསྒྱུར་གསོའི་གྲོགས་དན་གནང་བར་ལེགས་གསོ་དང་བསྔགས་བརྗོད་ཞུ་གི་ཡོད། དེ་མཚུངས་མདྲཔུརིའི་ལེགས་སྦྱར་མཐོ་སློབ་ཀྱི་ཨིཊཱ་ལི་ནས་ཡིན་པ་མཆེད་གྲོགས་སྐུ་ཞབས་མཏཡཱ་སཱལཝིནི་མཆོག་ནས་དབྱིན་ཇིའི་གླེང་བརྗོད་འབྲི་སྐབས་གྲོགས་དན་དང་འབྲེལ་གསུང་མཆིས་མང་དག་གནང་བར་དམིགས་བཀར་མཚམས་འདྲི་དང་ལེགས་གསོ་ཞུ་རྒྱུ་དང་། གཞན་ཡང་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་འབྲེལ་ཡོད་འཛིན་སྐྱོང་། ཞི་འཚོ་དཔེ་མཛོད། དཔེ་སྐྲུན་སྡེ་ཚན་གྱི་ལས་བྱེད་རྣམས་ལ་ཡང་ལེགས་གསོ་དང་བཀའ་དྲིན་རྗེས་ཞུ་བ་དང་ཆབ་ཅིག་ལེགས་པར་བཤད་པའི་རིག་པའི་འོད་སྣང་བཀྱེ་བའི་སྨོན་འདུན་བཅས་བདག་ཅག་གི་སྟོན་པ་ཐུགས་རྗེ་ཅན་མཉམ་མེད་ཤཱཀྱའི་རྒྱལ་པོས་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་དང་པོ་ཡོངས་སུ་བསྐོར་བའི་གནད་ཁྲུད་པར་ཅན་དྲང་སྲོང་ལྷུང་བ་རི་དྭགས་ཀྱི་ཉེ་བར་གནས་པ་དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྒྲ་བསྒྱུར་སྡེ་ཚན་གྱི་ཞུ་མཆན་པ་ལྷ་ལྷུན་གྱི་བྱང་རྒྱུད་དུ་ལྟེ་ཁྲག་འཕོས་པ་ལེགས་པར་སྦྱར་བའི་སྐད་ལ་ཅུང་ཟད་ཐོས་བརྩོན་གྱི་བྱ་བར་གཞོལ་ཞིང་སྔོན་བྱོན་སྤྲུལ་པའི་ལོ་ཙཱ་བ་རྣམས་ཀྱི་ཞབས་རྗེས་ལ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་མཆོད་ཅིང་བསྙེན་པ་འདམ་པ་བློ་བཟང་ནོར་བུ་ཤཱསྟྲིས་འཛམ་

གླིང་ཞི་བདེའི་དེད་དཔོན་ཆེན་པོ་བླ་ན་མེད་པའི་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཀྱི་དབུ་འཁྲིད་༸གོང་ས་༸སྐྱབས་མགོན་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་སྐུའི་འཁྲུངས་སྐར་གྱི་དུས་ཆེས་ཁྱད་པར་ཅན་དང་སྟབས་བསྟུན་ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པའི་གླིང་བར་བྱ་བའི་གཞི་རེ་ཞིག་མཇུག་རྫོགས་པར་བྱས་སོ། །

ནངས་ཀྱི་མེས་པོ་གོང་མའི་རྣམ་ཐར་གཙང་མའི་མཚོད་ཡོན་ཆབ།།
ཆ་ཙམ་བསྒྲུབ་པའི་རེ་བ་གངས་ལྟར་དཀར་བའི་བསམ་པ་ཡིས། །
ལེགས་བཤད་དཔལ་འགྲོའི་རྒྱུན་འབབ་ངག་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཨདཀྲ། །
ཅུང་ཟད་ཕྱུག་དར་བགྱི་བའི་གོ་སྐབས་ཐོབ་པ་འདི་སྨད་དོ། །

རིན་ཆེན་རིན་ཐང་བྲལ་བ་ངག་རིག་གཏེར། །
ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་མགུལ་ལ་མཛེས་པའི་དོ་ཤལ་འགྱུར །
བོད་བུ་ཕྱུགས་ལྟར་སྤྱོད་རྣམས་རྨ་ལྟར་སེམས། །
རྗེས་སུ་འགྲོ་ལྡོག་སྤྱོད་པ་དེ་མཁས་བླུན། །

གཞུང་འདི་ལ་ནི་དཔྱད་པའི་རྣམ་དཀར་གྱིས། །
ལོ་པཎ་པཎ་གྲུབ་གོང་མའི་རྣམ་ཐར་གཙང་མ་ཡི། །
སྨྲ་དྲིན་གསོས་པའི་ཆ་ཙམ་གྱུར་ནས་འགྲོ་རྣམས་ཀྱི། །
མི་ཤེས་རབ་རིབ་བསལ་ནས་སྣང་བའི་དཔལ་ཐོབ་ཤོག །

●

Introduction:

The works of literature of any nation are not mere plays of imagination or solitary caprices of the brain, but they may be said to be transcripts of contemporary manners or representatives of certain mental types. It is sometimes held that from the works of literature one might form a picture of the modes of human feelings and thoughts through the progressive march of history.

Every kind of human production—literature, music, fine arts, philosophy, science, statecraft and so forth, -has as its direct cause a moral disposition, or a combination of moral dispositions-that somehow seems to determine these products internally. There is a special kind of psychology, a mental perspective required for the development of each of these arts. There is a peculiar inner system of impressions and operations that makes an artist, a musician, a painter, a wanderer, or a person of society. Literature is like living monuments of the outstanding personalities of different times. It deals with visible and almost tangible sentiments and the more a book represents the important sentiments of the people the higher is its place in literature. It is by representing the mode of being of the whole nature of a whole age that a writer can gather around him the sympathies of an entire age and nation. It is the inner movement of sentiments and interests, ideals and emotions made living through artistic expression, that can hold before us the life of people.

The literatures of *Subhāṣita* or Elegant Sayings, gnomic and didactic, are as old as the human civilization. Enormously rich literatures on this subject is found all over the world, stretching from the ancient Aesop's Fables of Greeks, Arabian Nights of the Arabs[1] and Panchatantra, Hitopadeśa and so forth relating to India. In India most of these elegant sayings are composed in metrical form, sometimes belonging to the oral tradition. They were not assembled in any collections but floated freely, easily quoted at any appropriate assembly by men of wisdom. They not only contained beautiful thoughts of moral and ethical values but they were expressed in

1. Many scholars are of the view that these two are also influnced by Panca-tantra and other *Subhāṣita* writings of India which travelled to these countries.Therefore, anthologies of greater India connotate this close affinity.

refined language, well and beautifully tuned and eloquently said. They dealt with a variety of subjects and had as their object practical wisdom or a moral thought, entertaining through the examples as well as giving precepts. They carried both mood and suggestion even when quoted out of context. All these forms of composition consist of the commonplaces of prevalent ethics, but there are acute observations, abundant and varied, expressed in skilled but often feliticitous diction, and in a variety of melodious metrics, on the sorrows and joys of life, fickleness and caprices of love, follies of men and wiles of women, right livelihood, futility of pomp and power, weariness of servitude, falsehood and instability of human effort and desire, delight of solitude and tranquillity, as well as witty and sometimes sardonically humorous reflections on humbug and hoax. Often these short pieces of excellent elegant sayings were written by known poets and contained universal truths generally accepted in wise and pleasing maxims. Sometimes their authorship was forgotten and they became authorless—freely floated in many authoritative works. Apart from that there are popular maxims and adages—short and unadorned sayings, not constructed in poetical form, but containing some wise observations handed down from antiquity. They were usually attributed to a known personality, e.g. to Canakya etc. and became known as Canakyaniti. These are subhāṣita or elegant sayings, epigrams, sententious precepts and didactic teachings.

With the spread of Buddha's teachings— *subhāṣita* were well spoken words filled with valuable advice on Dharma-skhandas, classified into eighty-four thousand as an antidote to eighty-four thousand negative dispositions[1], and further collected into three baskets of teachings viz., Vinaya (moral discipline), Sutra (discourses on training of concentration), Abhidharma (training of wisdom). The motif of Buddhist elegant sayings exert for freeing oneself from this cyclic existence and accomplishing a flowering

---

1. धर्मस्कन्धसहस्राणि यान्यशीतिं जगौ मुनिः ।
तानि वाङ्नाम वेत्येषां रूपसंस्कारसंग्रहः ।। —अभि० को० १:२५
शास्त्रप्रमाण इत्येके स्कन्धादीनां कथैकशः ।
चरितप्रतिपक्षस्तु धर्मस्कन्धोऽनुवर्णितः ।। —अभि० को० १:२६
अशीतिश्चरितसहस्राणि सत्त्वानां रागद्वेषमोहमानादिचरितभेदेन तेषां प्रतिपक्षेण भगवता ऽशीतिर्धर्मस्कन्धसहस्राण्युक्तानि।—अभि० को० भा०, पृ० ७१, बौद्ध भारती प्रकाशन, वाराणसी। १९८७

into goodness. The teachings of Buddha, particularly the Geyam (discourse in the form of songs) and Gāthā (versified discourses) of the twelve scriptual divisions are exactly in the style of traditional sententious precepts or didactic sayings. In addition, the Dhammapada or the Udāna Varga are also beautiful, short and simple verses with similes and metaphors; conveying moral and spiritual message to the hearts of the listeners in a most effective way, easily understandable even by common persons. Then, the sayings of Buddha comprise of deep and complex teachings such as the Prajñāpāramitā literatures.

Translation of Buddhist texts in Tibet: An unparalleled task

Buddhist Sanskrit texts and other Indian dialectical literatures began to be translated into Tibetan[1] from the seventh century onwards. Since that time, enormous volumes of Buddhist texts were deliberately reconstituted in the native language. The translations include many teachings of the Buddha, commentaries, and other exegetical works of Indian scholars. These texts were translated accurately and with a systematic methodology,[2] framed under the luminary Indian Pandits such as Ācārya Śāntarakṣita, Dānaśīla, Surendrabodhi with Tibetan translators Kawa Peltseg, Chogro Lui Gyaltsen, Śang Yeśede, etc. This fine work is unparalleled in the history of scholarship. This is particularly remarkable given the geographical isolation and small population of Tibet. This effort lasted for several generations, and manifests the richness and precision of the Tibetan language, which in modern days too is uniquely suited to the restoration of the original Sanskrit.[3] These works form the corpus of the *Kangyur* (Buddha's teachings) and *Tangyur* (treatises) which are familiar to many. These materials, ranging from profound Buddhist philosophy to the science of versification and fine arts, are objects of intensive modern

1. Thonmi Sambhota, the first translator in Tibet, translated more than 21 texts of both sūtra and tantra. See Tseten Shabdrung's book "Sum tags kyi shad pa Thonmi' zhal lun" Intro., p. 32

2. Tangyur Natsogs: Dajarbampo Nyispa [4347], Jedag tu tog par jedpa [4346]. Later Changkya, in his book *Dagyik Khespai Na Gyen* , added more rules of translation fromTibetan into Mongolian.

3. This project is being carried out at the CIHTS, Sarnath. and highly appraised by world sholars. See *Problems of Restoration into Sanskrit from Tibetan Sources: An Analysis,* Dr. K.N. Misra, V. World Sanskrit Conference, 1981.

research and scholarship. Works of great *siddhas* written in *doha* were also translated into Tibetan.

The translations of this huge corpus of enormous texts were completed under two periods viz., the earlier and the later disseminations of Buddha's doctrine in Tibet. The former includes the translation works carried out before King Lang Darma's destruction of Buddhism, known as the 'early period of translation', *Ngagyur Nyingma.* The works carried out after the revival of Buddhism in Tibet is known as the "era of new translation"*Chigyur Sarma.* These translations were superb and owe much to the later development of Tibetan literary works. The translations of Abhidharmakoṣakarika[1] by Ācārya Jīnamitra and dPel rTseg Rakṣita; Madhyamakāvatāra[2] translated by Ācārya Tilakakalaśa and Patshab Nyima grags and re-translated by Ācārya Kanakavarma and Patshab Nyima grags; Bodhisattvāvadānakalpalatā[3] translated by Ācārya Lakshmikara and Śongton, and re-translated by Chokyong Zangpo and Bodhicaryāvatāra[4] of Ācārya Śāntideva translated by Ācārya Sarvajñadeva and dPal brTseg Raksita; re-translated by Ācārya Dharmaśrībhadra and Rinchen Zangpo, re-translated by Ācārya Sumatikīrti and Patshab Nyima grags are some of the finest *chef-d'oeuvre* works. The translations are almost literal and even consistently preserved the same flavour and flow of Sanskrit. Some of the above cited translations even imbibe better rythmes and flow than the original works. Especially, the translation of Bodhisattvāvadānakalpalatā of Ācārya Kṣemendra became an outstanding literary piece in the secular field. It came to be known as the 'king of all literary works' and was commended by later scholars alike.

Indian didactic and gnomic works in Tibetan Literature

In the Tangyur set of Indian master's work the Rājanīti or Nīti is categorised under the heading of *Thunmon ba lugs kyi btan bcos* or Common Treatises on Ethics. In this category there are eight different texts translated in different periods. Most of these texts are translated during the the 'early period of translation', and

1. Tangyur: Ku [Tohoku 4089]
2. Tangyur: Ḥa [Tohoku 3861]
3. Tangyur: Ke [Tohoku 4155]
4. Tangyur: La [Tohoku 3871]

few in the later 'era of new translation'. The Catalogue of Tohoku Imperial University of Japan also includes these texts in a consecutive sequence. Among them three texts authored by Ācārya Nāgārjuna viz., Prajñāśataka-nāma-prakaraṇa[1] was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Sarvajñādeva and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal bTsegs; Nītiśāstraprajñādaṇḍa-nāma[2] by Ācārya Nāgārjuna was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Surendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe and Nītiśāstrajanapoṣaṇabindu-nāma[3] was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Śīlendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe. Thereafter, Gāthākoṣa-nāma[4] by Ācārya Ravigupta was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Jñānaśānti and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal gyi lhunpo sDe; Śatagāthā[5] of Ācārya Vararuci was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Vinayacandra and the Tibetan translator (Lotsawa) Choskyi Śesrab; Vimalapraśnottaramālā[6] by Ācārya Amoghavarṣa was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Kamalagupta and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; Cānakyarājanītiśāstra[7] by Cānakya was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Prabhākaraśrīmitra and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; Nītiśāstra[8] by Masurakṣa was translated into Tibetan by Dharmaśrībhadra and Śakya blo-gros. On the basis of the colophonic references of texts it can be said that the first six texts are translated during the 8th and 9th century, i.e. earlier period of translation, whereas the later two texts are translated in the 11th century, i.e during the era of new translation.

Authorship of Śatagāthā: Indian anthological sources

Conforming to a general tendency found in all the History of Indian Literatures, the authorship of Śatagathā, his date and place is still obscure; scholars have not yet come to a final conclusion. In the History of Sanskrit Literature there are several Vararucis to be found

1. Tangyur: Ne [Tohoku 4328]
2. Tangyur: Ne [Tohoku 4329]
3. Tangyur: Ne [Tohoku 4330]
4. Tangyur: Ne [Tohoku 4331]
5. Tangyur: Ne [Tohoku 4332]
6. Tangyur: Ne [Tohoku 4333]
7. Tangyur: Ne [Tohoku 4334]
8. Tangyur: Ne [Tohoku 4335]

as authors of different Sanskrit disciplines. I have tried to go through different Sanskritic anthologies, especially on the history of Sanskrit Subhāṣita, written by scores of eminent writers. Regarding the authorship of Śatagāthā I found everywhere ambiguity and lack of clarity. In addition, the various catalogues relating to Indian Literature are diverse, and far from satisfactory. Prof. Ludwik Stenmbach has mentioned Vararuci twice[1] in his 'A History of Indian Literature' but does not give any clue about Vararuci. Similarly, Yudhiṣṭhir Mīmānsaka's Sanskrit Vyākaraṇa Śāstra Ka Itihāsa,[2] Baladevopadhyāya's Sanskrit Sāhitya Ka Itihāsa,[3] and Dr. S. N. Das's History of Sanskrit Literature[4] are some important Indian sources. The present one is just an attempt to help clear away many jinxed dubious historical hexagonsn, on the basis of various literary sources.

Yudhiṣṭhir Mīmānsaka mentions two Vararucis, the first to be identified as the Kātyāyana, the commentator on Pāṇini's grammar; the second a later one having the same family name as Kātyāyana. Regarding the first Vararuci, the source material is the Trikandaśeṣa koṣa of Puruṣottamadeva in which Kātyāyana's epithets—Kātya, Punarvasu, Medhājita and Vararuci are given. Except Medhājita all these names can be proved to be in the Mahābhāṣya by the great commentator Patañjali. Kātya[5] is the family name; Kātyāyana[6] is the ending with yuva suffix meaning respectable, Punarvasu[7] is the name of the constellation of his birth; in the Mahābhāṣya Māṇavaka is added, and it is found in the Bhāṣāvṛtti[8] of Purṣottamadeva too; then Vararuci.[9] In addition, many Brāja-sañjñaka stanzas are quoted in the Mahābhāṣya. The earlier commentators like Kaiyata, Haradatta and Nāgeśabhaṭṭa on

---

1. A History of Indian Literature : Subhāṣita, Gnomic And Didactic Literature, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1974 pp. 40, 49.
2. Sanskrit Vyākarana Ka Itihāsa published by Ramlal Kapur Trust, Bahālagadha, Sonipat Haryana.
3. Sanskrit Sāhitya Ka Itihāsa published by Sharda Niketan Varanasi, 1978.
4. Dr. S.N. Das's History of Sanskrit Literature, University of Calcutta, 1962.
5. See Mahābhāṣya 3/2/3
6. See Mahābhāṣya 3/2/118
7. See Mahābhāṣya 3/2/3
8. See Bhāṣāvṛtti 4/3/34
9. See Mahābhāṣya 4/3/101

Mahābhāṣya also attribute the authorship to none other but Kātyayana, the commentator of Pāṇini.

The second Vararuci is identified as a contemporary of Vikramāditya, and referred as one of the nine jewels in his court.. Kālidāsa's Jyotirvidābharaṇa has quoted him.[1] He was said to be a great poet and composed a poem entitled Svargārohaṇa. This is further substantiated by king Samudragupta's Munikavivarṇana of Kṛṣṇacarita.[2] Apart from this it is mentioned in the Sutimuktāli by Jalhaṇa, as quoted by Rājaśekhara.[3] But in the last line of this stanza, the word 'sadāhoraṇa' should be corrected as 'Svargārohaṇa' as mentioned earlier. Mīmānsaka has put forth many literary sources to prove his view of a second Vararuci and to establish his date as before 600 Vikram Samvat, on the following grounds:

a) Durgasingh, commentator on the Kātantra grammatical tradition, that is earlier to Kāśikā, says that the chapter on endings with kṛta is composed by Kātyāyana Vararuci.[4]

b) The commentator on Śatapatha, Hariswāmi's teacher Skandhaswāmi, had profusely quoted from Vāraruci's Niruktasamuccaya in his commentary on Nirukta.

c) In the Nirukta commentary by Skanda Maheśvara Bhāmaha's text on simile, stanza 2/17 is quoted. Bhāmaha has written a commentary called Prākṛtamanoramā on Vararuci's Prākṛtaprakāśa.

d) In the colophon of Lingānuśāsana occurs the name of king Vikramāditya and Vararuci.[5]

---

1. धन्वन्रिः क्षपणकोऽमरसिंहशङ्कुवेतालभट्टघटखर्परकालिदासाः ।
ख्यातो वराहमिहिरो नृपतेः सभायां रत्नानि वै वररुचिर्नव विक्रमस्य ।।

2. यः स्वर्गारोहणं कृत्वा स्वर्गमानीतवान् भुण्व ।
काव्येन रुचिरेणैव ख्यातो वररुचिः कविः ।।
न केवलं व्याकरणं पुपोष दाक्षीसुततस्येरितवार्तिकैर्यः ।
काव्येऽपि भूयोऽनुचकार तं वै कात्यायनोऽसौ कविकर्मदक्षः ।।

3. यथार्थता कथं नाम्नि मा भूद् वररुचेरिह ।
व्यधत्त कण्ठाभरणं यः सदारोहणप्रियः ।।

4. वृक्षादिवदमी रूढा न कृतिना कृताः कृतः ।
कात्यायनेन ते सृष्टा विबुद्धप्रतिपत्तये ।।

5. इति श्रीमदखिलवाग्विलासमण्डितसरस्वती-कण्ठाभरण-अनेक-शिरण-श्रीनरपति विक्रमादित्यकिरीटकोटिनिघृष्टचरणारविन्द-आचार्यवररुचिविरचितो लिङ्गविशेष-विधिः समाप्तः।।

e) The beginning of Patrakaumudi also mentions king Vikramāditya and Vararuci.[1]

This second Vararuci, apart from the works given above, is said to have commented on Taitiriya Prātiśākhya, and to have written on Sārasamuccaya, a collection of morality from Mahābhārata, Prayogavidhi, a small text on grammar, a Kośa and an Upasarga sūtra.

Baladevopādhyāya in his Sanskrit Sāhitya Ka Itihāsa gives two different Vararuci viz., the commentator on Mahābhāṣya and another Vararuci the author of Prākrtaprakāśa. He thinks the date of Vararuci is around 4th century B.C. He did mention some important Sanskrit anthologies work as Subhāsitāvali and Śāngdharpadhati, in which frequent lively poetic quotations of Vararuci are found. In the end he had concluded that these two Vararuci are the same.

On the basis of Kathāsaritsāgara written by Somadevabhaṭṭa of Kaśmīr in 1082 A.D., Bhandarkar is of the view that the Minister Vararuci studied under the tutorship of Varṣa at Pataliputra and his family name was also Kātyāyana. He was a great poet and profusely wrote in prasāda simile and anuṣṭubha metrics and his work was very lively and heart throbbing. His poem is called 'Svargārohana' (climb to heaven) as quoted in the Kṛṣnacarita Kāvya. On the other hand S. N. Das in his History of Sanskrit Literature states that Varauci was one of the far off apocryphal authors of traditional repute on whom all anonymity could be conveniently lumped. He is vaguely referred to as an authority on the Alamkāra śāstra, regarded as the author of Prākṛta grammars, collection of gnomic stanzas, and folklore tales called Carumati. In addtion, Das also considers Vararuci to be one of the mysterious figures of early Sanskrit literature, extolled as one of the nine jewels of the equally mysterious Vikramāditya. Since, according to Das some of these personalities quoted are later dates, he does not contribute to the controversy on the theory of two Vararucis; nor does he elaborate on the exact date of Vararuci.

On the other hand Paṇḍita Gurupāda Hāladāra's History of Philosophy of Sanskrit Grammar mentions Vararuci as the commentator on Kātantra Grammatical tradition, whose commentary

---

1. विक्रमादित्यभूपस्य कीर्तिसिद्धेर्निदेशत: ।
श्रीमान् वररुचिर्धीमांस्तनोति पत्रकौमुदीम् ।।

is called Caitrakutta. Then another Vararuci is also mentioned on the basis of Somadevabhaṭṭa's Kathāsaritasāgara composed in the 11th century. Here he is mentioned as one of the nine Jewels in the Court of Vikramāditya, composer of a poetic work entitled 'Dvādaśasinghāsana', in which a throne was received as a gift from Indra, the king of gods, by the king Vikramāditya. Apart from that, another Vararuci comes into light as the author of Prākrtaprakāśa and Lingānuśāsana in addition to the above two Vararucis. Paṇḍita Gurupāda is not clear whether these different Vararucis are one or separate, but the way he puts them in sequence suggests three different persons holding the same name as Vararuci. He does not elaborate on the date of Vararuci either.

Thus, in the different works of Sanskrit anthological sources of various scholars given above, it is still not very clear whether the different Vararucis discussed are one or separate. In this connection Yudhiṣṭhir Mīmānsaka's view holds more water as he substantiates it by manifold literary sources and concludes that there are two Vararucis viz., the commentator Vārtikākāra on Pāṇini's grammar [2nd century B.C.] and the later Vararuci, a contemporary of Vikramāditya who founded the Vikrama era. This view has more authority and authenticity on the basis of wider source materials. Nonetheless, the other views of three different Vararuci may not altogether be discarded without any concrete evidence at hand.

Authorship of Śatagāthā: Various Sanskrit Catalogues

The different Sanskrit Catalogues also list diverse and uneven number of works attributed to Vararuci. In Theoder Aufrecht's Catalogus Catalogorum, Vararuci's works are found in three places: in a long list in the Vol I, and at two places of Vol II respectively. It seems that all works in the name of this celebrated author[1] are collected together. In the long list there are 31 titles,

[11].Vararuci an ancient writer, to whom as in the case of other celebrated authors, a number of most modem and contemptible pieces are attributed. He is quoted in Tribhāsyaratna 1, 18. 2, 14.19. 4, 40 etc. As a grammarian he is sometimes identified with Kātyāyana, the author of Vārttika to Pānini. The following works are attributed:
Aṣṭādyāyivrtti,Ekākṣaranighantu,Ekākṣaranāmamālā, Ekākṣarābhidhāna, Aindranighantu, Kārakacakra, Kārikā, Caitrakuṭi, Daśaganakārika, Patrakaumudi, Prayogaviveka, Prayogaviveka saṁgraha, Pākrtaprakāśa, Puṣpasutra (Phullasutra), Yogaśataka, Rāksasakāvya, Rājanītī, Linga-viśeṣavidhi, Lingvṛtti, Lingānuśāsana, Vararucivākya kāvya, Vādataranginī,

mostly of grammatical works; but some are on anthology and medicine too, whereas in Vol II three titles are related to grammar and one to Astrology. P. Cordier's Catalogue Du Fonds Tibetain contains 21 titles in Tome Tangyur attributed to mChog-sred alias Vararuci.[1] Among these, except for Śatagāthā and Trikāndābhidhāna, all other titles are on Mahākāla tantric devotional hymns. But it is interesting that LXXXII, 71 Mahākālakarmaguhyasādhana, the author's name has a slight variation from the usual Vararuci to Kṛṣanavararuci. The Complete Catalogue of The Tibetan Buddhist Canons published by Tohoku Imperial University lists 7 titles at the name of mChog-sred alias Vararuci.[2]

Authorship of Śatagāthā: Tibetan sources

Nevertheless, the secondary sources of Indian cultural heritage and literature are no doubt the vast Tibetan literatures, due to centuries of geographical and cultural relations. Especially regarding the history of Buddhism, galaxies of Tibetan scholars have written extensively, although many modern scholars claim that they are not histories in the strict sense. But these scholars have had close contact with Indian Paṇḍits as well as authentic source materials of Indian origin. They have clearly mentioned it in their works. Though they are pious followers of Buddha, at the same time they try to present reality on the ground level. Among these Tārānātha's History of Buddhism in India and Buston's History of Buddhism are the guide-books, for students and scholars alike, concerning

---

Vāttika, Vivekasaṁgraha, Prayogavevekasaṁgraha, Śabdalakṣaṅa, Śrutabodha, Samāsapaṭala, Prākṛtaprakāśa, Vararucikoṣa, Vararucivākya. Amongst all these only the Prākṛtaprakāśa has any claim to belong to the old Vararuci is a statement P. Cordier makes but no arguement is put forth.

1. XXV, 78 Śrīmahākālasādhana nāma, 88 Śrīmahākālastotra; 91 Śrīmahākālīdevīstotrāṣṭaka nāma; XXVI, 80 Śrīmahākālābhiṣekavidhī; LXXI, 8 Śrīmahākālasādhaṅa; LXXXII, 69 Śrīmahākālasādhana nāma, 71 Mahākāla-karmaguhysādhana, 74 Śrīmahākālasādhana nāma, 75 Śrīmahākālasādhana nāma, 76 Mahākālabalividhi, 77 Mahākālastotra, 78 Mahākālastotramālā nāma, 82 Śrīmahā- kālastotra, 84 Devīkālīstotra, Śrīdevīkālīstotra nāma, Karmakarastotra, Yakṣakālastotra, Mahākālakīlasādhana nāma; LXXXIII, 3 Mahākālastotrākṣepa ṅāma; CXVII, Amarakoṣa-kamdhenuṭīkā (Trikāṇḍabhidhānaśāstra—Utpali (alias Utpalii), Vyādi, mmCog-sred (Vararuci) and Chandragomin; and CXXIII, 30 Śatagāthā.

2. Śrīmahākālasādhana [3386] translated into Tibetan by Amoghavajra and Bari; Śrīmān-mahābodhibhaṭṭārakastotra [1157] translated into Tibetan by Lotsawa Chos-kyong Sangpö; Śrīmahākālasādhana[1761]; Śrīmahākālābhiṣekavidhi [1774] translated into Tibetan by Nagpo-ro ḥzin and Gyi lJaṅ dbu-dkar; Śrīmahākālastotra [1777]

Indian Buddhism, as there is no other trace to be found elsewhere. In the History of Tāranātha there are two incidents referring to Ācārya mchog-sred alias Vararuci. The first Vararuci occurs during the period of king Mahāpadma.[1] The king had two friends, *brāhmaṇa* Bhadra and the *brāhmaṇa* Vararuci. The latter possesed a pair of charmed sandals by which he acquired precious things from various realms of the gods and Nāgas and distributed to the needy persons. Once he developed hostility towards the king. The king was apprehensive of being harmed by his black magic. The king sent many agents to kill him but he fled to 'phags-rgyal (Ujjayini) wearing the pair of sandals. Eventually, a woman employed by the king robbed him of his pair of sandals and he was murdered by killers. This Vararuci prepared a number of copies of the Vibhāṣā and distributed them among the preachers of the Doctrine of Buddha. Here the Vibhāṣā is to be taken in the sense of Mahāvibhāṣā, the detailed exposition of Abhidharma, not Mahābhaṣya, the commentary on Pāṇini. The king built twenty-four monasteries to atone for the sin of killing the brāhmaṇa. The date of thisVararuci has been fixed around 4th century B.C. according to some modern historians.

15727

The second Ācārya mchog-sred alias Vararuci is mentioned as a friend of Ācārya Nāgārjuna, when the latter was holding the charge of Abbotship of Nālanda.[2] This Vararuci was a resident of Chagala east of Magadha, well versed in the six fold actions of a *brāhmaṇa* and extremely faithful to doctrine of Buddha. Further more, he recited for twelve years the mantra syllable of ārya Avalokiteśvara and performed fire offering costing four lakhs of gold. Thereafter, ārya Avalokiteśvara appeared before him and as desired, granted him eight realizations and employed Mahākāla to his service. Furthermore, it mentions that, as this *brāhmaṇa* Vararuci was once a guest of king Bhimaśukla of Vārānasī, the king wanted to offer the princess Vāsanti in marriage to him. On the other hand, Vāsanti arrogantly refused to serve the *brāhmaṇa* Vararuci as she surpassed him in scholarship. To befool her, he proposed her to his teacher, a hundred times more intelligent than him. On his way home

---

[1]. See Taranatha's History of Buddhism in India, edited by D.P. Chattopadhyaya, published by Motilal Banarasidass, New Delhi, 1990 pp. 85-86

[2]. See Taranatha's History of Buddhism in India, edited by D.P. Chattopadhyaya, published by Motilal Banarasidass, New Delhi, 1990 pp. 111-116

he saw a handsome shephered cutting with an axe the branch of a tree while sitting on it. He took him along and for several days bathed him and arranged anointments and so forth. He was made to wear the attire of a *brāhmaṇa paṇḍita* and made to memorise: *oṃ svasti*. He was instructed to utter *oṃ svasti* while offering flowers to the king and not to answer any questions thereafter.

While trying to carry out these instructions, he slipped his lip and uttered u-śa- ṭa-ra when offering the flower to the king. *brāhmaṇa* Vararuci explained these four syllables in the follwing way:

umayā sahito rudraḥ/ śaṃkara-sahito viśnuḥ
ṭankārah śulapāṇiśca/ rakṣantu śiva sarvadā

The translation thus runs—Umā along with Rudra, Śaṃkara along with Viśnu and Śulapāṇi with his sound of bow —Let Śiva protect thee for ever. Though Vāsanti asked many questions about the import of the syllables, he didn't answer. To that the *brāhmaṇa* Vararuci said that his profound teacher should not answer at all the questions of a woman. Befooling Vāsanti in this way he fled to the south. Ultimately Vāsanti discovered his real self as a cowherd and thought to teach him grammar if he had intelligence. After examining, she found him utterly foolish and sent him to collect flowers everyday. He used to worship with great reverence an image of goddess Kālī made by a celestial sculptor. As usual he went to collect flowers early in the morning. One maidservant of Vāsanti wanted to have some fun. He concealed behind the image chewing a ball of areca nut. When the cowherd finished his prayers, the maid put some left over of her chewing nut. She thought the goddess herself had presented this to him and he swallowed it. It immediately dawned in him an unlimited knowledge of logic and grammar, and he became a great poet. From his great reverence for the goddess Kāḷī he came to be known as Kālidāsa, the servant of goddess Kālī.

In the south the *brāhmaṇa* Vararuci became the royal priest of king Udayana. The youngest queen of this king had some knowledge of Sanskrit grammar but the king had no knowledge of it. Once the king with his youngest queen having water sport in the garden, the king splashed water at her. She said *modakam siñca*. The meaning of the Sankrit runs thus—Do not splash water at me; however the king influenced by southern dialect, understood to mean 'fetch some til oil cake.' When he offered this, the queen

became furious and vowed to die rather than live with a king as stupid as an ox. She was about to drown herself but he stopped her and started learning Sanskrit grammar. He learned a great deal from *brāhmaṇa* Vararuci; what was left for him to learn he studied under Ācārya Śarvavarma. Buston refers to him as a maternal uncle of the king in his History of Buddhism. Ācārya Nāgarjuna's period is 175 B.C. fixed by modern scholarship.

Relying on the above diverse sources, it is hard to crack the nut and draw a final conclusion. It is almost like forcibly putting a horn to a rabbit. Nevertheless, the two different theories of Vararuci stand in line both in the Sanskrit anthological sources and in the History of Buddhism in India; but various personalities related with these two are quite controversial. In the first case, the Tibetan source substanstiates a brahmin Vararuci, a friend of king Mahāpadma . He excels in travelling to netherlands through magical pair of shoes, collecting precious stones, and beggars are satisfied with these wealths. In addition, he has been a scribe of Vibhāṣā and disseminated the doctrine of Śākyamuni far and wide. Nothing else of his other works or of his scholarship is mentioned; whereas most Indian anthological sources mention the first Vararuci as the commentator of Pāṇini's grammar, known by another name Kātyāyana. Thus it is hard to put together these two seemingly diverse views.

On the second Vararuci also some similarities can be drawn in terms of the date, Vararuci being a contemporary to Kālidāsa, the famous poet. But the more diverse views hovering around them are also to be noted here. According to Tibetan sources Vararuci was a friend and contemporary of the famous Buddhist philosopher Ācārya Nāgarjuna during his tenure as the abbot of Nalanda Mahāvihara. They further mention that Vararuci made a retreat of Āryāvalokiteśvara and after his realization requested to exhort the service of Mahākāla for him. In addition, he was the minister of king bDespyod bSangpo to whom Ācārya Nāgarjuna wrote the Suhṛllekha. On the other hand the Sanskrit anthologies more or less mention Vararuci as one of the nine jewels at the court of the equally mysterious Vikramāditya of Dhārā. Kālidāsa was also accounted as one of the jewels of this king. Thus, based on the above diverse views it is difficult to draw a specific conclusion. I will leave an unfinished work, as ever on the lines of ancient literatures, and give

more room for research in this vexed issue for future scholars to take up.

It is interesting that according to Tibetan sources, works in the name of Vararuci are mostly on Mahākāla sādhanas or elugies, except his Śatagatha, a fine gnomic and didactic work. The colophonic verse of Mahākāla Stotra[1] thus runs—

> May you protect the doctrine of Muni;
> May you protect the obstacles of the practitioner;
> May you increase spritual and wealth powers and
> May you accompany me like the body and its shadow.

From the above quotation it is obvious that Vararuci himself is more inclined to Buddhism, by the usage of 'doctrine of Muni': thus validating his connnection with Tārānātha's history. Apart from that, the Śatagāthā verses are in tune with a Budhhist philosophical base; especially the verse eighty-five which generally is regarded as a famous quotation from Manusmṛti has changed the whole meaning simply by coining 'fool' (ajña) in place of the generally accepted norm of 'woman' (strī). This shows his more liberal attitude to woman in general Buddhistic perspective and Tantric practice in particular. Apart from that, both histories of Sanskrit anothological texts and the Tibetan accounts mention that Vararuci as the author of the Kṛta chapter of Kātantra's grammatical tradition, even enumerated by the great commentator on Kātantra, Ācārya Durgasingh on Kātantra. Interestingly, the Śatagāthā verse forty-three has a moching statement, emphasizing about a grammarian knowing the Kātantra and another āyurvedic treatise entitled 'siddhasāra', described as ludicrous in the world. This certainly shows that Vararuci may be a grammarian in Pāṇini's school, as the Tibetan account specifies, or else it could be a trend to look down at those who mastered such treatises, in the wake of other profound treatises prevailing in those days.

Śatagāthā: a review

Ācārya Vararuci's Śatagāthā was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Vinayacandra and the Tibetan Lotsawa Chos-kyi-śesrab, as found in colophon of the text. Nothing more about these scholars life and works is recorded. It seems that both these scholars

---

1. Tangyur: rGyud [Tohoku 1774]

have lived in the early part of the 11th century. Lotsawa Chos-kyi-śesrab had translated more than eight-seven titles of both Sutra and Tantra texts into Tibetan, including secular didactic texts and letters [lekha]. He is beleived to have visited Kaśmir, Nepal and India and sat under many Indian Paṇḍits and mastered both sutra and tantra, including Sanskrit language. There are two other translators who had a similar name viz., rMa Chos-kyi-śesrab and Nyang bran Chos-kyi-śesrab. Many scholars miscontrue them as the translator of Śatagathā but they are later translators to be traced out as contemporaries of the great Lotsawa Loden Śesrab. Lotsawa Chos-kyi-śesrab worked with many luminaries of Indian Paṇḍits viz., Ācārya Suvajra, Buddhākarvarma, Atulyapāda, Vinayacandra, Aviyuktaka, Tārāśrīmitra and so forth in translating sutra and tantra, prajnapāramitā, madhyamaka, lekha and nītī texts.

The Śatagāthā[1] [Hundred verses] had a total of 107 stanzas written in fine metrical articulations. Seventy-eight verses are in Anuṣṭubh metre, fourteen verses are in Indravajrā metre, six verses in Upjāti metre, four in Āryā metre, two in Vasantatilaka, one each in Svāgatā, Vamśastha, and Śārdūlavikrīḍita metres respectively. Among these seventy-five verses are exactly in tune with Nītiśāstraprajñādaṇḍa-nāma and two verses with Nītiśāstrajanaposanabindu-nāma by Ācārya Nāgārjuna; twenty verses are with Cānakyarājanītiśāstra[2] by Cānakya; two verses with Gāthākoṣa-nāma[3] by Ācārya Ravigupta and one verse with Tibetan Rāmayāna, found from Tung-huang. The rest may have been composed by the author. There could be some floating verses or prevalent heart-throbbing verses from other didactic and gnomic writings of other scholars incorporated in the Śatagāthā or else taken from this text by later didactic collections since many verses correspond each other. It is hard to conclude which verses are incorporated by whom, it is a question of dispute.

As normal to oriental understanding the first verse stresses to study when young; with similes of nurturing the cow in the winter for good milking and ploughing the field when it is golden. This is a philosophical understanding very much developed in the Indian tradition in general and particularly in the Buddhist tradition.

---

1. Tangyur: Ne [Tohoku 4332]
2. Tangyur: Ne [Tohoku 4334]
3. Tangyur: Ne [Tohoku 4331]

Even one can clearly manifest in the Buddhist iconography that almost all the images are built in youthful posture, which gives the importance of this human stage. In many didactic and gnomic writings of later period this idea is very much presented, even by Sakya Paṇḍita. Then follows that even if one grows old, a wiseman strives for knowledge, though the fruit may not ripen now but it is easy to acquire in the next life. Then it discusses about the attributes of wisemen with lively similes. The fifth verse is incomplete as it has only two lines and does not fit with the next stanza with its import, though in some cases six lines also constitutes a stanza. Then we find an important verse often quoted in the text of Atiśa: the life span is very short and one does not even know how much one could live. On the contrary, knowledge is vast and manifold. Thus, just as a swan differentiates milk from the water, one must choose the right stuff.

In the Louis Ligeti edition, the tenth verse of fifteen syllables has been presented in two stanzas; but in the foot-notes it has beeen treated as one stanza. I do not exactly know why it has been treated that way. Another important idea, from Buddhistic perspective is to keep away from hustle-bustle worldly life, and stay in the company of wisemen. This is to be understood as oneself going astray in one kind of laziness, or meddling with useless activities which eventually make useless one's valuable human birth. After that the virtues of tolerance are given with fine simile, and tolerance itself is described as a great mental strength, becoming steadfast. Then, the importance of compassion surpasses all virtues, even liberation itself. Otherwise a person devoid of compassion is a mere lock of hair or robe, only representative. Then, in one stanza the core issue of Buddhist perspective on violence is discussed, and the remedy is also given within the verse. To overpower one's anger is to shun more violence and its external manifestations. This stanza has an enormous impact and is very much relevant in the present context of escalating violence, leading to a global threat. Another verse encompasses the social problem of authoritative or despotic rule by a group; a community is ruined, when there are too many leaders giving orders, and all are arrogant, pretending to be the most capable one and wen one wants to be the boss, such community is doomed to perish. In the next verse it depicts the state of a literate and illitrate with fine simile. The mouth of a person adorned with letters is as delightful and charming as that of a blossomed lotus; whereas that of an illitrate person's is just a hole. After that a fine

verse describes beautifully the tendency of begging nature, or decent usage of day to day life. It states that to demand 'give me' is rude speech, but to answer, 'no' is worse; to offer, 'take it' is a supreme utterance and to respond, 'no' is even more exalted.

The viles of mental affictions are given, particularly of the instinct attachment and greedy; and thereafter the characteristics of ill-natured persons are given in fine metaphors. Another verse reflects the central idea of wisdom; for a person who realizes the 'thatness' of phenomena, what is the point of a teacher. Just as one freed from ailment, a doctor, or having crossed a river, a ferryman, and for one freed from all desires, a beautiful belle. Then another verse finely elucidates the relativity between a friend and foe. It states that a useless relative is a stranger, and if a stranger is useful, he is a relative. It is just like self-generated disease, and a medicine from a distant mountain. After that a verse usually quoted comes: an attribute of a wiseman is that, at first instance, he does not make promises. If, however, after hard consideration, he promises something, just like a picture drown on a rock, certainly he will carry the promised task to completion.

In the end of the text there is another verse to remind us how the ultimate reality of our birth is death. No matter whatsoever, death will surley come to everyone. Therefore, one should abstain from desires, and find more times in the practice of the supreme path [saddharma]. Similarly another verse also stresses the need for the practice of the path to liberation. It runs thus; whoever is sick with afflictions, not relying on the medicine of the Holy Dharma, but recklessly enjoying [sensual] objects, will not come out from cyclic existence. The text concludes with the remark that worldly life is unstable, wealth and youth are inconstant, son and wife are not steadfast, Dharma, truth and benevolence are everlasting. Eventually he draws the attention to the omnipresence of impermanence for us. He states that if these migrators see the lord of Death resting on [their] head, even food will not please their mind; what then to say of other works?

•••

༄༅། །རྒྱ་གར་སྐད་དུ། ཤཏགཱཐཱ།

བོད་སྐད་དུ། ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ།

དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ།།

རིག་པ་གཞོན་པའི་དུས་སུ་སློབ། །
བ་ནི་དགུན་[1]གྱི་དུས་སུ་གསོས། །
ཞིང་ནི་སེར་དང་ལྡན་ལ་རྨོས། །
འདི་གསུམ་འབྲས་བུ་སྨིན་པའི་རྒྱུ། ༡ །[2]

कौमार्ये पठ्यतां विद्या शैत्ये संपाल्यतां च गौः।
क्षेत्रं च कर्ष्यतां पीतं त्रयः सुफलहेतवः ॥१॥[3]

विद्या कुंआरेपन में पढ़ी जाए । गाय शीतकाल में पाली जाए। पीले पड़ जाने के बाद खेत जोते जाँए । ये तीनों फल-विपाक के हेतु हैं। (१)

Study when young
Nourish the cow in winter

---

1 དཔར་མར། དགུན།

2• ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་སྐྱེ་བོ་གསོ་བའི་ཐིགས་པ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༣ བ ༧
གཞོན་པའི་དུས་སུ་རིག་པ་བསླབ། །ནོ་འདོད་པ་ནི་དགུན་ནས་གསོས།།
ཞོད་གཤེར་ལྡན་དུས་ས་བོན་གདབ། །འདི་གསུམ་འཕྲལ་དུ་སྨིན་པའི་རྒྱུ།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

Plough the field when golden (loose)
These are the three causes of success. [1]

མཁས་པས་རིག་པ་རྣམ་[1]ཀུན་ཏུ། །
ལང་ཚོ་ཡོལ་ཀྱང་[2]བསླབ་བྱ་སྟེ། །
གལ་ཏེ་འབྲས་བུ་མ་སྨིན་ཡང་། །
སྐྱེ་བ་གཞན་དུ་རྙེད་པར་སླ། །༢།།[3]

गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः ।
यद्यपि फलदा स्यान्न सुलभा साऽन्यजन्मनि ॥२॥[4]

उम्र गुजर जाने के बाद भी बुद्धिमानों को हर तरह से विद्यार्जन करना चाहिए । यद्यपि वह (वर्तमान में) फलवती न भी हो तो अगले जन्म में (अवश्य) सुलभ होगी । (२)

The wise continue to accumulate wisdom
Even though they have become aged
Although their efforts may not bear fruits now,
They may be easily attained in future lives.[2]

---

1 དཔར་མར། རྣམས།

2 དཔར་མར། ཡང་།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ བ ༡
མཁས་པས་རིག་པ་རྣམ་ཀུན་ཏུ། །ན་ཚོད་ཡོལ་ཡང་བསླབ་པར་བྱ།།
གལ་ཏེ་འདིར་འབྲས་མི་སྨིར་ཡང་། །སྐྱེ་བ་གཞན་དུ་རྙེད་པར་སླ།།

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५३
गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः।
यद्यपि स्यान्न फलदा सुलभा साऽन्यजन्मनि।।६ ॥
सुभाषितहारावली पृ० १६९
गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः।
यद्यपि स्यान्न फलदा सुलभा साऽन्यजन्मनि।।११४२ ॥

ཡོན་ཏན་དག་ལ་འབད་བྱ་ཡི། །
འཁྲིད་ཚུལ་བསྟན་པས་ཅི་ཞིག་བྱ། །
འོ་མ་མེད་པའི་བ་དག་ནི། །
དྲིལ་བུ་བཏགས་ཀྱང་ཉོར་མི་འགྱུར།།༣།།[1]

गुणेषु क्रियतां यत्नः किमाटोपैः प्रयोजनम् ।
विक्रीयन्ते न घण्टाभिर्गावः क्षीरविवर्जिताः ॥३॥[2]

कृत्रिमता से क्या लाभ? गुणों की अवाप्ति के लिए प्रयत्न करना चाहिए, (क्योंकि) घण्टी से सुशोभित होने के बाद भी दूध रहित गायें विक्री योग्य नहीं होंती । (३)

What is the use of being puffed up
Rather, exert for knowledge.
No one will buy a cow without milk
Even if it wears a bell.[3]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ ན ༨
ཡོན་ཏན་དག་ལ་འབད་བྱ་ཡི། །འཁྲིད་ཚུལ་དགོས་པ་ཅི་ཞིག་ཡོད།།
བ་ནི་འོ་མ་མེད་པ་ལ། །དྲིལ་བུ་བཏགས་ཀྱང་ཉོ་མི་འགྱུར།།
ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་སྐྱེ་བོ་གསོ་བའི་ཐིགས་པ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༨ བ
ཡོན་ཏན་དག་ལ་འབད་བྱ་ཡི། །འཁྲིད་ཚུལ་དགོས་པ་ཅི་ཞིག་ཡོད།།
འོ་མ་མེད་པར་གྱུར་པའི་བ། །དྲིལ་བུ་བཏགས་ཀྱང་ཉོར་མི་འདོད།།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् गुणप्रशंसा पृ० ८१
गुणेषु क्रियतां यत्नः किमाटोपैः प्रयोजनम् ।
विक्रीयन्ते न घण्टाभिर्गावः क्षीरविवर्जिताः ।१२ ॥

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཞིང་། །
ཡོན་ཏན་མེད་པ་ཡོན་ཏན་ལ་མི་དགའ། །
ནགས་ཀྱི་བུང་བ་མཚོ་ཡི་པདྨར་དགའ། །
སྦལ་པ་ལྷན་ཅིག་གནས་ཀྱང་དེ་ལྟ་མིན། །༤།།[1]

गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुणशीलस्य गुणिनि परितोषः।
अलिरेति वनात्कमलं न दर्दुरस्य तन्निवासोऽपि ॥४॥[2]

गुणवान गुणी को पसन्द करता है, जबकि गुणरहित व्यक्ति गुणी को पसन्द नहीं करता है। जिस प्रकार भम्रर वन से कमल पर जाता है। जब कि मेंढक का भी उस पर (कमल) रहना नहीं होता। (४)

Those who possess wisdom love wisdom
While the ignorant malign it
As the forest bees swarm the lotus
Though the nearby frog (shows no interest) does not. [4]

ཡོན་ཏན་ལྡན་ལ་ཕྱུག་པོ་དཀོན། །
ཕྱུག་པོ་ལ་ཡང་ཡོན་ཏན་དཀོན། །༥།།[3]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ ན ༣
ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཡི། །ཡོན་ཏན་མེད་པ་ཡོན་ཏན་གྱིས་མི་མགུ། །
བུང་བ་ནགས་ནས་པདྨར་འོང་འགྱུར་གྱི། །སྦལ་པ་ལྷན་ཅིག་གནས་ཀྱང་དེ་ལྟ་མིན། །

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् गुणप्रशंसा पृ० ८२

गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुणशीलस्य गुणिनि परितोषः ।
अलिरेति वनात्कमलं न दर्दुरस्तन्निवासोऽपि ।३५॥

नीतिद्विषष्टिका पृ० ३२

गुणिनि गुणज्ञो रमते नो गुणहीनस्य गुणिनि परितोषः ।
अलिरेति वनात्कमलं न दर्दुरस्त्वेकवासोऽपि ।१०८॥

ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༩ བ ༡

गुणिषु दुर्लभा आढ्या आढ्येषु गुणिनस्तथा ॥५॥[1]

गुणियों में धनवान् दुर्लभ होते हैं । धनवानों में विद्वान् दुर्लभ होते हैं ।५

It is rare to find the rich among the learned
And the learned among the rich. [5]

ཡུལ་ལྗོངས་དཔག་ཏུ་མེད་མོད་ཀྱི། །
རིན་པོ་ཆེ་དག་སྐྱེ་བ་དཀོན། །
འགྲོ་བ་དཔག་ཏུ་མེད་མོད་ཀྱི། །
ཕ་མ་རྣེད་པ་ཤིན་ཏུ་དཀོན།། ༦།།[2]

अनेके सन्ति भूभागा रत्नवन्तस्तु दुर्लभाः ।
दुर्लभाः प्रणिनां सन्ति मातृपितृयुतस्तु च ॥६॥[3]

भू-भाग अनेक होते हैं, किन्तु रत्नवाले दुर्लभ होते हैं । प्राणी अनन्त होते हैं, लेकिन माता-पिता वाले अत्यन्त दुर्लभ होते हैं । (६)

ཡོན་ཏན་ལྡན་ལ་ཕྱུག་པོ་དཀོན། །ཕྱུག་པོ་ཕལ་ཆེར་ཡོན་ཏན་མེད།།
མི་རྟོག་ན་རྒྱུན་རབ་མཛེས་ཀྱང་། །ལི་ཤིའི་མེ་ཏོག་དྲི་རབ་ཞིམ།།

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।।

2 ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༣༠ ན ༡
འགྲོ་བ་ཤིན་ཏུ་གྲངས་མེད་ཀྱང་། །སེམས་ཅན་ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་དཀོན།།
ཡུལ་ལྗོངས་དཔག་ཏུ་མེད་མོད་ཀྱི། །རིན་པོ་ཆེ་དག་འབྱུང་བ་དཀོན།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

Rare to find precious ones (minerals)
In the vastness of lands
So too are parents difficult to find
Though sentient beings are numerous beyond measure.[6]

དམ་པ་རིང་ན་གནས་གྱུར་ཀྱང་། །
ཕོ་ཉ་ཡོན་ཏན་ཉིད་བྱེད་དེ། །
ཀེ་ཏ་ཀ་ཡི་དྲི་ཡིས་ནི། །
བུང་བ་རང་བཞིན་འོང་བ་བཞིན། །༧།།[1]

गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरेऽपि वसतां सताम् ।
केतकीगन्धमाघ्रातुं स्वयमायान्ति षट्पदाः ॥७॥[2]

जिस प्रकार केतकी की सुगन्ध दूर से ही मधुमक्खियों को खींच लेती है, उसी प्रकार सज्जनों के दूर रहने पर भी उनके गुण लोगों को अपनी ओर आकर्षित कर लेते हैं । (७)

Wise ones live in far distant lands
Yet their knowledge freely travels
As the fragrance of Ketaki flower
May attract bees from far away.[7]

རྒྱལ་པོ་ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་གཉིས། །
མཉམ་ཞིང་འདྲ་བ་[3]མ་ཡིན་ཏེ། །

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ ན ༣
དམ་པ་རིང་ན་གནས་འགྱུར་ཀྱང་། །ཡོན་ཏན་ཕོ་ཉ་ཉིད་བྱེད་དེ།།
ཀེ་ཏ་ཀ་ཡི་དྲི་བསྣམས་ནས། །བུང་བ་རང་ཉིད་འོང་བར་འགྱུར།།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् गुणप्रशंसा पृ० ८१
गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरेऽपि वसतां सताम् ।
केतकीगन्धमाघ्राय स्वयमायान्ति षट्पदाः।। १ ॥

རྒྱལ་པོ་རང་གི་ཡུལ་ན་བཀུར། །
ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཀུན་ཏུ་བཀུར། །༨།། [1]

विद्वत्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन ।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥८॥ [2]

राजा और विद्वान् के गुणों में कभी तुलना नहीं की जा सकती, (क्योंकि) राजा अपने ही देश में सम्मान प्राप्त करता है, जब कि विद्वान् की सर्वत्र पूजा होती है । (८)

A king and a learned
Are not the same
The former is honoured in his kingdom
But the latter everywhere. [8]

དུས་ནི་ཡུན་ཐུང་རིག་པའི་རྣམ་གྲངས་མང་།།
ཚེ་ཡི་ཚད་ཙམ་ཏེ་ཙམ་མི་ཤེས་པས། །
ངང་པས་ཆུ་ནང་ནས་ནི་འོ་མ་བཞིན། །
གང་ཞིག་གཅེས་པ་དེ་ནི་བསྟེན་པར་[3]གྱིས། །༩།། [4]

---

3 དཔར་མར། འགྲན་པ།

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ བ ༧
རིག་པར་ལྡན་དང་རྒྱལ་པོ་ཡི། །གང་དུའང་མཉམ་པ་མ་ཡིན་ཏེ། །
རྒྱལ་པོ་རང་གི་ཡུལ་ན་བཀུར། །ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཀུན་དུ་བཀུར། །

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पण्डितप्रशंसा पृ० ३८
विद्वत्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन ।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ।।७॥

3 དཔར་མར། ངེས་པར་བསྟེན་པར།

अल्पस्तु कालो विविधाश्च विद्या:
सीमाऽऽयुषो या कियती ? न बुद्धा ।
हंसा लभन्ते च यथा पयोऽद्भ्यस्
तथैव तत्त्वं लभतां च यत्तत् ॥९ ॥[1]

काल (समय) की सीमा अत्यन्त कम है, जबकि विद्याएं अनेक हैं । आयु की सीमा (यह भी) कितनी है? अज्ञात है। अत: जिस तरह हंस जलों से दूध ग्रहण करतें हैं उसी तरह जो सार तत्त्व (है) उसका प्राप्त करें। (९)

As time is short and the fields of knowledge many
One does not know ones age
Just as a goose separates milk from water
One must strive for greater importance.[9]

ཡུལ་ནི་ཤིན་ཏུ་དུས་རིང་[2]གནས་ཀྱང་ངེས་པར་ཁོ་ནར་འགྲོ་བར་
འགྱུར། །
འབྲལ་ལ་བྲེད་པར་ཅི[3]ཞིག་ཡོད་ན་འགྲོ་བ་རང་ཉིད་སྦྱོང་
མི་བྱེད། །

---

4 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ ན ༣
དུས་ནི་ཡུན་ཐུང་རིག་པའི་རྣམ་གྲངས་མང་། །ཚེ་ཡི་ཚད་ཙམ་ཇི་ཙམ་མི་ཤེས་པས།།
ངང་པས་ཆུ་ནང་ནས་ནི་འོ་མ་བཞིན། །གང་ཞིག་གཅེས་པ་དེ་ནི་བརྟེན་པར་གྱིས། །

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीति: पृ० १७३
अनन्तपारं किल शाब्दशास्त्रं स्वल्पं तथायुर्बहवश्च विघ्न:।
सारं ततो ग्राह्यमपास्य फल्गु हंसो यथा क्षरमिवाम्बुमध्यात्।। ८७९ ॥
पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
Louis Ligeti edition, the Tibetan has only two lines.

2 དཔར་མར། རང་།

དབང་མེད་འབྲལ[1] ལས་ཡིད་ལ་ཡོངས་སུ་གདུང་བ་མཐའ་ཡས་
སྐྱེད་པར་བྱེད།།
འདི་དག་རང་གི་སྤང་ན་ཞི་བའི་བདེ་བ་མཐའ་ཡས་འབྱུང་བར་
འགྱུར། །༡༠།།[2]

एकस्थाननिवासिनोऽतिसमयात् स्युस्ते वियुक्ताः किल
विच्छेदान्न हि चान्तरं किमपि तत् त्याज्यं न किं तत्स्थलम्।
वैवश्याद्धि वियोगतो मनसि जायन्ते विघाता अति
तत्स्थानं यदि हीयते सहजतः स्याच्चातिशान्तिः सुखम्॥१०॥[3]

एक ही स्थान पर अधिक समय तक रहने के बाद भी लोग निश्चित रूप से चले जाते हैं। किन्तु उनकी उस विछुड़न से कोई अन्तर नहीं होता। अत: लोग उस स्थान को स्वयं क्यों नहीं छोड़ देते, क्योंकि विवशताभरी विछुड़न से मन में अनन्त आघात लगते हैं। यदि सहजभाव से उस स्थान को स्वयं छोड़ दिया जाए तो परम सुख-शान्ति की अनुभूति होगी। (१०)

Separation will take place in any case
But when it happens helplessly (on its accord)

---

3 དཔར་མར། གཅིག

1 དཔར་མར། འབྲས།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ ན ༣
ཡུལ་ནི་ཤིན་ཏུ་ཡུན་རིང་གནས་ཀྱང་ངེས་པར་ཕོ་ནར་འགྲོ་བར་འགྱུར།།
འབྲས་ལ་ཁྱད་པར་ཅི་ཞིག་ཡོད་ལ་འགྲོ་བ་རང་ཉིད་སྤོང་མི་བྱེད།།
དབང་མེད་འབྲལ་བས་ཡིད་ལ་ཡོངས་སུ་གདུང་བ་མཐའ་ཡས་སྐྱེད་པར་བྱེད།།
འདི་དག་རང་གིས་སྤོང་ན་ཞི་བའི་བདེ་བ་མཐའ་ཡས་འཐོབ་པར་འགྱུར།།
Louis Ligeti edition has divided this verse into different verses.

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

Immeasurable anguish arises
When it is chosen, infinite bliss of peace arises.[10]

དམ་པ་མིན་དང་ལྷན་ཅིག་གནས་གྱུར་ཀྱང་།།
ཆུ་དང་པདྨ་བཞིན་དུ་འདྲེས་མི་འགྱུར། །
དམ་པ་ཐག་རིང་དག་ན་གནས་གྱུར་ཀྱང་། །
ཟླ་བ་ཀུ་མུ་ད་ལྷར་དགའ་བར་བྱེད། །༡༡།།[1]

सह वसतामप्यसतां जलरुहजलवदसंश्लेषः ।
दूरेऽपि सतां वसतां प्रीतिः कुमुदेन्दुवद् भवति[2] ॥११॥[3]

जिस प्रकार जल और पद्म साथ-साथ रहकर भी एक नहीं होते, उसी प्रकार दुर्जन के एक साथ (सज्जन के) रहने पर भी जल और कमल की तरह सज्जन दूर रहने पर भी कुमुदेन्दु की तरह प्रेम होता हैं। (११)

Even if one resides with one who is ignorant,
The (relation) will not be as the lotus and water

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ བ ༣
དམ་པ་མིན་དང་ལྷན་ཅིག་གནས་གྱུར་ཀྱང་། །ཆུ་དང་པད་མོ་བཞིན་དུ་འདྲེས་མི་འགྱུར།།
དམ་པས་ཐག་རིང་དག་ཏུ་གནས་གྱུར་ཀྱང་། །ཟླ་བ་ཀུ་མུ་ད་ལྷར་དགའ་བར་བྱེད།།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५८
सह वसतामप्यसतां जलरुहजलवद्भवत्यसंश्लेषः।
दूरेऽपि सतां वसतां प्रीतिः कुमुदेन्दुवद्भवति ॥१७५॥
नीतिद्विषष्टिका पृ० ३४
सहवसतामप्यसतां जलरुहजलवद्भवत्यसंश्लेषः।
दूरेऽपि सतां वसतां प्रीतिः कुमुदेन्दुवद्भवति ॥११३॥

3 Louis Ligeti edition, in the foot-notes this verse is attrbuted to Vallabhadeva.

Yet the wise who lives afar
Gives delight as the moon to the *Kumuda* (lily) flower.[11]

འདུ་འཛི་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་བྱ། །
དམ་པ་དག་དང་འགྲོགས་པར་བརྩོན། །
ནད་ཀྱིས་[1]འཇིག་པ་མེད་པ་ནི། །
ཉིན་གཅིག་ལོ་བརྒྱ་བས་[2]ཀྱང་མཆོག །༡༢།།[3]

प्रपञ्चा यत्नतो हेयाः संसर्गः क्रियतां सताम्।
दिनं रोगभयान्मुक्तं शताब्दाच्चापि तद् वरम्॥१२॥[4]

(जीवन के) प्रपञ्चों का परित्याग करना चाहिए । सज्जनों का संसर्ग प्रयत्नपूर्वक करना चाहिए । रोग के भय से रहित एकदिन भी सौ साल से बेहतर है । (१२)

Forsake the hustle & bustle of life
Embrace the company of the wise,
One day of health is superior
To a hundred years of afflicted disease.[12]

---

1 དཔར་མར། ཀྱི།

2 དཔར་མར། པས།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྡེ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༡
ནད་ཀྱིས་འཇིགས་པ་མ་ཕྱུང་ཞིང་། །དམ་པ་དག་དང་འགྲོགས་པར་བརྩོན།།
དམན་པའི་ཚིག་ནི་མ་སླས་པའི། །ཉིན་གཅིག་ལོ་བརྒྱ་བས་མཆོག་ཡིན།།

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

འདོད་པ་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་བྱ། །
གལ་ཏེ་དེ་སྤོང་མ་ནུས་ན། །
ཐར་པ་དག་ལ་འདོད་པར་གྱིས། །
དེ་ཉིད་དེ་ཡི་སྨན་ཡིན་ནོ། །༡༣།།[1]

सर्वथेहाः परित्याज्याश्चेदशक्यं तदा पुनः।
निर्वाणाप्त्युन्मुखो भूयात् तदीयं तस्य भेषजम्॥१३॥[2]

(हर तरह से) इच्छाओं का परित्याग करना चाहिए । यदि उनका त्याग न हो सके तो निर्वाण प्राप्ति की ओर उन्मुख होना चाहिए, (क्योंकि) वही उसकी औषधि है। (१३)

Abandon eternally all attachment.
If these can not be uprooted
Seek the state of liberation
For it is the cure. [13]

སྐར་མ་ཆེན་པོ་མང་དུ་ཤར་གྱུར་ཅིང་། །
ས་ཡི་རྒྱན་གྱུར་ཟླ་བ་ཤར་ན་ཡང་། །
གང་ཚེ་ཉི་མ་ནུབ་ན་མཚན་མོར་གྱུར། །
ཉི་མ་མ་གནོགས་ཤར་ནུབ་ཕྱོགས་མི་བྱེད[3]། །༡༤།།

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ བ ༣
འདོད་པ་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་གྱིས། །གལ་ཏེ་སྤོང་བར་མ་ནུས་ན།།
ཐར་པ་དག་ལ་འདོད་པར་གྱིས། །དེ་ཉིད་དེ་ཡི་སྨན་ཡིན་ནོ།།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

3 དཔར་མར། ཕྱེད།

उदयन्त्वमूनि[1] सुबहूनि महामहांसि
चन्द्रोऽप्यलं भुवनमण्डलमण्डनाय ।
सूर्यादूते न[2] तदुदेति न चास्तमेति
येनोदितेन दिनमस्तमितेन रात्रिः ॥१४॥[3]

बड़े-बड़े तारों अथवा पृथिवी के अलंकार स्वरूप चन्द्रमा के उदय होने से क्या, जबकि सूर्यास्त होते ही रात्रि हो जाती है । सूर्य के बिना पूर्व और पश्चिम की दिशा का भी निर्धारण नहीं किया जा सकता । (१४)

What is the point of the lustre of great stars
Or the lustre of the moon, "Ornament of the Earth."
For when the sun sets, night decends,
And without the sun, there is no direction, neither East or West..[14]

གང་ཞིག་ཤར་བར་[4]གྱུར་ན་ཡང་། །
ཉི་མ་མེད་ན་གཟི་ཅན་མེད། །
ཉི་མ་ཤར་བ་མཆོག་ཡིན་གྱི། །
གཞན་དག་ཤར་བ་ཅི་ཞིག་དགོས། །༡༤།།[5]

---

1 Louis Ligeti edition, English translation with notes उदयन्तु नाम- पृ० २४

2 Louis Ligeti edition, English translation with notes सूर्याद् ते न- पृ० २४

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सूर्यान्योक्तयः पृ० २०९
उद्यन्त्वमूनि सुबहूनि महामहांसि चन्द्रोऽप्यलं भुवनमण्डलमण्डनाय।
सूर्यादृते न तदुदेति न चास्तमेति येनोदितेन दिनमस्तमितेन रात्रिः।।९ ॥
Louis Ligeti edition attribute this verse to Ānandhavarmana, 9th cent..

4 དཔར་མར། ཕྱེད།

5 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ ན ༦
གང་ཞིག་ཤར་བར་གྱུར་ན་ནི། །སྣང་བ་མེད་ཅིང་གཟི་ཅན་དྲུད། །
ཉི་མ་ཤར་བ་མཆོག་ཡིན་གྱི། །གཞན་རྣམས་ཤར་བས་ཅི་ཞིག་བྱ།།

यदुदेति विना सूर्यं तेजस्वि तन्न जायते।
सूर्योदयो वरं चास्ति ह्यन्येषामुदयेन किम्।।॥१५॥[1]

जो भी उदित हो, बिना सूर्य के तेजस्वी नहीं होता। सूर्य का उदय होना उत्तम है, दूसरों के उदय से क्या लाभ?। (१५)

Even if something is shiny
If there is no sun, there is no brightness.
Supreme is the splendour of the sun,
What need is there for other lights? [15]

མེ་ཏོག་གི་ནི་མགོ་ལྷུགས་བཞིན། །
དམ་པའི་འགྲོ་བ་གཉིས་ཡིན་ཏེ། །
འཇིག་རྟེན་ཀུན་གྱི་སྤྱིར་བཀུར་བའམ། །
ནགས་ཉིད་དུ་ནི་དེངས་པར་བྱ། །༡༦།།[2]

---

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सूर्यान्योक्तय: पृ० २०९
रवेरेवोदय: श्लाघ्य: कोऽन्येषामुदयग्रह:।
न तमांसि न तेजांसि यस्मिन्नभ्युदिते सति।।१॥

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། བསྟན། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ ན ༦
དམ་པའི་འགྲོ་བ་གཉིས་ཡིན་ཏེ། །མེ་ཏོག་དག་གི་མགོ་ལྷུགས་བཞིན།།
འཇིག་རྟེན་ཀུན་གྱི་སྤྱིར་བཀུར་བའམ། །ནགས་ཉིད་དུ་ནི་དེངས་པར་བྱ།།
ཙ་ན་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༣༠ ན ༦
མེ་ཏོག་དྲི་དང་ཁ་དོག་ལྟར། །དམ་པའི་ཚུལ་ནི་གཉིས་ཡིན་ཏེ།།
འཇིག་རྟེན་ཀུན་གྱིས་སྤྱིར་བཀུར་བའམ། །ནགས་ཉིད་དུ་ནི་དེངས་པའོ།།

कुसुमस्तबकस्येव द्वे गती तु महात्मनाम् ।
मूर्ध्नि वा सर्वलोकस्य शीर्यते वन एव वा ॥१६॥[1]

पुष्पगुच्छ की तरह महात्माओं की दो गतियाँ होती हैं—या तो सभी लोगों के सिर पर धारण किया जाता है या (वह) वन में ही नष्ट हो जाता है। (१६)

Just like flower fully blossomed,
The sages ways are two:
Being honoured by all the world
Or retreating to the woods. [16]

མི་སྲུན་སྐྱེ་བོ་[2]ཁྲུངས་[3]ནས་བྱུང་བ་ཡི། །
ཚིག་ངན་སྦྲུལ་གྱིས་སྐྱེ་བོ་དམ་པ་ཟིན། །
སྦྲུལ་དེ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་གཉེན་པོར་ཡང་། །
ཤེས་རབ་བཟོད་པའི་སྨན་[4]དག་བསྟེན་པར་བྱ། ༡༦ །[5]

---

1 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० १८
कुसुमस्तबकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः।
मूर्ध्नि वा सर्वलोकस्य शीर्यते वन एव वा।।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् मनस्विप्रशंसा पृ० ७९
कुसुमस्तबकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः।
मूर्ध्नि वा सर्वलोकस्य शीर्यते वन एव वा।।४।।
सुभाषितहारावली—पृ० १४४
कुसुमस्तबकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः।
मूर्ध्नि वा सर्वलोकस्य विशीर्येत वनेऽथवा।।९५१।।

2 དཔར་མར། བོའི།

3 དཔར་མར། ཁྲུང་།

4 དཔར་མར། སྨད།

5 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྡེ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ ན ༨

वाणी कठोरा भणिता हि दुष्टैर्या सर्परूपा सुजनान् हिनस्ति।
ते भेषजं क्षान्तिमयं च प्रज्ञां संसेव्य चिन्तारहिता भवन्ति॥१७॥[1]

दुर्जनों के द्वारा कही हुई सर्प रूपी कठोरवाणी सज्जनों को आहत कर देती है, तथापि वे (सज्जन) प्रज्ञा एवं क्षान्ति रूपी औषधियों का सेवन करके निश्चिन्त हो जाते हैं। (१७)

The wise may be caught
Under the slander of vulgar people as by snakes.
The antidote topacify the snake
Is relying upon the medicine
Like wisdom and tolerance. [17]

བརྟན་[2] རྣམས་སྡུག་བསྔལ་སྦྲོང་གྱུར་ཀྱང་། །
ཡིད་ནི་ཞུམ་པར་མི་བྱེད་དེ། །
ཟླ་བ་སྒྲ་གཅན་ཁར་ཞུགས་ནས[3]། །
འཚར་བ་ཅི་ག་མི་བྱེད་དམ། །༡༨།།[4]

མི་སྨྲན་སྐྱེ་བོས་ཁྲོངས་ལ་བྱུང་བ་ཡིས། །ཚིག་ནི་སྦྲུལ་གྱིས་སྐྱེ་བོ་དམ་པ་ཟིན།།
དུག་དེ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་གཉེན་པོ་ཡང་། །ཤེས་རབ་བཟོད་པའི་སྨན་དག་བརྟེན་པར་བྱ།།

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
नीतिद्विषष्टिका पृ० २३
यत्कुपिता: खलभुजगा: परमर्मघ्नं क्षरन्ति वाक्यविषम्।
तत् क्षान्तिमयैरगदैर्विषमिव सन्त: प्रशमयन्ति।।७५॥

2 དཔར་མར། བརྟེན།

3 དཔར་མར། ཀྱང་།

4 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ བ ༨
བརྟན་རྣམས་སྡུག་བསྔལ་སྦྲོང་གྱུར་ཀྱང་། །ཡིད་ནི་གདུང་བར་མི་བྱེད་དེ།།
ཟླ་བ་སྒྲ་གཅན་ཁར་ཞུགས་ནས། །འཆར་བ་ཅི་ག་མི་བྱེད་དམ།།
ཙ་ན་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༣༡ བ ༡

धीराः कष्टमनुप्राप्ता न भवन्ति विषादिनः ।
प्रविश्य वदनं राहोः किं नोदेति पुनः शशी ॥१८॥[1]

धीरपुरुष कष्ट को प्राप्त कर दुःखी नही होते, जैसे कि चन्द्रमा राहु के मुख में प्रवेश कर क्या फिर से उदित नहीं होता है? (अर्थात् अवश्य उदित होता है)(१८)

Even if the steadfast experience suffering,
They do not become disheartened
For doesn't the moon, swallowed by Rahula,
Arise yet again? [17]

སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་གང་གི་སེམས།།
སྙིང་རྗེས་བརླན་པར་གྱུར་པ་དག །
ཐར་དང་ཡེ་ཤེས་དེ་ཡིན་གྱི། །
རལ་པ་ཐལ་བ་ཚོས་གོས་མིན། །༡༩།།[2]

यस्य चित्तं द्रवीभूतं कृपया सर्वजन्तुषु ।
तस्य ज्ञानेन मोक्षेण किं जटाभस्मचीवरैः[3] ॥१९॥[4]

བརྟན་རྣམས་འཕོངས་པ་ཐོབ་གྱུར་ཀྱང་། །རྣམ་པར་ཉམས་པར་མི་འགྱུར་ཏེ།།
ཟླ་བ་སྒྲ་གཅན་ཁར་ཆུད་ཀྱང་། །སླར་ཡང་འཆར་བར་མི་བྱེད་དམ།།

1 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० २६
धीराः कष्टमनुप्राप्ता न भवन्ति विषादिनः ।
प्रविश्य वदनं राहोः किं नोदेति पुनः शशी ।।८।।

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ ན ༣
སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་གང་གི་སེམས། །སྙིང་རྗེས་བརླན་པར་གྱུར་པ་དག།
ཐར་དང་ཡེ་ཤེས་དེ་ཡིན་གྱི། །ཐལ་བ་རལ་པ་ཚོས་གོས་མིན།།

जिसका मन सभी प्राणियों के प्रति करुणा से द्रवित है, उसके लिए ज्ञान एवं मोक्ष वही है, जटा, भस्म, और चीवर आदि से क्या? (१९)

Having a mind drenched with compassion
For other beings
That is Liberation and wisdom
Not matted hair, ashes, or monk's robes. [19]

ནགས་སྲེག་[1]པ་ཡི་མེ་ལ་ནི། །
རླུང་ལངས་གྲོགས་སུ་འགྱུར་བ་སྟེ། །
དེ་ཉིད་མེད་པར་གསོད་[2]བྱེད་པའི། །
ཉམ་ཆུང་བ་ལ་བཤེས་ཡོད་མིན། །༢༠།།[3]

वनानि दहतो वह्नेः सखा भवति मारुतः ।
स एव दीपनाशाय कृशे कस्यास्ति सौहृदम् ॥२०॥[4]

---

3 हीनस्य सत्कृतिः-ति० अनु० पाठभेदः।

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३८८
यस्य चित्तं द्रवीभूतं कृपया सर्वजन्तुषु ।
तस्य ज्ञानेन मोक्षेण किं जटाभस्मलेपनैः।।४६५॥

1 དཔར་མ། བསྲེགས།

2 དཔར་མ། གསོ།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༧
ནགས་བསྲེགས་པ་ཡི་མེ་ལ་ནི། །རླུང་གིས་གྲོགས་སུ་འགྱུར་བ་ཡིན།།
དེ་ཉིད་མར་མེ་འཇིག་བྱེད་པས། །ཉམ་ཆུང་བ་ལ་བཤེས་ཡོད་མིན།།

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५५
वनानि दहतो वह्नेः सखा भवति मारुतः ।
स एव दीपनाशाय कृशे कस्यास्ति सौहृदम् ।।१२०॥
सुभाषितहारावली पृ० २०७
वनानि दहतो वह्नेः सखा भवति मारुतः ।

वन को जलाती हुई आग का दोस्त वायु हो जाता है। वही (वायु) दीपक के नाश के लिए (भी होता है)। दुर्बल का दोस्त कौन हो सकता है?(२०)

To a forest demolishing fire,
The wind is a helper
But the wind executes a [feeble fire]
[Thus] there is no friend for the weak.[20]

གཞན་གྱིས་གཞན་དུ་བསྔགས་ནས་ནི། |
མེད་པའང་ཡོན་ཏན་ཅན་དུ་འགྱུར། |
རང་ཉིད་ཡོན་ཏན་སྨྲ་བྱེད་ན། |
བརྒྱ་སྦྱིན་ཡིན་ཡང་བཙུན་[1] མི་འགྱུར། |༢༡||[2]

परस्तुतगुणैर्यस्तु निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।
इन्द्रोऽपि लघुतां याति स्वयं प्रख्यापितैर्गुणैः ॥२१ ॥[3]

स तदीयविनाशाय कृशे कस्यास्ति गौरवम् ।।१४८६ ॥

1 དཔར་མར། བཙོན།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ ན ༦
གཞན་གྱིས་གཞན་དུ་བསྔགས་ནས་ནི། །མེད་པའང་ཡོན་ཏན་ཅན་དུ་འགྱུར།།
རང་ཉིད་ཡོན་ཏན་སྨྲ་བྱེད་ན། །བརྒྱ་སྦྱིན་ཡིན་ཡང་བཙུན་མི་འགྱུར།།
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༣༥ ན ༣
གཞན་གྱི་ཟས་དང་གཞན་གྱི་གོས། །གཞན་གྱི་ཡུལ་དང་གཞན་བུད་མེད།།
གཞན་གྱི་ཁྱིམ་ན་གནས་གྱུར་ན། །བརྒྱ་བྱིན་ཡིན་ཡང་དཔལ་ཉམས་འགྱུར།།

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् आत्मश्लाघानिन्दा पृ० ८३
परैः प्रोक्ता गुणा यस्य निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।
इन्द्रोऽपि लघुतां याति स्वयं प्रख्यापितैर्गुणैः ।।१ ॥

दूसरों के प्रशंसित गुणों से गुणरहित जो कोई व्यक्ति भी गुणवान् हो जाता है। क्योंकि अपने गुणों का स्वयं बखान करने से इन्द्र भी लघुता को प्राप्त होता है । (२१)

If people speak among themselves
Even if one had no qualities, hewould come to
possess them.
If a person brags about his qualities,
Even if he is Indra, he does not become
honorable.[21]

གང་ཞིག་རིག་ལྡན་[1]ཁེངས་པ་དང་།།
ནོར་ཡོད་[2]སེར་སྣ་ལྡན་པ་དག །
དེ་ནི་ལྷ་ཡིས་སྨོད་དོར་ཏེ། །
ཆུ་ལས་མེ་ནི་བྱུང་དང་མཚུངས། །༢༢།།

कुलीनोऽपि भवेद् गर्वी कार्पाण्यसहितो धनी।
देवतास्तांश्च निन्दन्ति सर्गोऽयं जलवह्निवत्॥२२॥[3]

Louis Ligeti edition has a slight different Sanskrit version:
परप्रोक्तगुणो यस्तु निर्गुणोऽपि गुणी भवेत्।
इन्द्रोऽपि लघुतां याति स्वयं प्रख्यापितैर्गुणैः।।

1 དཔར་མ། རིགས་ལྡན།

2 དཔར་མ། མེད།

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् समस्याख्यानम् पृ० १८१
विद्यायां दुर्मदो येषां कार्पण्यं विभवे सति।
तेषां दैवाभिशप्तानां सलिलादग्निरुत्थितः।।८॥

यदि कुलीन घमण्ड से युक्त हो तथा धनवान कंजूसी से युक्त हो उसकी देवता भी निन्दा करते हैं (और परित्याग भी करते हैं) यह स्वभाव जल से उत्पन्न अग्नि के समान है। (२२)

An aristocrat who is arrogant,
A wealthy who is miser
Is cursed by the gods and
Is like getting fire from water.[22]

གང་ཞིག་[1]ཡོད་དང་རྗེས་མཐུན་པ། །
རིང་ན་གནས་ཀྱང་ཉེ་བ་ཡིན། །
གང་ཞིག་ཡོད་དང་མི་མཐུན་པ། །
གམ་དུ་གནས་ཀྱང་རིང་བ་ཡིན། །༢༣།།[2]

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो यस्य मनसि स्थितः ।
यो यस्य हृदये नास्ति समीपस्थोऽपि दूरतः ॥२३॥[3]

1 དཔར་མར། མེད།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ ཕ ༣
རིང་དུ་གནས་ནའང་རིང་གནས་མིན། །གང་ཞིག་གང་གི་ཡིད་གནས་པ།།
གང་ཞིག་གང་གི་སེམས་མེད་པ། །འགྲམ་དུ་གནས་ཀྱང་རིང་བ་ཡིན།།
ཙ་ན་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༣༦ ན ༥
གང་ཞིག་ཡིད་དང་མཐུན་གྱུར་པ། །རིང་ན་གནས་ཀྱང་འགྲམ་ན་འདུག།
གང་ཞིག་ཡིད་དུ་མི་འོང་བ། །འགྲམ་ན་གནས་ཀྱང་ཐག་རིང་ཡིན།།

3 भोटानुवादानुसारितः।
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ६०
दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो वै मनसि वर्तते ।
हृदये यो न वर्तते समीपस्थोऽपि दूरतः।।३७
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६६

जो जिसके मन में स्थित है, (वह) दूरस्थ होते हुए भी निकट है और जो जिसके मन में स्थित नहीं है, वह निकटस्थ होते हुए भी दूर है । (२३)

If you hold someone close in your mind
Though they stay far away, they are near.
If they are not dear to your heart,
Then though they stay close by, they are distant.[23]

གཞན་གྱི་འབྱོར་པ་དམ་པ་མཐོང་ནས་ནི། |
གང་ཞིག་སེམས་འཁྲུགས་[1]པ་དེ་སྐྱེ་འགྱུར་བ། |
དོན་དེ་ཅུང་ཟད་རྙེད་པར་མི་འགྱུར་གྱི། |
འགྲོ་དེས་རང་གི་བསོད་ནམས་འཛེམས་པར་བྱེད། |༢༤||[2]

परेषां वैभवं दृष्ट्वा मनो यस्य प्रकुप्यति।
न तस्यार्थोपलब्धिस्तु चितं पुण्यं च नश्यति ॥२४॥[3]

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो यस्य हृदि वर्तते ।
यो यस्य हृदये नास्ति समीपस्थोऽपि दूरगः।।५९१ ॥
अन्यसंस्करणे— दूरस्थोऽपि न दूरस्थो यो यस्य मनसि स्थित।
यो यस्य हृदये नास्ति समीपस्थोऽपि दूरगः।।

1 དཔར་མར། འཁྲུག

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ ན ༦
གཞན་གྱི་འབྱོར་པ་དམ་པ་མཐོང་ནས་ནི། །གང་ཞིག་སེམས་འཁྲུག་པ་དེ་སྐྱེ་འགྱུར་བས།།
དོན་དེ་ཅུང་ཟད་རྙེད་པར་མི་འགྱུར་གྱི། །འགྲོ་དེ་རང་གི་བསོད་ནམས་འཛེམས་པར་བྱེད།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

दूसरों के वैभव को देखकर जिसका मन प्रकुपित होता है, उसे कोई अर्थोपलब्धि नहीं होती बल्कि उसका संचित पुण्य नष्ट होता है । (२४)

Whosoever's mind becomes distrubed
From seeing another's abundance
Will not succeed even the slightest purpose
And the person's merit will perish. [24]

ཆགས་པ་དང་འདྲའི་དྲི་མ་འགྲོ་ན་མེད། །
ཕྲག་དོག་དང་འདྲའི་གནོད་པ་གཞན་ཡོད་མིན། །
སློང་བ་དང་འདྲའི་མཛའ་[1]བོ་ཡོད་མིན་ཏེ། །
གཏོང་བ་དང་མཉམ་གཉེན་ནི་འགྲོ་ན་མེད། །༢༥།།

रागोपमं नास्ति मलं हि लोके ईर्ष्योपमा नास्ति च काऽपि हानिः।
याञ्चासमो नास्ति च कोऽपि बन्धुर्दानोपमो नास्ति च मित्रवर्गः॥ २५[2]

इस संसार में राग सदृश मल एवं ईर्ष्या जैसी हानिकारक दूसरी चीज नहीं है तथा याचना सदृश साथी एवं दान जैसा कोई सुहृद् नहीं है । (२५)

There is no stain in the world like attachment
There is no hindrance like envy
There is no companion like begging
There is none so dear in the world as generosity.[25]

---

1 དཔར་མར། མཛེ།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

བཀྲེས་པ་དང་འདྲའི་ལུས་ཀྱི་ཟུག་གཟེར་མེད། །
སེམས་ལས་དང་མཚུངས་ལུས་ཀྱི་སྐེམ་བྱེད་མེད། །
ཡོན་ཏན་ལྟ་བུའི་རྒྱན་ནི་ཡོད་མིན་ལ། །
བཟོད་པ་དང་མཉམ་ལུས་ཀྱི་གོ་ཆ་མེད། །༢༦།།

क्षुधासमा नास्ति शरीरवेदना चिन्तासमा नास्ति शरीरशोषणा ।
गुणैः समा नास्ति शरीरभूषणा क्षान्त्या समं नास्ति शरीरवर्म [1]वै ॥ २६ ॥

भूख के समान शारीरिक व्यथा एवं चिन्ता सदृश शारीरिक शुष्कता नहीं है तथा क्षान्ति के समान सन्नाह (कवच) एवं गुण सदृश कोई दूसरा आभूषण नहीं है । (२६)

There is no bodily pain like hunger.
Nothing makes one waste away like overly conceptual thoughts.
There is no adornment like character
There is no armor like patience. [26]

སྐྱེ་བོ་སེར་སྣ་ཅན་ལ་ནོར་ཡོད་ཅི་ཞིག་བྱ། །
གཡོ་སྒྱུ་ཕྲག་དོག་ཅན་གྱི་བསྙེས་[2]ཀྱིས་ཅི་ཞིག་བྱ། །

---

1 भोटानुवादाधारितम्।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् क्षुधावर्णनम् पृ० ९६
नास्ति क्षुधासमं दुःखं नास्ति रोगः क्षुधासमः।
नास्त्याहारसमं सौख्यं नास्ति क्रोधसमो रिपुः।।१ ॥
अन्यसंस्करणे— क्षुधासमा नास्ति शरीरवेदना चिन्तासमा नास्ति शरीरशोषणा।
विद्यासमा नास्ति शरीरभूषणा वृत्यसमा नास्ति शरीरपषणा।।

2 དཔར་མར། ཀྱིས།

ཕ་རོལ་གནོད་[1]བྱེད་ཡོན་ཏན་མང་ལྡན་ཅི་ཞིག་བྱ། །
ཕོངས་དུས་རྒྱབ་ཀྱིས་[2]ཕྱོགས་པའི་མཛའ་བོས་ཅི་ཞིག་བྱ།།༢༧།།[3]

धनेन किं क्षुद्रजनस्य मित्रैः किं वञ्चकस्यापि च मत्सरस्य।
किं हानिदस्यातिगुणग्रहैश्च किं वा विपत्तौ विमुखात्मजेन ॥२७॥[4]

कंजूसजन के लिए धन से एवं धूर्त तथा ईर्ष्यालु के लिए मित्र से क्या प्रयोजन ? दूसरों को हानि देने वाले के लिए बहुगुणी एवं विपत्ति में पराङ्मुख स्वजन से क्या लाभ ? (२७)

What is the use of wealth to a miser?
What is the use of a spiritual friend
to one filled with deceit and envy?
What is the use of many qualities
which harms others?
What is the use of a companion
who turns away in times of calamity? [27]

---

1 དཔར་མར། གནོན།

2 དཔར་མར། ཏུ།

3 ཙ་ན་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༣༨ བ ༦
སེར་སྣ་ཅན་གྱི་ལག་ནས་ནོར་ཅིར་རུང་། །གཡོན་ཅན་ཕྲག་དོག་ཅན་གྱི་བཤེས་ཅིར་རུང་།།
ཡོན་ཏན་ཕ་རོལ་གནོད་བྱེད་ཤེས་ཅི་རུང་། །ཕོངས་དུས་རྒྱབ་ཕྱོགས་མཛའ་བོ་དེས་ཅི་རུང་།།

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ८
अर्थेन किं कृपणहस्तगतेन तेन रूपेण किं गुणपराक्रमवर्जितेन।
मित्रेण किं व्यसनकालपराङ्मुखेन ज्ञानेन किं बहुशठाधिकमत्सरेण।।६॥

རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་རང་ཕན་སྤྱད་བྱ་ཡི། ।
འཁོར་མང་ནང་དུ་སྨྲས་པ་[1]ཅི་ཞིག་བྱ། ।
སྐྱེ་བོ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་མགུ་འགྱུར་བ། །
དེ་འདྲའི་ཐབས་ནི་གང་ནའང་ཡོད་མ་ཡིན། །༢༨།།[2]

सर्वथा स्वहितमाचरणीयं किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।
विद्यते हि न स कश्चिदुपायः सर्वलोकपरितोषकरो यः ॥२८॥[3]

ऐसा कोई उपाय जो सभी को सन्तोषदायक (हो) वह (ऐसा) है ही नहीं अधिक बोलने वाला जन क्या कर सकेगा। (इसीलिए) हर तरह से अपना हित करना चाहिए। (२८)

Always practice what is-beneficial to yourself
What's the point of preaching to a large assembly
For you can't [there are no means for] please
everyone everywhere. [28]

---

1 དཔར་མར། པས།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ བ ༦
རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་རང་ཕན་སྤྱད་བྱ་ཡི། །འགྲོ་མང་ནང་དུ་གནས་པས་ཅི་ཞིག་བྱ།།
སྐྱེ་བོ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་མགུ་འགྱུར་བ། །དེ་འདྲའི་ཐབས་ནི་གང་ནའང་ཡོད་མ་ཡིན།།

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १७१
सर्वथा स्वहितमाचरणीयं किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।
विद्यते न हि स कश्चिदुपायः सर्वलोकपरितोषकरो यः।।८०७॥
सुभाषितहारावली पृ० १६९
सर्वथा स्वहितमाचरणीयं किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।
विद्यते हि न स कश्चिदुपायः सर्वलोकपरितोषकरो यः।।११४५॥

གནས་སྐབས་དང་ནི་མཐུན་པར་བྱ། ।
བདེན་དང་བསྟུན་[1]དང་བྱམས་སྡང་དང་། ।
བདག་གཞན་དུས་[2]དང་སྦྱར་ནས་སྤྱོད། ।
གང་ཡིན་དེ་ཤེས་མཛངས་པ་ཡིན། །༢༩།།[3]

प्रसङ्गस्यानुकूलो यः प्रज्ञ एव स पालयेत्।
सत्यासत्ये च मैत्रीद्वेषौ कुर्यात् स्वपरैः सह ॥२९॥[4]

बुद्धिमान् वही है जो प्रसङ्गानुकूल करें। सत्य-असत्य एवं मैत्री-द्वेष का अनुपालन करे तथा समयानुसार अपने-पराये के साथ व्यवहार करें। (२९)

According to circumstances, practice
truth, adaptation, love, wrath.
In aacordance with time conjoining self
and others
One who knows this is wise. [29]

ཇི་སྲིད་འཚོ་བ་[5]བསད་ཀྱང་ནི། ।
དགྲ་བོ་ཟད་པར་མི་འགྱུར་གྱི། ।

---

1 དཔར་མ། བརྟན།
2 དཔར་མ། པས།
3 དཔར་མ། བརྟན།
4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
5 དཔར་མ། པས།

རང་གི་ཁྲོ་བ་ཉིད་བསད་ན། །
དེས་ནི་དགྲ་རྣམས་ཀུན་བསད་ཡིན།།༣༠།།[1]

न द्विषन्तः क्षयं यान्ति यावज्जीवमपि घ्नतः ।
क्रोधमेव तु यो हन्ति तेन सर्वे द्विषो हताः ॥३० ॥

द्वेष करने वाले हिंसक भी आजीवन क्षय को प्राप्त नहीं होते । क्रोध को जो नष्ट कर देता है, उसीसे सभी शत्रु नष्ट हो जाते हैं। (३०)

Until violence is destroyed
the enemy will not perish.
If one destroys one's own anger
Then all enemies will be destroyed.[30]

མི་སྨུན་སྐྱེ་བོ་གདུལ་བར་བྱ། །
ཡོན་ཏན་ཅན་དག་[2]ཀུན་ཏུ་བཀུར། །

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ ན ༤
ཇི་སྲིད་འཚེ་བ་གསད་ཀྱང་ནི། །དགྲ་བོ་ཟད་པར་མི་འགྱུར་གྱི། །
རང་གི་ཁྲོ་བ་ཉིད་གསད་ན། །དེས་ནི་དགྲ་རྣམས་ཉི་གསོད་ཡིན།།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ ན ༤
དུས་ལ་བབ་པར་སྟོན་པ་དང་། །གནས་སྐབས་བཅས་པར་སྨྲ་བ་དང་།།
ཤིན་ཏུ་ངོ་མཚར་འགྱུར་ལ་འགོད། །འཇིག་རྟེན་ཆེན་པོ་ཉིད་ཐོབ་འགྱུར།།

ཧྲང་[1]པོའི་སྤྱོད་པས་དཀོར་མཛོད་དགང་། །
རང་གི་ཡུལ་འཁོར་བསྲུངས་བར་བྱ། །༣༡།།[2]

सत्कारो गुणिनां श्रेयान् दुर्जनस्य विनीतता।
कोशपूर्तिः सदाचारैः श्रेयो देशपरीक्षणम् ॥३१ ॥[3]

दुर्जन को विनम्र बनाना, गुणवान का सत्कार करना, सदाचार से कोषागार भरना और अपने देश तथा परिजनों का परीक्षण करना श्रेयस्कर है । (३१)

Tame the wicked
Always revere the righteous
Fill the treasury with pure conduct
Look after one's own country.[31]

ཇི་སྲིད་ལམ་[4]ནི་མཐོང་བ་དང་། །
ཇི་སྲིད་ཀང་པ་བརྟན་པ་དང་། །
ཇི་སྲིད་ཤེས་རབ་མ་ཉམས་པ། །.
དེ་སྲིད་རང་གི་ཕན་པ་གྲིས། །༣༢།།[5]

---

1 དཔར་མར། ཧྲག

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ བ ༡
མི་སྡུན་སྐྱོ་བོ་གདུལ་བར་བྱ། །ཡོན་ཏན་ཅན་ནི་བཀུར་བར་བྱ། །
ཧྲང་པོའི་སྤྱོད་པས་དཀོར་མཛོད་དགང་། །རང་གི་ཡུལ་འཁོར་བསྲུངས་བར་བྱ།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

4 དཔར་མར། ལས།

5 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ བ ༥

यावन्मार्गो भवेत् दृष्टो यावच्चरणपुष्टता।
प्रज्ञाह्रासो न यावद्धि तावत्कुर्यात् स्वयं हितम्।। [1]

जब तक मार्ग दृष्ट हो, जब पैर में दृढता हो, जब तक प्रज्ञा का ह्रास न हुआ हो, तब तक स्वयं का हित करना चाहिए । (३२)

Until one sees the path
Until ones feet are firm
Until ones wisdom is not degenerated
Tll then do your own benefit.[32]

རྒྱལ་པོ་བྲེ་བོ་བྲེད་པ་དང་། །
དེ་ཡི་བློན་པོ་[2]མི་མཁས་པས། །
ནོར་བསགས་པ་ལྟ་ག་ལ་སྲེ། །
འབད་པ་ཆེན་པོས་སྲོག་སྲུངས་[3]ཤིག།༣༣།།

व्यभिचारेष्वासक्तः राजा तस्य हि निरक्षरो मन्त्री।
तदा धनाशा कुत्र रक्ष्या असवः प्रयत्नेन ॥३३।। [4]

ཇི་སྲིད་ལམ་ནི་མཐོང་བ་དང་། །ཇི་སྲིད་རྐང་པ་བརྟན་པ་དང་། །
ཇི་སྲིད་ཤེས་རབ་མ་ཉམས་པ། །དེ་སྲིད་རང་གི་ཕན་པ་གྱིས། །

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
2 དཔར་མར། བློན་པོ།
3 དཔར་མར། བསྲུངས།
4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १७०
अबला यत्र प्रबला शिशुरवनीतो निरक्षरो मन्त्री।

दुराचारी राजा और उसका मन्त्री निराक्षर हों, तब धन की आशा की बात ही क्या? प्रयत्नपूर्वक अपने प्राणों की रक्षा करें । (३३)

A king who engages in adultery
His unwise minister
One can not see accumulate any wealth
[Instead] one should protect one's life with
great effort. [33]

གང་ན་ཞལ་ཏ་བྱེད་པ་མང་།[1] །

ཀུན་ཀྱང་མཁས་པར་ང་རྒྱལ་ཆེ། །

ཐམས་ཅད་གཙོ་བོ་བྱེད་འདོད་པ། །

དེ་ཡི་ཚོགས་ནི་འཇིག་པར་འགྱུར། །༣༤།།[2]

सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितमानिनः ।
सर्वे प्रभुत्वमिच्छन्ति तद् वृन्दमवसीदति ॥३४॥[3]

नहि नहि तत्र धनाशा जीवित आशापि दुर्लभा भवति।।७४७॥
अन्यसंस्करणे— अबला यत्र प्रबला शिशुरवनीतो निरक्षरो मन्त्री।
नहि नहि तत्र धनाशा जीवितुमाशापि दुर्लभा भवति।।

1 དཔར་མར། མེད།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༦
གང་ལ་ཞལ་ཏ་བྱེད་པ་མང་། །ཐམས་ཅད་མཁས་པར་ང་རྒྱལ་ཆེ།།
ཀུན་ཀྱང་གཙོ་བོ་བྱེད་འདོད་པ། །དེ་ཡི་ཚོགས་ནི་འཇིགས་པར་འགྱུར།།

3 सुभाषितहारावली पृ० १७२
सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितवादिनः ।
सर्वे महत्त्वमिच्छन्ति तद्वृन्दमवसीदति ।।११७५॥

जहाँ सभी नेता हों, सभी अपने को पण्डित समझें, एवं सभी प्रभुत्व की इच्छा करते हैं । वैसा समूह नष्ट हो जाता है। (३४)

That community will perish
Where there are too many leaders,
And everyone is very arrogant of their scholarship
All wishing to be the authority. [34]

གང་ན་བྱི་བས་[1]མཛོད་པ་བྱེད། །
བྱི་ལས་མར་ནི་སྲུང་[2]བ་དང་། །
བྱ་རོག་ཕྱུག་ཚང་བྱེད་པ་ཡི། །
དེ་ཡི་དངོས་དེ་སྨོས་ཅི་དགོས། །༣༥།།[3]

मूषको रक्षयेदन्नं मार्जारी नवनीतकम्।
काकश्चालयेत् पाकं वस्तूनां तत्र का कथा॥३५॥[4]

जहाँ चूहें अन्नपालक हो, बिल्लियाँ मक्खन की रखवाली करें एवं कौवे पाकशाला का संचालन करें, वहाँ की वस्तुओं का क्या कहना ? (३५)

---

1 དཔར་མར། ཕྱིས་པས།

2 དཔར་མར། བསྲུང་།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྔ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༥
གང་དུ་བྱི་བས་མཛོད་པ་བྱེད། །བྱི་ལས་མར་ནི་སྲུང་བ་དང་། །
།བྱ་ཡིས་ཕྱུག་ཚང་བྱེད་པ་ཡིས། །དངོས་དེ་ལ་ནི་སྨོས་ཅི་དགོས། །

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

A granary run by rats
Butter guarded by cats
A hearth tended by crows--
What is the point of dicussing these?[35]

ཀུན་དགའ་རྭ་བའི་ཕྲེང་རྒྱུད་བཞིན། །
མེ་ཏོག་རྒྱས་པ་བཏུ་བྱ་ཡི། །
ཇི་ལྟར་སོ་བ་མཁན་བཞིན་དུ། །
རྩ་ནས་བཅད་པར་མི་བྱའོ། །༣༥།།[1]

मालाकार इवारामे न यथाङ्गारकारक: ।
पुष्पं पुष्पं विचिन्वीत मूलोच्छेदं न कारयेत् ॥३६॥[2]

माली की भाँति विकसित फूलों को चुनना चाहिए, कोयना जनाने वाले की तरह नहीं। समूल नाश नहीं करना चाहिए । (३६)

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། བསྟན། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ བ ༨
ཀུན་དགའ་རྭ་བའི་ཕྲེང་རྒྱུད་ལྟར། །མེ་ཏོག་རྒྱས་པ་བཏུ་བྱ་ཡི།།
ཇི་ལྟར་སོ་བ་མཁན་བཞིན་དུ། །རྩ་ནས་བཅད་པར་མི་བྱའོ།།
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༣༩ བ ༧
ཀུན་དགའ་རྭ་བའི་ཕྲེང་བརྒྱུད་ལྟར། །མེ་ཏོག་མེ་ཏོག་ཙམ་བཏུ་ཡི།།
སོལ་བ་མཁན་ནི་ཇི་བཞིན་དུ། །རྩ་ནས་གཅོད་པར་མི་བྱའོ།།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३८८
पुष्पं पुष्पं विचिन्वीत मूलच्छेदं न कारयेत्।
मालाकार इवारामे न यथाङ्गारकारक: ।।४४९॥

In a flower garden,
One should pluck the fully blossomed flowers,
And not sever from the root
As would a charcoal maker. [36]

གྲོག་མཁར་ས་དང་སྦྲང་རྩི་དང་། །
ཟླ་བ་ཚེས་པ་ཡར་གྱི་ངོ་། །
རྒྱལ་པོའི་ནོར་དང་སྤྲང་པོའི་ནོར། །
ཅུང་ཟད་ཅུང་ཟད་བསགས་པས་འཕེལ།།༣༧།།[1]

वल्मीकं मधुजातं च शुक्लपक्षे च चन्द्रमाः ।
भिक्षाद्रव्यं नृपद्रव्यं स्तोकं स्तोकेन वर्धते ॥३७॥[2]

वल्मीक (दीमक टीला), मधु, शुक्लपक्षीय चन्द्र, राजसम्पत्ति एवं भिखारी की पूंजी थोडे-थोडे बढ़ती है । (३७)

Ant hill, honey,
Crescent moon, full moon
King's riches and wealth of the poor
By accumulating bit by bit, these increase. [37]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༡
གྲོག་མཁར་དང་ནི་སྦྲང་རྩི་དང་། །ཟླ་བ་ཚེས་པ་ཡར་གྱི་ངོ་། །
རྒྱལ་པོའི་ནོར་དང་སྤྲང་པོའི་ནོར། །ཅུང་ཟད་ཅུང་ཟད་བསགས་པས་འཕེལ།།
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༢༣ བ ༧
གྲོག་མཁར་དང་ནི་སྦྲང་རྩི་དང་། །ཡར་ངོ་ཡི་ནི་ཟླ་བ་དང་། །
རྒྱལ་པོའི་ནོར་དང་སྤྲང་པོའི་ནོར། །ཅུང་ཟད་ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་འཕེལ།།

2 चाणक्यराजनीति पृ० ३६
वल्मीकं मधुजातं च शुक्लपक्षे च चन्द्रमाः ।
भिक्षाद्रव्यं नृपद्रव्यं स्तोकं स्तोकेन वर्धते ॥३॥

ཏི་ཏི་རི་ནི་ཟེལ་བུ་ཡི། །
ཐིགས་པ་ཙམ་གྱིས་སྲོག་འཛིན་བྱེད།།
བསླངས་པས་ཐོབ་པར་མི་འགྱུར་ན།།
བརྒྱ་སྦྱིན་ལ་ཡང་མི་སློང་[1]ངོ་། །༣༨།།[2]

हीनता याचने यत्र स्यात्तत्र न च याच्यताम्।
कामं हि न भवेदिन्द्रो हिमाज्जीवति तित्तरिः ॥३८॥[3]

मांगने में जहाँ हीनता महसूस हो, वहाँ नहीं मांगना चाहिए भले ही इन्द्र क्यों न हो। तीतर ओसकण से ही अपना जीवन जी लेता है, किन्तु जमीन के जल को ग्रहण नहीं करता । (३८)

The *Titiri* [patridge] can sustain its life
Mere drops of dew
If one is not successful of begging,
Then don't beg even from Indra. [38]

---

1 དཔར་མར། བསྐྱུང་།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན་ ༨
ཏི་ཏི་རི་ནི་ཟེལ་པ་ཡི། །ཐིགས་པས་སྲོག་ནི་འཛིན་བྱེད་ཀྱང་། །
བསླངས་ན་གདུགས་པའི་འཇིགས་པ་ཡིས། །བརྒྱ་སྦྱིན་ལ་ཡང་མི་སློང་ངོ་།།

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् व्योमचरान्योक्तयः पृ० २२६
अवश्यकारणैः प्राणान्धारयत्येव चातकः।
प्रार्थनाभङ्गभीतोऽपि शक्रादपि न याचते।।१५१॥
Louis Ligeti edition has a slight different Sanskrit version:
शत्रोर्विक्रममज्ञात्वा वज्रमारभते हि यः।
स पराभवमाप्नोति समुद्रष्टिट्टिभाद्यथा।।

རྨ་བྱ་སོ་གའི་ཚ་བས་གདུངས་ཀྱང་ནི། །
མཁའ་དཀྱིལ་ཆར་གྱི་རྒྱུན་ལ་རེ་བླ་[1]ཡི། །
རྫིང་བུ་རྙོག་མ་ཅན་གྱི་ཆུ་དམན་ལ། །
དྲེགས་པས་བསྟོད་པའི་མགྲིན་པ་མ་འདུད་[2]ཅིག །༣༩།།[3]

मयूर! ग्रीष्मस्य तु तापयुक्त आशायुतः खस्य जले भवेस्त्वम्।
कण्ठन्तु नो नामय गौरवेण नीरे तडागस्य तु दूषितस्य॥३९॥[4]

हे मोर ! ग्रीष्म के ताप से सन्तप्त होकर भी अन्तरिक्ष के जल के प्रति आशावान बने रहो, लेकिन मलयुक्त तालाब के जल के प्रति गौरवपूर्वक स्तुतिभाव से अपने कण्ठ को मत झुकाओ । (३९)

Oh peacock, tormented by the heat of summer
Longing for showers from heaven
Do not bow down your proud neck
To the stagnant waters of the muddy pond. [39]

---

1 དཔར་མ། སླ།

2 དཔར་མ། གདུད།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ཇོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༣
རྨ་བྱ་སོ་གའི་ཚ་བས་གདུངས་གྱུར་ཀྱང་། །མཁའ་དཀྱིལ་ཆར་གྱི་རྒྱུན་ལ་རེ་སླ་ཡི།།
རྫིང་བུ་རྙོག་མ་ཅན་གྱི་ཆུ་ངན་ལ། །དྲེགས་པས་བསྟོད་པའི་མགྲིན་པ་མ་གདུད་ཅིག།

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

སྟོབས་ལྡན་སེང་གེ་རི་དྭགས་ཤ་ཁྲག་ཟ་འཐུང་[1]ཡང་།།
ལོ་གཅིག་ཁྲུད་ཀོར་ལ་ནི་འཁྲིག་པ་ལན་གཅིག་སྤྱོད། །
བོང་བུ་རྡུལ་ཙམ་ཟ་བའང་འདོད་པ་རྟག་ཏུ་སྤྱོད། །
དེ་གཉིས་གང་གིས་རྒྱུས་བསྐྱེད་ཁྱེད་ཀྱིས་[2]ང་ལ་སློས། །༤༠།།

सिंहो बली हरिणरक्तपामांसभोजी
संवत्सरेण कुरुते रतिमेकवारम् ।
यो गर्दभः खलु रजःकणमात्रभोजी
कामी भवेदनुदिनं वद कोऽत्र हेतुः ॥४० ॥[3]

सिंह बलवान होकर भी वर्ष में सिर्फ एक बार मैथुन करता है, जबकि रंच मात्र धूल पर अपना पेट पालने वाला गधा प्रतिदिन मैथुन करता है। इसकी वजह क्या है ? (४०)

The mighty lion, though feasting on the flesh
and blood of animals
Mates but once in a year

---

1 དཔར་མར། ཤ་ཟ་ཁྲག་འཐུང་།

2 དཔར་མར། ཀྱི

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितरहारावली पृ० १९६
सिंहो बली द्विरदशूकरमांसभोजी
संवत्सरेण कुरुते रतिमेकवारम् ।
पारापतः खलु शिलाकणमात्रभोजी
कामी भवेदनुदिनं वद कोऽत्र हेतुः।।१३९७॥
अन्यसंस्करणे— सिंहो बली द्विरदशूकरमांसभोजी
संवत्सरेण कुरुते रतिमेकवारम् ।
पारावतः खलु शिलाकणमात्रभोजी
कामी भवेदनुदिनं वद कोऽत्र हेतुः।।

The donkey, feeding on mere crumbs, is always lusting
Please.tell me the cause of these births? [40]

ནགས་ཀྱི་གླང་པོ་རྩ་ལོ་ཟ་ཡང་སྟོབས་དང་ལྡན། །
སྦྲུལ་ནི་ཟས་སུ་རླུང་ཟར་གྱུར་ཀྱང་སྐྱེགས་[1]པ་མེད། །
དྲང་སྲོང་རྩ་བ་འབྲས་བུ་ཙམ་གྱིས་དུས་འདའ་བྱེད། །
དེ་བས་ཁྲེལ་འཛེམས་ཆོག་ཤེས་ཁོ་ནར་[2]འགྱུར་པའི་མཆོག།༤༡།།[3]

सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते
शुष्कैस्तृणैर्वनगजा बलिनो भवन्ति ।
कन्दैः फलैर्मुनिवरा गमयन्ति कालम्
संतोष एव पुरुषस्य परं निधानम् ॥४१ ॥[4]

---

1 དཔར་མ། རྐྱེད།

2 དཔར་མ། ན།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ བ ༨
ནགས་ཀྱི་གླང་པོ་རྩ་ལོ་ཟ་ཡང་སྟོབས་དང་ལྡན། །
སྦྲུལ་ནི་ཟས་སུ་རླུང་ཟར་གྱུར་ཀྱང་སྐྱེགས་པ་མེད།།
དྲང་སྲོང་རྩ་བ་འབྲས་བུ་ཙམ་གྱིས་དུས་འདས་བྱེད།།
དེ་བས་ཁྲེལ་འཛེམ་ཆོག་ཤེས་ཁོ་ན་འགྱུར་པའི་མཆོག།

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संतोषप्रशंसा पृ० ७५
सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते
शुष्कैस्तृणैर्वनगजा बलिनो भवन्ति ।
कन्दैः फलैर्मुनिवरा क्षपयन्ति कालम्
संतोष एव पुरुषस्य परं निधानम् ॥१४॥

सुभाषितहारावली—पृ० १५६
सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते
शुष्कैस्तृणैर्वनगजा बलिनो भवन्ति ।
कन्दैः फलैर्मुनिवरा क्षपयन्ति कालम्
संतोष एव पुरुषस्य परं निधानम् ॥१०२८॥

(जिस प्रकार) जंगली हाथी सुख पत्ते खाकर भी बलवान हो जाते हैं, सर्प वायु पीते हैं किन्तु कमजोर नहीं होते हैं और मुनि फल और कन्दमूल ग्रहण कर समय यापण करते हैं, (उसी प्रकार) (सज्जनों को) क्योंकि सन्तोष ही पुरुष की परम निधि (सुख) है । (४१)

Although the wild elephant eats grass and leaves,
he is powerful
Even the snake subsisting on air is not emaciated
And the sage lives off of fruits and roots
Therefore considerate and content are the supreme
endowments. [41]

གང་ཞིག་ཡི་གེ་མཆོག་གིས་བརྒྱན་པའི་ཁ་ནི་གང་ཡིན་པ།།
དེ་ནི་ཡིད་འོང་པདྨ་རབ་གསར[1]རྒྱས་པ་ལྟ་བུར་མཛེས།།
ཡི་གེ་མེད་པར་གྱུར་པའི་ཁ་ནི་གང་ཡིན་པ། །
དེ་ནི་ཁ་མིག་ས་ཡི་བུ་ག་དག་དང་མཚུངས། །༤༢།།

स शोभते पुष्पितपुष्पवच्च सुमण्डितं यस्य मुखं सुवर्णैः।
अनक्षरं यस्य मुखं भवेच्चेत् तन्नेत्रवक्त्रे भुवि छिद्रवच्च ।।४२ ।।[2]

जिसका मुंह उत्तम अक्षरों से मण्डित हो वह विकसित पुष्प की तरह शोभायमान होता है, किन्तु जिनके मुख अनक्षरभूत हों, उनके मुख और नेत्र पृथिवी के छिद्र की भाँति दृष्टिगत होते हैं । (४२)

---

1 དཔར་མར། གསལ།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

One whose lips are ornamented with exaled words
Pleases like a beautiful newly blossomed lotus.
One whose speech is not so adorned
Is as though his mouth was a dirt hole. [42]

བོང་བུ་ཕྲུགས་ལ་ནོར་བུ་མུ་ཏིག་ཅི། ।
དུད་འགྲོ་ཕག་ལ་[1]ཁ་ཟས་ཞིམ་པོ་ཅི། ।
ལོང་ལ་སྣང་དང་འོན་པ་དག་ལ་གླུ[2]། ।
གླེན་པ་དག་ལ་ཆོས་ཀྱིས་[3]ཅི་ཞིག་བྱ། ।༤༣།།[4]

मुक्तामणिभ्यां च हि गर्दभस्य किं शूकरस्य प्रियभोजनेन।
अन्धस्यदीप्त्या बधिरस्य गीतैमूर्खस्य धर्मेण किमस्ति कृत्यम् ।।४३ ।।[5]

गधा के लिए मणि एवं मुक्ताहार, सूअर के लिए स्वादिष्ट भोजन, अन्धे को आलोक, बहरे के लिए गीत एवं मूर्ख के लिए धर्म से क्या प्रयोजन ? (४३)

What is the use of pearls and gems to a donkey?
Or of sumptuous food to a pig?

---

1 དཔར་མར། ཕག་པ།

2 དཔར་མར། གླུ

3 དཔར་མར། ཀྱི

4 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ??? བ ༢
བོང་བུ་ཕྲུགས་ལ་མི་ཏོག་ཕྲེང་བ་ཅི། །དུད་འགྲོ་ཕག་ལ་ཁ་ཟས་ཞིམ་པོ་ཅི།།
ལོང་ལ་སྣང་དང་འོན་པ་དག་ལ་གླུ །གླེན་པ་རྣམས་ལ་ཆོས་ཀྱིས་ཅི་ཞིག་བྱ།།

5 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

Of light for the blind and song for the deaf,
Or of Dharma, for the fool. [43]

ཀཱ་ཏནྟྲ་ཤེས་[1]སྒྲ་མཁན་དང་། །
གཅེས་གྲུབ་ཤེས་པའི་སྨན་པ་དང་། །
དབྱུག་པ་ཐོག་པའི་རལ་ཀ་བས[2]། །
འདི་གསུམ་འཇིག་རྟེན་བཞད་གད་ཡིན།།༄༅།།[3]

कातन्त्रशाब्दवेत्ता हि वैद्यश्च सिद्धसारवित्।
काष्ठखड्गधरश्चोपहासं यान्ति त्रयोऽपि ते ।।४४ ।[4]

कातन्त्र वैयाकरण, सिद्धसारविद् वैद्य एवं लकड़ी से निर्मित तलवारधारी ये तीनों संसार में हंसी के पात्र बनते हैं । (४४)

The grammarian knowing Kātantra [a Sanskrit grammar]
The physician knowing Siddhasāra [an Aryuvedic-treatise]
The person holding a stick in place of a sword
These three are the causes of laughter in the world. [44]

བདག་ལ་སྦྱིན་ཟེར་[5]དམན་པའི་ཚིག།
མི་སྦྱིན་ཟེར་བ་དམན་པས་དམན། །

---

1 དཔར་མར། ཤེས།
2 དཔར་མར། ག།
3 དཔར་མར། གཞད་གད་པའོ།།
4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
5 དཔར་མར། སྦྱིན་ཟེར།

འདི་ཁྱེར་[1] ཟེར་བ་མཆོག་གི་ཚིག །
མི་ཁྱེར་[2] ཟེར་བ་དེ་བས་མཆོག །༤༥།།

देहीदं वचनं निम्नं न दास्याम्यतिनिम्नकम्।
गृहाणेत्युत्तमं वाक्यं न गृह्णाम्यतिशोभनम्॥४५॥[3]

'यह दो' ऐसा वचन हीन है। 'नहीं दूंगा' ऐसा कहना उससे भी हीन है 'यह लो' उत्तम वचन है, किन्तु 'नहीं लूंगा' यह कहना उससे भी उत्तम है। (४५)

To demand, "Give me!" is rude speech
[But] to answer, "No" is worse
To offer, "Take it" is a supreme utterance
To respond "No" is even more exalted. [45]

གནོད་སྤྱངས་ཕན་པ་བསྟན་[4] པ་ཡི། །
སྦྱོར་བ་གང་ཡང་རུང་བ་ཡིས། །
ལུས་ནི་ཤིན་ཏུ་བསྲུང་བྱ་ཡི[5]། །
ནོར་ལ་སྲེད་པས་ཅི་ཞིག་བྱ། །༤༦།།

---

1 དཔར་མ། འཁྱེར།

2 དཔར་མ། འཁྱེར།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

4 དཔར་མ། བསྟེན།

5 དཔར་མ། ཡིས།

क्षतिं विहाय येनापि प्रयोगेण हितस्य किम् ।
स्वकायरक्षणेनापि किञ्चैव धनतृष्णया ॥४६ ॥[1]

हानि को छोडकर हितसेवन के प्रयोग से अपने शरीर की रक्षा तथा धनतृष्णा से क्या लाभ ? (४६)

Abandon harmfulness and manifest benefits
By whatever means.
Guard your body very well,
What is the point of craving after riches? [46]

འབྱོར་པ་[2]ཡོད་ཀྱང་གཏོང་མེད་ན། །
ཉེ་བར་འཚོ་བས་ཅི་ཞིག་བྱ། །
ཀིཤྲུ་[3]ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི། །
ཆགས་ཀྱང་ཁ་བས་ཅི་བྱར་ཡོད། །༤༧||[4]

किंशुकस्य फलप्राप्तिर्यथा व्यर्था बुभुक्षवे ।
धनिनश्च तथाऽदातुर्जीवनं निष्प्रयोजनम् ॥४७॥[5]

---

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

2 དཔར་མར། ག

3 དཔར་མར། ཀི་ཤུ

4 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ ན ༣
འབྱོར་པ་ཡོད་ཀྱང་གཏོང་མེད་ན། །ཉེ་བར་འཚོ་བས་ཅི་བྱར་ཡོད།།
ཀིམ་པ་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི། །ཆགས་ཀྱང་ལྟོགས་ལ་ཅི་བྱར་ཡོད།།

5 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

जिस प्रकार किंशुक (पलास) का फल की प्राप्ति भूखे के लिए व्यर्थ है, उसी प्रकार दान न करने वाले धनवान का भी जीवन भूखे के लिए निष्प्रयोजन है । (४७)

Having wealth yet no generosity-
What is the use of such a life?
If the *Kiṁshuka* could bear fruit,
[Just think] what the snow could do![47]

འདོད་པས་[1] གདུངས་ལ་ཁྲེལ་མེད་ངོ་ཚ་མེད། །
བཀྲེས་པས་གདུངས་ན་སྟོབས་མེད་མདངས་ཀྱང་མེད།།
ནད་ཀྱིས་གདུངས་ན་གཉིད་མེད་བདེ་བ་མེད། །
ལམ་གྱིས་དུབ་ན་འཇིགས་དང་བརྩོན་པ་མེད། །༤༨།།[2]

कामातुराणां न भयं न लज्जा क्षुधातुराणां न बलं न तेजः ।
रोगातुराणां न सुखं न निद्रा मार्गातुराणां न भयं न वीर्यम् ।।४८ ।।[3]

---

1 དཔར་མ། པ།

2 ཙ་ན་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༣༦ ན ༨
ནོར་གྱིས་གདུངས་ལ་གཉེན་མེད་བཤེས་ཀྱང་མེད།།
འདོད་པས་གདུངས་ལ་འཇིགས་མེད་ངོ་ཚ་མེད།།
བཀྲེས་པས་གདུངས་ལ་སྟོབས་མེད་མདངས་ཀྱང་མེད།།
ནད་ཀྱིས་གདུངས་ལ་གཉིད་མེད་བདེ་བ་མེད།།

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १७२-३
अर्थातुराणां न गुरुर्न बन्धुः कामातुराणां न भयं न लज्जा ।
विद्यातुराणां न सुखं न निद्रा क्षुधातुराणां न रुचिर्न वेला ।।८४५ ।।
सुभाषितहारावली पृ० २०२
चिन्तातुराणां न सुखं न निद्रा कामातुराणां न भयं न लज्जा ।
क्षुधातुराणां न बलं न तेजो अर्थातुराणां स्वजनो न बन्धुः ।।१४३६ ।।
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ६०

कामातुर को न भय है, न लज्जा, क्षुधा से व्याकुल होने पर न बल होता है, न तेज । रोगग्रसित को न नींद आती है, न सुख एवं मार्ग में थके हुए को न भय होता है और न ही बल । (४८)

If tormented by desire, there is no consideration or shame.
If suffering from hunger, one is neither strong or vibrant.
If tormented by disease, there is neither sleep nor peace.
If tired on the path, there is no fear and no effort. [48]

གྲོགས་པོ་ནོར་ལ་བརྐམས་པ་སྤང་། །
ཆུང་མ་ལོག་གཡེམ་ཆེ་བ་སྤང་། །
རྒྱལ་པོ་ཆོས་མིན་སྤྱོད་པ་སྤང་། །
བློན་པོ་རབ་གཏུམ་དབྱེན་སྨྲ་སྤང་། །༤༩།།[1]

धनलिप्सुः सुहृत् त्याज्या भार्या च व्यभिचारिणी।
अधर्मी च नृपः क्रूरो मन्त्री पिशुन एव च ॥४९॥[2]

धनलोभी सुहृत्, व्यभिचारिणी भार्या, अधर्मी राजा एवं चुगुलखोर तथा क्रूर मन्त्री का (सर्वथा) परित्याग करना चाहिए । (४९)

Abandon the friend who craves after wealth.
Abandon the highly adultrious wife.

अर्थातुराणां न सुहृन्न बन्धुः कामातुराणां न भयं न लज्जा।
क्षुधातुराणां न बलं न तेजः रोगातुराणां न सुखं न निद्रा।।३५॥

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ བ ༣
གྲོགས་པོ་ནོར་དང་ཆེ་བ་སྤང་། །ཆུང་མ་ལོག་གཡེམ་དང་ཆེ་སྤང་།།
བཀུར་དཀའ་གསོ་དཔྱད་མི་མཁས་པའི། །དེ་ལྟ་བུ་ཡི་སྨན་པ་སྤང་།།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

Abandon the non-virtuous king.
Abandon the wrathful and slanderous minister.[49]

ཡུལ་ངན་འཚོ་བ་ངན་པ་སྤང་། །
བཤེས་[1]གཉེན་ངན་པ་སྤང་བར་བྱ། །
བཀུར་དཀའ་གསོ་[2]དཔྱད་མི་མཁས་པ། །
དེ་ལྟ་བུ་ཡི་སྨན་པ་སྤང་། །༥༠།།[3]

कुप्रदेशो हि दुर्व्यवसायो दुष्टोऽथ वै सुहृत्।
वैद्योऽदक्षोऽपि दुःसेव्यं वस्तु हेया इमेऽपि च ॥५० ॥[4]

कुप्रदेश, दुर्व्यवसाय, दुष्टमित्र, अदक्ष चिकित्सक एवं दुःसेव्य वस्तुएं परित्याज्य है । (५०)

Leave an evil region and bad way of life.
Forsake a bad spiritual friend.
And abandon a physician who is difficult to please and
Unskilled in [the arts of] healing and diagnosis.[50]

---

1 དཔར་མར། ཤེས།

2 དཔར་མར། གསོ།

3 ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༣༨ བ ༦
ཡུལ་ནི་འཚོ་བ་མེད་པ་དང་། །འཚོ་ཡང་འཆི་བ་ཡོད་པ་དོར།།
རྒྱལ་པོ་བཀྲེན་པ་སྤང་བྱ་ཞིང་། །མཛའ་བོ་གཡོན་ཅན་སྤང་བར་བྱ།།

4 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ८
त्यजेद्देशमसद्वृत्तं वासं सोपद्रवं त्यजेत्।
त्यजेत् कृपणभूपालं मित्रं मायामयं त्यजेत्। ।५ ॥

ཕན་དང་མི་ཕན་དཔྱོད་པའི་བློ་མེད་ཅིང་། |
ཐོས་དང་བསམ་དང་བསྒོམ་པ་རྣམས་[1]སྤངས་ཏེ། |
ལྟོ་བ་འགེངས་ཙམ་ཞིག་གཙོར་འཛིན་པ། |
སྐྱེས་བུ་དེ་བློ་ཕྱུགས་དང་ཁྱད་ཅི་ཡོད། |༥༡||[2]

अहितं हितमाचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिर्वहिष्कृतस्य ।
उदरभरणमात्ते केवलेच्छोर्मनुजपशोश्च पशोश्च को विशेषः ॥५१ ॥[3]

हित-अहित तथा विचारशून्य बुद्धि वाले एवं श्रवण, मनन तथा चिन्तन रहित और उदरपोषण में ही संलग्न केवल इच्छा करने वाले मनुष्यरूपी पशु तथा जानवर में क्या अन्तर हैं । (५१)

One who has no wisdom to discern good and bad,
And forsakes learning, contemplation and meditation,
Merely subsisting for the sake of filling his belly-
How is that person's wisdom different from an animal's?
[51]

---

1 དཔར་མར། གོ།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ཛ ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ ན ༦
རིགས་དང་མི་རིགས་དཔྱོད་པའི་བློ་མེད་ཅིང་། །ཐོས་དང་སྒོམ་པ་མང་པོ་རྣམས་སྤངས་ཏེ།།
ལྟོ་བ་འགེངས་ཙམ་ཞིག་འབའ་ཞིག་འདོད། །སྐྱེས་བུ་ཕྱུགས་དང་ཕྱུགས་ལ་ཁྱད་ཅི་ཡོད།།

3 सुभाषितरत्नभाण्डगारम् उदरपूरणदूषणम् पृ० ९६
अहितहितविचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिस्तिरस्कृतस्य ।
उदरभरणमात्ते केवलेच्छोः पुरुषपशोश्च पशोश्च को विशेषः ।।५ ॥
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ५४
अहितं हितमाचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिर्बहिष्कृतस्य ।
उदरभरणमात्ते केवलेच्छोर्मनुजपशोश्च पशोश्च को विशेषः।।१७ ॥

ཆུ་ཡི་བུམ་པ་ཕྱེད་བཀང་བ། །
རབ་ཏུ་འབད་པས་བཟུང་བྱས་ཏེ། །
སྤྱི་བོ་དག་གིས་འཁྲུར་[1]བ་བཞིན། །
སྐྱེ་བོ་ངན་པ་བཀུར་ན་ཁྲོ། །༥༢།།[2]

अर्धजलभरः कुम्भो मूर्ध्नि यत्नेन धार्यते।
क्रुध्यन्ति दुर्जना नूनं सत्कारेणातिसेवया।।५२।।[3]

आधे पानी वाले घडे को प्रयत्नपूर्वक सिर पर लेकर ढोया जाता है। (जैसे कि) दुष्ट जन सत्कार करने पर और क्रुद्ध होते हैं। (५२)

A half-filled pot of water
Carefully held on one's head,
Is like a bad man, who when-upheld,
Becomes angry. [52]

---

1 དཔར་མར། ཁུར།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ཅོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ བ ༣
འབད་པ་ཡིས་ནི་བཟུང་བ་ཡི། །བུམ་པ་ཡི་ནི་ཆུ་ཕྱེད་བཞིན།།
སྤྱི་བོ་ལ་ནི་བཀུར་བྱས་ན། །སྐྱེ་བོ་ངན་པ་ཁྲོ་བར་བྱེད།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितरत्नभाण्डगारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३९३
जलरेखा खलप्रीतिरर्धवारिघटस्तथा ।
शिरसा धार्यमाणोऽपि खलः खलखलायते।। ६६६ ॥
सुभाषितरत्नभाण्डगारम् सामान्यनीतिः पृ० १७३
सम्पूर्णकुम्भो न करोति शब्दमर्धो घटो घोषमुपैति नूनम्।
विद्वान्कुलीनो न करोति गर्वं जल्पन्ति मूढास्तु गुणैर्विहीनाः।।८७०

རང་བཞིན་ངན་པའི་མི་རྣམས་དང་།།
སྲང་གི་མཚན་ཉིད་ཤིན་ཏུ་མཚུངས།།
ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་མཐོ་གྱུར་ལ། །
ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་དམའ་བར་གྱུར།།༥༣།།[1]

स्तोकेनोन्नतिमायाति स्तोकेनाऽयात्यधोगतिम् ।
अहो! सुसदृशी चेष्टा तुलायष्टेः खलस्य च ॥५३॥[2]

आश्चर्य है तराजू की डण्डी तथा दुष्ट की चेष्टा में बडी समानता है जो थोडे अन्तर से ऊंची हो जाती है तथा थोडे अन्तर से ही नीचे आ जाती है। (५३)

Ill-natured people
Are like scales,
The slighest thing
Makes them rise or fall. [53]

ཙན་དན་གླ་རྩི་ག་པུར་གྱིས་བུགས་ཀྱང་། །
སྒོག་སྐྱའི་དྲི་ནི་རང་བཞིན་མི་འདོར་ལྟར། །

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ ན ༣
རང་བཞིན་ངན་པའི་མི་དག་དང་། །སྲང་གི་མཚན་ཉིད་དག་དང་མཚུངས།།
ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་མཐོ་འགྱུར་དང་། །ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་དམའ་བར་འགྱུར།།

2 सुभाषितरत्नभाण्डगारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५४
स्तोकेनोन्नतिमायाति स्तोकेनायात्यधोगतिम् ।
अहो नु सदृशी वृत्तिस्तुलाकोटेः खलस्य च ॥२३०॥

ལེགས་པའི་གཞུང་ལམ་བཟང་པོ་རབ་བསླབས་[1]ཀྱང་།།
རང་བཞིན་ངན་པའི་མཚན་ཉིད་འདོར་མི་སྲིད། ||༥༤||[2]

यथा वार्यो न लशुनस्य गन्धः कस्तूरिकाचन्दनचन्द्रसंज्ञैः।
तथा न वार्या वरशास्त्रशिक्षाऽभ्यासेन दुष्टस्य च दुष्टताऽपि ॥५४॥[3]

जिस प्रकार लहसुन की नैसर्गिक गन्ध को चन्दन, कस्तूरी एवं कर्पूरलेपन से नहीं हटाया जा सकता, उसी प्रकार उत्तम शास्त्रों के शिक्षण से दुष्टों की दुष्टता को नहीं हटाया जा सकता । (५४)

Even if one applies mothballs, musk and sandal,
The natural stench of garlic doesn't disappear.
Similarly, even if excellent ethical precepts are given,
One's naturally negative characteristics are not eliminated.
[54]

---

1 དཔར་མར། བསླབ།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ ན ༣
ཙན་དན་སླ་རྩི་ག་བུར་གྱིས་བྱུགས་ཀྱང་། །
སྒོག་སྐྱུའི་རང་བཞིན་དྲི་ང་མི་འདོར་ལྟར།།
རིགས་པའི་གཞུང་ལུགས་མང་པོ་རབ་བསླབས་ཀྱང་།།
རང་བཞིན་ངན་པའི་མཚན་ཉིད་འདོར་མི་བྱེད།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितरत्नभाण्डगारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५५
न यत्नकोटिशतकैरपि दुष्टः सुधीर्भवेत् ।
किं मर्दितोऽपि कस्तूर्या लशुनो याति सौरभम् ।। ४४ ॥
सुभाषितरत्नभाण्डगारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५४
दुर्जनः कृतशिक्षोऽपि सज्जनो नैव जायते।
अपि गङ्गाजलस्नानान्नधः केशः कुशायते।।२४॥

ཇི་ལྟར་རིགས་པས་བརྒྱན་གྱུར་ཀྱང་། |
སྐྱེ་བོ་ངན་པ་ཡོངས་སུ་སྤང་། |
སྦྲུལ་གདུག་[1]ནོར་བུས་བརྒྱན་གྱུར་ཀྱང་། |
ཅི་སྟེ་འཇིགས་[2]པ་མི་བསྐྱེད་དམ། |༥༥||[3]

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतोऽपि सन् ।
मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥५५॥[4]

जिस प्रकार मणि से विभूषित होने पर सर्प भयंकर होता है, उसी प्रकार विद्या से अलंकृत होते हुए भी दुष्ट का परित्याग कर देना चाहिए । (५५)

Completely forsake a bad person,
Even if he is adorned with intelligence.

---

1 དཔར་མར། གདུགས།

2 དཔར་མར། འཇིག

3 ཙ་ཎ་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༣༣ ན ༧
གལ་ཏེ་རིག་པས་བརྒྱན་གྱུར་ནའང་། །སྐྱེ་བོ་ངན་པ་སྤང་བྱ་སྟེ།།
སྦྲུལ་ནི་ནོར་བུ་བརྒྱན་པ་ཡང་། །འདི་ནི་འཇིགས་པ་མི་སྐྱེད་དམ།།

4 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ३२
दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतो यदि ।
मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ।।१६॥
सुभाषितहारावली—पृ० ११२
दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतो यदि ।
मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ।।७१६॥
सुभाषितरत्नभाण्डगारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५५
दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतो यदि ।
मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ।।५॥

Even if a snake is bedecked with jewels,
Doesn't it generate fear? [55]

ངན་པ་ཇི་ལྟར་ཉམ་[1]ཆུང་བ། །
དེ་སྲིད་བར་དུ་རང་བཞིན་བཟང་། །
སྟོན་ཀ་ཡི་ནི་ཆུ་བོ་དབ[2]། །
སྐྱེས་བུ་ཀུན་གྱིས་རྒྱལ་བར་སླ[3]། །༥༦།།[4]

दुर्जना दुर्बला यावत् तावत् साधुस्वभावकाः।
न्यूने शरदि नीरे हि नदीं सर्वे तरन्ति च ॥५६॥[5]

दुष्टजन जब तक कमजोर रहते हैं, तब तक साधुस्वभाव होते हैं ठीक वैसे, जैसे- शरदऋतु में पानी के कम होने पर सभी लोग नदी को आसानी से पार कर लेते हैं । (५६)

To the extent that bad persons are meek,
They are good in nature.
Just as in Autumn, when a river becomes low,
Every one can easily cross it. [56]

---

1 དཔར་མར། ཉམས།

2 དཔར་མར། དག

3 དཔར་མར། སླ།

4 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། ལྷ་ཚོགས། ཇོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༥
ངན་པ་ཇི་སྲིད་ཉམ་ཆུང་བ། །དེ་སྲིད་བར་དུ་རང་བཞིན་བཟང་།།
སྟོན་ཀ་ཡི་ནི་ཆུ་བོའི་རྒྱ། །སྐྱེ་བོ་ཀུན་གྱིས་བགྲོད་པ་སླ། །

5 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

ཡོན་ཏན་སྤྱོད་ཚུལ་རང་བཞིན་གསལ་བ་ཡིས། །
སྐྱེ་བོ་ངན་པ་བཅོས་སུ་ག་ལ་རུང་། །
ཚ་ཡི་ནད་ཆེ་རྩུབ་པས་བསྒྲུབས་པ་ཡིས[1]། །
བད་ཀན་ནད་བཞིན་རབ་ཏུ་འཕེལ་བར་འགྱུར། །༥༧།།[2]

ज्वरादत्युष्णता रौक्षात् कफश्च वर्धते यथा।
गुणाचारस्वभावैः स्युर्दुष्टा न परिवर्तिताः ॥५७॥[3]

जिस प्रकार ज्वर से अत्यधिक उष्णता एवं रुक्ष से कफरोग बढ़ते हैं, उसी प्रकार गुण, सदाचार एवं स्वच्छ स्वभाव के द्वारा दुष्टजन नहीं बदले जा सकते (अर्थात् उनकी दुष्टता बढ़ती जाती है) । (५७)

Even clear qualities, manner, behaviour, and nature
Cannot transform a bad person,
Just as through hot [substances], extreme heat
and roughness,
Phlegm-ailments are greatly increased. [57]

མི་སྡུན་སྐྱེ་བོ་མ་གུས་བྲན། །
མ་དུལ་རྟ་དང་ཆུང་མ་ངན། །

---

1 དཔར་མར། དག

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ བ ༣
ཡོན་ཏན་སྤྱོད་ཚུལ་རང་བཞིན་གསལ་བ་ཡིས། །སྐྱེ་བོ་ངན་པ་བཅོས་སུ་ག་ལ་རུང་། །
ཚ་ཡི་ནད་ཆེ་རྩུབ་པས་བསྒྲུབས་པ་ཡི། །བད་ཀན་ནད་བཞིན་རབ་ཏུ་འཕེལ་བར་འགྱུར།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

བརྡུངས་ན་མཉེན་[1]པར་འགྱུར་བ་སྟེ།།
འདི་དག་ལེགས་བྱའི་སྣོད་མ་ཡིན། །།༥༨།།[2]

दुष्टा नरा भृत्यगणोऽवमानी प्रशिक्षिता नैव हयाः कुभार्या।
प्रताडनेनैव भवन्ति नम्राः सुकर्मयोग्या न कदापि चैते ।।५८ ।।[3]

दुष्टपुरुष, अनादर करने वाले भृत्य, अप्रशिक्षित अश्व एवं दुष्टा भार्या प्रताडित करने पर ही नम्र होते हैं । ये सब कभी भी सुकर्मयोग्य नहीं होते । (५८)

An evil person, a disobedient servant,
A wild horse, and a bad wife-
Through beating will become tame
They are not vessels of goodness. [58]

རྒྱུ་མཚོར་ཆར་ཕབ་[4]དོན་མེད་དོ། །
འགྲངས་ལ་ཟས་སྦྱིན་[5]དོན་མེད་དོ། །

---

1 དཔར་མར། གཉེན།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ ནྡ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༣ བ ༣
ཀྱི་བོང་ན་དང་གསེར་དང་ཛ། །མི་སྤྱན་ཧྲ་དང་བུད་མེད་རིགས།།
བརྡུངས་ན་དུལ་བར་ཉིད་འགྱུར་གྱི། །དེ་དག་ལེགས་བྱས་སྣོད་མ་ཡིན།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितहारावली पृ० १७६
गर्दभः पटहो दासी ग्रामीणः पशवः स्त्रियः।
दण्डेनाक्रम्य युञ्जीयान्न ते सम्मानभाजनम् ।।१२१८ ।।

4 དཔར་མར། བབ།

5 དཔར་མར། བྱིན།

ཕྱུག་ལ་ནོར་སྦྱིན་[1]དོན་མེད་དོ། །
དམན་ལ་ལེགས་བྱས་དོན་མེད་དོ། །༥༩།།

वृथा वृष्टिः समुद्रस्य वृथा तृप्तस्य भोजनम् ।
वृथा दानं समर्थस्य[2] वृथा हीनस्य सत्कृतिः[3] ॥५९॥[4]

समुद्र में जलवृष्टि का होना व्यर्थ है, तृप्त को भोजन कराना बेकार है। समृद्ध को धन देना एवं नीच की भलाई करना व्यर्थ है । (५९)

There is no point in showering rain on the ocean
Or feeding one who is full,
Or giving wealth to the rich
Or doing good to the lowly. [59]

དམ་པའི་བུ་ཡི་གདོང་ལ་བལྟ་ཡོད། །
སྨད་འཚོང་བུ་ཡི་སླད་[5]ནས་དུག་ལོ་སྐྱེས། །

---

1 དཔར་མར། བྱིན།

2 समृद्धस्य-पाठभेदः।

3 हीनस्य सत्कृतिः-ति० अनु० पाठभेदः।

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५३
वृथा वृष्टिः समुद्रेषु वृथा तृप्तस्य भोजनम्।
वृथा दानं समर्थस्य वृथा दीपो दिवापि च ।।२६॥
सुभाषितहारावली पृ० १७१
वृथा वृष्टिः समुद्रस्य वृथा तृप्तस्य भोजनम्।
वृथा दानं समर्थस्य वृथा दीपो दिवापि च ।।११६५॥

5 དཔར་མར། སྐད།

ཇི་ལྟར་ཇི་ལྟར་ལོག་པར་སྤྱོད་པར་བྱེད། །
དེ་ལྟ་དེ་ལྟར་གོ་འཕང་འདའ་བར་འགྱུར། །༦༠།།[1]

पद्मानि सत्पुत्रमुखे लसन्ति रोहन्ति नूनं कुलटासुतस्य ।
विषस्य पत्राणि यथा करोति दुष्कर्म यो वै लभते फलन्तत् ।।६०

सज्जन-पुत्र के मुख में कमल खिलते हैं एवं व्यभिचारिणी स्त्री- पुत्र के सिर पर विष के पत्ते उगते हैं । अतः जो जैसा दुष्कर्म करता है, वैसा फल भोगता है । (६०)

There is a lotus on a noble son's face,
But poisouos leaves grow from the head of prostitutes son
Just as if one engages in wrong behaviuors,
The associated stage will be achieved. [60]

སྤྲིན་གྱི་གྲིབ་མ་སྐྱེ་བོ་ངན་དང་མཛའ། །
རྗེ་བོ་ངན་དང་བདག་པོ་ངན་ལ་བརྟེན། །
ཟིལ་པའི་ཆུ་དང་རྩྭ་ལས་འབར་བའི་མེ། །
དྲུག་པོ་དེ་དག་ཆུ་ཡི་ཆུ་བུར་མཚུངས། །༦༡།།

अभ्रच्छाया खले प्रीतिः सिद्धमन्त्रं च योषितः ।
तृणाग्निर्हिमबिन्दुश्च षडेते बुद्बुदोपमाः ।।६१ ।।[2]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། ལྷ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ ན ༣
དམ་པའི་བུ་ལ་གདོང་ན་པདྨ་མེད། །སྨད་འཚོང་བུ་ལ་ཀླད་ནས་དྭ་མ་སྐྱེས།།
ཇི་ལྟར་ཇི་ལྟར་ལོག་པར་བྱེད་གྱུར་པ། །དེ་ལྟ་དེ་ལྟར་ནལ་བུའི་མཚན་ཉིད་ཡིན།།

मेघ की छाया, दुर्जन से प्रेम, दुष्टस्वामी का आश्रय, नीचपति का आश्रय, ओसकण और तृण-अग्नि, ये छः जल के बुलबुले के समान हैं । (६१)

A cloud's shadow, the companionship of a mean person,
A bad leader, relying on a lowly husband,
Dew drops, and a fire of straw-
These six are as water bubbles. [61]

ཤ་སྐམ་དང་ནི་བུད་མེད་རྒན། །
ཆང་གསར་བོ་ནི་འཆག་[1]མ་ཐག །
ཉིན་ཕྱེད་གཉིད་དང་ནམ་ཕྱེད་ཟས། །
འདི་དྲུག་འཕྲལ་དུ་སྲོག་འཕྲོག་[2]པའོ། །༦༡།།[3]

---

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६०
अभ्रच्छाया तृणाग्निश्च खले प्रीतिः स्थले जलम्।
वेश्यासक्तिः कुमित्रं च षडेते बुद्बुदोपमाः ।।२६॥
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५६
अभ्रच्छाया खलप्रीतिर्नवसस्यानि योषितः।
किञ्चित्कालोपभोग्यानि यौवनानि धनानि च।।१५६॥

चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ५६
अभ्रच्छाया तृणादग्निर्नीचसेवा पथि जलम्।
वेश्यारागः खले प्रीतिः षडेते बुद्बुदोपमाः ।।२१॥

1 དཔར་མར། ཆགས།

2 དཔར་མར། ཆད།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ཇོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༦
ཉིན་པར་འཁྲིག་དང་ཉིན་ཉལ་དང་། །ཆང་གསར་བོ་ནི་གཞོན་ནུ་འཐུང་།།
ཤ་སྐམ་བུད་མེད་རྒན་ཉལ་ཏེ། །འདི་དྲུག་ལུས་ཀྱི་སྟོབས་འཕྲོག་པའོ། །
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ཇོ་ཤོག་གྲངས། ༡༣༨ ༦
ཤ་སྐམ་དང་ནི་བུད་མེད་རྒན། །ཆང་གསར་བོ་ནི་ཆགས་མ་ཐག།

शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा मद्यं च तरुणं दधि ।
नक्ते भोजो दिवा स्वापः षडेते प्राणहारिणः ॥६२॥[1]

सूखा मांस, बूढी स्त्रियाँ, नया मद्य, ताजा दही, दिवा-शयन एवं रात्रि-भोजन, ये छः शीघ्र प्राण हर लेते हैं । (६२)

A skinny or elderly woman,
Wine which has not aged, yogurt which has just set,
Sleeping in the after-noon or a midnight meal--
These six immediately claim one's life. [62]

མར་གསར་[2]འབྲས་ཆན་འོ་མ་[3]བཅས། །
ཞོ་གསར་བུད་མེད་གཞོན་ནུ་དང་། །
ཉིན་གྱི་གྲིབ་མ་ཆུ་དྲོན་ཁྲུས། །
འདི་དྲུག་ཤིན་ཏུ་[4]སྟོབས་སྐྱེད་དོ། །༦༢།།[5]

ནང་པར་འཁྲིག་སྤྱོད་ཉིན་གཉིད་ལོག །དྲུག་པོ་འཕྲལ་དུ་སྲོག་འཕྲོག་ཡིན།།

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६२
शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा बालार्कस्तरुणं दधि ।
प्रभाते मैथुनं निद्रा सद्यः प्राणहराणि षट् । ।३९५ ॥
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ४६
शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा मद्यं च तरुणं दधि ।
प्रभाते मैथुनं निद्रा सद्यः प्राणहराणि षट् । ।१७ ॥

2 དཔར་མར། སར།

3 དཔར་མར། མར།

4 དཔར་མར། འཕྲལ་དུ།

5 ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༣༨ ༧

सद्यो मासं नवं सर्पिर्बालास्त्री पयसौदनम् ।
उष्णोदकं तरुच्छाया षडेते प्राणकारिण: ॥६३॥[1]

ताजा सांस, नया घी, कन्या-स्त्री, दुग्ध से भात, पेड़ की छाया और गर्म जल ये छ: शक्ति संवर्द्धक होते हैं । (६३)

Fresh butter, rice cooked with milk,
A woman smooth and young,
A tree's shade, and a warm bath-
These six increases one's strength. [63]

སྤྱག་པ་དང་བྲལ་རང་མིས་བཀྲུས་པ་དང་། །
བུ་ལོན་མང་ཞིང་ངན་པ་དག་ལ་བརྟེན། །
དབུལ་པོར་གྱུར་ནས་མཛའ་བོས་རིང་དུ་སྤང་། །
འདི་ལྔ་མི་མེད་པར་ནི་སྲེག་པའོ། །༦༣།།[2]

ཆང་རྙིང་ཞ་དང་མར་གསར་དང་། །བུད་མེད་གཞོན་དང་འོ་མ་འབྲུང་།།
ཆུ་ཚན་དང་ནི་བསིལ་གྲིབ་དག །འཕྲལ་དུ་སྟོག་ནི་སྐྱེར་བྱེད་ཡིན།།

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीति: पृ० १६२
सद्यो मांसं नवान्नं च बालास्त्री क्षीरभोजनम् ।
घृतमुष्णोदकं चैव सद्य: प्राणकराणि षट्॥३९५॥
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ४६
सद्यो मांसं घृतं मद्यं बालास्त्री क्षीरभोजनम् ।
उष्णोदकं तरुच्छाया सद्य: प्राणकराणि षट्॥१८॥

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ བ ༡
སྤྱག་པ་དང་བྲལ་རང་མིས་བཀྲུས་པ་དང་། །བུ་ལོན་མང་ཞིང་ངན་པ་དག་ལ་བརྟེན།།
དབུལ་པོར་མཐོང་ནས་མཛའ་བོས་སྤང་པ་སྟེ། །མི་མ་ཡིན་པས་ལུས་སྲེག་དེ་ལྔའོ།།
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༣༥ ན ༥

कान्तावियोगः स्वजनापमानो ऋणस्य शेषः कुनरस्य सेवा।
दारिद्रभावात् प्रविमुक्त मित्रं विनाऽग्निनैते प्रदहन्ति पञ्च ॥६४॥[1]

प्रिय-वियोग, स्वजन-अपमान, ऋण की अधिकता, दुष्टाश्रय एवं दारिद्रवश मित्रजनों का परित्यक्त, ये पांच अग्नि के बिना भी जला डालते हैं। (६४)

Whether separated from loved ones or bullied by one's people,
Deeply in debt, dependent upon bad people,
Or bankrupt and deserted by one's companions—
These five burn without fire. [64]

བོགས་མེད་ཚོང་དང་སྡོབས་ལྡན་དག་ལ་འཚེ།།
སློང་ཞིང་འགྲིང་ལ་ནོར་མེད་འདོད་ལ་དགའ།།
ན་ཚུང་སྡུག་ལ་ཚིག་རྩུབ་སླ་བྲེད་པ། །
འདི་ལྔ་ལོག་པར་སྤྱོད་པའི་སྐྱེས་བུའོ། །༦༤།།[2]

ཚང་མ་དང་བྲལ་རང་མིས་བརྙས་པ་དང་། །བུ་ལོན་ལྷག་མ་སྐྱེ་བོ་ངན་ལ་བརྟེན།།
དབུལ་པོར་གྱུར་ནས་སྐྱེ་བོས་རྒྱབ་ཀྱིས་ཕྱོགས། །ལྔ་པོ་མེ་མེད་པར་ཡང་ཤིན་ཏུ་སྲེག།

1 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ५२
कान्तावियोगः स्वजनापमानः कन्या विशीला स्वजनस्य सेवा ।।
दरिद्रभावात् प्रविमुक्तमित्रं विनाग्निा पञ्च दहन्ति तीव्रम् ।।९॥
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३८९
कान्तावियोगः स्वजनापमानं ऋणस्य शेषः कुजनस्य सेवा ।।
दारिद्रभावाद्विमुखाश्च मित्रा विनाग्निा पञ्च दहन्ति तीव्राः ।।४७९॥

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༣
བོགས་མེད་ཚོང་དང་འཁོར་ལྡན་དག་ལ་འཚེ།།

कर्मी ह्यलाभी बलिनोऽपकर्ता दर्पी च भिक्षुर्ह्यधनः सुखार्थी।
कटूक्तिभाषी प्रियसुन्दरीणामेते मृषाचारिजनाश्च पञ्च ॥६५॥[1]

लाभ के विना व्यापार करना, बलवान् को हानि पहुंचना, भिखारी का घमण्डी बनना, धनरहित होकर सुख की अभिलाषा करना एवं प्रिय युवती को कठोर कहना, ये पांच मिथ्याचारी पुरुष हैं । (६५)

Doing business without profit, harming the powerful,
Begging in a puffed-up manner, desiring pleasure without wealth,
Slandering a youth who is beloved-
These five are faulty ways of a person. [65]

གང་ཞིག་ཆོས་ནི་སྦྱིན་བྱེད་དང་། །
མི་འཇིགས་སྦྱིན་དང་ཁ་ཟས་སྦྱིན། །
ལུས་སྐྱེད་པ་དང་གདམས་ངག་སྦྱིན།།
འདི་ལྔ་ཕན་འདོགས་བྱེད་པའོ། །༦༦།།[2]

སློང་ཞིང་འགྲིང་ལ་ནོར་མེད་འདོད་ལ་དགའ།།
བུད་མེད་གཞོན་ལ་ཚིག་རྩུབ་སྨྲ་བ་སྟེ། །
སྐྱེས་བུ་ལོག་པ་སྤྱོད་པ་དེ་ལྔའོ། །

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྔ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༣ ན ༥
སྐྱེད་པར་བྱེད་དང་ལེགས་སློབ་དང་། །གང་ཞིག་རིག་པ་སྟེར་བ་དང་།།
ཟས་སྟེར་བ་དང་མི་འཇིགས་སྦྱིན། །ལྔ་པོ་འདི་དག་ཕ་རུ་བཤད།།

धर्मदाताऽन्नदाता च भयत्रातोपदेशकः।
शरीरोत्पादकश्चेति पञ्चैते हितकारिणः॥६६॥[1]

जो धर्म का दान करते हैं, भोजन देते हैं, अभय दान देते हैं, शरीर को उत्पन्न करते हैं और जो उपदेश देते हैं, ये पांच हितकारी पुरुष हैं । (६६)

Those who gives dharma teachings,
Fearlessness, food,
Birth or precepts-
These five impart benefits. [66]

རབ་ཏུ་བྱུང་ནས་སླར་ལོག་དང་། །
བུད་མེད་ཁྱོ་གསུམ་མཐོང་བ་དང་། །
ཅེ་སྤྱང་རྙི་[2]ལས་ཐོར་བ་སྟེ། །
འདི་གསུམ་གཡོན་ཅན་ཤེས་པར་བྱ།།༦༧།།

परावृतो हि सन्यासात् स्त्री पतित्रयदर्शिका।
जम्बूको जालमुक्तश्च त्रयोऽमी वञ्चका मताः॥६७॥[3]

प्रव्रजित जीवन से निवृत्त, तीन पतियों को देखने वाली स्त्री एवं जाल से भगा सियार, इन तीनों को वञ्चक समझें । (६७)

---

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६५
जनिता चोपनेता च यश्च विद्यां प्रयच्छति।
अन्नदाता भयत्राता पञ्चैते पितरः स्मृताः।।५४२॥

2 དཔར་མར། སྙི།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

A man who has turned back from the monastic life,
A woman who has seen three husbands,
And a jackal who has escaped from a trap-
These three should be understood as cunning. [67]

སྨན་པ་[1]ཁ་ཟས་མ་ཞུ་དང་། །
རྒྱལ་པོ་རྫུན་དུ་སྨྲ་བ་དང་། །
རིགས་ལྡན་སྡིག་པ་སྤྱོད་པ་སྟེ། །
འདི་གསུམ་ཤིན་ཏུ་མི་རིགས་པའོ། །༦༨།།[2]

भोजनापाचका वैद्या नृपाश्चासत्यवादिनः।
पापिन उच्चवंशीया अयोग्याः स्युस्त्रयो जनाः ॥६८॥[3]

भोजन न पचा पाने वाले वैद्य, झूठ बोलने वाले राजा एवं पाप करने वाले कुलीन पुरुष, ये तीन अत्यन्त अयोग्य होते हैं । (६८)

A physician who cannot digest his food,
A king who tells lies,
A nobleman who commits sin-
These three are extremely improper. [68]

---

1 དཔར་མར། དང་།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ཇེ། ཤོག་གྲངས། ༡༠༦ བ ༦
སྨན་པ་ཟས་ནི་མ་ཞུ་དང་། །རྒྱལ་པོ་བརྫུན་དུ་སྨྲ་བ་དང་།།
རིགས་ལྡན་སྡིག་པ་སྤྱོད་པ་སྟེ། །འདི་གསུམ་ཤིན་ཏུ་མི་རིགས་པའོ། །

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

གཞན་ལས་འཚོལ་ཞིང་ཟས་ཞིམ་འདོད། །
སློང་མོས་འཚོ་ཞིང་ཁེངས་པ་ཆེ། །
བསྟན་བཅོས་མི་ཤེས་རྩོད་[1]པར་འདོད། །
འདི་གསུམ་འཇིག་རྟེན་བཞད་གད་རྒྱུ། །༦༩།།[2]

याचकः स्वादुभोजी च दर्पी भिक्षापरो भवेत्।
शास्त्रार्थी भवतादज्ञस्त्रयो हासं भजन्ति च ॥६९॥[3]

दूसरों से मांगकर (बहलाकर) स्वादिष्ट भोजन करने वाले, भीख मांगकर जीने वाले अति घमण्डी हो पेट पालने वाले घमण्डी हों और शास्त्र को न जानने वाले शास्त्रार्थ करना चाहें, ये तीन संसार में हंसी का पात्र हैं । (६९)

Desiring delicious food but seeking it from others,
Being haughty though subsisting by begging,
Wanting to debate without understanding the treatise-
These three are causes of laughter in the world. [69]

---

1 དཔར་མར། བརྩོད།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ བ ༦
གཞན་ལས་ཚོལ་ཞིང་ཟས་ཞིམ་འདོད། །སློང་མོས་འཚོ་ཞིང་ཁེངས་པ་ཆེ།།
བསྟན་བཅོས་མི་ཤེས་རྩོད་པར་འདོད། །འདི་གསུམ་ཁྱོད་ཀྱི་བཞད་གད་རྒྱུ།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
Louis Ligeti edition has an incomplete Sanskrit version:
पल्लवग्राहि पाण्डित्यं च मैथुनम्।
भोजनं च परधीनं तिस्रः पुंसां विडम्बनाः।।

རྒྱལ་པོ་སྨྲ་བ་ལན་གཅིག་དང་། །
བུ་མོ་གཏོང་བ་ལན་གཅིག་དང་། །
འཕགས་པ་མཐོང་བ་ལན་གཅིག་སྟེ།།
འདི་གསུམ་འཇིག་རྟེན་ལན་རེ་བ། །༧༠།།

सकृज्जल्पन्ति राजानः आर्यो हि दृश्यते सकृत्।
सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीण्येतानि सकृत्सकृत् ॥७०॥[1]

राजा एक बार बोलते हैं, आर्य का दर्शन एक बार तथा कन्याओं का दान एक बार होता है। ये तीनों एक बार वाले हैं । (७०)

The king commands [just] once,
The daughter is given away [just] once,
The Ārya sees [emptiness just] once-
These three are the "ones" in the world. [70]

དཀར་ཐབ་ལུས་ནི་འཚོ་བ་[2]དང་། །
མཛེས་མ་གཅིག་ཕུར་ཉལ་བ་དང་།།

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३७७
सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः ।
सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीण्येतानि सकृत्सकृत्।।१८॥
2 དཔར་མར། ཚོ་བ

དཔའ་བོ་རྨ་མཚན་མེད་པ་སྟེ། །

འདི་གསུམ་ཡིད་མི་ཆེས་པའི་རྒྱུ། །༧༡།།

स्थूलवपुस्तपस्वी च शूरश्चाप्यकृतव्रणः ।
शयानैकाकिनी च स्त्री त्रयमेतन्न विशवसेत् ॥७१ ॥[1]

स्थूल शरीर धारी तपस्वी, विना चोट के निशान वाले वीर तथाा अकेली शयन करने वाली स्त्री। ये तीन अविश्वसनीय हैं । (७१)

A hermit with a plump body,
A beauty sleeping alone,
A hero without war wounds-
These three are causes of disbelief. [71]

རྒྱལ་པོ་བྲི་གཡེམ་བྱེད་པ་དང་། །

བྲམ་ཟེ་གཞན་ལ་འཚོ་བ་དང་། །

དགེ་སློང་རྩེད་འཛོ་བྱེད་པ་སྟེ། །

འདི་གསུམ་འཇིག་རྟེན་སྨད་པའི་གནས།།༧༢།།

---

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितहारावली पृ० १७४
बठरश्च तपस्वी स्याच्छूरश्चाप्यकृतव्रणः।
मद्यपा स्त्री सती राजन्निति न श्रद्धाम्यहम् ।।११९० ॥
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पृ० १५४
बर्बरश्च तपस्वी स्याच्छूरश्चाप्यकृतव्रणः।
मद्यपा स्त्री सती राजन्निति न श्रद्धामहे ।५९ ॥

चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ४४
स्थूलवपुस्तपस्वी च शूरश्चाप्यकृतव्रणः।
मद्यपा स्त्री सती चेति राजन्न श्रद्धाम्यहम् ।।११ ।।

अन्येषां हिंसको विप्रो मिथ्याचारिनृपोऽपि च।
भोगी कामरतो भिक्षुर्निन्दाभाजस्त्रयो भुवि ॥७२ ॥[1]

काम मिथ्याचार में लीन राजा, दूसरों हिंसक ब्राह्मण और भोग-विलास में रमण भिक्षु, ये तीन जगत् में निन्दा के पात्र हैं । (७२)

A king comitting adultery,
A Brahmin harming others,
A monk indulging in frivolous behaviour,
These three are sources of condemnation. [72]

མཁས་པ་ང་རྒྱལ་མེད་པ་དང་། །
དཔའ་བོ་ཉེ་བར་ཞི་བ་དང་། །
ཕྱུག་པོ་གཏོང་བའི་སྒོ་ཕྱེ་བ། །
འདི་གསུམ་འཇིག་རྟེན་བསྔོད་པའི་གནས། །༧༣།།

विद्वान् विनयसम्पन्नो वीरोऽतिशान्त एव च।
त्यागारम्भं धनी कुर्यात् कीर्तनीयास्त्रयोऽपि च ॥७३ ।।[2]

गर्वरहित (विनयशील) विद्वान्, उपशान्त वीर और त्याग के द्वार को उद्घाटित करने वाला धनी, ये तीनों संसार में प्रशस्ति प्राप्त करते हैं । (७३)

---

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १७१
दानं प्रियवाक्सहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम्।
वित्तं त्यागनियुक्तं दुर्लभमेच्चतुर्भद्रम्। ।७७० ॥

A scholar without pride,
A warrior completely at peace,
A wealthy wide open doors of generosty-
These three deserve praise in the world. [73]

བརྩེར་[1]ལྡན་ཕན་འདོགས་ངོམས་པ་མེད། །
གདུག་ཅན་འཚེ་བས་ངོམས་པ་མེད། །
བྱིས་པ་འདོད་པས་མི་ངོམས་ཏེ། །
འདི་གསུམ་འཇིག་རྟེན་ངོམས་མེད་པའོ། །༧༤།

दयी परहिते लीनो दुष्टश्च परनाशकः।
इच्छाभिर्बालक नूनं त्रयोऽतृप्ता इमे भुवि ॥७४॥[2]

दूसरों की भलाई करने वाले कृपालुजन, दूसरों को हिंसा करने वाले दुष्टजन एवं इच्छाओं से बालजन, ये तीन लोक में अतृप्त रहते हैं । (७४)

One with compassion is never satisfied with helping others,
One with cruelty is never satisfied with harming,
An infant never stops wanting more-
These three are never satisfied in this world. [74]

---

1 དཔར་མར། བརྩེ།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

ནོར་ཕྱིར་ཡིད་ནི་[1]གདུངས་པ་དང་། །
ཁྲིམ་ན་ཚུང་མ་ལོག་པར་སྤྱོད། །
བསླུས་དང་བརྙས་པར་བྱས་པ་དང་རྣམས། །
བློ་དང་ལྡན་པས་སྨྲ་མི་བྱ། །༧༥།། [2]

अर्थनाशान्मनस्तापं दुश्चरितां गृहे स्त्रियम् ।
वञ्चनं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥७५॥[3]

आर्थिक क्षति, मन की व्यथा, घर में व्यभिचारिणी स्त्री, वञ्चना और अपमान के विषय में बुद्धिमानों को कुछ नहीं कहना चाहिए । (७५)

A man who torments his mind for money,
A wife who commits adultery in the home,
A man deceited or bullied,
Shall not talk about by the wise. [75]

---

1 དཔར་མར། མི

2 ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༣༧ ན ༦
ནོར་བརླག་ཡིད་ནི་གདུང་བ་དང་། །ཁྲིམ་ན་ཉེས་པ་སྤྱོད་པ་དང་།།
བསླུས་དང་བརྙས་ཐབས་སྤྱོད་པ་དག །བློ་དང་ལྡན་པས་སྒྲང་བར་བྱ།།

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५३
अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चारितानि च ।
वञ्चनं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥२८॥
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० १२
अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चारितानि च ।
वञ्चनं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥१५॥

མཁའ་ལ་སྐར་མཁན་དག་གི་རྩིས་བྱས་ན། །
ཟླ་བ་དང་ནི་སྐར་མའི་ལམ་རྣམས་ཤེས། །
ཁྱིམ་ན་ཆུང་མ་ལོག་གཡེམ་བྱེད་པ་དང་། །
སྣ་ཚོགས་ངན་སྤྱོད་དེ་ནི་མཐོང་མ་གྱུར། །༧༦།། [1]

विज्ञायतेऽध्वा शशितारकाणां ज्योतिर्विदाऽध्वा गणितेन खस्य।
न दृश्यते तेन गृहे तु पत्न्याः कामादिमिथ्याचरणं कुकृत्यम्।।७६ ।। [2]

यद्यपि ज्योतिषी आकाशीय गणना से चन्द्र एवं तारों के मार्ग को जान लेता है, किन्तु घर में पत्नी के काममिथ्याचार एवं विभिन्न दुर्व्यसन को वह नहीं देख पाता । (७६)

If astronomers can measure the space,
Will know the paths of moon and stars,
But a wife committing sexual misconduct
And various other immoral acts will not be seen. [76]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༦ ན ༡
མཁའ་ལ་སྐར་མཁན་དག་གི་རྩིས་བྱས་ན། །ཟླ་བ་དང་ནི་སྐར་མའི་ལམ་རྣམས་ཤེས།།
ཁྱིམ་ན་མི་དང་ཁྱིམ་ཐབ་ལོག་པ་དག།སྣ་ཚོགས་སྤྱོད་པ་དེ་ནི་མཐོང་མ་གྱུར།།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम्   पण्डितप्रशंसा पृ० ४४
गणयति गगने गणकश्चन्द्रेण समागमं विशाखायाः।
विविधभुजंगक्रीडासक्तां गृहिणीं न जानाति ।।२८ ।।१ ।।

དེ་ཉིད་ཤེས་ན་སློབ་དཔོན་ཅི། །
ནད་དང་བྲལ་ལ་སྨན་པ་[1]ཅི། །
ཆུ་བོ་རྒལ་ལ་གྲུ་པས་[2]ཅི། །
ཆགས་བྲལ་མཛེས་མས་ཅི་ཞིག་བྱ། །༧༧།།[3]

गुरुणा तत्त्ववेत्तुः किं वैद्येनारोगिणश्च किम्।
पारे गतस्य किं नावा कान्तया किं विरागिणः॥७७॥[4]

तत्त्वज्ञानी के लिए आचार्य, नीरोगी के लिए वैद्य, नदी पार किए हुए के लिए नाव एवं वैरागी के लिए सुन्दर स्त्री से क्या प्रयोजन । (७७)

Having realized Thatness, what is the point of a teacher?
Freed from ailments, why a doctor?
Having crossed the river, who needs a ferryman?
Freed from desire, what is the point of a beautiful belle? [77]

ལྷ་དང་བྲམ་ཟེ་དམ་པ་ལ། །
བདེན་པ་ཡིས་ནི་དགའ་བར་གྱུར། །

---

1 དཔར་མར། པས།

2 དཔར་མར། བས།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༨
དེ་ཉིད་ཤེས་ན་སློབ་དཔོན་ཅི། །ནད་སོས་སྨན་པ་ག་ལ་དགོས།།
ཆུ་བོ་རྒལ་ན་གྲུ་པས་ཅི། །ཆགས་བྲལ་བུད་མས་ཅི་ཞིག་བྱ།།

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

མཁས་པ་ཚིག་ཟབ་སྨྲ་བས་དགའ། །
ཕལ་པ་ཟས་དང་སྐོམ་གྱིས་དགའ། །༧༨།།[1]

देवसुजनविप्राणां सत्ये विद्वद्गणस्य हि।
गूढे वचसि भोज्येऽस्ति प्रीतिः पृथग्जनस्य च।।७८।[2]

देवता, ब्राह्मण एवं सज्जन को सत्य से, विद्वान् को गम्भीर (शास्त्रीय) वचन से एवं पृथग्जन को भोजन पान से प्रीति होती है । (७८)

God, Brahmins and saints,
Are pleased with truth.
Scholars are pleased conversing with profound words,
[While] commoners are pleased with food and drink. [78]

རི་བོ་ཀུན་ལ་རིན་ཆེན་མེད། །
ནགས་ཚལ་ཀུན་ན་ཙན་དན་མེད། །
ཉ་རྣམས་ཀུན་ལ་མུ་ཏིག་མེད། །
དམ་པ་ཀུན་ལ་ཡོད་མ་ཡིན། །༧༩།།[3]

---

1 ཙ་ན་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༣༩ ན ༨
ལྷ་དང་བྲམ་ཟེ་སྐྱེ་དགུ་མཆོག། །བདེན་པ་གཉིས་ཀྱིས་མགུ་བར་འགྱུར།།
ཐ་མལ་པ་ཡི་ཟས་སྐོམ་གྱིས། །ཚིག་རན་སྦྱིན་པས་མཁས་པ་དགའ།།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० १०
सत्यद्वयेन तुष्यन्ति देवाः सत्पुरुषा द्विजाः ।
इतरे खाद्यपानेन वाक्प्रदानेन पण्डिताः ।।११ ॥

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ ན ༣
རི་བོ་ཀུན་ལ་ཙན་དན་མེད། །གླང་པོ་ཀུན་ལ་མུ་ཏིག་མེད།།

शैले शैले न माणिक्यं मीने मीने न मौक्तिम्।[1]
साधवो हि न सर्वत्र चन्दनं न वने वने ॥७९॥[2]

सभी पर्वतों पर रत्न नहीं होते, सभी वनों में चन्दन नहीं मिलते, सभी मछलियों में मौक्तिक नहीं होते और सर्वत्र सज्जन नहीं मिलते । (७९)

All mountains do not have treasures,
All forests do not have sandal-wood,
All fish do not have pearls
In the multitude, not all are saints. [79]

ངང་པ་ཆུ་སྐྱུར་ཚོགས་ནང་མཛེས་མ་ཡིན། |
ཙང་ཤེས་བོང་བུའི་ཚོགས་ནང་[3]མཛེས་མ་ཡིན། |
སེང་གེ་ཝ་ཡི་ཚོགས་ནང་[4]མཛེས་མ་ཡིན། |
མཁས་པ་བླུན་པོའི་ཚོགས་ནང་[5]མཛེས་མ་ཡིན། |༨༠||[6]

ཡང་དག་དོན་གྱི་གཏམ་སྨྲ་བའི། །མཁས་པའང་ཀུན་ལ་ཡོད་མ་ཡིན།།
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༣༦ ན ༦
ནོར་ནི་རི་བྲག་ཀུན་ན་མེད། །མུ་ཏིག་ཉ་རྣམས་ཞལ་ལ་མེད།།
ནགས་ཚལ་ཀུན་ལ་ཙན་དན་མེད། །དམ་པ་ཀུན་ན་ཡོད་པ་མིན།།

1 मीने मीने न मौक्तिम्:-ति० अनु० पाठभेदः।

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पृ० १५७
शैले शैले न माणिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे ।
साधवो न हि सर्वत्र चन्दनं न वने वने ।।१८३॥
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ६०
शैले शैले न माणिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे ।
सर्वे न गुणिनः सन्ति चन्दनं न वने वने ।।३९॥

3 དཔར་མར། ན།

4 དཔར་མར། ན།

हंसो न भाति चतुरो बकयूथमध्ये
गोमायुमण्डलगतो न विभाति सिंहः ।
जात्यो न भाति तुरगः खरयूथमध्ये
विद्वान् न भाति पुरुषेषु निरक्षरेषु ॥८० ॥[1]

बकसमूह के बीच में चतुर हंस शोभित नहीं होता, सिंह सियारों के बीच में अच्छा नहीं तगता, गधों के झुण्ड में उत्तम घोडा शोभा नहीं देतां, एवं विद्वान् मूखजनों के मध्य शोभा नहीं देता है। (८०)

A swan in a group of water fowls is not admirable,
A steed in a herd of donkeys is not comely,
A lion amongst foxes is not commendable,
A scholar in the company of fools is a sore sight. [80]

ཁྲ་བྲུག་ཚུལ་ནི་སྦྲ་སྣན་ཡིན། །
མཁས་པའི་ཚུལ་ནི་རིག་པ་ཡིན། །

---

5 དཔར་མར། ན།

6 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ ན ༨
ངང་པ་ཁྭ་ཡི་ཚོགས་ན་མཛེས་མ་ཡིན། །ཅང་ཤེས་བོང་བུའི་ཚོགས་ནང་མཛེས་མ་ཡིན།།
སེང་གེ་ཝ་ཡི་ཚོགས་ནང་མཛེས་མ་ཡིན། །མཁས་པ་བླུན་པོའི་ཚོགས་ནང་མཛེས་མ་ཡིན།།

1 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ६८
हंसो न भाति बलिभोजनवृन्दमध्ये गोमायुमण्डलगतो न विभाति सिंहः ।
जात्यो न भाति तुरगः खरयूथमध्ये विद्वान् न भाति पुरुषेषु निरक्षरेषु ॥६३ ॥
सुभाषितहारावली—पृ० ८२
हंसो न भाति चतुरो बकयूथमध्ये गोमायुमण्डलगतो न विभाति सिंहः ।
जात्यो न भाति तुरगः खरयूथमध्ये विद्वान् न भाति पुरुषेषु निरक्षरेषु।४६३ ।।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १७६
हंसो न भाति चतुरो बकयूथमध्ये गोमायुमण्डलगतो न विभाति सिंहः ।
जात्यो न भाति तुरगः खरयूथमध्ये विद्वान् न भाति पुरुषेषु निरक्षरेषु।४६३ ।।

བུད་མེད་ཚུལ་ནི་ཁྲེལ་ཡོད་ཡིན། །
དཀའ་ཐུབ་ཚུལ་ནི་བཟོད་པ་ཡིན། །༨༡།།[1]

कोकिलानां स्वरो रूपं नारीरूपमपत्रपा च ।
विद्यारूपं विदग्धानां क्षमारूपं तपस्विनाम् ॥८१॥[2]

कोयल का रूप ही स्वर है, स्त्री का शील अपत्रपा (लज्जा) है विद्वान् की शोभा विद्या है, और तपस्वी का शील क्षान्ति (धैर्य) है । (८१)

The mode of a cuckoo is a sweet voice,
The method of a scholar is intellect,
The way of a woman is to be considerate,
The mode of an ascetic is patience. [81]

མཐུ་ཆེན་བཙོས་སུ་མི་རུང་བ། །
བཟོད་པར་བྱར་ཡང་ཅི་ཞིག་ཡོད། །
ཞི་བ་དུལ་བ་སྐྱོད་པ་ཡང་། །
བཟོད་པ་བྱ་བ་ཅི་ཞིག་དགོས། །༨༢།།[3]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༡
མཁས་པའི་ཚུལ་ནི་རིགས་པ་ཡིན། །ཁུ་བྱུག་ཚུལ་ནི་སྒྲ་སྙན་ཡིན། །
དཀའ་ཐུབ་ཚུལ་ནི་བཟོད་པ་ཡིན། །བུད་མེད་ཚུལ་ནི་ཉོན་མོངས་ཡིན།།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६१
कोकिलानां स्वरो रूपं नारीरूपं पतिव्रतम् ।
विद्यारूपं कुरूपाणां क्षमारूपं तपस्विनाम् ।।३८०।।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३८५
कोकिलानां स्वरो रूपं नारीरूपं पतिव्रता ।
विद्यारूपं कुरूपाणां क्षमारूपं तपस्विनाम् ।।३१३।।

प्रभावशालिने पुंसे का क्षमाऽप्रतिकारिणे।
विनीताय च शान्ताय जनाय का सहिष्णुता ॥८२॥[1]

प्रतिकाररहित प्रभावशाली के लिए कुछ क्षम्य है? अर्थात् नहीं है। (क्योंकि) शान्त एवं विनीत आचरण वाले के लिए क्या सहनशीलता आवश्यक है? (८२)

For a powerful man, not apt to change,
What is the use of even trying to be patient?
To the peaceful, tamed practioner,
What is need of practising patience? [82]

ཕན་མེད་གཉེན་ནི་གཞན་ཡིན་ཏེ། །
ཕ་རོལ་ཡིན་ཡང་གང་ཕན་གཉེན། །
ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པའི་ནད་[2]སོགས་དང་། །
གངས་ཅན་རི་བོའི་སྨན་བཞིན་ནོ། །༨༢།།[3]

---

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ ན ༥
མཐུ་ཆེན་བཅོས་སུ་མི་རུང་ལ། །བཟོད་པ་བྱར་ཡང་ཅི་ཞིག་ཡོད།།
དུལ་བ་ཞི་བའི་སྤྱོད་པ་ལ། །བཟོད་པར་བྱ་བ་ཅི་ཞིག་དགོས།།

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

2 དཔར་མར། ནགས།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ བ ༣
ཕན་མེད་གཉེན་ཡང་གཞན་ཡིན་ཏེ། །ཕ་རོལ་ཡིན་ཡང་གང་ཕན་གཉེན།།
ལྷན་ཅིག་འབྱུང་བའི་ལུས་སོགས་དང་། །ཕན་བྱེད་དགོན་པའི་སྨན་བཞིན་ནོ།།

परोऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः।
अहितो देहजो व्याधिः हितमारण्यमौषधम् ॥८३॥[1]

अहितकारी बन्धु पराया होता है । पराया होने पर भी जो हितकारी है, वही बन्धु है । यथा— शरीर का रोग अहितकर एवं जंगल में विद्यमान औषधि हितकर होती है। (८३)

An unsupportive relative is "other,"
An outsider who is helpful is a "relation,"
It is like, disease, which is self-generated,
And medicine, which comes from the [distant] snow-mountain. [83]

མཐུ་ཆེ་བ་དང་འགྲོགས་གྱུར་ན། །
མཐོན་པོ་ཉིད་དུ་སུ་མི་འགྱུར། །

ཙ་ཎ་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༣༨ ན ༥

ཕན་བྱེད་གཞན་ཡིན་ན་ཡང་གཉེན། །གཉེན་ཡང་ཕན་མེད་གཞན་ཡིན་ཏེ།།
ཕན་བྱེད་དགོན་པའི་སྨན་དང་ནི། །ཕན་མེད་ལུས་སྐྱེད་ནད་དང་མཚུངས།།

ནྲྀམཆའི་རྟོགས་བརྗོད། ཤོག་གྲངས། ༡༧༡

ཕན་དང་ལྡན་ན་གཞན་ཡང་གཉེན། །ཕན་མེད་གཉེན་ནི་གཞན་ཡིན་ཏེ།།
མི་ཕན་པ་ནི་ལུས་ཀྱི་ནད། །ཕན་པ་དགོན་པའི་སྨན་ཡིན་ནོ།།

1 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ४
परोऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।
अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमौषधम् ।।११ ॥

सुभाषितहारावली—पृ० १६३
परोऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।
अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमोषधम् ।।१०८२ ॥

མེ་ཏོག་ཕྲེང་དང་འབྲེལ་བ་ཡིས། །

སྐུད་བུ་མགོ་ལ་འཆིང་བར་བྱེད། །༨༣།།[1]

महाजनस्य संसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः ।
पुष्पमालानुषङ्गेण सूत्रं शिरसि धार्यते ॥८४॥[2]

श्रेष्ठजन के संसर्ग में कौन उन्नति नहीं करता है ? जैसे फूलों को आबद्ध करने वाला धागा भी सिर में धारण किया जाता है (क्योंकि उसे भी अच्छा संसर्ग मिला है) । (८४)

If befriended by the very powerful [an influencial person],
Who will not become elevated?
A thread, [connected to] a garland of flowers,
Is tied on the head. [83]

རང་བཞིན་[3]བདེན་པར་སྨྲ་བ་ལ། །

སླུ་བྱེད་མཁས་པ་ཡིན་ནམ་ཅི། །

པང་པར་བརྟེན་ཏེ་ཉལ་བའི་མི། །

གསོད་པ་དེ་ཅི་དཔའ་བོ་འམ[4]། །༨༤།།[5]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ བ ༦
མཐུ་ཆེ་བ་དང་འགྲོགས་གྱུར་ན། །མཐོན་པོ་ཉིད་དུ་སུ་མི་འགྱུར།།
མེ་ཏོག་ཕྲེང་བར་འབྲེལ་བ་ཡི། །སྐུད་པ་མགོ་ལ་འདོགས་པར་བྱེད།།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सत्संगतिप्रशंसा पृ० ८६
महाजनस्य संसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः ।
पद्मपत्रस्थितं वारि धत्ते मुक्ताफलश्रियम् ।।२॥
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् गुणप्रशंसा पृ० ८१
गुणवज्जनसंपर्काद्याति स्वल्पोऽपि गौरवम्।
पुष्पाणामनुषङ्गेण सूत्रं शिरसि धार्यते।।२॥

3 དཔར་མར། དྲང་ཞིང་།

विश्वासप्रतिपन्नानां वञ्चने का विदग्धता ।
अङ्कमारुह्य सुप्तस्य हन्तुः किं नाम पौरुषम् ॥८५॥[1]

विश्वास दिलाकर ठगने में कौन सी चतुराई ? गोद में लिए सोये हुए को मारने वाले की कौन सी शूर वीरता? (८५)

Is it clever to deceive
A strightforward [honest] person?
Is it couraageous to murder
Someone reclining on your lap? [85]

གཞོན་ནུའི་དུས་ན་ཕ་མའི་དབང་གྱུར་ཅིང་[2]།།
ལང་ཚོའི་དུས་ན་བུད་མེད་དབང་གྱུར་ཏེ། །
རྒན་པོའི་དུས་ན་བུ་ཡིས་[3]དབང་གྱུར་པས། །
བླུན་པོ་[4]ནམ་ཡང་རང་དབང་ཡོད་མ་ཡིན། །༨༦།།[5]

---

4 དཔར་མར། དཔའ་བོའམ།

5 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༦ བ ༨
བདེན་པ་ཞུགས་པར་གྱུར་པ་ལ། །སླུ་བྱེད་མཁས་པ་ཡིན་ནམ་ཅི། །
པང་པར་བརྟེན་ཏེ་ཉལ་བའི་ལ། །གསོད་པ་དེ་ཅི་དཔའ་བོའམ །

1 सुभाषितहारावली पृ० १६९
विश्वासप्रतिपन्नानां वञ्चने का विदग्धता ।
अङ्कमारुह्य सुप्तस्य हन्तुः किं नाम पौरुषम् ॥११४०॥

2 དཔར་མར། ཞིང་།

3 དཔར་མར། ཡི།

4 དཔར་མར། སྣནུའི་ཚོས་སུ། བུད་མེད་ཅེས་ཡོད་མོད་བླུན་པོ་དོན་ལྡན་དུ་སྣང་ངོ་།།

5 ཙ་ཎ་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༣༦ ན ༣
གཞོན་ནུའི་ཚེ་ན་ཕས་བསྲུང་ལ། །ལང་ཚོའི་ཚེ་ན་ཁྱིམ་བསྲུང་ཞིང་།།

कौमारे पितरौ पातः भर्त्री रक्षति यौवने[1] ।
रक्षन्ति वार्द्धके पुत्रा नाज्ञः स्वातन्त्र्यमर्हति[2] ॥८६॥[3]

माता पिता कुमारावस्था में, यौवन में स्त्री के वश में, वृद्धावस्था में पुत्र के अधीन में होते हैं। अतः मूर्ख स्वतन्त्र नहीं हो सकता। (८६)

During childhood, one controlled by parents,
During youth, one is overpowered by women,
In old age, one is ruled by one's son
Fools never have freedom.[86]

ཇི་ལྟར་[4]འདོད་ཆགས་[5]མ་གྱུར་པ། །
དེ་སྲིད་ཡོན་ཏན་དེ་ཉིད་ཡིན། །

རྒན་པོའི་ཚེ་ན་བུས་བསྐྱང་པས། །བུད་མེད་རང་དགར་གནས་མ་ཡིན།།

1 पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने:-संस्कृत पाठभेदः।
2 न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति:-संस्कृत पाठभेदः।
3 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ५८
पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने ।
पुत्रस्तु स्थविरकाले न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति ।।३३॥
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६६
पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने ।
पुत्रस्तु स्थविरे भावे न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति।।५७५॥
सुभाषितहारावली—पृ० १७४
पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने ।
पुत्रः स्थविरभावे च न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति।।१२००॥
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३९२
रक्षेत्कन्यां पिता विन्नां पतिः पुत्रास्तु वार्धके।
अभावे ज्ञातयस्तेषां न स्वातन्त्र्यं क्वचित् स्त्रियाः।।६२५॥
4 དཔར་མར། ཇི་སྲིད།
5 དཔར་མར། འདོད་ཆེན།

འདོད་ཆེན་འདི་ལ་ཞུགས་གྱུར་ན། །
ཡོན་ཏན་བཙུན་པ་ག་ལ་འགྱུར། །༨༧།།[1]

आसक्तिर्न भवेद्यावत् तावत्तु गुण एव सः।
प्रविष्टेऽस्यां महासक्तौ गुणादानं कुतो भवेत् ॥८७॥[2]

जब तक आसक्ति न हो, तब तक वह गुण है । इस बडी आसक्ति में प्रवेश होने पर गुणग्रहिता कहाँ ? (८७)

As long as you don't have desire,
[For that long] this itself is a quality.
If one enters into [this] great desire,
How can one become righteous? [87]

སྐྱེ་བོ་ཕལ་ཆེར་རང་གི་ནི། །
ཚད་མས་གཞན་དག་འཇལ་བར་བྱེད། །
དྲང་སྲོང་གིས་ནི་ཡི་དྭགས་མཐོང་། །
འདི་ནི་དཀའ་ཐུབ་པ་ཞེས་ཟེར། །༨༨།།

निजरीत्या जनाः प्रायोऽपरानाकलयन्ति हि।
ऋषयः प्रेतमालोक्य ब्रुवन्ति तं तपस्विनम् ॥८८॥[3]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྡེ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ བ ༥
ཇི་སྲིད་འདོད་ཆེན་མ་གྱུར་བར། །དེ་སྲིད་ཡོན་ཏན་དེ་ཉིད་ཡིན། །
འདོད་ཆེན་འདི་ལ་ཞུགས་གྱུར་ན། །ཡོན་ཏན་བཙུན་པ་ག་ལ་འགྱུར།།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

प्राय: सभी लोग अपने ढंग से दूसरों का आंकलन करते हैं । यहाँ तक कि ऋषि प्रेत को देखकर उसे 'तपस्वी' से अभिहित करते हैं । (८८)

Most people measure others
By their own yardstick,
A sage who has seen a hungry ghost
Is called an ascetic.[88]

སྐྱེ་བོ་ངན་པས་སུན་བྱུང་[1]ན། །
དམ་པ་ལ་ཡང་ཡིད་མི་ཆེས། །
བྱིས་པ་འོ་མས་ཁ་ཚིག་ན། །
ཞོ་ལ་འང་[2]ཕུ་ཡིས་འདེབས་ཤིང་འཐུང་། །༨༩།།[3]

दुर्जनदूषितमनसां पुंसां सुजनेऽपि नास्ति विश्वास:।
बाल: पयसा दग्धो दध्यपि फूत्कृत्य भक्षयति ॥८९ ।।[4]

दुष्टों के दूषित मन वाले पुरुषों का सज्जन में भी विश्वास नहीं होता है। जैसे दूध से जला शिशु भी दही को फूंक-फूंक कर पीता है । (८९)

---

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

1 དཔར་མར། ཕྱུང་།

2 དཔར་མར། ལ།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ང ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ ན ༨
སྐྱེ་བོ་ངན་པས་སུན་ཕྱུང་ན། །དམ་པ་ལ་ཡང་ཡིད་མི་རྟོན།།
བྱིས་པ་འོ་མས་ཁ་ཚིག་ན། །ཞོ་ལ་འང་ཕུ་ཡིས་འདེབས་ཤིང་འཐུང་།།

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५७
दुर्जनदूषितमनसां पुंसां सुजनेऽपि नास्ति विश्वास:।
बाल: पयसा दग्धो दध्यपि फूत्कृत्य भक्षयति ॥१२४।।

If stung by a bad person,
One does not even trust a noble person:
If a child's mouth is burnt by hot milk,
S/he will not even blow on yoghurt. [89]

ཟོ་ཆུན་བཟོར་ནི་སྦྱར་གྱུར་ན། །
བུད་མེད་ཀྱི་ཡང་དབང་དུ་འགྱུར། །
དང་པོ་བརྩམས་[1]པ་གང་ཡིན་པ། །
དེ་ནི་ངོ་མཚར་ཆེ་བ་ཡིན། །༩༠།།[2]

अरघट्टघटी युक्ता वशीभवति योषितः।
भवत्यारम्भिको योऽपि भवत्येव तदद्भुतः॥९०॥[3]

अरघट्ट की घडियाँ जुड जाने पर स्त्री के भी अधीन हो जाती हैं। जो आरम्भिक होता है वहीं अद्भुत होता है ।(९०)

When a water-mill nook is fixed
Even a woman can draw water
The first invention of something
Is the most wonderful. [90]

---

1 དཔར་མར། རྩོམ།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ??? བ པ
དང་པོ་བརྩམས་པ་གང་ཡིན་པ། །འདི་ལྟར་ངོ་མཚར་ཆེ་བ་ཡིན། །
ཟོ་ཆུན་བཟོ་སྦྱར་གྱུར་པ་ནི། །བུད་མེད་ཀྱི་ཡང་དབང་དུ་འགྱུར། །

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

གང་ཞིག་ཆེན་པོའི་སྤྱིར་བཀུར་བ། །
དེ་ཉིད་དམན་པས་རྩྭ་སྐམ་སེམས། །
མཁས་པས་ཕྱག་བྱས་མཆོད་རྟེན་ནི།།
ཁྭ་ཡིས་སྟན་དུ་བྱེད་པ་ཡིན། །༩༡།།[1]

सत्कृतो महतां योऽस्ति वेत्ति तमधमस्तृणम्।
पण्डितैः पूजितस्तूपे काकः करोति चासनम्॥९१॥[2]

जो महान् के द्वारा सत्कृत होता हैं, उसे ही नीच तृणवत् समझता हैं ।
यथा— विद्वानों द्वारा पूजित स्तूप पर कौआ आसन बनाता है । (९१)

Whatever is generally honored by the great
Is thought, in the mind of the lowly, [to be mere] straw
The crow makes his seat on the
Stupa, which is revered by the wise.[91]

ཀེ་ཏ་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི། །
ཆུ་རྣམས་དྭང་བར་བྱེད་མོད་ཀྱི། །
དེ་ཡི་མིང་ཙམ་བརྗོད་པ་ཡིས། །
ཆུ་རྙུལ་དྭང་བར་མི་བྱེད་དོ། །༩༢།།[3]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ ན ༨
གང་ཞིག་ཆེན་པོས་སྤྱིར་བོས་བཀུར། །དེ་ཉིད་དམན་པས་རྩྭ་སྐམ་སེམས།།
མཁས་པས་ཕྱག་བྱས་མཆོད་རྟེན་ནི། །ཁྭ་དག་སྟན་དུ་བྱེད་པ་ཡིན།།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

फलं केतकवृक्षस्य यद्यप्यम्बु प्रसादकम्।
न नामग्रहणादेव तस्य वारि प्रसीदति॥९२॥[1]

यद्यपि केतक वृक्ष का फल जल को शुद्ध करता है, फिर भी उसके नामोच्चारण मात्र से जल शुद्ध नहीं होता । (९२)

Although the fruit of the *ketaka*
Does not [indeed] purify water,
Merely uttering its name
Doe not clear away the sediment. [92]

དམ་པ་དང་པོ་འཁས་ཆེས་མི་བྱེད་ལ། །
གལ་ཏེ་དཀའ་བས་ཁས་ནི་བླངས་གྱུར་ན། །
རྡོ་ལ་རི་མོ་བྲིས་པ་ཇི་ལྟར་བ[2]། །
ཁས་བླངས་དེ་ནི་ངེས་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད། །༩༢།།[3]

---

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༥
ཀེ་ཏ་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི། །ཆུ་རྣམས་དྭང་བར་བྱེད་མོད་ཀྱི།
དེ་ཡི་མིང་ཙམ་སྨོས་པ་ཡིས། །ཆུ་རྡུལ་དྭང་བར་མི་བྱེད་དོ།།

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३९०
फलं केतकवृक्षस्य यद्यप्यम्बुप्रसादकम् ।
न नामग्रहणादेव तस्य वारि प्रसीदति ।।५२५॥

2 དཔར་མར། ཇི་ལྟ་བར།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ བ ༦
དམ་པ་མང་པོར་ཁས་འཆེས་མི་བྱེད་ལ། །གལ་ཏེ་དཀའ་བས་ཁས་ནི་བླངས་གྱུར་ན།།
རྡོ་ལ་རི་མོ་བྲིས་པ་ལྟ་བུར་ནི། །ཤི་ཡང་གཞན་དུ་བྱེད་པར་མི་འགྱུར་རོ།།

शिष्टा न गृह्णन्ति पुरा प्रतिज्ञां गृह्णन्ति चेत् ते कठिनप्रतिज्ञाम्।
अङ्गीकृतां तां परिपालयन्ति पाषाणरेखामिव ते तदानीम्॥९३॥

सज्जन (सहसा) पहले प्रतिज्ञा नहीं लेते । यदि दुष्कर प्रतिज्ञा ले लेते हैं तो पत्थर पर लकीर खींचने की भाँति उस स्वीकृत प्रतिज्ञा को (निश्चय ही) सिद्ध करते हैं । (९३)

A noble person does not accept at first
[But] when he accepts a difficult [task],
As if etched in stone
The promise will definitely be fulfilled.[93]

དམན་པས་གང་ཚེ་ནོར་ནི་ཅུང་ཟད་རྙེད། །
འགྲོ་བ་གཞན་ལ་བརྙས་པའི་ང་རྒྱལ་ལྡན། །
དམ་པ་ནོར་གྱི་འབྱོར་པ་ཐོབ་གྱུར་ཀྱང་། །
སྙལ་ལྟུ་སྨིན་པ་བཞིན་དུ་ཤིན་ཏུ་འདུད། །༩༣།།[1]

प्राप्नोति वित्तं ह्यधमो हि किञ्चिद् गर्वी परेषामवमाननायाम्।
संजायते लब्धधनः सुमर्त्यः सुपक्वधान्येन समं विनम्रः॥९४॥[2]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ཛོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༡
དམན་པས་གང་ཚེ་ནོར་ནི་ཅུང་ཟད་རྙེད། །འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་བརྙས་པའི་ང་རྒྱལ་ལྡན།།
དམ་པ་ནོར་གྱི་འབྱོར་པ་ཐོབ་གྱུར་ཀྱང་། །སྙལ་ལྟུ་སྨིན་པ་ལྟ་བུར་ཤིན་ཏུ་འདུད། །

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

जैसे ही दुष्ट को धन मिलता है, वैसे ही वह अभिमानपूर्वक दूसरों को अपमानित करने लगता है, किन्तु सज्जन सम्पत्ति की अवाप्ति पर पके हुए धान्य की भाँति नम्र हो जाते हैं । (९४)

When mean persons come across a little wealth,
They arrogantly bully other people [migrators].
[Yet] even if a noble person attains a wealthy,
As matured salu [rice], s/he is extremely
humble. [94]

ཤེས་རབ་དང་འདྲའི་མིག་མེད་དེ། །
རྨོངས་པ་དང་མཉམ་མུན་པ་མེད། །
ནད་དང་འདྲ་བའི་དགྲ་མེད་དེ། །
འཆི་བདག་དང་མཉམ་འཇིགས་པ་མེད། །༩༥།།[1]

नास्ति प्रज्ञासमं चक्षुर्नास्ति मोहसमं तमः ।
नास्ति रोगसमः शत्रुर्नास्ति मृत्युसमं भयम् ॥९५॥[2]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངེ ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ ན ༥
ཤེས་རབ་དང་མཉམ་མིག་མེད་དེ། །རྨོངས་པ་དང་མཉམ་མུན་པ་མེད།།
ནད་དང་འདྲ་བའི་དགྲ་མེད་དེ། །འཆི་བ་དང་མཉམ་འཇིགས་པ་མེད། །

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६७
नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति सत्यसमं तपः ।
नास्ति रागसमं दुःखं नास्ति त्यागसमं सुखम् ।।६२४॥
सुभाषितहारावली—पृ० १०७
नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति विद्यसमं तपः।
नास्ति रागसमं दुःखं नास्ति त्यागसमं सुखम् ॥६७५॥

प्रज्ञा के समान चक्षु नहीं है, मोह के समान कोई अन्धकार नहीं है, रोग जैसा कोई शत्रु नहीं है और मृत्यु सदृश कोई भय नहीं है । (९५)

There is no eye like wisdom,
There is no darkness like ignorance.
There is no enemy like disease,
There is fear equivalent to [that of] the lord of death. [95]

དེ་བས་ཤིན་ཏུ་མི་བཟད་པའི། །
འཆི་བ་ངེས་པར་འབྱུང་འགྱུར་གྱི[1]། །
འདོད་པ་རྣམས་ལ་[2]སེམས་ཟློག་[3]ལ།།
དམ་པའི་ཆོས་ལ་དགའ་བར་གྱིས། །༩༦།།[4]

अत एव कठोरातिमृत्युः सम्भाव्यते ध्रुवम्।
कामाच्चित्तमपावृत्य सद्धर्मेऽपेक्ष्यते स्पृहा ॥९६ ॥[5]

---

1 དཔར་མར། གྱི།

2 དཔར་མར། ལས།

3 དཔར་མར། བཟློག

4 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ ན ༦
དེ་ལྟ་བས་ཤིན་ཏུ་མི་བཟད་པའི། །འཆི་བ་ངེས་པར་འབྱུང་འགྱུར་གྱི།།
འདོད་པ་རྣམས་ལ་སེམས་ཟློག་ལ། །དམ་པའི་ཆོས་ལ་དགའ་བར་གྱིས།།

5 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

अत एव अत्यन्त कठोर मृत्यु अवश्य सम्भव है। काम से चित्त हटाकर सद्धर्म में स्पृह अपेक्षित है । (९६)

Since the extremely unbearable
Death will certainly come,
Let your mind abstain from the desire
[And] rejoice in the holy Dharma. [96]

ཡོན་ཏན་ཅན་ལ་རིག་པ་ཡོན་ཏན་འགྱུར། །
ཡོན་ཏན་མེད་ལ་དེ་ཉིད་སྐྱོན་དུ་འགྱུར། །
ཆུ་བོ་ཆུ་ནི་ཤིན་ཏུ་དྲི་མེད་པའང་། །
རྒྱ་མཚོར་ཕྱིན་ན་བཏུང་དུ་མི་རུང་འགྱུར། །༩༧།།[1]

गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।
सुस्वादु तोयाः प्रभवन्ति नद्यः समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ॥९७॥[2]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ ན ༣
ཡོན་ཏན་ཤེས་ལ་དེ་ཉིད་ཡོན་ཏན་འགྱུར། །ཡོན་ཏན་མེད་ན་དེ་ཉིད་སྐྱོན་དུ་འགྱུར།།
ཆུ་བོ་ཆུ་ནི་ཤིན་ཏུ་སྐྱོན་མེད་པའང་། །རྒྱ་མཚོར་ཕྱིན་ན་བཏུང་དུ་མི་རུང་འགྱུར།།
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༣༧ ན ༦
ཡོན་ཏན་ཤེས་པའི་ནང་དུ་ཡོན་ཏན་འགྱུར། །ཡོན་ཏན་མེད་ལ་དེ་ཉིད་སྐྱོན་དུ་འགྱུར།།
ཆུ་བོའི་ཆུ་ནི་ཤིན་ཏུ་ཞིམ་པ་དག །རྒྱ་མཚོར་ཕྱིན་ན་བཏུང་དུ་མི་རུང་འགྱུར།།

2 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ६८
गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।
सुस्वादु तोयाः प्रभवा हि नद्यः समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ।।६४॥

गुणी लोगों मे गुण ही गुण हैं, वही अगुणी में दोष हो जाते हैं। जैसे नदी का पानी अत्यन्त स्वच्छ होने पर समुद्र में जाकर अपेय हो जाता है । (९७)

To a sage, knowledge becomes a quality,
To a fool, it becomes faulty,
Although river water is extremely pure,
If it enters the ocean, it becomes undrinkable. [97]

བྱེ་བྲག་ཕྱེད་པའི་བློ་ལྡན་ཡང་། །
བྱ་བ་གྲོས་ཀྱིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ། །
དེ་ལ་ཉེས་དམིགས་མི་འབྱུང་སྟེ། །
བྱུང་ནའང་དེ་ཡིས་[1]སླར་སྤོང་བྱེད། །༩༨།།[2]

कार्यमालोचितापायं मतिमद्भिर्विचेष्टितम् ।
नापत्तिर्भविता तत्र जाता परिहृताऽपि सा ॥९८॥[3]

विवेकशील को होने पर भी कार्य का सम्पादन सम्मतिपूर्वक करना चाहिए, इससे उसमें कोई आपत्ति नहीं होगी । यदि उस कार्य में कोई आपत्ति आ भी गई तो उसका परिहार हो जाएगा । (९८)

---

1 དཔར་མར། ཡི།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ བ ༣
བྱེ་བྲག་ཕྱེད་པའི་བློ་ལྡན་ཡང་། །བྱ་བ་གྲོས་ཀྱིས་བསྒྲུབ་པར་བྱ། །
འགྲུབ་འགྱུར་ཁོ་ནར་མ་ཟད་ཀྱི། །མ་གྲུབ་ན་ཡང་མཛེས་པ་ཡིན།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।
अन्यसंस्कारणे—कार्यमालोचितापायं मतिमद्भिर्विचेष्टितम् ।
न केवलं हि सम्पत्तौ विपत्तावपि शोभते।।

Discerning intelligent persons,
Should accomplish a work through concensus.
In that [way], no error arises,
Even if one occurs, they again dispell it [98]

བརྟན་[1]ཞིང་འཛམ་ལ་ཚིག་ཉུང་གང་ཡིན་པ།།
དེ་ལ་མི་ཡིས་ཤིན་ཏུ་བག་བྱ་སྟེ། །
ཉི་མ་སྤྲིན་སྟུག་[2]མ་ནས་[3]བྱུང་བ་ཡི། །
འོད་ཟེར་ཤིན་ཏུ་ཚ་བར་འགྱུར་བ་བཞིན། །༩༩།།[4]

अल्पा दृढा ये मृदुभाषिणश्च तेभ्योऽवधानं करणीयमेव।
निर्याति सूर्यः सघनाद्धि मेघात् स्यात् तत्प्रकाशस्तु तदाऽतितीक्ष्णः
॥९९॥[5]

---

1 དཔར་མར། བརྟེན།

2 དཔར་མར། སྟུག

3 དཔར་མར། ནང་ནས།

4 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ བ ༣
བརྟན་ཞིང་འཛམ་ལ་ཚིག་ཉུང་གང་ཡིན་པ། །
དེ་ལ་ཤིན་ཏུ་ཤིན་ཏུ་བག་བྱ་སྟེ། །
ཉི་མ་སྤྲིན་སྟུག་ནང་ནས་བྱུང་བ་ཡི།།
འོད་ཟེར་ཤིན་ཏུ་ཚ་བར་འགྱུར་བ་བཞིན།།

5 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

जो दृढ़, अल्प एवं मृदुभाषी हों उनसे सावधान रहना चाहिए, क्योंकि जब सूर्य घने बादल से छटता है तो उसका प्रकाश अत्यन्त तीक्ष्ण होताहै । (९९)

People should be very cautious with
Whoever is of few words, stable and gentle,
Just as when the sun emerges from thick clouds,
Its rays are scorching. [99]

ན་ཚོད་གཞོན་ཡང་ཉེ་བར་ཞི་ལ་དགའ། །
མཁས་པར་གྱུར་ཀྱང་ཞེས་པའི་ང་རྒྱལ་མེད།།
གཟི་བརྗིད་ཆེ་ཡང་བཟོད་ཅིང་དེས་པ་ཡི།[1] །
དགྲ་ལས་རྒྱལ་བྱེད་དེ་ནི་རྙེད་པར་དཀའ། །༡༠༠།།[2]

शान्तिप्रियाः स्युः खलु यौवनेऽपि वैदुष्य एवं विनता भवेयुः।
सहिष्णवस्तेजसि चातिनम्राः सुदुर्लभा एवमरिन्दमाः स्युः॥१००[3]

---

1 དཔར་མར། ཡིས།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༦ ཝ ༥
གཞོན་ཡང་རྣན་པའི་ཉེ་བར་ཞི་ལ་དགའ།།
མཁས་པར་གྱུར་ཀྱང་ཤེས་པའི་ང་རྒྱལ་མེད། །
གཟི་བརྗིད་ཆེ་ཡང་བཟོད་ཅིང་དེས་པའི་ངང་།།
ཇེ་མཐོར་ཕྱིན་ཡང་ང་རྒྱལ་དྲེགས་པ་མེད།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

यौवन होने पर उपशान्त हो, विद्वत्ता होने पर विनम्र हो तथा तेजस्वी होने पर भी सहनशील एवं श्रद्धावनत हो, इस तरह के लोग शत्रु पर विजय प्राप्त करने वाले दुर्लभ हैं । (१००)

Yearning for Liberation through a youth,
Having no arrogance [of one's] knowledge,
through a scholar,
Patient and humble though of great brilliance-
These enemy-conquering [qualities] are difficult to obtain.
[100]

ཕྱུག་པོ་ཀླ་ཀློ་རྣམས་ལའང་ཡོད། །
དཔའ་བོ་དུད་འགྲོ་རྣམས་ལའང་ཡོད། །
སྨྲ་ཚོགས་དོན་ལྡན་གཏམ་སྨྲ་བའི། །
དམ་པ་དག་ནི་ཤིན་ཏུ་དཀོན།[1] །༡༠༡།།

म्लेच्छेष्वपि समृद्धाः स्युर्वीरा एवं पशुष्वपि।
वक्तारः सार्थकोक्तीनां सज्जनाः स्युः सुदुर्लभाः॥१०१॥[2]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྨྲ་ཚོགས། ཇོ ཤོག་གྲངས། ༡༠༨ ན ༡
ཕྱུག་པོ་ཀླ་ཀློ་རྣམས་ལའང་ཡོད། །དཔའ་བོ་དུད་འགྲོ་རྣམས་ལའང་མང་།།
སྨྲ་ཚོགས་དོན་གྱི་གཏམ་སྨྲ་བའི། །དམ་པ་དག་ནི་ཤིན་ཏུ་དཀོན།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

धनी म्लेच्छों में भी मिलते हैं एवं वीर पशुओं में भी पाये जाते हैं, किन्तु अनेक प्रकार के अर्थवत् वचन बोलने वाले सज्जन अत्यन्त दुर्लभ होते हैं । (१०१)

There are rich amongst barbarians,
There are brave ones even amongst animals,
[Yet] wise ones, who speak on diverse meaningful topics,
Are extremely rare. [101]

འབྱོར་པ་གཡོ་ཞིང་ལང་ཚོ་མྱུར་དུ་འཇིག །
སྲོག་ནི་གཤིན་རྗེའི་སོ་ཡི་བར་ན་གནས། །
འདིར་བདེ་དོན་གཉེར་ཕ་རོལ་ཡལ་བར་འདོད[1]།།
དེ་ནི་གཡང་སའི་མཐར་གནས་ལོང་བ་བཞིན།།༡༠༢།།[2]

सम्पच्चलं नश्वरयौवनं च प्राणा भवेयुर्यमदन्तमध्ये।
उपेक्षते तत्र सुखं न चेह जनः प्रपातस्थ इवास्ति चान्धः॥१०२॥[3]

---

1 དཔར་མར། ཡིས།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྡེ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ པ ༡
འབྱོར་པ་གཡོ་ཞིང་ལང་ཚོ་ཡུད་ཀྱིས་འཇིག །
སྲོག་ནི་གཤིན་རྗེའི་སོ་གཅིག་གནས་དང་མཚུངས།།
འོན་ཀྱང་འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ་སྒྲུབ་ལ་ལྷོད།།
ཀྱེ་མ་མི་སྐྱོད་པ་ངོ་མཚར་ཆེ།།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

वैभव अस्थिर है और यौवन द्रुत नश्वर। प्राण भी यमराज के दांतों के मध्य में रहता है । (फिर भी) यहाँ लौकिक सुख चाहने वाला तथा पारलौकिक सुख की अवहेलना करने वाला व्यक्ति प्रपात पर खड़े अन्धे के समान है । (१०२)

Wealth is unstable, youth soon perishes,
Life rests between the jaws of the lord of Death
[Who] strives for happiness here [in this life]and wishes
to ignore [that] beyond [the next lives]
Is like blind man standing on the edge of
precipice. [102]

གང་ཞིག་ཉོན་མོངས་ནད་བཅས་པ།།

དེ་སྨན་དམ་ཆོས་མི་བསྟེན་པར། །

ཡུལ་ལ་བག་ཡངས་[1]སྤྱོད་པ་ནི། །

སྲིད་པའི་ལམ་ནས་འབྱུང་མི་འགྱུར།།༡༠༣།།

ये क्लेशरोगिणो भुक्त्वा न च सद्धर्मभेषजम्।
प्रमत्ता विषयासक्ता भवाब्धिं न तरन्ति ते ॥१०३॥[2]

जो क्लेशरूपी रोग से ग्रस्त सद्धर्मरूपी औषधि का सेवन न कर प्रमत्त रूप से विषयासक्त हों, वे भवसागर से कभी पार नहीं उतर पायेंगे । (१०३)

---

1 དཔར་མར། ཀྱང་།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

Whoever is sick with afflictions,
Not relying on the medicine of the Holy Dharma
[But] recklessly enjoying [sensual] objects,
Will not come out from the cyclic existence. [103]

གལ་ཏེ་འགྲོ་བ་འདི་དག་གིས། །
འཆི་བདག་སྤྱི་བོར་གནས་མཐོང་ན།།
ཟས་ཀྱང་ཡིད་དུ་མི་འོང་ན། །
བྱ་བ་གཞན་ལྟ་ཅི་ཞིག་སྨོས། །༡༠༤།།[1]

जगता गतिशीलेन शिर:स्थो दृश्यतेऽन्तक:।
तदाऽप्रियं भवेदन्नं क्रियान्तरस्य का कथा॥१०४॥[2]

यदि गमनशील जगत् के द्वारा मृत्यु को सिर पर स्थित देखा जाता है तब अन्न भी अप्रिय लगने लगता है तो दूसरी क्रियाओं का क्या कहना । (१०४)

If these migrators
See the lord of Death resting on [their] head,
Even food will not please their mind
What then to say of other works? [104]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ སྣ་ཚོགས། ངོ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ བ ༣
གལ་ཏེ་འགྲོ་བ་འདི་ཀུན་གྱིས། །འཆི་བདག་སྤྱི་བོར་གནས་མཐོང་ན།།
ཟས་ཀྱང་ཡིད་གར་མི་འོང་ན། །བྱ་བ་གཞན་དག་སློས་ཅི་དགོས། །

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

བྱ་བ་ཟིན་ནམ་མ་ཟིན་ཞེས། །
འཆི་བདག་སྡོད་པར་[1]མི་འགྱུར་བས[2]། །
སང་གི་བྱ་བ་དེ་རིང་ཉི[3]། །
ཕྱི་དྲོའི་བྱ་བ་སྔ་དྲོ་འོ[4]། །༡༠༤།།[5]

प्रतीक्षते क्रियाणां न पूर्तिं चापूर्तिमन्तकः।
श्वस्तनं चाद्य कुर्याच्च पूर्वं मध्याह्निकं वरम्॥१०५॥[6]

क्रियाओं की पूर्णता व अपूर्णता की प्रतीक्षा मृत्यु नहीं करती, अतः कल के कार्य आज ही, अपराह्न के कार्य पूर्वाह्न में करना चाहिए । (१०५)

---

1 དཔར་མར། བསྡོད་པར།

2 དཔར་མར། བས།

3 དཔར་མར། སྙི།

4 དཔར་མར། དྲོའོ།།

5 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ང་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ བ ༣
འདུས་བྱས་ཟིན་ཏམ་མི་ཟིན་ཞེས། །འཆི་བདག་སྡོད་པར་མི་འགྱུར་བས།།
སང་གི་བྱ་བ་དེ་རིང་བྱ། །ཕྱི་དྲོའི་བྱ་བ་སྔ་དྲོ་བྱ།།

6 सुभाषितहारावली—पृ० १०३
न कश्चिदपि जानाति किं कस्य श्वो भविष्यति ।
अतः श्वः करणीयानि कुर्यादद्यैव बुद्धिमान् ॥६४०॥
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पृ० १५४
न कश्चिदपि जानाति किं कस्य श्वो भविष्यति ।
अतः श्वः करणीयानि कुर्यादद्यैव बुद्धिमान् ॥४०॥

The lord of Death won't wait to ask
Whether the work is finished or not
Do tomorrow's work today;
This evening's task, this morning. [105]

འཇིག་རྟེན་འཚོ་བ་བརྟན་མ་ཡིན། །
ནོར་དང་ལང་ཚོ་བརྟན་མ་ཡིན། །
བུ་དང་ཆུང་མ་བརྟན་མ་ཡིན། །
ཆོས་དང་བདེན་དང་ཕན་པ་བརྟན། །༡༠༦།།[1]

अस्थिरं जीवनं लोके यौवनं धनमस्थिरं ।
अस्थिरे पुत्रपत्न्यौ च धर्मसत्यहिताः स्थिराः ॥१०६॥[2]

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྡེ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ བ ༡
འཇིག་རྟེན་འཚོ་བ་བརྟན་མ་ཡིན། །ནོར་དང་ལང་ཚོ་བརྟན་མ་ཡིན།།
བུ་དང་ཆུང་མ་བརྟན་མིན་གྱི། །ཆོས་དང་གྲགས་པ་སྙན་པ་བརྟན།།
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། སྡེ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༣༥ ན ༧
འཇིག་རྟེན་ན་ནི་སྲོག་མི་བརྟན། །ནོར་དང་ལང་ཚོ་བརྟན་མ་ཡིན།།
མཛའ་བར་རྩོམ་པ་མི་བརྟན་ཏེ། །ཆོས་དང་གྲགས་པ་སྙན་པ་བརྟན།།

2 चाणक्यनीतिशास्त्रम् पृ० ५४
अस्थिरं जीवितं लोके यौवनं धनमस्थिरम् ।
अस्थिरं पुत्रदारादि धर्मः कीर्तिर्यशः स्थिरम् ॥१४॥
सुभाषितरत्नभाण्डगारम् सामान्यनीतिः पृ० १६०
अस्थिरं जीवितं लोके अस्थिरे धनयौवने ।
अस्थिरा पुत्रदाराश्च धर्मः कीर्तिर्द्वयं स्थिरम् ॥३०७॥

लौकिक जीवन स्थिर नहीं होता । धन और यौवन भी स्थिर नहीं रहता तथा पुत्र और पत्नी भी स्थिर नहीं होती, किन्तु धर्म, सत्य और हित (सदैव) स्थिर रहता है । (१०६)

Worldly life is unstable,
Wealth and youth are inconstant,
Son and wife are not steadfast
Dharma, truth and benevolence are
everlasting. [106]

རྒྱལ་པོ་ཡུན་རིང་གསོན་ན་རུང་། །
དྲང་སྲོང་མྱུར་དུ་ཤི་ནའང་རུང་། །
རྗོན་པ་ཤིའམ་གསོན་མི་རུང་། །
དམ་པ་ཤིའམ་གསོན་ཡང་རུང་། །༡༠༧།།[1]

राज्ञोऽतिजीवितं युक्तं द्रुतमृत्युर्वरं ऋषेः।
सतो जीवनमन्तो वा वरं त्वाखेटकस्य न॥१०७॥[2]

राजा का दीर्घजीवी होना उचित है, ऋषि का जल्द देहावसान भी उचित है। सज्जन की मृत्यु अथवा उसका जीवित रहना उचित है, किन्तु शिकारी की मृत्यु तथा उसका जीवित रहना सर्वथा अनुचित है । (१०७)

---

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བུ། སྣ་ཚོགས། ངོ་ ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ བ ༥
དྲང་སྲོང་བུ་ནི་མྱུར་དུ་ཤི་ཡང་རུང་། །རྒྱལ་པོའི་བུ་ནི་ཡུན་རིང་གསོན་ཡང་རུང་།།
རྗོན་པའི་བུ་ནི་ཤིའམ་གསོན་མི་རུང་། །དམ་པའི་བུ་ནི་ཤིའམ་གསོན་ཡང་རུང་།།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया।

It's appropriate for a king to live long,
It's also appropriate for a sage to die quickly.
It's not appropriate for a hunter to live or die,
Its also appropriate for a noble person to live ot die. [107]

ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་ཞེས་བྱ་བ་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་མཆོག་སྲེད་ཀྱིས་མཛད་པ་རྫོགས་སོ། །རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཝི་ན་ཡ་ཙནྡྲ་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་ཙཱ་བ་དགེ་སློང་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་བསྒྱུར་ཅིང་ཞུས་པའོ།། །།

आचार्यवररुचिकृता शतगाथा समाप्ता। गाथेयं भारतीयोपाध्याय-विनयचन्द्रेण भोटदेशीय-लोकचक्षु-भिक्षुणा धर्मप्रज्ञेनानूदिता निर्णीता चेति।[1]

आचार्य वररुचि कृत शतगाथा यहीं समाप्त हुई । यह गाथा भारतीय उपाध्याय विनयचन्द्र एवं भोटदेशीय लोकचक्षु भिक्षु धर्मप्रज्ञ द्वारा अनूदित एवं निर्णीत है ।

"Hundred verse" composed by Ācārya Vararuci ends here. This text was edited and translated by the Indian Upadyāya Vinaya Candra and the Tibetan Lotsawa Bikṣu Chos kyi Serab [Dharma Prajñā].

●●●

1 सेयं शतगाथा भोटदेशीय भिक्षुणा सुमतिमणिशास्त्रिणा भारतीयोपध्याय पण्डित चतुर्वेदेन पुनरुद्धृताऽनूदिता परिपूरिता चेति २५४४ बुद्धाब्दे।

परिशिष्ठ १

गाथाशतकस्य संस्कृतश्लोकानामकाराद्यनुक्रमः

अ	पृष्ठ संख्या
अत एव कठोरातिमृत्युः सम्भाव्यते ध्रुवम्।	१४५
अनन्तपारं किल शाब्दशास्त्रं स्वल्पं तथायुर्बहवश्च विघ्नः।	६६
अनेके सन्ति भूभागा रत्नवन्तस्तु दुर्लभाः।	६३
अन्येषां हिंसको विप्रो मिथ्याचारिनृपोऽपि च।	१२४
अबला यत्र प्रबला बालो राजा निरक्षरो मन्त्री।	८८
अबला यत्र प्रबला शिशुरवनीतो निरक्षरो मन्त्री।	८९
अबला यत्र प्रबला शिशुरवनितो निरक्षरो मन्त्री।	८८
अभ्रच्छाया खलप्रीतिर्नवसस्यानि योषितः।	११४
अभ्रच्छाया खले प्रीतिः सिद्धमन्नं च योषितः ।	११४
अभ्रच्छाया तृणाग्निश्च खले प्रीतिः स्थले जलम्।	११४
अभ्रच्छाया तृणादग्निर्नीचसेवा पथि जलम्।	५२

अवश्यकारणैः प्राणान्धारयत्येव चातकः। ९३

अरघट्टघटीयुक्ता वशीभवति योषितः। १४०

अर्धजलभरः कुम्भः मूर्ध्नि यत्नेन धार्यते। १०६

अर्थनाशान्मनस्तापं दुश्चरितां गृहे स्त्रियम् । १२६

अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चारितानि च। १२६

अर्थातुराणं न भयं न लज्जा क्षुधातुराणां न बलं न तेजः। १०२

अर्थातुराणं न गुरुर्न बन्धुः कामातुराणां न भयं न लज्जा। १०२

अर्थातुराणां न सुहृतन्न बन्धुः कामातुराणां न भयं न लज्जा। १०२

अर्थेन किं कृपणहस्तगतेन तेन रूपेण किं गुणपराक्रमवर्जितेन। ८३

अल्पस्तु कालो विविधाश्च विद्याः ६६

अल्पा दृढा ये मृदुभाषिणश्च तेभ्योऽवधानं करणीयमेव। १४८

अस्थिरं जीवितं लोके अस्थिरे धनयौवने । १५५

अस्थिरं जीवनं लोके न स्थिरं धनयौवने। १५५

अस्थिरं जीवितं लोके यौवनं धनमस्थिरम् । १५५

अहितहितमाचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिर्वहिष्कृतस्य । १०५

अहितं हितमाचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिर्विहिष्कृतस्य । १०५

आसक्तिर्न भवेद्यावत् तावत्तु गुण एव सः। १३८

उ

उद्यन्त्वमूनि सुबहूनि महामहांसि चन्द्रतोऽप्यलं भुवनमण्डलमण्डनाय। ७१

उदयन्तु नाम सुबहूनि महामहांसि ७१

ए

एकस्थाननिवासिनोऽतिसमयात् स्युस्ते वियुक्ताः किल। ६७

क

कर्मी ह्यलाभी बलिनोऽपकर्ता दर्पी च भिक्षुर्ह्यधनः सुखार्थी। ११८

कातन्त्रशाब्दवेत्ता हि वैद्यश्च सिद्धसारवित्। ९९

कान्तावियोगः स्वजनापमानो कन्या विशीला स्वजनस्य सेवा । ११७

कान्तावियोगः स्वजनापमानो ऋणस्य शेषः कुनरस्य सेवा । ११७

कामातुराणां न भयं न लज्जा क्षुधातुराणां न बलं न तेजः । १०२

कार्यमालोचितापायं मतिमद्भिर्विचेष्टितम् । १४७

किंशुकस्य फलप्राप्तिर्यथा व्यर्था बुभुक्षवे। १०१

कुलीनोऽपि भवेद् गर्वी कार्पाण्यसहितो धनी। ७८

कुप्रदेशो हि दुर्व्यवसायो दुष्टोऽथ वै सुहृत्। १०४

कुसुमस्तबकस्येव द्वयीवृत्तिर्मनस्विनः। ७३

कुसुमस्तबकस्येव द्वे गती तु महात्मनाम्। ७३

कोकिलानां स्वरो रूपं नारीरूपमपत्रपा च । १३२

कोकिलाना स्वरो रूपं नारी रूपं पतिव्रतम् । १३२

कौमारे पितरौ पातः भर्त्री रक्षति यौवने। १३७

कौमार्ये पठ्यतां विद्या शैत्ये संपाल्यतां च गौः। ५९

क्षतिं विहाय येनापि प्रयोगेण हितस्य किम्। १००

क्षुधासमा नास्ति शरीरवेदना चिन्तासमा नास्ति शरीरशोषणा । ८२

ग

गणयति गगने गणकश्चन्द्रेण समागमं विशाखायाः। १२७

गर्दभः पटहो दासी ग्रामीणः पशवः स्त्रियः। १११

गुणवज्जनसंपर्काद्याति स्वल्पोऽपि गौरवम्। १३५

गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरेऽपि वसतां सताम्। ६४

गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः । १४६

गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुणशीलस्य गुणिनि परितोषः। ६२

गुणिनि गुणज्ञो रमते नो गुणहीनस्य गुणिनि परितोषः। ६२

गुणिषु दुर्लभा आढ्या आढ्येषु गुणिनस्तथा । ६३

गुणेषु क्रियतां यत्नः किमाटोपैः प्रयोजनम्। ६१

गुरुणा तत्त्ववेत्तुः किं वैद्येनारोगिणश्च किम्। १२८

गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः। ६०

च

चिन्तातुराणां न सुखं न निद्रा कामातुराणां न भयं न लज्जा। १०२

ज

जगता गतिशीलेन शिरःस्थो दृश्यतेऽन्तकः। १५३

जनिता चोपनेता च यश्च विद्यां प्रयच्छति। ११९

जलरेखा खलप्रीतिरर्धवारिघटस्तथा । १०६

ज्वरादत्युष्णता रौक्षात् कफश्च वर्धते यथा। ११०

त

त्यजेद्देशमसद्वृत्तं वासं सोपद्रवं त्यजेत्। १०४

द

दयी परहिते लीनो दुष्टश्च परनाशकः। १२५
दानं प्रियवाक्सहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम्। १२५

दुष्टा नरा भृत्यगणोऽवमानी प्रर्शिक्षिता नैव हयाः कुभार्या। १११

दुर्जनः कृतशिक्षोऽपि सज्जनो नैव जायते। १०८

दुर्जनदुषितमनसां पुंसां सुजनेऽपि नास्ति विश्वासः। १३९

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतोऽपि सन् । १०८

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतोऽपि यदि। १०९

दुर्जना दुर्बला यावत् तावत् साधुस्वभावकाः। १०९

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो वै मनसि वर्तते । ७९

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो यस्य मनसि स्थितः। ७९

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो यस्य हृदि वर्तते । ८०

देवसुजनविप्राणां सत्ये विद्वद्गणस्य हि। १२९

देहीदं वचनं निम्नं न दास्याम्यतिनिम्नकम्। ९९

ध

धनलिप्सुः सुहृत् त्याज्या भार्या च व्यभिचारिणी। १०३

धनेन किं क्षुद्रजनस्य मित्रैः किं वञ्चकस्यापि च मत्सरस्य। ८३

धर्मदाताऽन्नदाता च भयदातोपदेशकः। ११९

धीराः कष्टमनुप्राप्ता न भवन्ति विषादिनः। ७५

न

न कश्चिदपि जानाति किं कस्य श्वो भविष्यति । १५४

न द्विषन्तः क्षयं यान्ति यावज्जीवमपि घ्नतः । ८६

न यत्नकोटिशतकैरपि दुष्टः सुधीर्भवेत् । १०७

नास्ति प्रज्ञासमं चक्षुर्नास्ति मोहसमं तपः । १४४

नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति विद्यसमं तपः। १४४

नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति सत्यसमं तपः । ८२

निजरीत्या जनाः प्रायोऽपरानाकलयन्ति हि। १३८

प

पद्मानि सत्पुत्रमुखे लसन्ति नूनं कुलटासुतस्य। ११३

परप्रोक्तगुणो यस्तु निर्गुणोऽपि गुणी भवेत्। ७८

परस्तुतगुणैर्यस्तु निर्गुणोऽपि गुणी भवेत्। ७७

परावृतो हि सन्यासात् स्त्री पतित्रयदर्शिका। १२०

परेषां वैभवं दृष्ट्वा मनो यस्य प्रकुप्यति। ८०

परैः प्रोक्ता गुणा यस्य निर्गुणोऽपि गुणी भवेत्। ७८

परोऽपि हितवान् बन्धुः बन्धुरप्यहितः परः। १३४

परोऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धरप्यहितः परः । १३४

पल्लवग्राहि पाण्डित्यं च मैथुनम्। १२१

पुष्पं पुष्पं विचिन्वीत मूलच्छेदं न कारयेत्। ९१

पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने । १३७

प्रतीक्षते क्रियाणां न पूर्तिं चापूर्तिमन्तकः। १५४
प्रपञ्चा यत्नतो हेयाः संसर्गः क्रियतां सताम्। ६९

प्राप्नोति वित्तं ह्यधमो हि किञ्चिद् गर्वी परेषामवमाननायाम्। १४३

प्रभावशालिने पुंसे का क्षमाऽप्रतिकारिणे। १३३

प्रसङ्गस्यानुकूलो यः प्रज्ञः एव स पालयेत्। ८५

फ

फलं केतकवृक्षस्य यद्यप्यम्बु प्रसादकम्। १४२

ब

बठरश्च तपस्वी स्याच्छूरश्चाप्यकृतव्रणः। १२३

भ

भोजनापाचका वैद्या नृपाश्चासत्यवादिनः। १२०

म

मयूर! ग्रीष्मस्य तु तापयुक्त आशायुतः खस्य जले भवेस्त्वम्। ९४

महाजनस्य संसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः । १३५

मालाकार इवारामे न यथाङ्गारकारकः। ९१

मुक्तामणिभ्यां च हि गर्दभस्य किं शूकरस्य प्रियभोजनेन। ९८

मूषको रक्षयेदन्नं मार्जारी नवनीतकम्। ९०

म्लेच्छेष्वपि समृद्धाः स्युर्वीरा एवं पशुष्वपि। १५०

य

यथा वार्यो न लसुनस्य गन्धः कस्तूरिकाचन्दनचन्द्रसंज्ञैः। १०७

यत्कुपिताः खलभुजगाः परमर्मघ्नं क्षरन्ति वाक्यषिम्। ७४

यदुदेति विना सूर्यं तेजस्वि तन्न जायते। ७२

यस्य चित्तं द्रवीभूतं कृपया सर्वजन्तुषु। ७५

याचकः स्वादुभोजी च दर्पी भिक्षापरो भवेत्। १२१

यावन्मार्गो भवेत् दृष्टो यावच्चरणपुष्टता। ८८

ये क्लेशरोगिणो भुक्त्वा न च सद्धर्मभेषजम्। १५२

व

वनानि दहतो वह्नेः सखा भवति मारुतः। ७६

वल्मीकं मधुजातं च शुक्लपक्षे च चन्द्रमाः । ९२

वृथा वृष्टिः समुद्रस्य वृथा तृप्तस्य भोजनम् । ११२

वृथा वृष्टिः समुद्रेषु वृथा तृप्तस्य भोजनम्। ११२

वाणी कठोरा भणिता हि दुष्टैर्या सर्परूपा सुजनान् हिनस्ति। ६४

विज्ञायतेऽध्वा शशितारकाणां ज्योतिर्विदाऽध्वा गणितेन खस्य। १२७

विद्यायां दुर्मदो येषां कार्पण्यं विभवे सति। ७८

विद्वत्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन। ६५

विद्वान् विनयसम्पन्नो वीरोऽतिशान्त एव च। १२४

विश्वासप्रतिपन्नानां वञ्चने का विदग्धता । १३६

व्यभिचारेष्वासक्तः राजा तस्य हि निरक्षरो मन्त्री। ८८

र

रक्षेत्कन्यां पिता विन्नां पतिः पुत्रास्तु वार्धके। १३७

रवेरेवोदयः श्लाघ्यः कोऽन्येषामुदयग्रहः। ७२

रागोपमं नास्ति मलं हि लोके ईर्ष्योपमा नास्ति च काऽपि हानिः। ८१

राज्ञोऽतिजीवितं युक्तं द्रुतमृत्युर्वरं ऋषेः। १५६

श

शत्रोर्विक्रममज्ञात्वा वज्रमारभते हि यः। ९३

शान्तिप्रियाः स्युः खलु यौवनेऽपि वैदुष्य एवं विनता भवेयुः। १४९

शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा मद्यं च तरुणं दधि । १९५

शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा बालार्कस्तरुणं दण्ध। ११५

शिष्टा न गृह्णन्ति पुरा प्रतिज्ञां गृह्णन्ति चेत् ते कठिनप्रतिज्ञाम्। १४३

शैले शैले न माणिक्यं मीने मीने न मौक्तिकम् १३०

शैले शैले न माणिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे । १३०

स

सकृज्जल्पन्ति राजानः आर्यो हि दृश्यते सकृत्। १२२
सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः । १२२

सत्कृतो महतां योऽस्ति वेत्ति तमधमस्तृणम्। १४१

सत्कारो गुणिनां श्रेयान् दुर्जनस्य विनीतता। ८७

सत्पुत्रमुखे पद्मं पुंश्चललीसुतमूर्ध्नि च। ५१

सत्यद्वयेन तुष्यन्ति देवाः सत्पुरुषा द्विजाः । १२९

सद्यो मांसं नवं सर्पिबालास्त्री पयसौदनम्। ११६

सद्यो मांसं नवान्नं च बालास्त्री क्षीरभोजनम् । ११६

सद्यो मांसं घृतं मद्यं बालास्त्री क्षीरभोजनम् । ११६

सम्पच्चलं नश्वरयौनं च प्राणा भवेयुर्यमदन्तमध्ये। १५१

सम्पूर्णकुम्भो न करोति शब्दमर्धो घटो घोषमुपैति नूनम्। १०६

स शोभते पुष्पितपुष्पवच्च सुमण्डितं यस्य मुखं सुवर्णैः। ९७

सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते ९६

सह वसतामप्यसतां जलरुहजलवदसंश्लेषः। ६८

सर्वथा स्वहितमाचरणीयं किं करिष्यति जनो बहुजल्पः। ८४

सर्वथेहाः परित्याज्याश्चेदशक्यं तदा पुनः। ७०

सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितमानिनः। ८९

सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितवादिनः । ८९

सिंहो बली द्विरदशूकरमांसभोजी ९५

सिंहो बली हरिणरक्तपामांसभोजी ९५

स्तोकेनोन्नतिमायाति स्तोकेनायात्यधोगतिम् । १०७

स्तोकेनोन्नतिमायाति स्तोकेनाऽयात्यधोगतिम् । १०७

स्थूलवपुस्तपस्वी च शूरश्चाप्यकृतव्रणः । १२३

ह

हंसो न भाति चतुरो बकयूथमध्ये १३१

हंसो न भाति बलिभोजनवृन्दमध्ये १३१

हीनता याचने यत्र स्यात्तत्र न च याच्यताम्। ९३

●●●

ལྷན་ཐབས་གཉིས་པ། ཚིགས་བཅད་ཀ་མད་ལྟར་བསྒྲིགས་པ།

ཀ	ཤོག་གྲངས།
ཀཱཏཧྨ་ཞིས་སྨྲ་མཁན་དང་།།	༩༥
ཀུན་དགའ་རྭ་བའི་ཕྲེང་རྒྱུད་ལྟར།།	༩༧
ཀུན་དགའ་རྭ་བའི་ཕྲེང་རྒྱུད་བཞིན།།	༩༧
ཀུན་དགའ་རྭ་བའི་ཕྲེང་བརྒྱུད་ལྟར།།	༩༧
ཀེ་ཏ་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི།།	༡༨༡།༡༨༣
དཀའ་ཐུབ་ལུས་ནི་འཚོ་བ་དང་།།	༡༣༣
བཀྲིས་པ་དང་འདྲའི་ལུས་ཀྱི་ཟུག་གཟེར་མེད།།	༥༣
སྐར་མ་ཆེན་པོ་མང་དུ་ཤར་གྱུར་ཅིང་།།	༦༠
སྐྱེ་བོ་ངན་དང་གསེར་དང་ཛ།།	༡༡༡

སྐྱེ་བོ་ངན་པས་སུན་ཕྱུང་ན།། ༡༣༩

སྐྱེ་བོ་ངན་པས་སུན་བྱུང་ན།། ༡༣༩

སྐྱེ་བོ་ཕལ་ཆེར་རང་གི་ནི།། ༡༣༨

སྐྱེ་བོ་སེར་སྣ་ཅན་ལ་ནོར་ཡོད་ཅི་ཞིག་བྱ།། ༨༣

སྐྱེད་པར་བྱེད་དང་ལེགས་སྐྱོབ་དང་།། ༡༡༩

ཁ

ཁུ་བྱུག་ཚུལ་ནི་སྒྲ་སྙན་ཡིན།། ༡༣༡

མཁའ་ལ་སྐར་མཁན་དག་གི་རྩིས་བྱས་ན།། ༡༣༧

མཁས་པ་ང་རྒྱལ་མེད་པ་དང་།། ༡༣༦

མཁས་པའི་ཚུལ་ནི་རིགས་པ་ཡིན།། ༡༣༣

མཁས་པས་རིག་པ་རྣམ་ཀུན་ཏུ།། ༦༠

ག

གང་དུ་བྱི་བས་མཛོད་པ་བྱེད།། ༩༠

གང་ན་བྱི་བས་མཛོད་པ་བྱེད།། ༩༠

གང་ན་ཞལ་ཏ་བྱེད་པ་མང་།། ༢༩

གང་ཞིག་ཆེན་པོའི་སྤྱིར་བཀུར་བ།། ༡༥༡

གང་ཞིག་ཆེན་པོས་སྤྱིར་བོས་བཀུར།། ༡༥༡

གང་ཞིག་ཆོས་ནི་སྦྱིན་བྱེད་དང་།། ༡༡༩

གང་ཞིག་ཉོན་མོངས་ནད་བཅས་པ།། ༡༤༣

གང་ཞིག་རིག་ལྡན་ཁེངས་པ་དང་།། ༦༢

གང་ཞིག་ཡི་གེ་མཆོག་གིས་བརྒྱན་པའི་ཁ་ནི་གང་ཡིན་པ།། ༩༦

གང་ཞིག་ཡིད་དང་རྗེས་མཐུན་པ།། ༦༩

གང་ཞིག་ཡིད་དང་མཐུན་གྱུར་པ།། ༦༩

གང་ཞིག་ཤར་བར་གྱུར་ན་ནི།། ༦༣

གང་ཞིག་ཤར་བར་གྱུར་ན་ཡང་།། ༦༡

གལ་ཏེ་འགྲོ་བ་འདི་ཀུན་གྱིས།།	༡༥༣
གལ་ཏེ་འགྲོ་བ་འདི་དག་གིས།།	༡༥༣
གལ་ཏེ་རིག་པས་བརྒྱན་གྱུར་ཀྱང་།	༡༠༨
གལ་ཏེ་རིག་པས་བརྒྱན་གྱུར་ནའང་།།	༡༠༨
འགྲོ་བ་ཤིན་ཏུ་གྲངས་མེད་ཀྱང་།།	༦༣
རྒྱ་མཚོར་ཆར་ཕབ་དོན་མེད་དོ།།	༡༡༣
རྒྱལ་པོ་བྱི་བོ་བྱེད་པ་དང་།།	༨༨
རྒྱལ་པོ་བྱི་གཡེམ་བྱེད་པ་དང་།།	༡༣༩
རྒྱལ་པོ་ཟླ་བ་ལན་གཅིག་དང་།།	༡༣༣
རྒྱལ་པོ་ཡུན་རིང་གསོན་ན་རུང་།།	༡༥༦
རྒྱལ་པོ་ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་གཉིས།།	༦༩
གྲོག་མཁར་དང་ནི་སྦྲང་རྩི་དང་།།	༩༣
གྲོག་མཁར་ས་དང་སྦྲང་རྩི་དང་།།	༩༣

གྲོགས་པོ་ནོར་དད་ཆེ་བ་སྲུང་།། ༡༠༣

གྲོགས་པོ་ནོར་ལ་བརྐམ་པ་སྲུང་།། ༡༠༣

ང

ངང་པ་ཁྲ་ཡི་ཚོགས་ན་མཛེས་མ་ཡིན།། ༡༣༡

ངང་པ་རྒྱ་སྐྱུར་ཚོགས་ནང་མཛེས་མ་ཡིན།། ༡༣༠

ངན་པ་ཇི་ལྟར་ཉམ་ཆུང་བ།། ༡༠༩

ངན་པ་ཇི་སྲིད་ཉམ་ཆུང་བ།། ༡༠༩

ཆ

ཆགས་པ་དང་འདྲའི་དྲི་མ་འགྲོ་ན་མེད།། ༥༡

ཆང་རྙིང་ཞ་དང་མར་གསར་དང་།། ༡༡༦

ཆུ་ཡི་བུམ་པ་ཕྱེད་བཀང་བ།། ༡༠༥

ཆུང་མ་དང་བྲལ་རང་མིས་བརྙས་པ་དང་།། ༡༡༨

ཇ

ཇི་ལྟར་འདོད་ཆགས་མ་གྱུར་པ།། ༡༣༧
ཇི་ལྟར་རིགས་པས་བརྒྱན་གྱུར་ཀྱང་།། ༡༠༤
ཇི་སྲི་འདོད་ཆེན་མ་གྱུར་བར།། ༡༣༤
ཇི་སྲིད་འཆི་བ་གསད་ཀྱང་ནི།། ༤༦
ཇི་སྲིད་འཆི་བ་བསད་ཀྱང་ནི།། ༤༥
ཇི་སྲིད་ལམ་ནི་མཐོང་བ་དང་།། ༤༧།༤༤
འཇིག་རྟེན་ན་ནི་སློག་མི་བརྟན།། ༡༥༥
འཇིག་རྟེན་འཚོ་བ་བརྟན་མ་ཡིན།། ༡༥༨

ཉ

ཉིན་པར་འཁྲིག་དང་ཉིན་ཉལ་དང་།། ༡༡༥

ཏ

ཧི་ཧི་རི་ནི་ཟིལ་པ་ཡི།། ༩༣

ཧི་ཧི་རི་ནི་ཟིལ་བུ་ཡི།། ༩༢

བརྟན་རྣམས་སྡུག་བསྔལ་སྐྱོང་གྱུར་ཀྱང་།། ༥༨

བརྟན་རྣམས་འཕོངས་པ་ཐོབ་གྱུར་ཀྱང་།། ༥༥

བརྟན་ཞིང་འཇམ་ལ་ཚིག་ཉུང་གང་ཡིན་པ།། ༡༨༤

སྟོབས་ལྡན་སེང་གེ་རི་དྭགས་ཤ་ཁྲག་ཟ་འཐུང་ཡང་།། ༩༨

ཐ

མཐུ་ཆེ་བ་དང་འགྲོགས་གྱུར་ན།། ༡༣༨

མཐུ་ཆེན་བཙོས་སུ་མི་རུང་བ།། ༡༢༢

མཐུ་ཆེན་བཙོས་སུ་མི་རུང་ལ།། ༡༢༣

ད

དང་པོ་བརྩམས་པ་གང་ཡིན་པ།། ༡༨༠

དམ་པ་དང་པོ་འཁས་ཆེས་མི་བྱེད་ལ།། ༡༨༣

དམ་པ་མང་པོར་ཁས་འཆེས་མི་བྱེད་ལ།། ༡༨༣

དམ་པ་མིན་དང་ལྷན་ཅིག་གནས་གྱུར་ཀྱང་།། ༨༤

དམ་པ་རིང་ན་གནས་གྱུར་ཀྱང་།། ༨༨

དམ་པའི་འགྲོ་བ་གཉིས་ཡིན་ཏེ།། ༧༣

དམ་པའི་བུ་ལ་གདོང་ན་པདྨ་མེད།། ༡༡༣

དམ་པའི་བུ་ཡི་གདོང་ལ་པདྨ་ཡོད།། ༡༡༣

དྲང་སྲོང་བུ་ནི་སྨྱུར་དུ་ཤི་ཡང་རུང་།། ༡༥༦

དུས་ནི་ཡུན་ཐུང་རིག་པའི་རྣམ་གྲངས་མང་།། ༨༥

དུས་ལ་བབ་པར་སྟོན་པ་དང་།། ༡༣༤

དེ་ཉིད་ཤེས་ན་སློབ་དཔོན་ཅི།། ༧༠

དེ་བས་ཤིན་ཏུ་མི་བཟད་པའི་།། ༡༨༥

དྲང་སྲོང་བུ་ནི་སྨྱུར་དུ་ཤི་ཡང་རུང་།། ༡༥༦

བདག་ལ་སྲིན་ཟེར་དམན་པའི་ཚིག། ༩༩

བདེན་པ་ཞུགས་པར་གྱུར་པ་ལ།། ༡༣༥

འདུ་འཛི་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་བྱ།། ༦༩

འདུས་བྱས་ཟིན་དམ་མི་ཟིན་ཞེས།། ༡༥༨

འདོད་པ་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་གྱིས།། ༧༠

འདོད་པ་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་བྱ།། ༧༠

འདོད་པས་ གདུངས་ལ་ཁྲེལ་མེད་ངོ་ཚ་མེད།། ༡༠༣

སྡུག་པ་དང་བྲལ་རང་མིས་བརྙས་པ་དང་།། ༡༡༧

ན

ན་ཚོད་གཞོན་ཡང་ཉེ་བར་ཞི་ལ་དགའ།། ༡༨༩

ནད་ཀྱིས་འཇིགས་པ་མ་བྱུང་ཞིང་།། ༦༩

ནགས་ཀྱི་ལྗང་པོ་རྩ་ལོ་ཟ་ཡང་སྟོབས་དང་ལྡན།། ༩༥།༩༦

ནགས་སྲིག་པ་ཡི་མི་ལ་ནི།། ༧༦

ནགས་བསྲིགས་པ་ཡི་མི་ལ་ནི།། ༧༦

གནས་སྐབས་དང་ནི་མཐུན་པར་བྱ།། ༨༥

ནོར་གྱིས་གདུངས་ལ་གཉེན་མེད་བཤེས་ཀྱང་མེད།། ༡༠༣

ནོར་ནི་རི་བྲགས་ཀུན་ན་མེད།། ༡༣༠

ནོར་ཕྱིར་ཡོད་ནི་གདུངས་པ་དང་།། ༡༣༦

ནོར་བརླག་ཡོད་ནི་གདུང་བ་དང་།། ༡༣༦

གནོད་སྤྱངས་ཕན་པ་བསྟན་པ་ཡི།། ༡༠༠

རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་རང་ཕན་སྤྱད་བྱ་ཡི།། ༨༨

པ

སྤྲིན་གྱི་གྲིབ་མ་སྐྱེ་བོ་ངན་དང་མཛའ།།

ཕ

ཕན་དང་ལྡན་ན་གཞན་ཡང་གཉེན།། ༡༣༨

ཕན་དང་མི་ཕན་དཔྱོད་པའི་བློ་མེད་ཅིང་།། ༡༠༨

ཕན་བྱེད་གཞན་ཡིན་ན་ཡང་གཉེན།། ༡༣༨

ཕན་མེད་གཉེན་ཡང་གཞན་ཡིན་ཏེ།། ༡༣༣

ཕན་མེད་གཉེན་ཡང་གཞན་ཡིན་ཏེ།། ༡༣༣

ཕྱུག་པོ་ཀླ་ཀློ་རྣམས་ལའང་ཡོད།། ༡༥༠

བ

འབད་པ་ཡིས་ནི་བཟུང་བ་ཡི།། ༡༠༥

བོགས་མེད་ཚོང་དང་འཁོར་ལྡན་དག་ལ་འཆེ།། ༡༡༦

བོགས་མེད་ཚོང་དང་སྟོབས་ལྡན་དག་ལ་འཆེ།། ༡༡༦

བོང་བུ་ཕྱུགས་ལ་ནོར་བུ་མུ་ཏིག་ཅི།། ༨༦

བོང་བུ་ཕྱུགས་ལ་མི་ཏོག་ཕྲེང་བ་ཅི།། ༩༤

བྱེ་བྲག་ཕྱེད་པའི་བློ་ལྡན་ཡང་།། ༡༨༧

བྱ་བ་ཟིན་ནམ་མ་ཟིན་ཞེས།། ༡༥༣

འབྱོར་པ་གཡོ་ཞིང་ལང་ཚོ་མྱུར་དུ་འཛིག། ༡༥༡

འབྱོར་པ་གཡོ་ཞིང་ལང་ཚོ་ཡུད་ཀྱིས་འཛིག། ༡༥༡

འབྱོར་པ་ཡོད་ཀྱང་གཏོང་མེད་ན།། ༡༠༡

མ

མར་གསར་འབྲས་ཆན་འོ་མ་བཅས།། ༡༡༦

དམན་པས་གང་ཆེ་ནོར་ནི་ཅུང་ཟད་རྙེད།། ༡༨༣

མི་སྨྱུན་སྐྱེ་བོ་ཁྲུངས་ནས་བྱུང་བ་ཡི།། ༧༣

མི་སྨྱུན་སྐྱེ་བོས་ཁྲུངས་ལ་བྱུང་བ་ཡིས།། ༧༨

མི་སྨྱུན་སྐྱེ་བོ་གདུལ་བར་བྱ།། ༤༦

མི་སྨུན་སྐྲི་བོ་མ་གུས་བྲན།། ༡༡༡

མི་རྟོག་གི་ནི་མགོ་ལྷོགས་བཞིན།། ༥༣

མི་རྟོག་དྲི་དང་ཁ་དོག་ལྟར།། ༥༣

སྨ་བྲ་སོ་གའི་ཚ་བས་གདུངས་ཀྱང་ནི།། ༦༣

སྨ་བྲ་སོ་གའི་ཚ་བས་གདུངས་གྱུར་ཀྱང་། ༦༨

སྨན་པ་ཁ་ཟས་མ་ཞུ་དང་།། ༡༣༠

སྨན་པ་ཟས་ནི་མ་ཞུ་དང་།། ༡༣༠

ཙ

ཙན་དན་སླ་ཏི་ག་པུར་གྱིས་བྱུགས་ཀྱང་།། ༡༠༥

བརྩེར་ལྡན་ཕན་འདོགས་ངོམས་པ་མེད།། ༡༣༤

ཞ

གཞན་གྱི་འབྱོར་པ་དམ་པ་མཐོང་ནས་ནི།། ༨༠

གཞན་གྱི་ཟས་དང་གཞན་གྱི་གོས།། ༥༥

གཞན་གྱིས་གཞན་དུ་བསྒྲགས་ནས་ནི།། ༥༥

གཞན་ལས་འཚོལ་ཞིང་ཟས་ཞིམ་འདོད།། ༡༣༡

གཞོན་ནུའི་དུས་ན་ཕ་མའི་དབང་གྱུར་ཅིང་།། ༡༣༦

གཞོན་ནུའི་ཚེ་ན་ཕས་བསྐྱང་ལ།། ༡༣༦

གཞོན་པའི་དུས་སུ་རིག་པ་བསླབ།། ༤༩

གཞོན་ཡང་རྒན་པའི་ཉེ་བར་ཞི་ལ་དགའ།། ༡༨༩

ཟ

ཟོ་ཆུན་བཟོར་ནི་སྦྱར་གྱུར་ན།། ༦༣

ཟོ་ཆུན་བཟོ་སྦྱར་གྱུར་བ་ནི།། ༡༠༣

ཡ

ཡུལ་ལྗོངས་དཔག་ཏུ་མེད་མོད་ཀྱི།། ༦༣

ཡུལ་ངན་འཚོ་བ་ངན་པ་སྤང་།། ༡༠༣

ཡུལ་ནི་འཚོ་བ་མེད་པ་དང་།། ༡༠༨

ཡུལ་ནི་ཤིན་ཏུ་དུས་རིང་གནས་ཀྱང་ངེས་པར་ཁོ་ནར་འགྲོ་བར་འགྱུར།། ༦༦

ཡུལ་ནི་ཤིན་ཏུ་ཡུན་རིང་གནས་ཀྱང་ངེས་པར་ཁོ་ནར་འགྲོ་བར་འགྱུར།། ༦༧

ཡོན་ཏན་དག་ལ་འབད་བྱ་ཡི།། ༦༡

ཡོན་ཏན་ཅན་ལ་རིག་པ་ཡོན་ཏན་འགྱུར།། ༡༨༦

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཞིང་།། ༦༣

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཡི།། ༦༣

ཡོན་ཏན་ལྡན་ལ་ཕྱུག་པོ་དགོན།། ༦༣

ཡོན་ཏན་སྤྱོད་ཚུལ་རང་བཞིན་གསལ་བ་ཡིས།། ༡༡༠

ཡོན་ཏན་ཤེས་པའི་ནང་དུ་ཡོན་ཏན་འགྱུར།། ༡༨༦

ཡོན་ཏན་ཤེས་ལ་དེ་ཉིད་ཡོན་ཏན་འགྱུར།། ༡༨༦

ར

རང་བཞིན་ངན་པའི་མི་དག་དང་།། ༡༠༦

རང་བཞིན་ངན་པའི་མི་རྣམས་དང་།། ༡༠༦

རང་བཞིན་བདེན་པར་སླ་བ་ལ།། ༡༣༥

རབ་ཏུ་བྱུང་ནས་སླར་ལོག་དང་།། ༡༡༨

རི་བོ་ཀུན་ལ་ཙན་དན་མེད།། ༡༣༨

རི་བོ་ཀུན་ལ་རིན་ཆེན་མེད།། ༡༣༨

རིག་པ་གཞོན་པའི་དུས་སུ་སློབ།། ༥༨

རིག་པར་ལྡན་དང་རྒྱལ་པོ་ཡི།། ༦༥

རིགས་དང་མི་རིགས་དཔྱོད་པའི་བློ་མེད་ཅིང་།། ༡༠༥

རིང་དུ་གནས་ནའང་རིང་གནས་མིན།། ༧༨

ཤ

ཤ་སྐམ་དང་ནི་ཕུད་མེད་ཀན།། ༡༡༨།༡༡༥

ཤེས་རབ་དང་མཉམ་མིག་མེད་དེ།། ༡༨༨

ཤེས་རབ་དང་འདྲའི་མིག་མེད་དེ།། ༡༨༨

ས

སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་གང་གི་སེམས།། ༧༥

སེར་སྣ་ཅན་གྱི་ལག་ནས་ནོར་ཅིར་རུང་།། ༤༣

ཧ

ལྷ་དང་བྲམ་ཟེ་སྐྱེ་དགུ་མཆོག། ༡༣༦

ལྷ་དང་བྲམ་ཟེ་དམ་པ་ལ།། ༡༣༤

●●●

Appendix- 3

Ācārya Vararuci's works according to different sources:

1. In Theoder Aufrecht's Catalogus Catalogorum, Vararuci's works are found in three places: in a long list in the Vol I, and at two places of Vol II respectively. It seems that all works in the name of this celebrated author are collected together.

Vararuci is an ancient writer, to whom, as in the case of other celebrated authors, a number of most modern and contemptible pieces are attributed. He is quoted in Tribhāsyaratna 1, 18. 2, 14. 19. 4, 40 etc. As a grammarian he is sometimes identified with Kātyāyana, the author of Vārttika to Pānini. The following works are attributed:

a. Aṣṭādyāyivrtti अष्टाध्यायीवृत्ति ལེའུ་བརྒྱད་པའི་འགྲེལ་པ།

b. Ekākṣaranighaṇṭu एकाक्षरनिघण्टु ཡི་གེ་གཅིག་པའི་ངེས་ཚིག

c. Ekākṣaranāmamālā एकाक्षरनाममाला ཡི་གེ་གཅིག་པའི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱ་བ།

d. Ekākṣarābhidhāna एकाक्षराभिधान ཡི་གེ་གཅིག་པའི་མངོན་བརྗོད།

e. Aindranighaṇṭu ऐन्द्रनिघण्टु དབང་པོའི་ངེས་ཚིག

f. Kārakacakra कारकचक्र བྱེད་ལྡན་གྱི་འཁོར་ལོ།

g. Kārikā कारिका (व्याकरण) སྒྲའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ།

h. Caitrakuṭī चैत्रकुटी (व्याकरण) སྒྲའི་ནག་པ་བརྩེགས་པ།

i. Daśagaṇakārikā दशगणकारिका (व्याकरण) སྒྲའི་ཚོགས་བཅུ་པ།

j. Patrakaumudī पत्रकौमुदी འཕྲིན་གྱི་ཟླ་འོད།

k. Prayogaviveka प्रयोगविवेक (व्याकरण) སྒྲའི་སྦྱོར་བ་དཔྱད་པ།

l. Prayogaviveka saṁgraha प्रयोगविवेकसंग्रह (व्याकरण) སྒྲའི་སྦྱོར་བ་དཔྱད་པའི་བསྡུས་པ།

m. Prākṛtaprakāśa प्राकृतप्रकाश རང་བཞིན་གྱི་རབ་གསལ།

n. Puṣpasutra (Phullasutra) पुष्पसूत्र (फुल्लसूत्र) མེ་ཏོག་གི་མདོ།

o. Yogaśataka योगशतक (आयुर्वेद) སྦྱོར་བ་བརྒྱ་པ།

p. Rākṣasakāvya राक्षसकाव्य སྲིན་པོའི་སྙན་ངག

q. Rājanītī राजनीति རྒྱལ་པོ་ལུགས།

r. Lingaviśeṣavidhi लिङ्गविशेषविधि རྟགས་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱི་ཆོ་ག

t. Lingavṛtti लिङ्गवृत्ति རྟགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ།

u. Lingānuśāsana लिङ्गानुशासन (व्याकरण) རྟགས་ཀྱི་རྗེས་སུ་བསྟན་
པ།

w. Vararucivākya वररुचिवाक्य མཆོག་སྲེད་ཀྱི་ངག

x. Vādataranginī वादतरङ्गिणी རྩོད་པའི་ཐ་རླབས།

y. Vārttika वार्तिक འགྲེལ་པ།

z. Vivekasaṁgraha विवेकसंग्रह རྣམ་པར་དབྱེད་པའི་བསྡུས་པ།

aa. Prayogavivekasaṁgraha प्रयोगविवेकसंग्रह སྒྲའི་
སྦྱོར་བ་དབྱེད་པའི་བསྡུས་པ།

bb. Śabdalakṣaṅa शब्दलक्षण སྒྲའི་མཚན་ཉིད།

cc. Śrutabodha श्रुतबोध ཐོས་པས་རྟོགས་པ།

dd. Samāsapaṭala समासपटल ཚིག་སྡུད་ཀྱི་ལེའུ།

ee. Prākṛtaprakāśa प्राकृतप्रकाश རང་བཞིན་གྱི་རབ་གསལ།

ff. Vararucikoṣa वररुचिकोश མཆོག་སྲེད་ཀྱི་མཛོད།

gg. Vararucivākya वररुचिवाक्य མཆོག་སྲེད་ཀྱི་ངག

Amongst all these works, only the Prākṛtaprakāśa has any claim to belong to the old Vararuci. P. Cordier does not put forth any arguement. In the II Vol. under the Vararuci heading two texts are mentioned: Kātantravṛtti and Śabdacakra.

2. P. Cordier's Catalogue Du Fonds Tibetain contains 21 titles in Tome Tangyur attributed to mChog-sred alias Vararuci:

a. XXV, 78 Śrīmahākālasādhanā nāma श्रीमहाकालसाधन नाम
དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ།

b. 88 Śrīmahākālastotra श्रीमहाकालस्तोत्र
དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་བསྟོད་པ།

c. 91 Śrīmahākālīdevīstotrāṣṭaka nāma
श्रीमहाकालीदेवीस्तोत्राष्टक དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལྷ་མོའི་བསྟོད་པ་
ཞེས་བྱ་བ། नाम

d. XXVI, 80 Śrīmahākālābhiṣekavidhi श्रीमहाकालाभिषेकविधि
དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་དབང་གི་ཆོ་ག

e. LXXI, 81 Śrīmahākālasādhana श्रीमहाकालसाधन
དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས།

f. LXXXII, 69 Śrīmahākālasādhana nāma श्रीमहाकालसाधन नाम
དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ།

g. 71 Mahākālakarmaguhysādhana श्रीमहाकालकर्मगुह्यसाधन
ནག་པོ་ཆེན་པོ་འཕྲིན་ལས་གསང་བའི་སྒྲུབ་ཐབས།

h. 74 Śrīmahākālasādhana nāma श्रीमहाकालसाधन नाम
དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ།

i. 75 Śrīmahākālasādhana nāma श्रीमहाकालसाधन नाम
དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ།

j. 76 Mahākālabalividhi श्रीमहाकालबलिविधि
ནག་པོ་ཆེན་པོ་གཏོར་མའི་ཆོ་ག།

k. 77 Mahākālastotra श्रीमहाकालस्तोत्र
ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོད་པ།

l. 78 Mahākālastotramālā nāma श्रीमहाकालस्तोत्रमाला नाम
ནག་པོ་ཆེན་པོའི་བསྟོད་པའི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱ་བ།

m. 82 Śrīmahākālastotra श्रीमहाकालस्तोत्र
ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོད་པ།

n. 84 Devīkālīstotra देवीकालीस्तोत्र
ལྷ་མོ་ནག་མོའི་བསྟོད་པ།

o. 85 Śrīdevīkālīstotra nāma श्रीदेवीकालीस्तोत्र नाम
དཔལ་ལྷ་མོ་ནག་མོ་ལ་བསྟོད་པ་ཞེས་བྱ་བ།

p. 91 Karmakarastotra कर्मकरस्तोत्र
ལས་མཁན་གྱི་བསྟོད་པ།

q. 92 Yakṣakālastotra यक्षकालस्तोत्र
གནོད་སྦྱིན་ནག་པོའི་བསྟོད་པ།

r. 103 Mahākālakīlasādhana nāma महाकालकीलसाधन नाम

s. LXXXIII, 3 Mahākālastotrākṣepa nāma महाकालस्तोत्र आक्षेप नाम
ནག་པོ་ཆེན་པོ་ཤུར་པ་སྒྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བ།

t. CXVII, Amarakoṣakamadhenuṭīkā अमरकोषकामधेनुटीका
འཆི་བ་མེད་པ་མཛོད་ཀྱི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ་འདོད་འཇོའི་བ་མོ་ཞེས་བྱ་བ།
(Trikāṇḍabhidhānaśāstra—Utpali (alias-Utpali), Vyādi, mmCog-sred (Vararuci) and Chandragomin; and

u. CXXIII, 30 Śatagāthā शतगाथा
ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ།

3. Tibetan Tangyur sDe-dGe edition has the following works attributed to Vararuci:

   a. Śrīmahākālasādhana श्रीमहाकालसाधन
   དཔལ་མགོན་པོ་ནག་པོའི་སྒྲུབ་པའི་ཐབས། [3386]
   translated into Tibetan by Amoghavajra and Bari;

   b. Śrīmānmahābodhibhaṭṭārakastotra श्रीमान्महाबोधिभाट्टरकस्तोत्र
   དཔལ་རྗེ་བཙུན་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོའི་བསྟོད་པ། [1153] translated into Tibetan by Lotsawa Chos-kyong Sangpo;

   c. Śrīmahākālasādhana श्रीमहाकालसाधन
   དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ། [1761];

   d. Śrīmahākālābhiṣekavidhi श्रीमहाकालाभिषेकविधि
   དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་དབང་བསྐུར་བའི་ཆོ་ག། [1763]
   translated into Tibetan by Nagpo-ro ḥzin and Gyi ljaṅ Dbu-dkar;

   e. Śrīmahākālastotra श्रीमहाकालस्तोत्र
   ལྷ་མོ་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོད་པ། [1774]

   f. Buddhābhiṣeka nāma stotra बुद्धाभिषेक नाम स्तोत्र
   སངས་རྒྱས་དབང་བསྐུར་བ་ཞེས་བྱ་བའི་བསྟོད་པ། [1161]

   g. Śrīmahākālīdevīstotrāṣṭaka nāma श्रीमहाकालीदेवीस्तोत्राष्टक नाम དཔལ་ལྷ་མོ་ནག་མོ་ཆེན་མོ་ལ་བསྟོད་པ་བརྒྱད་པ་ཞེས་བྱ་བ། [1777]

   h. Śatagāthā शतगाथा
   ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ། [4332]

●●●

Appendix- 4

Bibliography of Sanskrit works translated into Tibetan by Lotsawa Chos-kyi Śesrab :

1. Āryamaitreyapratijnā-nāma-dhāriṇi [643]
आर्यमैत्रेयप्रतिज्ञा-नाम-धारिणि
འཕགས་པ་བྱམས་པས་དམ་བཅས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས།
translated with Indian Paṇḍit Vajrapaṇi;

2. Bhūtaḍāmaramahātantrarāja-nāma [747]
भूतडामरमहातन्त्रराज-नाम
འབྱུང་པོ་འདུལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ།
translated with Indian Paṇḍit Buddhākaravarma;

3. Āryāmoghapāśapārāmitā ṣaḍparipūrikā-nāma dhāraṇi [643]
आर्यामोघपाशपारतिाषड्परिपूरिका-नाम- धारिणि
འཕགས་པ་དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་ཡོངས་སུ་
རྫོགས་པར་བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གགཟུངས།
translated with Indian Paṇḍit ManjuŚrīverman and Blo-ldan-Śesrab;

4. Śrīhevajrapadoddharaṇa-nāma pañjikā [1192]
श्रीहेवज्रपदोद्धरण-नाम-पञ्जिका
དཔལ་དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ་དཀའ་འགྲེལ་རྡོ་རྗེའི་ཚིག་བཏུ་བ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

5. Rahasyānandatilaka-nāma [1345]
रहस्यानन्दतिलक-नाम
གསང་ཆེན་དགའ་བའི་ཐིག་ལེ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Dulopa;

6. Śrīcakrasaṁvaraseka-prakriyopadeśa-nāma [1431]
श्रीचक्रसंवरसेकप्रक्रियोपदेश-नाम

དཔལ་འཁོར་ལོ་སྡོམ་པའི་དབང་གི་བྱ་བ་མདོར་བསྡུས་པ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇapa;

7. Caryāgīti [1496]
चर्यागीति
སྤྱོད་པའི་གླུ།
translated with Indian Paṇḍit Vajrapaṇi;

8. Bhāṭṭakāryajaṁbhalajalendra-sādhana [1861]
भाट्टरकार्यजम्भलजलेन्द्रसाधन
རྗེ་བཙུན་འཕགས་པ་གནོད་འཛིན་ཆུ་དབང་གི་སྒྲུབ་པའི་ཐབས།
translated with Indian Paṇḍit Śraddhākarabhadra;

9. Śrīkṛṣṇayamāri-mahātantrarāja pañjikā ratnapradīpa-nāma [1919]
श्रीकृष्णयमारिमहातन्त्रराज पञ्जिकारत्नप्रदीप-नाम
དཔལ་གཤིན་རྗེ་དགྲ་ནག་པོའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་དཀའ་འགྲེལ་རིན་པོ་
ཆེའི་སྒྲོན་མ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

10. Śrīkṛṣṇayamāri sādhana sacakrārthavistaravyakhyā [1931]
श्रीकृष्णयमारि-साधन-सचक्रार्थविस्तरव्याख्या
དཔལ་གཤིན་རྗེ་དགྲ་ནག་པོའི་སྒྲུབ་ཐབས་འཁོར་ལོའི་དོན་རྒྱས་པར་
བཤད་པ་དང་བཅས་པ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

11. Śrīkṛṣṇayamāri sādhana praphullakumudā-nāma [1935]
श्रीकृष्णयमारि-साधन-प्रफुल्लकुमुदा-नाम
དཔལ་གཤིན་རྗེ་དགྲ་ནག་པོའི་སྒྲུབ་པའི་ཐབས་ཀུ་མུད་ཁ་བྱེ་བ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

12. Kṣīra sādhana [1963]
क्षीरसाधन
འོ་མའི་སྒྲུབ་ཐབས།

translated with Indian Paṇḍit Vajrapaṇî;

13. Śrīvajrabhairatantraṭīkā [1970]
श्रीवज्रभैरवतन्त्रटीका
དཔལ་རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་དཀའ་འགྲེལ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

14. Śrīsarvaguhyavidhigarbhālaṁkara-nāma [2490]
श्रीसर्वगुह्यविधिगर्भालङ्कार-नाम
དཔལ་གསང་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྤྱིའི་ཆོ་གའི་སྙིང་པོ་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kanakaśrī;

15. Vajradhātumahāmaṇḍalavidhisarvavajrodaya-nāma-piṇḍārtha [2529]
वज्रधातुमहामण्डलविधिसर्ववज्रोदय-नाम-पिण्डार्थ
རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོའི་ཆོ་ག་རྡོ་རྗེ་ཐམས་ཅད་
འབྱུང་བ་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་བསྡུས་པ།
translated with Indian Paṇḍit Munīndrabhadra;

16. Nāmasaṁgitimaṇḍalavidhyākāśavimala-nāma [2543]
नामसंगीतिमण्डलविध्याकाशविमल-नाम
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆོ་ག་ནམ་མཁའ་
དྲི་མེད་ཅེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

17. Ārya mañjuśrīnāmasādhana [2544]
आर्यमञ्जुश्रीनाम साधन
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲུབ་པའི་ཐབས།

18. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgitividhimaṇḍala-nāma [2544A]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་
གྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

19. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgītividhimaṇḍala-nāma [2544A]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་
གྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

20. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgītividhimaṇḍala-nāma [2544B]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་
གྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

21. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgītividhimaṇḍala-nāma [2545]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་
གྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

22. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgītividhimaṇḍala-nāma [2545A]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་
གྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

23. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgītividhimaṇḍala-nāma [2546]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་
གྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

24. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgitividhimaṇḍala-nāma [2547]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་
གྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

25. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgītyābhiṣekavidhi [2548]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीत्याभिषेकविधि
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་ཁྲུས་
ཀྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

26. Nāmasaṁgītitarpaṇa [2549]
नामसंगीतितर्पण
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་ཆུ་སྦྱིན།།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

27. Nāmasaṁgītyaśanayoga [2550]
नामसंगीत्यशनयोग
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་ཟས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

28. Nāmasaṁgīti-bhūtabali [2551]
नामसंगीतिभूतबलि
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་འབྱུང་པོའི་གཏོར་མ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

29. Nāmasaṁgīti-maṇḍalavidhikrama [2552]
नामसंगीतिमण्डलविधिक्रम
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་མཎྜལ་གྱི་ཆོ་གའི་རིམ་པ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

30. Nāmasaṁgīti-pradakṣiṇa-kriyopāya [2553]
नामसंगीतिप्रदक्षिणक्रियोपाय
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་བསྐོར་བ་བྱ་བའི་ཐབས།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

31. Mañjuśrīnāmasaṁgīti-saptāṅgasambhāropāya [2554]
मञ्जुश्रीनामसंगीतिसप्ताङ्गसम्भारोपाय

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་

ཡན་ལག་བདུན་པའི་ཚིགས་བསྒྲགས་པའི་སྒྲུབས།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

32. Mañjuśrīnāmasaṁgīti-paṭhanopadeśa [2555]
मञ्जुश्रीनामसंगीतिपठनोपदेश
འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་གདོན་པའི་མན་ངག
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

33. Mañjuśrīnāmasaṁgīti-kuśalamūlapariṇāma [2556]
मञ्जुश्रीनामसंगीतिकुशलमूलपरिणाम
འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་བསྔོ་བ
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

34. Nāmasaṁgīti-anityatā-bhavanā [2557]
नामसंगीति-अनित्यता-भवना
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་མི་རྟག་པ་བསྒོམ་པ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

35. Nāmasaṁgīti-anityatāsaṁsārodvegopadeśa [2558]
नामसंगीति-अनित्यतासंसारोद्वेगोपदेश
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་མི་རྟག་པ་འཁོར་བ་ལས་ཡིད་བྱུང་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

36. Nāmasaṁgīti-jnānaviṣatrayanivāraṇopadeśa [2559]
नामसंगीतिज्ञानविषत्रयनिवारणोपदेश
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་རྣལ་འབྱོར་པས་ཤེས་པ་དུག་གསུམ་

ལས་བཟློག་པའི་མན་ངག
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

37. Śaraṇagamana-vidhi [2560]
शरणगमनविधि
སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་ཆོ་ག

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

38. Cittotpāda-vidhi [2561]
चित्तोत्पादविधि
སེམས་བསྐྱེད་པའི་ཆོ་ག
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

39. Bodhicitta-bhāvanopadeśa [2562]
बोधिचित्तभावनोपदेश
བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྒོམ་པའི་ཆོ་ག
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

40. Caturpramāṇa-bhāvanopadeśa [2563]
चतुर्प्रमाण-भावनोपदेश
ཚད་མེད་བཞི་བསྒོམ་པའི་མན་ངག
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

41. Trikālabuddha-dṛṣṭi [2564]
त्रिकालबुद्धदृष्टि
དུས་གསུམ་གྱི་སངས་རྒྱས་ལ་བལྟ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

42. Nāmasaṁgīti-ṣaḍanusmṛti-bhāvanopadeśa
[2565]
नामसंगीतिषडनुस्मृतिभावनोपदेश
མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་རྗེས་སུ་དྲན་པ་དྲུག་
བསྒོམ་པའི་མན་ངག
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

43. Nāmasaṁgīti-anusāreṇamadhyamendriyā-
dvādaśapratītyasamutpāda-bhāvanā [2566]
नामसंगीति-अनुसारेणमध्यमेन्द्रियाद्वादशप्रतीत्यसमुत्पाद-भावना
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་སྒོ་ནས་རྟེན་
ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བའི་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་བསྒོམ་པའི་མན་ངག

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

44. Śreṣṭendriya-tattva-bhāvanā [2567]
श्रेष्ठेन्द्रियतत्त्व-भावना
དབང་པོ་རབ་ཀྱིས་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྒོམ་པ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

45. Mañjuśrīnāmasaṁgīti-mahābodhiśarīravidhi-nāma [2568]
मञ्जुश्रीनामसंगीतिमहाबोधिशरीरविधि-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོའི་
སྐུ་གདུང་གི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

46. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgītihomavidhi saṁgraha-nāma [2569]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिहोमविधिसंग्रह-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་སྦྱིན་སྲེག་
གི་ཆོ་ག་བསྡུས་པ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

47. Samāhita-kramopadeśa [2570]
समाहितक्रमोपदेश
འཇམ་དཔལ་དཔའ་བོ་གཅིག་པའི་སྒྲུབ་ཐབས།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

48. Ekavīramañjuśrī-sādhana [2571]
एकवीरमञ्जुश्रीसाधन
འཇམ་དཔལ་དཔའ་བོ་གཅིག་པའི་སྒྲུབ་ཐབས།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

49. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgītividhisūtra-piṇḍita [2572]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिसूत्रपिण्डित
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་
ཆོ་ག་མདོ་དང་བསྡུས་པ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

50. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgīti-cakṣur-vidhi-nāma [2573]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिचक्षुर्विधि–नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་
སྤྱན་དབྱེ་བའི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

51. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgīti-māramantra-maracakra [2574]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिमारमन्त्रमरचक्र
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་
ངན་སྔགས་བྱད་ཀྱི་འཁོར་ལོས་བསད་པ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

52. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgīti-sarvapāpa-viśodhana maṇḍala-vidhi-nāma [2575]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिलर्वपापविशोधनमण्डलविधि–नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་
སྡིག་པ་སྦྱོང་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

53. Ārya Mañjuśrīnāmasaṁgīti-sarvapāpa-viśodhana homavidhi-nāma [2576]
आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिसर्वपापविशोधनहोमविधि–नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་སྡིག་པ་
སྦྱོང་བའི་སྦྱིན་སྲེག་གི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ

54. Ṣaḍvidhajagaddurgati-pariśodhana-homavidhi-nāma [2577]
षड्विधजगद्दुर्गतिपरिशोधनहोमविधि–नाम
ངན་སོང་སྦྱོང་བ་འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་གི་ཆོ་ག

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

55. Ārya-sarvadurgatipariśodhanatejorāja-nāma-kalparājaṭīkā [2625]
आर्यसर्वदुर्गतिशोधनतेजोराज–नाम–कल्पराजटीका
འཕགས་པ་ངན་སོང་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་གཟི་བརྗིད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་བྱ་
བ་ཆོ་ག་ཞིབ་མོའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

56. Nīlambaradharavajrapāṇikrodharāja-sādhana [2904]
नीलम्बरधरवज्रपाणिक्रोधराज–साधन
ཁྲོ་བོའི་རྒྱལ་པོ་ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་གོས་སྔོན་པོ་ཅན་སྒྲུབ་པའི་ཐབས།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

57. Pratiṣṭhāvidhi-nāma [3113]
प्रतिष्ठाविधि–नाम
རབ་ཏུ་གནས་པའི་ཆོ་ག་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

58. Āryatārādevībhāvanāvistaravidhi [3686]
आर्यतारादेवीभावनाविस्तरविधि
འཕགས་མ་ལྷ་མོ་སྒྲོལ་མ་བསྒོམ་པའི་ཆོ་ག་རྒྱས་པ།
translated with Indian Paṇḍit Vinītadeva;

59. Triyānavyavasthāna-nāma [3712]
त्रियानव्यवस्थान–नाम
ཐེག་པ་གསུམ་རྣམ་པར་གཞག་པ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

60. Mahāyānamelāyanapradīpa [3720]
महायानमेलायनप्रदीप
ཐེག་པ་ཆེན་པོ་བསྡུས་པའི་སྒྲོན་མ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

61. Maṇḍalvidhi [3763]

मण्डलविधि
མཎྜལ་གྱི་ཆོ་ག
translated with Indian Paṇḍit Adulo-pa;

62. Abhisamayālaṁkāraprajñāpāramitopadeśaśāstraṭīkā prasphuṭapadā-nāma [3796]
अभिसमयाङ्कारप्रज्ञापारामितोपदेशशास्त्रटीकाप्रस्फुटपदा-नाम
ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་
གྱི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པའི་འགྲེལ་བཤད་ཚིག་རབ་ཏུ་གསལ་བ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Abhiyuktaka Taraśrīmitra;

63. Jñānasārasamuccaya-nāma [3851]
ज्ञानसारसमुच्चय-नाम
ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

64. Jñānasārasamuccaya-nāma-nibandhana [3852]
ज्ञानसारसमुच्चय-नाम-निबन्धन
ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བཏུས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བཤད་སྦྱར།
translated with Indian Paṇḍit Śāntibhadra;

65. Bodhisattvacaryāvatāraduravabodhananirṇaya-nāma-grantha [3875]
बोधिसत्त्वचर्यावतारदुरवबोधननिर्णय-नाम-ग्रन्थ
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་ལ་འཇུག་པའི་རྟོགས་པར་དཀའ་བའི་གནས་
གཏན་ལ་དབབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཞུང་།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

66. Saṁkṣiptanānādṛṣṭivibhajana [3898]
संक्षिप्तनानादृष्टिविभजन
ལྟ་བ་ཐ་དད་པ་རྣམ་པར་ཕྱེ་བ་མདོར་བསྡུས་པ།
translated with Indian Paṇḍit Śrīmitra;

67. Kāyaparīkṣābhāvanākrama [3920]

कायपरीक्षाभावनाक्रम
ལུས་ཡོངས་སུ་དཔྱད་པའི་བསྒོམ་པའི་རིམ་པ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

68. Buddhānusmṛtyanuttarabhāvanā-nāma [3923]
बुद्धानुस्मृत्यनुत्तरभावना-नाम
སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་དྲན་པ་བླ་ན་མེད་པ་བསྒོམ་པ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

69. Samādhisambhāraparivarta-nāma [3924]
समाधिसम्भारपरिवर्त-नाम
བསམ་གཏན་གྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

70. Samādhisambhāraparivarta-nāma [3925]
समाधिसम्भारपरिवर्त-नाम
བསམ་གཏན་གྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

71. Ādikarmikabhūmipariṣkāra [3945]
आदिक्रमिकभूमिपरिष्कार
ལས་དང་པོ་པའི་ས་སྦྱང་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

72. Daśakuśalakarmapathanirdeśa [4176]
दशकुशलकर्मपथनिर्देश
ལས་དང་པོ་པའི་ས་སྦྱང་བ།
translated with Indian Paṇḍit Buddhākaraverma;

73. Cittaratnaviśodhanakrama-nāma-lekha [4185]
चित्तरत्नविशोधनक्रम-नाम-लेख
སེམས་རིན་པོ་ཆེ་རྣམ་པར་སྦྱོང་བའི་རིམ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་
སྤྲིང་ཡིག
translated with Indian Paṇḍit Dulo-pa;

74. Gurulekha [4186]
गुरुलेख
བླ་མ་ལ་སྤྲིང་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

75. Śiṣyalekhavṛtti [4192]
शिष्यलेखवृत्ति
སློབ་མ་ལ་སྤྲིང་བའི་འགྲེལ་པ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

76. Śatagāthā [4332]
शतगाथा
ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

77. Caryāgīti [4474]
चर्यागीति
སྤྱོད་པའི་གླུ།
translated with Indian Paṇḍit Vajrapaṇi;

78. Ādikramikabhūmipariṣkāra [4494]
आदिक्रमिकभूमिपरिष्कार
ལས་དང་པོ་བའི་ས་སྦྱང་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

79. Cittaratnaviśodhanakrama-nāma-lekha [4495]
चित्तरत्नविशोधनक्रम-नाम-लेख
སེམས་རིན་པོ་ཆེ་རྣམ་པར་སྦྱང་བའི་རིམ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་
ཕྲིན་ཡིག
translated with Indian Paṇḍit Dulo-pa;

80. Daśakuśalakarmapathanirdeśa [4504]
दशकुशलकर्मपथनिर्देश

དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་བསྟན་པ།
translated with Indian Paṇḍit Buddhākaravarma;

81. Sattvārādhanakārikā [4516]
सत्त्वाराधनकारिका
སེམས་ཅན་མགུ་བར་བྱ་བའི་ཚིགས་སུ་བཅད་པ།
translated with Indian Paṇḍit Buddhākaraverma;

82. Maṇḍalavidhi [4527]
मण्डलविधि
མཎྜལ་གྱི་ཆོ་ག།
translated with Indian Paṇḍit Adulo-pa;

83. Samādhisambhāraparivarta-nāma [4531]
समाधिसम्भारपरिवर्त-नाम
བསམ་གཏན་གྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

84. Kāyaparīkṣābhāvanākrama [4541]
कायपरीक्षाभावनाक्रम
ལུས་ཡོངས་སུ་དཔྱད་པའི་བསྒོམ་པའི་རིམ་པ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

85. Buddhānusmṛtyanuttarabhāvanā-nāma [4543]
बुद्धानुस्मृत्यनुत्तरभावना-नाम
སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་དྲན་པ་བླ་ན་མེད་པ་བསྒོམ་པ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

•••

Appendix- 5

Text References:

1. Prajñāśataka-nāma-prakarana by Ācārya Nāgārjuna, translated into Tibetan by the Indian Pandita Sarvajñādeva and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal bTsegs; Tangyur: Ne [Tohoku 4328]

2. Nītiśātraprajñādanda-nāma by Ācārya Nāgārjuna, translated into Tibetan by the Indian Pandita Surendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe ; Tangyur: Ne [Tohoku 4329]

3. Nītiśāstrajanaposanabindu-nāma by Ācārya Nāgārjuna was translated into Tibetan by the Indian Pandita Śilendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe; Tangyur: Ne [Tohoku 4330]

4. Gāthākoṣa-nāma by Ācārya Ravigupta was translated into Tibetan by the Indian Pandita Jñānaśānti and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal gyi lhunpo sDe; Tangyur: Ne [Tohoku 4331]

5. Vimalpraśnottaramālā by Ācārya Amoghavarsa was translated into Tibetan by the Indian Pandita Kamalagupta and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; Tangyur: Ne [Tohoku 4333]

6. Cānakyarājanītiśāstra by Cānakya was translated into Tibetan by the Indian Pandita Prabhakaraśrīmitra and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; Tangyur: Ne [Tohoku 4334]

7. Nītiśāstra by Masurakṣa was translated into Tibetan by Dharmaśrībhadra and Śakya blo-gros; Tangyur: Ne [Tohoku [4335]

8. Śubhāṣitaratnabhāṇdāragāra or Gems of Sanskrit Poetry being A collection of witty, Epigrammatic, Instructive and Descriptive Verses With their sources enlarged and re-edited by Nārāyaṇ Rām Āchārya "Kāvyatīrth", Nirnaya Sagar Press, Bombay, 1952.

9. Caṇakyarājanītiśāstram (A Tibetan Text with Sanskrit Parallels) by Sunitikumar Pathak, Visva Bharati, Santiniketan, 1959.

10. Śubhāṣitahārāvalī of Hari Kavi, edited by Dr. Jagannatha Pathak,Ganganath Jha Kendriya Sanskrit Vidhyaitha, Candrśekhar Āzad Park, Allahabad, 1984

11. Hundred verses (Śatagāthā) English translation by Geza Bethlenfalvy appeared in Akademiai Kiado edited by Louis Ligeti, on the Commemoration of the 200th Anniversary of the birth of Alexander Csoma De Koros, Budapest 1984.

12. She-rab-Dong-bu or Prajñā Daṇḍa edited and translated by Major W.I. Campbheli., C.I.E. Indian Army, published by the Calcutta University, 1919.

13. Prof. Ludwik Stenrnbach's A History of Indian Literature : Subhāṣita, Gnomic And Didactic Literature, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1974.

14. Yudhiṣṭhir Mīmānsaka's Sanskrit Vyākarana Ka Itihāsa published by Ramlal Kapur Trust, Bahālagadha, Sonipat Haryana.

15. Baladevopadhyaya's Sanskrit Sāhitya Ka Itihāsa, published by Sharda Niketan, Varanasi, 1978.

16. Dr. S. N. Das's History of Sanskrit Literature University of Calcutta, 1962.

17. Paṇḍita Gurupāda Hāladāra's History of Philosophy of Sanskrit Grammar,

18. Taranatha's History of Buddhism in India, edited by D.P. Chattopadhyaya, published by Motilal Banarasidass, New Delhi, 1990

19. Catalogus Catalogorum of Sanskrit Works and Authors by Theodor Aufrecht Vol I-II, Indological Book House, 1989.

20. Catalogue Du Fonds Tibetain De La Bibliotheque Nationale Par P. Cordier, Paris Imprimerie Nationale Ernest Leroux, Editeur, Rue Bonsparte, 28, Paris, 1933.

21. Nyingma Edition of the sDe-dge bKa'-'gyur/bsTan-'gyur, edited and produced by Tarthang Tulku, Dharma Publishing, 2425 Hillside Ave., Berkeley, 1980.

22. A complete Catalogue of the Tibetan Buddhist Canons (Bkaḥgyur and Bstan-ḥgyur), published by Tohoku Imperial University Aided by Saito Gratitude Foundation, Sendai, Japan, 1934.

23. Nītidviṣaṣṭikā of Sundarapāṇḍya, critically edited by Dr. S. Jayasree, published by The Ādyar Library annd Research Centre, The Theosophical Society, Adyar, Madras 600 020, India.

24. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༡ ལོར་འབྲས་སྤུངས་བློ་གསལ་གླིང་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། བུ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་།

25. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༡ ལོར་ལྷཀ་ཞིགས་བཤད་གཉེར་མཛོད་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། ཏཱར་ནཱའི་དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀུན་འབྱུང་།